

کوردو

کوردستان

جلد ۱-۲-۳

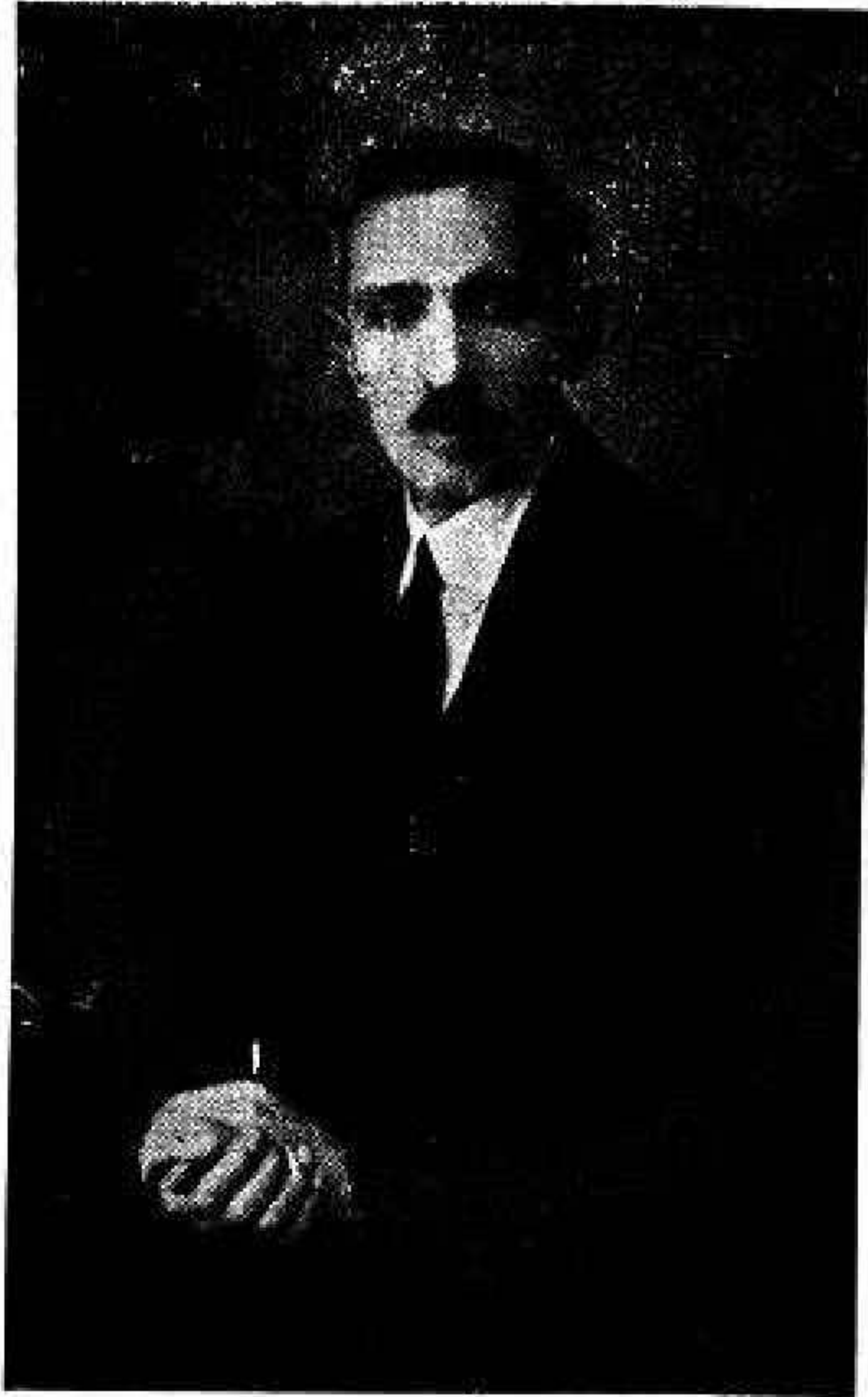
محمد امین زکی

نویسنده

له چاپخانه‌ی دار السلاهی بغدادا له چاپ دراوه

۱۳۵۰ هجری، ۱۹۳۱ میلادی

انتشارات سیدیان محاباد

محمد أمين وكي بك

سَم كَتِيبِ سَم چو نه نومی

له دواي نهمه ، كه له جیگه ی تعبیری عمومی (عثمانی) لفظی (تورك) و (تورانی) له تورکیا داباوی سه ند ، به طبیعت ، وه کو افرادی ملته کانیترا ، منیش له ناو نه و کومه له دا غیریه تی ی خوم چا کتر حس کرد ، وغروری قومی ، مجبوری کردم که له هه مو فرصتیکدا نهم حسه ی خوم اظهار بکهم . به لام درحق به اصل و تاریخی قومه کهم هیجم نه نه زانی . چونکه تانه وووقته نه له مکاتبا دا فکریکی و امان درابویه ونه له دوا ییشدا ضرورتی تدقیقی تاریخی کوردمان دی بو ، وکله ی جامعه ی (عثمانی) اعصابی قومیه ی هه رومانی تازه رهجه یه ^{که} خواو کرد پوه وه باره هائهم سؤالهم له خوم نه کرد :

قومی کورد له چه نه ته وه به که ، چی ی به سره اتوه ؟

به لام نهم نه توانی جوابیکی باشی بو بدوزمه وه . به نا علاجی له چند گوره به کی کوردیم برسی ، حتی له وانه دوانیشیان له ماموستا کانی تاریخ بون ، یکیکیان اصلی کوردی به روایتیکی مشوش برده وه سر کوردی کوردی عمروی فحطانی ، ونه ویترا یشیان کردینی به نه ته وه ی دیویک که (حاساد) یان پی کو توه په راستی نهم دو جوابه پی خیره زوری سه غلته دام وله گهل وجدانی خومدا قولو بریم کرد که خوم تدقیقی نهم معایه بکهم ، ذاتی بونم له استامولدا فرصتیکی باش بو . وقتی پی ایشی ی خوم ، بو نهم تدقیقانه دانا وله ابتدای ۱۳۲۶ ی رومیه وه ده سم کرد

به زیارتی کتبخانه کانی استامبول . فرصتی بهم خدمت هم کم بو . چونکه هموسالیک شمش جهوت مانک له گول قومیسونی حدود له دره وه خهریک نه بوم له فرصته که زورم استفاده کرد و تا اواخری سالی ۱۳۲۸ ی رومی چند صد اریکم موتا لا کرد و نونیکی زورم گرت . بخت و طالع له ۱۳۲۹ دابه وظیفه به کی رسمی گه پاندمیه اوروپا . له المانیا و فرانسه دا زور کتبخانه و موزم زیارت کرد و زور آثار نادره م چاوپنی کهوت و نونیکی زوم کو کرده وه و درحق به کوردایه تی سی جل کتیبکی باشی مستشرقینیم کری ؛ به لام له دوای گه رانه وه مان روری پی نه چو شری گه ورده سی پی کرد ؛ و وظیفه ، نه تم دقیقاته ی پی دواخستم . له دوای شری گه وره ، که چومسه وه استامبول ، سر له نوه سم پی کرد ، کتیبه تازه کانم باش موتا لا کرد ، نوطه کانم ریک خست و دده سم کرد به نویسن و هوصد لایه ره یکم حاضر کرد . نه وه نده ی پی نه چو له سالی ۱۳۳۵ ی رومی (۱۹۱۹ ی میلادی) وله جه زنی قور پاندا توشی مصیبتیکی گه وره بوم ؛ له وقتیکدا که له مال ره نه بوم گه وره که که مان آگری تی به ربو و خانوه که ی منیش له و ناوه ناسوتا و هیچمان بوده رنه چو ، به طبیعت رنجی پنج شمش سال له دده سم چو نه نوط ماونه کتیب . نه تم مصیبت گه وره به راستی زوری مایوس کردم و چارناچار وازم لی هینا

له دوای نه مایوسیت به ده سال ، یعنی له ۱۹۲۹ ی میلادیدا ، روژیک له کتبخانه ی مجلس نو ابدا (انسیقلوپه دیای اسلام) م چاوپنی کهوت و بوموتا لا کردن به امانت و مردم گرت . تمام کردنم اثره تلیاب

و تازه به ، که له ۱۹۰۵ داله ظرف هیئتیکه منحصسه و دهده سی پی کراوه
 و هیشتا ته و او نه بوه ، له جلدی دوه میدا . بختیکه مخصوصی کوردی
 تیا به وله طرف متشرق و عالمیکه زور به ناوبا زنگه وه که فون (مینورسکی)
 به نوسراوه . به شوقیکه زیاده وه درسیه جار خویندنه وه ، نه مورتالا
 میلی کونی تازه کردم وه و سرله نو قرارم دا که له سر نه و اساسه
 (خلاصه به کی تاریخی کورد و کوردستان) بنوسم .

له پیش هه مو شتیگدا هینام ، نه و ابجثانه ی که له گهل کورد
 و کوردستاندا مناسبتی بو هه موم ترجمه کرد له پاشدا ، به کورده ی بیلق
 غرافیه که ی ، نه و اثرانه ی که اشارتی بو کرد بو ، هه و لم بو په یا کردنی دا
 بعضیکم دهس که وت و بعض اثری تازه شم په یا کرد . بعض له دوستانیش
 له خصوصعی پایا کردن بعض کتبه وه ، یاری به کی زوریان دام له ارشاد
 و افکاری عالمانه ی مدیری دأره ی آتاری عراق که سیر (سیدنه ی سمیث)
 بو زورم استفاده کرد . اثره نایابه که ی خوینی له گهل بعض آثار تیردا بو
 ناردم و مطالعه به کی باشیشی در حق به کوردستان بو نویسم . رسالت

له دوا ی کو کردنه وه ی نه م آتازه ، که تا وه کانیا نم له نه ایته نه م جلده
 دانوسیوه ، له ابتدای سالی ۱۹۳۰ داده سم کرد به سعی کردن . له پوتی
 وظیفه ی رسمیه شم فرصتیکه باش بو و به مسیکی به دوام نریک سالیک
 خریک بوم . له م مدقه دائمه جلده ، که زبده به کی تاریخی کورد
 و کوردستانه ، له گهل به شیکه جلدی دوه م ، که تاریخی حکومتان
 کورده ، تاریخی رلاتی سلیمانی ، و به شیکه کینبی (پیاوه گوره
 کانی کورد) پی که ینرا .

بعض له دوستان و یستیان که ئەم کیتبانه یا به عربی و یا به تورکی بنوسم. به لام به راستی لام مناسب نه بو، که تاریخی کورد و کوردستان، له مارف کوردیکه وه وه هموزیاتر بو کورد به زمانیکی غیره کورد بنوسری. ملا ادريس بتلیس، کیتبی (هشت بهشت) ی به فارسی بو سلطان بایزید نوسی، ضرری نه بو، چونکه تاریخی عثمانی بو. به لام به عقیده ی من شرفخان بتلیسی، نه ئە بو (شرفنامه)، که تاریخی کورده، به فارسی بنوسی. خلاصه بهم قناعته، به کوردی نوسیم. به لام لهم نوسینه دا دوشتم به اساس دانا:

۱ — کلماتی کوردیم، وه کوچون ئە بیژری، وانوسی به لام املا ی کلماتی عربی و فارسیم نیک نه دا، چونکه اولاً حقم نه بو ثانیاً رهنگه سرایش له خوینده واران نیک بدا.

۲ — له بانی ژیری اضافه (ی) و له جیگه ی سر (ه) و له بانی پور (و) م دانا، نه م ویست حرفه زیاده دا بنیم. واقعا تلفظی (ل) و (ر) و (و) له زبانی کوردیدا چند نوعیکه. به لام ئەمانه له موقعی خویدا به سرنج دان فرق نه کری.

من قهت ادعای نه وه نا کهم که ئەم کیتبه، تاریخی ته و او و بی قصوری کورده. به لکو به عکسی ئەمه ئەلیم قصوری زوره، له گه له ئەمه دا که نتیجه ی تدقیقی دو صد و پنجا جلدیک آثار ی انگلیزی و فرانسوی و المانی و عربی و تورکی و فارسی به، دیسانه وه نقصانه، و نه نیا اساسیکه بو لاوان و خوینده و رانی کورد، و ئە توان به شینه ی اکالی بکن. بو ساغ کردنه وه تاریخی قدیمی کورد، له هموزیاتر هه و لم را،

و چوار جا. ثم بحثه هم سر له نو نوسی. و به درجه يك، نه بارمه یه تی
 آثاری تازه و به قیمت، ساغم کرده و اگر نه ته وای و به بی شبهه هم
 بحثه ساغ نه کرا بته ووه — و انه زام — خطای من نیه، چونکه آثار و
 رنانه ای ایستا که هر نه ووه تنده مساعدی کرد. به لام امیدم هدی که
 ماعی گرم و به دوامی هیئه کانی آثاری قدیمه، له استقبالیکی نزدیکدا
 هم بحثه زیار تنویر نه کا.

له به شی و قوعانی تاریخیه ی کورد و کوردستانیشدا حادثاتیکی مربوط
 و منتظم نابیری. سببی همیش نه بونی مباحثیکی مخصوص در حق به قومی
 کورده. آثاری شرقیه و غربیه، باسی کورد و یا ماجرای بعض اقسام
 و یا یاوه گه و ره کانی کوردیان ته نیا به مناسبتی بعض حادثاته وه کرده
 و هم بحثانهش وه نیه يك له دوای يك بی اغلبیان نقصان و بجر بجره.
 مثلا (الکامل) باس (جعفر) ناویکی گه و ره ی کوردت بو نه کا که دو
 دفعه لشکری خلیفه ی عباس (المتصم) ی اشاخان (داسر)
 داشکاندوه، به لام در حق به اصل و فصلی و سرگذشتی هیچ خبر يك نادا
 ابن مسکویه، له « کتاب تجارب الامم » بدا باس (احمدی کوری
 ضحاک) ی کورد نه کا. که له ناو لشکر مصر دا وله قوماندای
 (ابن صمصامه) دا بوه، وله وقتیکدا که لشکری مصر به رامپهر به روم
 له سوریه داشکاوه هم قهرمانه به ته نیا سواره هلی کوتاوه ته سرداری
 روم و کوشتویه تی و بونه سبی غلبه ی لشکری مصر (۳۸۱ ی هجری)؛
 به لام در حق به اصلی و دوامی حیاتی هم قهرمانه معلوماتیك نادا.
 خلاصه له آثاری غربیه و شرقیه دا در حق به تاریخی کورد معلوماتیکی

ریک و پیک غیه یا خود بو من نه دوزرایه وه ؛ و به دور نیه که اگر دوام
 له سر تدقیقات بگری ئەم نقصانه کمی زوری له ناو ههه گیری و ئەم
 خدمتهش و وظیفه‌ی لاوانی ایمر و وسببه‌ینی به له م خصوصه وه زور نکایان
 لی ئە که م ، که وه کو پمض محررین کوردی دوینی و ایمر و ، له تاریخ
 نویسیندا تابعی حس و خیال نه ن ، له خویانه وه هیچ ههه نه به سق
 و حادثاتی تاریخیه نه گورد بو و له خاندانی که یادی نههسن ، و تپقه‌یه کی
 معتبر و معروف نشان بدهن ؛ اگر وانه کن رنجیان به ضایع نه چی ،
 نویسنه که یان قیمتیکی علمی نه نابی و له لایه کتیریشه وه خویان رقومه که
 شیان ژوئه کن من به کوردی تدقیقات و تبعالی خوم ، به ته و او ی
 فی که یشتوم که قومی کورد و تاریخه کی هیچ محتاجی ئەم نوعه شتانه نیه
 مفاخری تاریخیه ی زوره نه بوی بگه‌رین و بی دوزنیه وه وظیفه‌ی
 بی که یشتوانی کورد ئەمه به .

بو تبرک ، فائده‌ی اول طبیعی کوردی ی ئەم جلد (جزم) م بو
 (یانه‌ی سرکه‌وتن) هدییه کرد . اگر ئەم (جمعی علمی کورد) ی کم
 طالعه له مه فائده‌یه کی چنک بکه‌وی زور ممنون ئەم .
 انشا الله له دوا ی ئەمه جلدی دوهم ، و (تاریخی و لاتی سلیمانی)
 و کیتی (پیاودگه و رده‌گانی کورد) ، یک له دوا ی یک له چاپ ئەدری ؛
 و ئەمانه ئەبته سببی تشویقی قلم به دبیران و بی که یشتوانی کورد .

محمد امین زکی

۱۵ مارش ۱۹۳۱

وزیری پیشوی حکومتی عراق

خلاصه به کی تاریخی

کورده و کوردستانه

جلدی اول

له مبدای تاریخ خود تا امروز

فصلی اول

کوردستان وجیکه و مقدازی کورد

کوردستان به کوگوتراوه ؟

۱ — به کوردهی تاریخی خود :

کیتبه کانی تاریخی قدیم ، بعض جارو باخسرس له هوای مصری
 حوتهی پیش میلاد ، باس ولاتی کوردو نهن ویا اقله یکی وایان کردوه
 ونهم و لاش — به کوردهی خریطه کانی (سیر مارک سایکس) و بعض
 آتاریتر — نهنی ، له ناوچهی سر چاردی (زهی گه وره) و (دچاه)
 دا وله جنوبی (گوی وان) دابوبی « هوایی وارثانی خلفا » .

سن مارتین ، له خطرہ کھی تاریخی و جغرافیای دا نهنی : ولاتی
 « کوردو نهن » ، له قدیمنا به ناوی « کورد چیخ » ه وه . ناسراوه
 که نهنی تعبیریکی ارمنی به و معنای کھی (ارمنی کورد) ه لای

ثوروی تهو ولاقه، اقلیمی (واسپورکان)؛ لای خواروی (آسوریه)؛
 رزوه لاتی (ارمنیه) و رزداوای (کورمی موغ) بوه کیتبیکلی تر (۱)
 له م مخصوصه و نهلی؛ منزل و ماوای قوی کورد، له خلیج فارسه و
 تا بحری خزر ته چو

له دوری حکوماتی ماکدونیا و روما و اشکانی و ساسانی و لاتانی
 کوردستان، به ناویکی مخصوصه باس نه کراوه و بهشی ناره راستی دانما
 به ناوی (ارمنیه و ارمنستان) به وه ذکر کراوه.

له اولی اسلامیتدا و له زمانی خلافتی حضرتی عمر (رضع) دا،
 به شکی وطنی کورد له ناو و لاتی (آذربایجان) دا و بهش ناوه راستیشی
 له ولاتی (جزیره) دا نشان دراوه و عامل (والی) یشی فاتیح مشهور
 حضرتی عباس کوری غم (رضع) بوه (۲).

له دوری خلافتی آمویه و عباسیه شدا به فریقی کوزور عینی تقسیماتی
 اداره قبول کرا بو و ولاتانی کوردستان، له ناو ولاتانی جزیره، عراق،
 جبال، آذربایجان، موکان و ارران و ارمنیه و روم دا بو. (کتاب
 تقویم البلدان) یش تا درجه یه که ثم تقسیماتی اداری به تأیید نه کا
 و ولاتانی کورد له ناو پینج اقلیمدا نشان نه دا که نه مانهش:

چه و نه بین اقلیم، جزیره: عبارت بوه له دیاری مضر (زقه)،
 دیاری ربیع (موصل) (۳)، دیاری
 بکر (آمید)،

(۱) تاریخی شرقی قدیم، نورمان

(۲) اسلام تاریخی، حضرتی عمر، ترجمه عمر رضا

(۳) له عصری جواره می بگردا خه لکی موصل بصورتی عمومی کورد

بوه (ممالکی شرقیهی خلافت، ستره بیج، لاپه ره - ۸۸)

حه و ته مین اقلیم ، عراق : حلوان ؛

حه فده مین اقلیم ، بلاد الروم : دلاطیه ، توقاد و سیواس ؛

هه ژده مین اقلیم ، ارمنیه و ارران و آذربایجان : وان ، به رزه عه (۱) ؛

تبریز ، ارده بیل و مراغه (۲) ؛

نوزده مین اقلیم ، جبل : سلطانیه ، همدان ، قرمسین ، اربیل ،

شهرزور ... و الخ ی تیا بوه .

مدققی شهر مستر (لوستره نج — Le Strange) ، له اثره

باشه کهیدا (۳) ، درحق به تقسیماتی اداریه ی دوری خلفا ایضاحاتیکی

باشه ته دا وله سر خریطه ش تواندویه تی . به کورده ی ته م اثره ، ولاتانی

کورد — تقریباً هه روه کو ابو الفداء ثانی — که وتوته نار خوزستان ؛

جبال ، عراق ، جزیره ، ارمنیه ، ارران ، موکان (۴) و آذربایجان ؛

وله زیر عنوانی کوردستاندا و حده یه کی اداری نه بوه .

اصل ناوی [کوردستان] — وه کو روایت ته کری — له طرف

سلجوقیه کانه وه ، به منطقه ی بینی آذربایجان و لورستان ویا به ولاتانی

(۱) ته م شماره مرکزی (آران) بو وله سر آوی « کوری » بو .

(۲) بیدیک مرکزی آذربایجان بوه و مشهور رصد خانه ی نصیر

الدین طوسی لیره دا بوه .

(۳) The lands of the eastern Caliphate ۱۹۰۵ و لوندون

(۴) له بینی (ارده بیل) و آوی (کوری) و (اراس) دا منطقه

یه ک بو .

غربی زاغروس (۱) دراوه ، جابه سکورهی روایتی اول ، نهی ههر بوولاتی سنه ، دینه وهر ، همدان ، و کرماشان ، و په کوپرهی روایتی دوه هیش ههر بوولاتی شاره زور و کوبه دانراپی .

مستر لوسترانج [ممالک شرقیهی خلفا . لاپره - ۱۹۲] نهلی :

له اواسطی عصری شه شه مین هجریدا ، [سلطان سنجر آی سلجوقی ، لای غربی جپالی ، که تابعی کرماشان بو جوی کرده و و ناوی نا (کوردستان) و (سلیمان شا) ی برازای کرد په حاکی و دو سالیکی [۵۵۴ - ۵۵۶ هجری] تیاما ، له پاشدا له جیکه بی مای بوه گه وره ی سلجوقی عراقین . نه مه روایتی حمدالله المستوفی به و نهلی له زمانی (سلیمان شا) دا کوردستان گه لی ترقی کرد و وارداتی نزدیک دو ملیون دینار (تقریباً ملیونی لیره ی انگلیزی) بوه . عین مورخ که محاسبی وارداتی موغولی بو ، نهلی له دوری موغولدا (عصری هه شتم) وارداتی کوردستان هاتبوه سرده یک . سلیمان شا (بهار) ی کرد بو به مرکز . له دوری موغول دا له طرف (اولجاایتوساطان) ه وه له (سلطان آباد) ی چچه مالدا مرکزیکتیر بنا کرا . شاره مشهوره کانی نه م کوردستانه ، په کوپرهی خریطه و تعریفی (لوسترانج) : کرماشان ، حلوان ، چچه مال آیشتار ، کنگاور ، دیناور ، شاره زور و بهار بوه .

له لایه کی تریشه وه شرفنامه (۲) نهلی ، نه م عنوانه ههر به ولاتی

(۱) سلسله ی جیا کانی بین (آردات) و خوزستانه که حدودی ایستای

تورکیا و عراقه له گهل ایران .

(۲) تاریخی امیر شرف الدین بتلیسی به .

(دیرسم) دراوه . مؤلفی (نجات و احکام) تهلی ههر به منطقه‌ی «چشکزک» کوردستان گوتراوه . مورخ حمدالله المستوفی (۱) له کنییی [زهة القلوب در مسالك و ممالک] یدائتهلی مرکزی کوردستان له پیشدا شاری «بهار» (۲) بوه . له دواییدا براوه ته «سلطان آباد» (۳) پوولاتی «ارمن» و «جزیره» له ناو کوردستانی غرییدا بوه و اهولیر = ارییل | و | آمیدی = عماریه | له سر ولاتی جزیره بون . به کورده‌ی عینی اثر له عصری هشتمی هجرییدا کوردستان عبارت بوه له شانزه ایالت (۴)

واقعا « ممالکی شرقی خلافت » یش له پنجهمین خریطه‌یدا وله ژیر عنوانی کوردستان دا ، ته‌نیا ولاتی کرماشان و شاره‌زور ته‌نوبنی و ظاهر وایه که مرکز ه‌کشی « کرماشان = قرمسن » بوه و ته‌م ایالته‌ش یکی له چوار ایالته‌که‌ی [کوردستان ، همدان ، ری اصفهان] جبال

-
- (۱) حمدالله بن ابو بکر بن نصر المستوفی قزوینی به له نصنی اولی قرنی هشتمه مین هجرییدا ته‌م اثره‌ی نویسه .
- (۲) تقریباً هشت میلیک شمالی همدان کوتبو .
- (۳) نزیک شاخی بیستون بو و به سلطان آبادی چه‌مچه‌مال مشهور بو .
- (۴) ته‌م شانزه ایالته : آلانی ، الیشتر ، بهار ، خفتیان در بندی تاج خاتون ، در بندی زنگی ، داربیل و یزبیل ، دیناور ، سلطان آباد ، شهرزور ، کرمانشاه ، کرند و خوشان ، کنگاور ، ماهی‌دشت ، واسطام . = طاق بیستون بو .

یاخود عراقی عجم بو . شاره مشهوره کانی ئەم ایالتە حلوان (۱) ، کرد
الیشتر ، چه مچه مال « سلطان آباد » ، کنگاور « ۲ » دنیاوهر ، سبیسار
ببستون [واستام = بسطام] « ۳ » و شاره زور « ۴ » بو .

ره نکه هر له به ضرورتی اداریه بی که - حلوان - داخلی عراق
عرب ، و بعض ولاتی تری وه کو - زهنگان - ، - سابلانخ =
ساوجبولاق - ، - لوری گهوره ، - لوری پچوک - ، - بروجورد -
- خرم آباد - ، - اسد آباد - داخلی عراقی عجم ، و - خوی - ، - سلماس ،

(۱) شاری حلوان ، له بینی قصر شیرین و « کرد » دا وله جیگه ی
« سربل » ی ایرو بو . له بینی ئەم شاره و کرد دا مشهور موقعی
« مزارستان » هه بو که قبری حکمداری ساسانی مشهور بهرام گوری لی یه .
« ۲ » بهم شاره مؤرخین عرب « قصر اللصوص » یان کوتوه ،
وبه کوره ی « ابن روستا » طاقه که ی که فرهاد بوشیرینی تاشیوه و عائد به
زمانی خسروی پرویزه نزیك ئەم شاره که وتوه .

« ۳ » ناوی ئەم شاره له طرف مؤرخینی عرب به وه « ابن حوقل »
اصطخری « به « ببستون » یس قید کراوه . له دوری ئەم شاره
داگه لی آثاری « آخه من » و « ساسانی » هه یه . مستوفی له عصری
هه شته مین هجریدا که ایره ی زیارت کردوه ، ئەلی له نزیك ئەم شاره
دی « ساسینه » هه بو که بعض قبر عائد به شاهانی ایرانی ی نیدا
دوزراوه ته وه .

« ۴ » شاریکی آوادان و مناسب بو وله جیگه ی « یاسین تپه » ی
ایستابوه .

(اوشنو) ، (سراو) ، (دهخوارکان) ، (ماکو) ، داخلی آذربایجان ،
 و (ملازگرد) و (وان) یش داخلی ولاتی ارمنیه کراوه .
 تاریخی (ظفرنامه) که بو وقوعاتی زمانی (تیمورلنک) نوسراوه که
 می بختی کوردستان نه کا وامیری بتلیس به یکه پباوی کوردستان دانه نی .
 مؤلفی تاریخی (سلیم نامه) که ملا ادریس بتلیسی مشهوره ، نه لی که
 له تهوریز (تبریز) گه راینه وه ، یاوز سلطان سلیم امری پی کردم که
 له وورمی (اورمیه) و شنو (اوشنو) و د تا (دیاربکر) و (ملاطیه)
 هر چنده امرای کورد هه به بیانیمه زیرا طاعت وله سهر (عهودی
 ایمان و اسلام) قسه یان لی ودرگرم [تالیف ملوک و حکامی کوردستان] .
 بهم نوعه وله سهر هم اساسه امارته کانی کورد دا مزران [شرفنامه .
 اولیاچلی ، کوردستان دیاری] . بلام هم وضعیته نه وهنده دوامی
 نه کرد و اداره ی کوردستان — وه کوله دوا پیدا بختی نه که ین —
 به ره به ره که وته ده ست والیه کانی دیاربکر و وان و بغداد
 و ارضروم و الح .

۲ — به کوردی جغرافییه وه :

السيفلو به دیای اسلام (۱) نه نی کله ی کوردستان ، و نه وه
 جیگایانه ایجاد کراوه که کوردی نیاز یاره و ده ری ، وه کو چون ایراییه کان

(۱) هم قاموسه تایا به جوار جلده . جلدی اولی له پیش حربی
 گه ورده دا و جلدی دوه می له سالی ۱۹۲۷ د ده رچوه . دو جلدی که ی تریشی
 قسمیکی ده رچوه بلام هیشتانه و او نبره . هم اثره له طرف هیشتیکی
 منحصی مستشرقینی بین المله ره نوسراوه زور به قیمت و تایا به .

به ولاتی کوردی خوراسان (کوردستانی خوراسانی) نهلین .
 ئەم انسیقلو په دیا به ، ولاتی (کوردستان) پچوک نشان نه دا
 و نه لی ولاتی کوردستان ، اراضی به کی دریزولکه به واستقامتی عمومی به
 له جنوبی شرقی به وه (له لورستانه وه) بو شمالی غربی به (تاملایه) ،
 دریزانی نزیك ۶۰۰ میله و وسطی پانایی ۱۲۰ تا ۱۵۰ میله و پانایی
 هه ره زوری که بینی (موصل) و (ارارات) ه نزیكی ۲۵۰ میله
 ه تاریخی جهاننامه () .

لام وایدکه ئەم تعریفه ناقصه ، اولاً لورستان خارج دازاوه تانیا
 حدودی شمالی تا (الشکرد) و (ارضروم) نه چی .
 اولیا چلی که له سالی ۱۰۶۵ ی مجریدا هه مو ولاتی کوردستان گهراوه
 نه لی : کوردستان ، حدودی شمالی دیاری (ارضروم) ه وله وی وه
 به سر (وان) و (حکاری) و (جزیره) و (عمادیه) و (موصل)
 و (شهرزور) و (اردیلان) و (درنه) و (درتنگ) دا تا (بصره)
 ده چی . دریزانی حه فتا قوناغه و پانایی ی که م تره ه جلد - ۴ ،
 لاپه ره - ۷۵ .

ملتی کورد ه له پیدش سالی ۱۹۱۴ دا سیه به ش بو و داخلی مملکتی
 عثمانی و ایران و روس بو . له ۱۶ ی مارتی ۱۹۲۱ دا له بینی تورک و روس
 دا معاهده به ک کرا و به کوره ی نه وه به شی زوری کوردی قفقاسیا
 درابه تورک . جگه له مهش به نظر حل دوایی ی مسئله ی - موصل - وه ،

(۱) اثری هجیحی خلیفه به وله استامولدا له سالی ۱۱۴۰ دا
 طبع گراوه .

به شه کوردی ئەم ولاتەشی لە دەس چو و کەوتە ناو حکومتی عراق .
 لە دوای ئەم تبدیلیاتی پاش شری گەورە ، وضعیت و انقەسای سیاسی
 ، لێ کورد گورا و تقریباً وە کولە خوازە وە بای ئە کەین وای لێ هات :
 ۱ - کوردی ایران :

بە کوردی معلوماتی رسمییە و تەدقیقاتی مستشرقین وە کو
 « مینورسکی ، دو قنور روصو ، سیرمالتولم ، هاسەل ، ژوانەن و امیر
 شرف الدین بتلیس » ، ولاتی « لورستان » ، « کرمانشاه » ،
 « اردیلان » و « مکری = ساوجبولاق و تقریباً نیوەی جنوب
 و جنوبی شرقی « اذربایجان » بە تەواوی کوردە . وە هەر لە ولاتی
 « اذربایجان » دا قزای « خوی » یش بەش زوری کوردە و لە قزای
 « ساماس » و « اوری » دا زور کورد هەیه . قزای « ما کو » تقریباً
 هەمووی کوردە .

بیجگە لەم ولاتانی کوردە لە منطقی « ماهران » دا عشیرتی
 « بازوکی » ، « لە « خوراسان » دا عشاری « پچناوند » ، « باوە نور
 و « زەفرانی » ، « لە « همدان » دا عشاری « جوزگان » ، « لە « مازندران »
 دا عشاری « مودانلو » [۱] ، « لە « فارس » دا عشاری شوآنکارە
 « شبانکارە » [۲] ، « عراقی عجم » دا عشیرتی [ئەمباربو] ، و چەند

[۱] - کوردلر ، تاریخی واجتماعی تەدقیقات - دو قنور فریج .
 طبعی لە ۱۳۳۴ ی هجری دایە [لاپەرە - ۳۵]
 [۲] عشیرتی کوردی گەورە و بە قوتە پنج فرقی هەیه و سەردمیک
 حکومتی کیش دا مەزراند و لە دواییدا بچنی ئە کەین [انبیلویە دیای
 اسلام ، جلد - ۴ لاپەرە - ۲۴۱] .

فرقه‌یہ کی عشیرتی [لك] ھہ یہ وزور مہم و بہ تفوذہ [۳] . لہ ولاتی
 [فزوین] دا ولہ شمالی غربی ٲہم شارہ ولہ بینی ولاتی ٲگیلان، داعشیرتی
 عمر لو ھہ یہ کہ قبہ قرانلو، شمکاللو، بہادرلو، شاہ کولانلو، بہ شانلو فرقی
 ٲہون . و ٲہ لین لہ طرف نادر شاہ ھوہ لہ خوارسان ھوہ بو ایرہ ھیزاون
 [مقالہ ی . میجر ٲہدموندس . مجموعہ ی جمعیتی آسیا مرکزی] لہ ٲکرمان
 و (گیلان) و (خوزستان) و (قہستان) یشدا کورد ھہ یہ
 [کوردلر . لاپہرہ - ۳۳] .

ھیندی لہ مستشرقین لہ بہر بعضی فرقی شیوہ وزمان کہ لہ بینی
 کوردانی جیگہ ی تر ولوردا ھہ یہ ، عشائری لوری گہورہ و پچوک
 لہ قومی کورد جو ٲہ کہ ٲہوہ و بہ کوردیان دانانین . لام وایہ ٲہ و
 سببہ ی کہ مستشرقین بو ٲہم اجتہادہ سوق کردوہ زور ضعیفہ بو ٲا ییدی
 ٲہمہ لازمہ بعضی ایضاحات بدہین :

طائفہ ی لور :

« تاریخی کزیدہ » ، کہ در حق بہ لورستانی قدیم گہ لی معلومانی
 باشی داوہ ، ٲہ لی ٲہم طائفہ ی لورہ لہ در بندی « مان - رود » ھوہ
 ھاتون و نزیک ی ٲہ و در بندہ جیگہ یہك ، و بہ کورہ ی (اصطخری) [۴]
 شاریك بوہ ناوی (لور = اللور) بوہ (۵) جا بہ سبب ٲہ و شارہ ھوہ

[۳] کوردلر ، ٲہ لاپہرہ - ۵۱ .

[۴] ناوی ابو اسحاق ابراھیم بن محمد الاصطخری یہ لہ نیوہ ی دوانی قرنی
 سیہ ی ھجریدا تولدی کردوہ ولہ ۳۰۷ دا (کتاب الاقالیم) ی نویوہ .
 (۵) لای روز ھہ لاتی (ریزفول) کہوتوہ .

ئەم قومەشیان ناوناوہ (لور) . مؤرخ (یاقوتی حموی) (۱) ئەلی .
 اور ئەوقومی کوردە یە کەلە چیاکانی بینی (خوزستان) و (اصفهان)
 داساکنە و بە ولاتە کە (بلاد اللور) ویا (لویستان) ئەلین
 [انسیقاپونە دیانی اسلام] .

قومی لور ، چوار بەشی گەورە یە : مامە سانی ، کوه گلیوی ،

بختیاری ، لوری اصلی

مذهبی رسمیان شیعه یە . بەشی زوری عشائری (لک) کەلە کوردایتی
 دا اعتراض نیە مذهبیان (علی اللہی) یە و بیجگە لە مانە عشائری
 (سگپووەند) ، (گەلەووەند) ، (پاپی) و (بدرانی) ش لە عینی
 مذهبیان .

لەسەرەوہ گوتمان کە بەغنی مستشرقین بەسبب فرقیکی کەمی شیوہ
 وزمان ، قومی لور لە ملتی کورد جوی اکەنە یە و ئەلین چونکە زمانە
 کەیان دە شەبیتە فارسی ئەپی خوشیان نەتەوہی قومی فارسین
 ئەم ادعا یە لام وایە صحیح نیە . چونکە اولاً زمانی بەشی چوارەمی
 لور (فیلی) لە فارسی زیاتر نزیککی کوردی یە و ذاتاً خوشیان ئەلین کوردین .
 لەسالی ۱۹۱۶ دا بەوظیفە یکی رسمی چوبوومە لورستانی بچوک کە
 (پشتکوه) ی پی ئەلین و دە روزی لە داوینی (کبیر کوه) دا لە (عاملە)
 دا مامەوہ و بمض تدریقاتی زمان و قومیت (ئەتنوگرافی) م کرد و اغلی
 وقت بە کوردی قصەم لە گەل ئە کردن و بە اسانی پە کتریمان حالی

[۱] ناوی ابو عبدالله شهاب الدینە . تولدی لە ۵۶۴ ی هجریدا یە .

معجم البلدان اثری ئەم ذاتە یە .

نه کرد. واقعا له بينى زمانه که يان و زمانى سليمانى دا فرقيك هه يه وهيج
وقتي نه مفرقه له فرقى زمانى بادينان و زمانى سليمانى زياتر نيه] له مخصوصه
وه له بختى اسان دا کهى زورى ايضاحات نه درى] .

ذاتى به گوردهى تدقيقاتى (دكتور فريچ) (۱) ، قومى (لور)
كوردي ايرانى يه و كوردانى ايران له خصوص زمانه وه دو به شن :
(كورد زمان) و (لور زمان) . له بينى نه م دو قسمه دا له خصوصى
طبعه و تلفظه وه و له جهت اخلاق و عنعنات و طبائع وه رابطه يكي زور
به قوت هه يه ، و قسمى له مستشرقين مشهور وه كو (سيرمالتولم) ،
(لور يه) ، (هاسهل) و (براون) وحدت و كوزدايتى ي نه م دو
قسمه يان قبول كرده .

مؤرخى محترم جودت باشا ، له جلدى اولى تاريخه كهيدا نه لى .
« لور و بختيارى و گوران و لك هه موقومى كن و اصليان يه كه و هه ر يه كه
له مانه چند قوليكى لى بوته وه و نه مانه له اهالى اصليهى ايران . له ولاتى
هرمز [له فارس] دا] وه تامر عش و ملاطيه بلا و بونه وه . عشيرتى
زنديش له مانه يه » [لاپه ره — ۳۴۲] .

خلاصه كو زورى فرق زمان بوگورينى ملتىك كافى نيه نه م نوعه
فرقه هه ر وه كو له بينى اقسامى له يه كه دورى ملتىكدا نه لى له بينى اقسامى
زىكيشيدا بعضا نه بينرى . مثلا نه توانم يلیم كه له نفسى لوای سليمانيدا

(۱) تدقيقاتى نه م مستشرقه له طرف مجمن علمى شرقى يه وه
له « برلين » طبع كراوه و له طرف مديرى مهاجرين توركيان وه ترجمه
وله سالى ۱۳۳۴ دا له ژير عنوانى « كوردلر » دا نشر كراوه .

له نیو ملیون زیارت نابی . والحاصل لجنه‌ی عصبة الامم که بو استفتا و تدقیقات له سالی ۱۹۲۵ دا هاتبوه ولاتی موصل ، له راپوره که پدا نه‌لی کوردی ایران تخمینا ۷۰۰۰۰۰۰ کسه .

هرته‌م انسیقلو په‌دیا به له بختی (سابلاخ ساوجبولاق) دا نه‌لی ته‌م ولاتی کورده نفوسی ۲۰۰۰۰۰۰ کسه [جلد - ۳ ، لاپه‌ره - ۱۸۸] ؛ له بختی (کرمانشان - کرمانشاه) دا نه‌لی نفوسی ته‌م ولاته ۳۰۰۰۰۰۰ کسه و به‌ش زوری کورده [جلد - ۲ ، لاپه‌ره - ۱۰۳۵] ؛ و ولاتی (اذربایجان) که تقریبا نفوسه‌کی دو ملیونه ، قسبی غرب و جنوب و شرقی جنوبی‌ی گومی (اورمی - اورمییه) وطنی کورده ، و هه‌ر له‌قضای (سلماس) دا ۱۳۰۰۰۰ کورده‌هیه . و زوری اهالی‌ی قضای (خوی) و (ماکو) ش که شمالی غربی‌ی گومی (اورمی) که وتوه دیسان کورده . به‌گوره‌ی ته‌مه نفوسی کوردی « اذربایجان » به لای کمی به‌وه و بیجگه له لوای « سابلاخ » ره‌نگه له دو صد هزار زیارت بی . ولاتی « اردیلان = ارده‌لان » که مرکزه‌کی « سنه » به تقریبا هه‌موی کورده و نفوسی ساکنه‌ی کوردی ۱۵۰۰۰۰۰ ه و عددی‌ی خانه‌ی عشائری سیار و نیم سیاری ۲۲ و ۲۰۰ یعنی مجموعی نفوسی کوردی له . . . و ۲۵ کس زیاتره [جلد - ۴ ، لاپه‌ره - ۲۲۶] واده‌ر ته‌که وی که نفوسی کورد له‌م چوار ولاته دا نزیکه‌ی ملیونیکه . و ته‌گر نفوسی کوردی ولاته کانیتروه کو « خوراسان » و « کرمان » و « فارس » و « طهران » و « قزوین » و « همدان » یش له‌که ل نفوسی « لورستان » علاوه بکه‌ین ره‌نگه له دو ملیون تی به‌ر بی . بلام راستیه‌کی ته‌مه به‌که

نفوسی حقیقی کوردی ایران معلوم نیه و نه و مقداره ی که مستشرقین بیانان کردوه و نه وی که له سره وه بائمان کرد له دأزه ی تخمین ده رناچی تعیین مقدار حقیقی نفوس اینجا له دواى ژماره یه کی علمی و مضبوط ممکن نه بی .

۲ - کوردی تورکیا :

اقوامی غیره تورکی حکومتی عثمانی ، له سبب حربی عمومیه وه توشی بدبختی و مال ویرانییکی زور بون . جیله بان کوردا . برسیتی ، نه خوشی ، استیلاى دشمن ، طلباتی یهك له دواى یکی حکومت واردو پریشانی کردن ، زوریان لی مرد و بلاو کرانه وه . له دواى حربی گه ورهش توشی انواعی مصیبت و مال ویرانی بون . له ناو نه مانه دا کورد له هه مر قومه کانیتر زیاتر مصیبت و پریشانی ی دی . له سالی ۱۹۱۷ دا ، که اردوی دومی عثمانی توشی برسیه تی و پریشانی بو بهشی زوری کوردی اطراف (دیار بکر) ههل گیرا و نیرا بو طرفی (موصل) و (حلب) و (اطنه) گه لی لهم به زمانه له بهر برسیه تی و سرما مردن . نه وانهی که له ووقته دا له موصل بون البته دیویانه و بیستویانه که له کولاناندا حالیان چون بوه ، بیجگه له مهش له سالی ۱۹۲۱ دا به سبب حادثهی (دیرسم) دوه توشی سرگردا نیه کی تر بون و کوردانی نه وی تهجیر کران ، و نهایت له ۱۹۲۵ دا حادثهی مرحوم (شیخ سعید) وله ۱۹۳۰ دا اختلالی احسان نوری پاشا روی دا و کوردانی مرکزی و پراشان و مال ویران کرد ، که ایکیان کوژرا و به شیکی زوریان بهم

لاولادا بلا و کرایه وه ، و به شدت سیاسی تتریکیان در حق تطبیق
کراوده کری .

جا له به ر-ثم احواله زور زحمته که انسان بتوانی بی له فلانه جیگه
تهونده کورد هه یه ، بلام ، بو بیانی معلومانیک که به درجه یک نزدیک
دامت بی به مجبوری ته بی مراجعتی معلوماتی پیش حربی گه وره بکه بن .

محرری کتیبی *The Caliphs, last heritage* که مستشرق مشهور
(سیرمارک سایکس) ه له م کتیبه معتبره یدا در حق ه عشائری کوردی
تورکیا معلوماتیکی زور باش و به تفصیلی داوه [۱] . بلام باسی نفوسی
کوردی غیر عشائری نا کا . به گورده ی خریطه که ی وا ده ر ته که وی
که حدودی کتافتی نفوسی عشائری کوردی عثمانی (الشکرد - ارضروم -
ارزنجان - زارا - اکین - ملاطیه - بهسنی - بیره جک - اورفه -
جنوبی طور عابدین - منصبی زوی کویه) ه بوقسمی دو ایش محرری
(*Two years in Kur distan*) ته لی حدودی کورد و عرب خطبکی
مستقیمه له بینی منصبی زاپی صغیر و (مندلی) دا . حدود شرقیشی
به طبیعت حدودی عثمانی و ایرانه .

مستشرقیکی تر (Ritter . لاپه ره - ۱۴۴) ته لی ، له اطراف گومی
وان (بحیره ی وان) ارمن و کورد تی که لاون ، و حدودی جنوبی

[۱] اهم مستشرقه در حق به کورد له هه موکس زیاتر تدقیقات
و تحریاتی کرده و ته و معلوماته ی که داویه تی نتیجه ی تبعماتیکی ۷۵۰۰
میل و برسیار به کی زور و جهوت سیاحته .

کشافتی کورد له بین النهرین دا خطی (فیشخاپور - صامصاد) ه .
 مستشرق (Traiter) تهلی حدودی شمالی کشافتی کورد خطی
 (دیوریک - ارضروم - قارص ویا اریوان) بوه . به شیکی کورد که
 له اراضی بهرزی (ارضروم) دان له گهل تورک و مهاجرینی قفقاسیا
 (چرکس ، اوسهت) دا نی که لاون .

بیجگه له م منطقه گه وره یه ، کورد به شمال و غرب و غرب جنوبی
 ته م منطقه یه دا بلاوبونه وه و وضعیتی عمومی یان له خریطه ی
 (قومی کورد) دا به درجه یک نشان دراوه .

انسیقلو په دیای اسلام تهلی نفوس کوردی تورکیا ، به گورهی
 ایستاتستیقی (البولتین) که له ۱۹۲۵ دا له (موسقوا) دا نشرکراوه ،
 ۱۰۵۰۰۰۰۰ ته گریته وه . بلام و نائی تورک ، نفوسی عشایری سیاره ی
 کورد به ۹۶۰۰۰۰ قید ته کا ، به طبیعت ، ته م عدده در حق به نفوس
 کوردی تهوی فکر یکی باش نادا و هه مو ته زانین که به شی سیاری
 زور که مه و روز به روز کمتریش ته بی ، چونکه وضعیتی اجتماعیه
 و حیاتیه مجبوری اسکانیان ته کا .

له گهل ته مه شدا تخمین ته کری که رقی ملیونونیو صحیح نه بی
 چونکه :

هر انسیقلو په دیای اسلام ، خوی له جلدی چواره میا (لاپه ره -
 ۴۴۰) تهلی نفوسی ولاتی (ارضروم) و (وان) و (بتلیس)
 و (وخریوط) له پیش حربا ۲۰۶۴۲۰۰۰ کس بو وله مه ۱۰۸۲۸۰۰۰
 ی اسلام بو . معلومه که تقریبا نفوسی ولاتی (ارضروم) نیوه ی

کوردده و ولاته کانی خریش په کورد مشهورن وجزئی به ک تورکی
 نیابو . له بهر همه ممکنه که کوردی نهم پنج ولاته له میلیونونیویک
 کتره بی .

به کوردی تدقیقاتی (سیر مارک سایکس) و (دوكتور فریچ)
 له ولاتانی تری تورکیا شدا مقدار یکی زور کورد هه به :
 له حوضه ی (قزیل ایرماق) دا وله داخنی ولاتانی (انقره) و (قونیه)
 دا عددی عشایری کورد « ۱۸ » و عددی خانه ی نزیک « ۱۷۰۰۰ » .
 له داخلی ولاتی (سیواس) وله شرقی شاری (سیواس) و (زارا) دا
 عشیرتی (قوچکیری) هه به و پنج فرقه ی علاحده شی له بینی (ارزنجان)
 و (زارا) دایه . به فرقه کانپوه « ۱۲۰۰۰ » مالیک ده بن .
 له لواکانی (مرعش) و (ملاطیه) وله شمال و شمال غربی ی خلیج
 (اسکندرون) « ۱۴ » عشیرت هه به و عددی خانه یان
 له « ۱۲۰۰۰ » زیاتره .

له داخلی لوای (اورفه) دا عشیرتی (برازی) هه به که دوازه
 فرقه به . عددی خانه ی تقریبا « ۱۷۰۲۰۰ » [سیر مارک سایکس . دوایی
 وارثانی خلفا . لاپه ره - ۵۷۲ : ۵۸۸] .

مجموعی نفوسی نهم « ۵۸ » هزار ماله نزیکی سیه صد هزار کس
 نه بی . اگر نفوسی کوردی ایالاتی (قارص) و (اردهان) ایش علاوه
 بکه بن جکه له کوردانی عراق و سوریه هر له تورکیای امرودا نفوس
 کورد تابی له دو میلیون کتر بی .

له کتیبه زرده که ی حکومتی فرانسه دا ، که له سالی ۱۸۹۲ ی میلادیدا

چاپ کراوه ، نفوسی کوردی تورکیا به ۳۰۱۲۰۸۹۴ تخمین کراوه .
جنرال (زه لانجی - Zelendzi) ی روس نفوسی پیش حربی گوره ی
کوردی تورکیا ی به ۲،۸۰۰،۴۷۵ تقدیر کردوه . بلدانی حکمرسی
عثمانی له ۱۹۱۴ دا ئەم نفوسی [به بی نفوسی لوای زور وولانی
موصل] به ۲،۵۲۷،۸۴۰ کس تخمین کردوه [. له ی کوردستان
به رامبه ربه تورک . لاپه ره - ۴۶] .

له گهل ئەمه شدا لازمه اعتراف بکری که تقدیری نفوسی کوردی
تورکیا ی ایمر و زور زحمته ؛ اولاه وه کو قسه ی لی ئە کری احصائاتی
دوانی موافق مطلوب نبوه . ثانیا . له م احصائیاته دا مسئله ی فرمت
وخاصوسی قومیتی کورد خارج هیلراوه ته وه ؛ و به فکریکی سیاسی
اهمال کراوه . جاله بهر ئەم اسبابه در حق به مقداری کوردی تورکیا
فکریکی صحیح پیدا کردن زحمته .

له بهر ئەه واسباب و عوامله ی کله اولی ئەم بجنه دا بیانان کرد
نفوسی کوردی تورکیا وه کو پیش حربی گوره زیه به طبیعت کم
بوته وه . مثلا :

انسیتلوپه دیای اسلام [جلد - ۲ ، لاپه ره - ۲۲۶] ئەلی له پیش
شری گه وره دا نفوس لوای (حکاری) ۳،۰۰۰،۰۰۰ بوه ؛ و الحال
المناق غوطه (۱۹۲۹ ، لاپه ره - ۱۳۳۶) ئەلی به کوردی
احصائاتی رسمی ی سالی ۱۹۲۷ نفوسی ئەولایه هر ۲،۵۰۰،۰۰۰ نفسه
(The statesman,s year-Book) (۱۹۲۶ . لاپه ره - ۱۳۰۹)

ئەم نفوسه به ۳۱،۵۶۸ دانه ی

ولاتی (بتلیس) کهله پیش شری کهوره دا چوار لوا بو [بتلیس ، موش ، سرد ، کنج] و نفوسی ۳۹۸،۹۰۰ کس بو [انسیقلوپه دیا ، جلد - ۱ ، لاپه ره - ۷۱۵] ، به کوره ی احصائیات تازمه نفوس ئەم چوار لوا به هاتوته سەر ۲۸۲،۵۷۸ ؛ وشاری (بتلیس) کهله پیش حربی کهوره دا . . . ۳۸۰ نفوسی بو ایستامقداری سکنه ی له . . . ۹۰ کهم تجاوز ئەکا [المناق غوطه . ۱۹۲۹] .

له زوای معاهده ی [برلین] ، قومیسو نیک که عبارت له بیکر پاشا (انکلیر) ، رئیس شورای دولت سعید پاشا (کورد) و میناس افندی (ارمنی) بو ، بو تعیین عددی اهالی نیرا بو بو کوردستان . به کوره ی راپوری ئەم قومیسو نه نفوسی ولاتی (دیار بکر) . . . و ۸۴ بو و نفوسی اسلامی . . . و ۶۰۰ کس بو . ئەم ولاته تقریبا له ۱۳۱۰ ی رومیدا نفوسی هاتبوه سەر ۴۸۲،۹۴۰ [تاریخ و جغرافیا لغاتی] ، نفوسی پاش حربی (لوا دیار بکر ، ماردین و معدن) به کوره ی تعدادی ۱۹۲۷ هاتوته سەر . . . ۳۷۷،۵۰۰ [مخطرە ی شریف پاشا که تقدیمی قوتفرانس صلح کرا ، پارس ، ۱۹۱۹] .

امبانی ئەم تنزه زور عظیمه له درجه ی اولاتهجیر وله درجه ی دوهمدا قتال و مصائبه ؛ و آتاری زور خجیمی له کوردستانی مرکزیدا هه بنیری . له گهله هه شداره نکه نفوسی باقیه ی کورد له ملیونونیویک گهله زیاتری .

۳ - کوردی عراق :

به کوره ی ژماره ی (احصائیات) سالی ۱۹۲۳ - ۲۴ (انسیقلو

په دیا . جلد - ۲ . لاپهړه - ۱۱۴۱) نفوسی کوردی ولاتی موصلی قدیم
 نه بی ۴۹۴ و ۰۰۷ بی . وضعیت قومیه یان (نه تنوغرافی) له طرف لجنه ی
 استفتای عصبه الامم ووه له سالی ۱۹۲۵ دا له دو خریطه دا (نومرو
 ۸۶۶) اشارت وربطی راپوره که یان کراوه . صورتی انقسامی نفوسی
 کوردی هم چوار لوی عراقی شمالی به به کوردی تدقیقاتی لجنه ی عصبه
 (لاپهړه - ۹۳ ، ۹۴ ، ۹۵) له زیره ووه نوسراوه :

له داخلی لوی موصل دا	۸۳ و ۰۰۰ [۱]
» » هه ولیر دا	۱۷۰ و ۶۵۰
» » کرکوک دا	۴۷ و ۵۰۰
» » سلیمانی دا	۱۸۹ و ۹۰۰
هه موی	<u>۴۹۶ و ۰۵۰</u>

له بینی هم تقدیره وقیدی (مفصل جغرافیة العراق) ۴۶ و ۰۰۰ کس
 فرق هه به [لاپهړه - ۹۷] وسببه که ی بیان نکراوه .
 لام وایه که تقدیراتی لجنه ی عصبه الامم و (مفصل جغرافیة العراق)
 له بعضی نقطه دا به راستی محتاجی تدقیق و توثیقی علمی به :
 اولاً) وه کو (مفصل جغرافیة العراق) نه لی [لاپهړه - ۸۳]
 مقدار نفوسی عراق تا ایستا به شکلیکی علمی تثبیت نه کراوه . و نه و

[۱] فون هاممر ، له جلدی چواره می تاریخه که یدا ، عطنی نه کانه
 سر تاریخی (جهانما) و نه لی : « نفس اهالی شاری (موصل) یش
 هه موکوردن و نه مانه بیجگه له کوردی ، به عربی و تورکی و فارسیش
 هه نه کانه » .

نفوسه‌ی که له سالنامه کان و بعضی کتیبدا شه‌ی بینین به نتیجه هموی شه‌جینه و هسدر شه و تخمیناته که له طرف مأمورینی انکلیزه وه له سالانی ۱۹۲۰ و دواییدا کراوه ، و علاوه‌ی شه مه پولواکان شمال ، تتایجی تدقیقاتی بینه‌ی عصبه الامیش هه‌یه که له لای من له تخمیناته کانی پیشوی باشتره .

بیجگه له م دو اساسه تتایجی تسجیلی رسمی‌ی حکومت هه‌یه که له سالی ۱۹۲۷ - ۲۹ دا کراوه و نفوسی عشایری تیا داخل نیه و خلاصه‌که‌ی له (مفصل جغرافیه العراق) دا درج کراوه واته زانم ، که حتی مدیریت نفوسی عامه‌یش اعتراف شه کا که شه تسجیله زور تصاننه ، و به کوره‌ی تحقیقاتی خوم لیم معلوم بوه که شه‌ی تسجیلیش کراوه به توای راست نیه ، چونکه اهالی به اندیشه‌ی قرعه و عسکری به وه خوی له تسجیل شه پاریزی و اگر زوری لی کرا به درو ما، ورته‌فره شه‌دا . شه قصوره ، له دو اساسه‌که‌ی پیشو شه‌دا هه‌یه .

وه کو (مفصل جغرافیه العراق) شه‌لی ، منیش واته زانم که نفوسی عراق له و تخمیناته‌ی که تا ایستا کراوه شه‌بی زیاتری ، و شه اعتراضه معقوله در حق نفوسی کوردیش شه‌بی واردی .

نابیا) چونکه بختی قومیت (شه‌توغرافی) شه‌که‌ین نابی تماشای اختلافی بقیده و اجتهاد بکری . هه‌روه کو (مفصل جغرافیه العراق) قسمی کلدانی و سزایی و جوله که و عناصریتری عراقی له زمره‌ی قومی عرب حساب شه‌کا [لاپه‌ره - ۸۹] ، و لازم بو که طائفه‌ی (یزیدی) و گاورد و جوله که کانی نا و کوردیش له اصلی خویان که کورده جو

ته کریته وه ؛ وه وه کو (سیر مارک سایکس) له ته تهو غرافیه که ی خویدا
 نشانی داوه وه وه کو محرری (دو ساله کوردستان) ته لی [لایه ره
 - ۳۹] ته بوایه له ناو کوردا بنوینرایه .

لجنه ی عصبه الام له لایه ره ی (۵۸) ی راپوره که یدا ته لی : « یزیدی
 به کوردی قسه ته کا و به کوردی عبادت ته کا و حتی به اعتقادی خویان
 خواش به کوردی قسه ته کا » ؛ وله لایه ره ی (۵۹) دا عطقی ته کا نه سر
 افاده ی مستشرق (سیر مارک سایکس) ، که خوی چوته (سنجار) وله وی
 درحق بهم طائفه یه تدقیقاتیکی علمی ی باشی کردوه ، و ته لی : « ته م یزید
 یانه بی شبهه کوردن و کوردایه یتشیان هر له بهر زمانه کوردی یه که یان
 نیه ، تشکلاتی بدنیه شیان زور له کوردی (دیرسم) ته چی وره نکه
 له دوا ی هجوم و استیلای (تیمورلنک) هاتبنه شاخی (سنجار) ،
 و (سیر مارک سایکس) بهم قناعته ، طائفه ی (یزیدی) ی به توای
 داخلی لیسته و خریطه ی عشایری کورد کردوه [دوا ی وارثانی خلفا .
 لایه ره - ۵۵۳ : ۵۸۸] .

له لایه کی تریشه وه مستشرق دو قنور (فریج) یش ته لی : « له ناو
 عشایری کوردا که لی طریقته وه کو یزیدی ، قزلباش و الخ هه یه »
 و بهم نوعه یزیدی له کورد جو نا کانه وه [کوردلر . لایه ره - ۷] .

بالذات (مفصل جغرافیه العراق) یش ، به عبارته ی (الیزیدیون من
 الشعب الكردي) ته م فکره تأیید ته کا [لایه ره - ۱۰۹] .

بیجگه له طائفه ی یزیدی ، هه ره له لوای موصلدا طائفه ی (سارلی) ،
 (باجوران) و (شاباک) یش هه یه که ته مانهش کوردن و تدقیقاتی (لجنه ی

عصبة الامم) یش ئەم جەنتە تائید ئە کا و ئەلی زمانە کە یان کوردیەکی توژی تی کەل و پیکەلە و اعتزادیتان جوړه [لاپەرە - ۶۰] .
 انسیتلو پەدیای اسلامیش ، خەلکی (سنجار) ی بە کورد قبول کردو و لە مادە ی (شاباک) دا باس ئەم سیه طائفە ی دوایی ئە کا و ئەلی « شاباک » ، مذهب قسمی لە کوردانی موصلە و بە کوردی تخمیناتی مأمورینی اندکلز نفوسیان دە هەزار کسیکە . مسلمانانی ئە و ناوہ (اعوج) یعنی چەوتیان پی ئە لین . ئە مانە لە قضای (سنجار) دا لە دیهاتی (علی رەش) ، (یکێجە) ، (خزەنە) ، (تالار) ، ... و الخ دا سا کنن و لە گەل یزیدی بە کانی دراوسیه یانایە کن . بە کوردی (اب نامتاس) ، ئە مانە شیعه یە کی مفرطن .

بەشی (سارلی) ، لە عشیرتی کاکینی و تا بێ مذهب و آیینی ئە وان . هەر لە و ناوہ دا عشیرتی (باجوران) ی کوردیش هە یە و عقاید و مذهبیان مکنوم و غریبە و « علی الاهی » ن . لە دیهاتانی « عمرکان » ، « طوبراخ زیارت » ، « تل یعقوب » ، « باش پیتا » ... و الخ دا ئە نیش . بە کوردی تقریری لجنە ی عصبة الامم ، نفوسی ئەم سیه طائفە یە لە گەل یزیدی بە کانا | ۲۶۰۰۰ | ۵ .

نالئا) بە ناوی علم و حقیقەتە و ئە بی اقرار بکری کە کوردی عراق ، هەر عبارت لە کوردی ولاتی قدیمی (موصل) نیە ، و لە لوای (بندا) و (دیالە) و (کوت) یشدا مقدار یکی مناسب کورد هە یە . (مفصل جغرافیه العراق) ، وە کو ئەم قسمی اھال کردوہ لە تعیینی حدی فاصلی ئە تنوغرافیشدا لە حقیقت دورکو و توتە وە . محضا بو اظهاری حقیقت ئە بی باس ئەم دو نقطە یە بکین :

۱ - نفوسی کوردی لوای بغداد، تقریباً هه‌موی له شاری بغداد
دا کوبوتهوه؛ مقداری حقیقی هه‌ر چنده معلوم نیه به لام ره‌نگه
له بینی ۲۵ و ۳۰ هزار کسیکدایی.

نفوسی کوردی لوای دیاله باشتی تثبیت کراوه. ناحیه‌ی (هورین-
شیخان) و (قوراتو) به ته‌واوی کورده. ناحیه‌ی مرکز و نفس
شاری (خانقین) یس اکثریتی قاهره‌ی کورده. له ناحیه‌ی (قزلرباط)
یشدا، چه‌له مرکزی ناحیه دا وچه‌له خارجه‌دا وله قضای (شهربان)
یشدا به شیک کورد هه‌یه (۱).

(۱) به کورده‌ی نه‌وجودی عشیره که له طرف حکومتی محلیه‌وه
پار و پیرار ترتیب کراوه و نه‌بی صورتیکی له داخلیه دا موجود بی،
له قضای (خانقین) دا پچوک و گه‌وره ۲۱ عشیرتی کورد هه‌یه
و نفوسیان به ۱۶،۰۰۰ کسی تخمین کراوه. له نفس قصبه‌ی خانقین دا
گه‌ره کی (حمیدیه) به ته‌واوی، گه‌ره که کانی (عبدالله بک) و (عرب)
و «آغا» به‌شی زور، کورده وله گه‌ره که کانی تریشدا کورد هه‌یه.
له ناحیه‌ی مرکز، مقاطعه‌ی «علیاوه»، «باوه پلاوی» و «ده ککه»
به ته‌واوی، «خانقین» و «کهریز» و «حاجی قره» و «قوله»
به‌شی زوری کورده

قصبه‌ی «قزلرباط» دو گه‌ره که یکی «چوله‌ک» هه و کورده.
له داخلی هم ناحیه‌یه دا عشیرتی «زرکوش» کورده و بعض له عشاری
«ده‌نو» شی تیابه.

قوایکی عشیرتی [سوره‌میری] له بینی [شهربان] و [ابو جمره] دایه

له قضاى (مندلی) یشدا عشرتی (قرء اولوس) ، که تقریباً ۵۰۰ مالیکه کوردده . له ناحیهی (قزانیه) دا بعضی عشایری (لور) ههیه . دی (دی شیخ) و (دهرو) کوردده و نفسی مرکزی ناحیهش به شیکه کوردده و له فرقهی (قزانلو) ی (باجلان) هه . له نصبهی (مندلی) دا حکه سیه گه ره که یکیکی به ته و اووی کوردده .

له قضاى (بدره) دا ناحیهی (زرباطیه) و له ناحیهی (شیخ سعد) دا له (بکایه = باغ شاهی) دا بعضی عشایر و زراعی (لور) ههیه . رهنگه ئەم کوردانی قضاى (خانقین) و (مندلی او) شهرانی (و) بدره) و (شیخ سعد) له چل ههزار کس که بتر نه بی .

۲ - حدودی جنوبی ی [ئە تنوغرافی ای کورد] ، به کوردی (مفصل جغرافیة العراق) ئە بی خطی زاخو - شرقی ههولیر - کرکوک - کفری) بی ؛ و الحال ئەم خطه . نه له گهل تدقیقات و خریطه ی عشایری کوردی (سیر مارك سایکس) [۱] ، نه له گهل معلومات و اعترافاتی (کاپتن ههی) [۲] و نه له گهل خریطه ی (ئە تنوغرافی) واقعی محترم (میجر لونگریک) [۳] یه که ئە گری ؛ و نه موافقی خریطه ی قومیتی لجنه ی عصبة الامم و وضعیتی حقیقیه یه .

کاپتن (ههی) ، له اثره که ی خویدالی : « بیجکه له به شیکه

[۱] The Caliphs ' last Heritag ۱۹۱۵ . لوندروه .
 [۲] Two years in kūr cistan Hay . ۱۹۲۱ (مفتش اداری هرایر بوه) .
 [۳] Four Centuries of modern Iraq ۱۹۲۵ . لوندروه .

امالی (ههولیر) و بعضی عیسوی (عین کاوه) و (شقلاوا)
 و (کویه) و چند گوندیکی عرب له (شامک) و (قره چوق) دا
 هه و خالکی لوای (ههولیر) کوردن « [دو سال له کوردستاندا ،
 لاپه ره - ۳۵] .

بیجگه له مهش ، هر کسی له قضای (مخور) دا کمی زوری گه رابی
 شاره زاوه که نه و اراضی ی بینی دوزاب به دهس عشرتی (دزه ی) ی
 کورده زدیبه ، که له زمانی مهتر (هدی) دا تقوسه کمی به سی هه زار
 کس تخمین کراوه و به کورده ی تخمیناتی نه م سال (۱۹۳۰ م) نه بی چند
 هه زار یک زیارتی . و الحال به کورده ی (مفصل جغرافیه العراق) ، نه بی
 له منطقه ی بینی دو (زاب) ه دا نه کورد و نه عشرتی (دزه ی) بی ،
 و نه مهش به تهوای خلافی واقعه .

نه گه تماشای خریطه ی (نه توغرافی) ی لجنه ی عصبه الام ،
 و خریطه ی (چوار عصری دواپی عراق) و خریطه ی (دواپی وارثانی
 خلفا) ، و مطالعه ی (دو سال له کورد تاندا) بکین ، نه بیدین که
 حدودی جنوبی ی قومی کورد - به صورتی عمومی - خطی بینی امندلی
 و منصبی (زی ی کویه) به [تماشای خریطه ی قومیتی کورد ، که له نهایتی
 هم جلده دایه ، بکه] .

بالا ، به کوردی نه و تفصیلاته که له سره وه عرض کرا ، زور ره ننگه
 که تقوسی کوردی عراق ، له ۶۰۰،۰۰۰ کس زیارتی و اگر تقوسی
 عراق باسیه میلیون قبول بکری نسبتی کوردی عراق به کورده ی تقوسی
 عمومی وه نه بی له دوری % ۲۰ بی .

۴ - کوردی روسیه

له تاریخی ۱۹۱۰ م دا، له ولاتی قفقاسیا رله نوای (اریوان) و (قارص) دا نفوسی کورد ۱۲۵,۰۰۰ کس بو. حکومتی روسیه کوردانی نوای (الیزابته پول) یعنی کوردانی (زده نگه زور) ، (جوانشیر) ، (جبرائیل) و (اراش) ی داخلی نهم حساب نه کردبو. ایرو کوردی نهم چوار ناحیه یه قضایه کی سر به - بویه . به سبب اختلاطی زوریان له گهل تورکانی (آذربایجان) ی روسی . زمانه کیان بعضی کله ی تورکانی تی گه وتوه ، مستشرق (جورسین) ، ته نیا در حق به کوردی نهم چوار ناحیه یه کنیجیکی نویسه و له سالی ۱۹۲۵ دا له (تفلیس) دا له چاپ دراوه .

له گورجستاندا وله منطقه ی (اخسخه) شدا مقدار یکی مهم کورد هه یه وله نوزده ناحیه دان .

حکومتی (بوشه ویک) ، که جمهوری ارمنی (اریوان) ی تشکین کرد بعضی له کوردیشی داخلی نهو کرد ، وله جهای نه مانه کوردانی (قره باغ) ه که چند خلیجکی عشیرتی (زیلان) ه و بده ی نهم عشیره له ولاتی (بایزید) دایه .

ایستا که نفوسی کوردی قفقاسیا کله مار جمهوری (اریوان) و (آذربایجان) و گورجستاندا یه به ته و او ی معلوم نیه . واقعا (مفصل جغرافیه العراق) به ۵۰۰,۰۰۰ یکی دا ناوه به لام باو در نا کم راست نی چونکه ته نیا نهو به شه ی کله گهل ولاتی (قارص) دا دهن تورکیا

کهوت، به کوره نفوسی ولاتی قاریس (۶۳ و ۱۰۷) (۱) هوه اینجا
 ۲۵ : ۳۰ هزار ثانی . باقی نفوسی ، به کوردی احصائاتی ۱۹۱۰ م
 نهی له ۱۵۰۰۰۰۰ که متر نهی

۵ - کوردی سوریه

له قدیمه وه کورد ، له سوریه دا و باخصوص له قسمی شمالی
 دا له حالی عشیرتی و یاشارید ازیاون . در قنور (فریج) نهی، له ولاتی (حلب)
 دا ۲۷ عشیرتی کورد هیه [پیش حربی گه وه] . له تقسی لوای
 (حلب) یشدا گهل عشیرت هیه ، و شاری (حلب) یس کورد یکی
 مناسبی تیایه . له (حارم) ، (جبل الوسط) ، (بیلان) وله دوری
 (آری عاصی) وله (جبل الا کراد) دا گهلی عشیرتی کورد هیه .
 نفر شاری (شام) یس مقدار یکی مناسبی کوردی تیایه (۲) .
 توانسلوس روسی (حلب) ، موسیو (زیمرمان) ، مقداری
 کوردی شمالی سوریهی به ۱۱۵۰۰۰۰ تقدیر کرده . له لایه کی تریشه وه
 ادنامه کری که تا (آوی عاصی) و بیلان ، له ژیرا ابتدایی حکومتی
 فرانسه دا هره ۲۰۰۰ کورد هیه .
 خلاصه به کوردی تقدیری پیش حربی موسیو (زیمرمان) و به
 استثنای کوردی نه و قسمی ولاتی (حلب) ه کهله تورکیا دا
 مایه وه ، دیشان نفوسی کوردی سوریه [شمالی و وسطی] ره نکه
 ۷۰۰۰ : ۸۰۰۰ کسبک بی .

(۱) the Statesman's year - Took (۱) لایه ره - ۱۳۰۹ .

(۲) کوردل لایه ره - ۲۴ : ۷۹

۶- کوردی بلوچستان و هندوستان و افغانستان

له بلوچستاندا ، عشائری (براخوی) هه،وی ریا به شیکی زوری به کورد دازاوه ئهم عشیره ته زوره و به شی گه و ردی له بلوچستاندا به مرکز هکی شاری (ایغ) ه ، حدودی شمالی (که تا) به و به سر (کلات) داتا (لاس - به لا) نه چی و به هم تهرجه دریزانی منطقه هکی نزدیک ۲۵۰ میله . اساسا دو بهش و پنج فرقه به : به شیکی (سراوان - براخوی مهرو) و نه ویتری (جابلوان = براخوی خوارو) ه ، فرقه کانی : کام به رانی ، میروانی ، گورکناری ، شورمالانی قلندرانی به .

انسیقو په دیای اسلام [جلد - ۱ ، لایه ره - ۶۳۰] ، بعضی ایضاحات در حق بهم عشیره ته نه دا و نه لی : (براخوی) وه کو (بلوچ) ، روایت نه کری که له طرف (حلب) ه وه هاتوه . واقعا رهنگه له غربه وه هاتنه ، نه م ولاته وره ننگه نه مانه اصلی « کوچ » بن . که له پیش هاتنی بلوچ ، کانا له « کرمان » ه وه هاتون بو « ما کران » وله گه لیاناتی کهل بو بن . تعبیری (کوچ) به معنا [گه روک] ه و [ادربیسی] ، ادعائه کا که نه مانهش نوعه کورد یکن . واقعا نه بنیری که ناوی مشهوری هه مو [براخوی] ه له [لاس - به لا] دا [کورد گه لی] به و به گوردی نه مه ممکنه انسان بلی که اصلی نه م عشایره کوردی غربی ایران و له وی وه بو بلوچستان هاتون . تعدادی نفوسی [براخوی] بلوچستان نزدیک ۳۰۰۰۰۰ که

له هندستان ، له ولائی « سند » یشدا له عشیرتی براخوی
 ۴۸،۱۰۸ کسی هیه [انسیقلوپه دیای اسلام] .

مشرق « ته ده سقو - Ted 801 » له بینی قومی « بلوج »
 و کوردیشدا بعضی تناسب و روابطی کشف کردوه [انسیقلوپه دیا ،
 جلد - ۲] .

به گوردی شرفنامه ، له افغانستانه وه بعضی عشایری « زه نگه نه »
 بو بلوچستان هاتوه ، به گوردی هه مه نه بی له افغانستانیشدا کورد بی .
 ذاتا « مورغه نستیرن » یس ته لی محمله له طرفی غربی « هرات » دا
 بعضی اهالی کورد زمان بی .

بو په با کردنی فکریکی عمومی در حق وضعیت و بلاوی کورد
 لازمه تاشای « خریطهی قومی کورد » بگری که له نهایتی هه م
 جاده دابه .

به گوردی هه م ایضا خانه رنگه نفوسی عمومی کورد هه بی :

۲,۰۰۰,۰۰۰ کوردی ایران

۱,۵۰۰,۰۰۰ کوردی تورکیا

۶۰۰,۰۰۰ کوردی عراق

۲۳۰,۰۰۰ کوردی روسیه و سوریه

۳۵۰,۰۰۰ کوردی بلوچستان و هندوستان

۴,۶۸۰,۰۰۰ هه موی

۱۱ | له رساله که ی دو قنور « بله ج شیرکوه » دا که به عربی

ونه ژرینوانی « القضية الكردية » دا بوسه واه ۱۹۳۰ دا له مصر

فصلی دوه م

منشأی کورد

نهم بحثه ، بهش هه ره زحمتی نهم کیتبه یه . چونکه نتیجهدی اکتشافاتی آثاری قدیمه ی در اوسیه کانی قومی کوردونسی کوردستان در حق به منشأی کورد معلوماتیکی قطعی نه داوه . له بهر نهمه بو بیان کردنی فکریکی قطعی در حق بهم مسئله یه هیشتا وقت نه ها توه .

پروفیسور « فون مینورسکی » ، له امثالی زیاتر له گهل مسائلی کورد و کوردستاندا مشغول بوه وله م خصوصه وه به راسی قدرت و اختصاصیکی فوق العاده مه یه . نهم جاره در حق به منشأ و تاریخی کورد خلاصه یه کی زور به قیعتی بو السیقلو په نیای اسلام نویسه . ذاتا نه وی که بو نویسی نهم کتیبه ش منی تشویق کرد نه و خلاصه یه بو که

طبع کراوه ، نهم یکر نه به ههشت میلیون و کسور نشان نه دا و نه لی به گورده ی اثره کی موسیو « الکساندر زابا - Alexandre Zaba » یه که له سالی ۱۸۶۰ ی میلادیدا له پترسبورغ طبع کراوه . به لام نهم ادعایه به وثائقی تر تأیید نا کری .

له لایه کیتریشه وه رساله ی « مسئله ی کوردستان به رامیه ره به تورک لایه ره - ۴۶ » نه لی به گورده ی مدعیاتی کورد ، نه بی له پیش حریبی که ورده له تورکیا دا ۳،۹۸۷،۹۶۰ و له سوریه دا ۲،۸۹،۹۵۰ و له عراقدا ۷۴۹،۳۸۰ و نه ایراندا ۱،۳۰۰،۰۰۰ وله ارمنیه دا ۶۰۰،۰۰۰ کوردانک بو بی که نیکونه کی ۵،۳۸۷،۴۸۰ شه گریته ره .

تقریباً اساسی نهم کتیبه تشکیل نه کا . قسمتی عائد به اصلی کوردی
 به راستی محصولی سعیکی زور به طوله و تقریباً خلاصه‌ی همو آثار
 و افکاریکه که تا ایستا در حق به کورد نوسراوه و گوتراوه .
 له لایه کیتريشه‌وه و یستم که له معلوماتی بدیری دائره‌ی آثار قدیمه‌ی
 عراق سیر « سیدنه‌ی سمیث » یس استفاده بکدم . نهم ذاته‌س متخصصی
 تاریخی شرق قریبه وله نار مستشرقیندا موقعیکی خصوصی و بلندی
 هه‌یه . نهم ذاته‌س له‌م بخصوصه‌وه مساعده‌یه کی باشی کرد . و در حق
 به کوردستانی قدیم مطالعه‌ی خوی نویسی و بوی ناردم
 . فکری نهم دو متخصصه مشهوره له ژیره‌وه عینا نه‌نوسم وله‌دوای
 نه‌وان له ماده‌ی سپه‌مدا مطالعه‌و قناعتی خوشم ، که نتیجه‌ی تدقیقی
 بعضی آثار مشهوره‌یه ، بیاز نه‌کم . واهیدم وایه که به‌م تهرجه در
 حق به منشای کورد فکریکی عمومی و مناسب په‌یا نه‌گری .

مطالعه‌ی فون مینورسکی

نهم متخصصه‌ی نه‌لی : زور محتمله که قومی کورد له شرقه‌وه
 « یعنی غربی ایران » بو غرب « کوردستانی ایستا » هائی و جی گیر
 بوی ؛ بلام هائی نهم قومه‌ی مانعی نه‌وه‌نیه که به هائی نه‌وا ، قومیکی تر
 و یا چند قومیکی تی که لاو ، به ناویکی وه‌کو « کاردو » که له ناوی
 نه‌و بچی له کوردستانی مرکزیدا ژیاپی وله پاشدا له گهل نه‌وا
 تی که لاو بوی

مستشرق « تور و ناژین Tureu Daugin » له « مجموعه‌ی
 انوریولوی « دادولوحسی نو سراوی دیوه که تاریخه که ی دو هزار
 سال پیش میلاده و باسی و لاتیکی « کار - دا - کا » نه کا، و نه م و لانهش
 دراوسیه‌ی اهلی « سو - سii » بوه که له اراضی جنوبی « گومی وان »
 دانیشتون . شرفنامه نهلی له منطقه‌ی (بتلیس) دا قلابه کی کونی
 (سوی - Sny) هیه .

له دواي نه م تاریخه به هزار سال (نیفلات پلیزه ر -
 Tiglath pileser) [۱] له گهل قومیک که ناوی (کورتی -
 Kur - ti - e) بوه وله شاخه کانی (آزو - Azii) داساکن بوز ،
 شریکی کردوه و شکاوه ؛ مستشرق (درایوهر - Driver) نهلی نه م
 شاخانی (آزو) یه ، شاخی (هازو) یعنی (صاسون) ی ایستایه ؛
 (هه رهدوت) ، له خاطرانی عصری پنجه می پیش میلادیدا باسی
 ناویکی وانا کا ، بلام به کورده‌ی قومی خوی ، سیانزه مین ولاتی
 حکومتی (اخه نی Achaemenid) که له دوا ییدار بطی ارمنیه کرا
 (بوخته وینج) بو که به کورده‌ی مستشرق (نولهک) و (کی پهرت)
 و (م . هارتمان) نه م ناوه له گهل ناوی (بوختان = بوختان) دا یکه .
 (نه کسه نوفون - Xenophon) له باسی رجعتی ده هزاره دا ،
 که له سال ۴۰۰ و ۴۰۱ ی پیش میلادا واقع بوه ، قصه له قومی (کاردوک)
 نه کا و نهلی ، مملکتی که یان هه تا (بوختان) نه چی .

[۱] به کورده‌ی آثار قدیمه‌ی (آثور) ه وه نیفلات پلیزه‌ی اول

له سال ۱۰۹۱ - ۱۰۶۸ ی پیش میلاد دا حکمی کردوه .

له و وقته وه ايتر له قهراغی چهن شطی دجله وله دوری شاخی
 (جودی) تصادفی نهم ناوه کراوه ؛ وله طرف محرره مشهوره کانه وه
 نه و منطقه به به (کوردویهن - Corduene) ناو تراوه [محتمله که
 گورانی تلفظی نهم ناوه ، له زحمتی اقتباس کردنی حرفی (ك) ی
 سالی به وه حاصل بوئی . دراوه ر] . به زمانی (آرامی) بهم ولانه
 (حوضه ی کاردو) و به قصبه ی (جزیره ابن عمر) ی ایستاش (گازار
 نای کاردو) یان پی نه گوت . له ناو ارمنیه کانا (کوردوز Kordudh)
 وله بینی عربدا (وه کو بلاجوری و طبری نه لین) به لفظی (با کارددا -
 Bakarda) (کاردای] ناسراوه . (یاقوت حموی) که رواپته که ی
 عطنی (ابن اثیر) نه کا ، نه لی ولاتی (با کارددا) قسبکی ولاتی (جزیره
 ابن عمر) بو و دو صددی ی هه بو و شمارانی (الثمانین ، جودی ، فیروز
 شاپور) له قهراغی چهن شطی دجله و به رامبهری (بازابدا Bazabla)
 بو [بازابدا له قهراغی راستی دجله بوه] . له پاشدا نهم ناوی (با کارددا) به
 که بو ولانه که بو ، له کتابانی اسلام دا ون بو وله جیگه ی نه و ناوی
 (جزیره ابن عمر) ، (بو هتان) . . . و الخ پیدا بو .
 به کوره ی ادعای علمای عرب و ارمنی ، اراضی ی (کاردو) ،
 مدلولیکی زور محدودی هه به ؛ واقعا سرحد و سنوری (کوردو نهن)
 مان به تواری له لامعلوم نیه ، هه ره له سیه شاره که ی که (ساریزا -
 Sareisa) و (ستالکا - Stalka) و (پینا کا - Pinaka)
 (= فینک) بو وله قهراغ شطی دجله بو ، باس کراوه . بلام راپوری
 مستشرق (سترابو - Strabo) که له مخصوصه وه دراوه زور به اهمیته

و به کوردهی نهم راپوره ، تمبیری (کوردوایه) مده تیک ناوی شاخه
کائی بینی (دیار بکر) و (موش) ی ایستابوه .

خلاصه (کاردوخوی) له هه ر لایه ک بونی ، هیچ شبهه نیه که ناوه
کهی به شکلیکی تر دیسان هه ر موجود بوه [لفظی دوایی ی (خوی)
ره نکه له جیگه ی Kh استعمال کرابی که له زمانی ارمنیدا اداتی جمع ؛
اینجا به کوردهی نهمه ره نکه مدققینی روم نهم ناوه یان له کتیبیکی
ارمنیدا دی بی ؟]

له لای (ا کسه نوفون) وایه که قومی (کاردوشوی) ، نه تابعی
(اربتا کسهرس - ارده شیره کان) [۱] و نه تابعی حکومتی ارمنی بون ؛
له هصری اولی پیش میلادا که ولاتی (کوردوئهن) له طرف (دیکران ای
دوه بهوه زهوت کرا قراله که یانی که ناوی (زاریونوس - Zarithus)
بو کوشت .

له سالی ۱۱۵ ی پاش میلادا ، قرالی (کوردوئرن) ناوی
(مانیساروس - Manisarus) بو . به کوردهی قبه ی مستشرق
(هاشمان) ، حکومتی ارمنی ولاتی کوردوئهنی اسما ضبط کرد بو .
له زمانی (ا کسه نوفون) دا ۱۰۱ گر عشیره تیکی ایرانی له شمالی دجله دا
ساکن بونی هیچ عجایب نیه ؛ بلام به بونی اسمیکی واره بو قومیتی
(کوردوشی) حکم نا کری . نهم اسمه اساس و قیاسیکی سامی [۱]

[۱] له ارده شیره کان مقصدی قرال ارده شیر و اخلاقیه تی .

[۲] یعنی نه تهوهی « سام » ی کوری حضرت نوح . (ع) ه که

(اثوری ، کلدایی ، عرب ، عبرانی ، فتبکه ، قارتاج) یش له عینی نه تهوهن .

ههیه [به زمانی اثوری « کاردو » یعنی (به قوت) ویا (پاله وان)
و « کارادو » ش (به قوت بون) ه]

له لایه کی تره وه هیندی مشابهتی لفظیهی له گهل ناوی اهلی
(خالدی - Khaldi) ههیه و نه م (خالدی) یانه له ژیر عنوانی
(اورارتو - Urartu) یاخود (Urashtu) ی آثوریدا باشتر
ناشراون وله دوری (ارارات) دا سا کن بون . نه م قومی (خالدی) یه
له اواخری قرنی نویه مینی پیش میلادا له ارمنیه دا بینراون ، وله پاشا
له دوری « کومی وان » دا حکومتیکی به قوتیان تشکیل کردوه و تا
مبادی قرنی شه شه می پیش میلاد دوامی کردوه .

مستشرق « له همان هویت » به کورهی کتیبی « گوتینگهن » - که
له ۱۹۰۷ داده رجوه نه لی ، له ناو نه م « خالدی » یانه دا بمضی مهاجرینی
غریبه بینراوه ، « مایهر » ، اساس وطنی نه م قومی له « ارا کس =
آراس » ی مرکزیدا تخری کردوه .

خلاصه له عصری جهوته می پیش میلاد وله دوری هاتنی ارمنی بو
کوردستان ، نه م « خالدی » یانه بلاو بونه وه وچونه شاخ وکیوانی
اطراف [۱] ، بلام ناویان له منطقهی « کومی وان » دا هه زیاده
وشاری « اخلاط » که له قهراغی سه روی « کومی وان » ه نه بی اثری

[۱] له مفصل تاریخ عمومی دا احمد رفیق بک نه لی قومی (خالدی)

له جیگهی خویانا ماوته وه وله گهل ارمنیه کانا اتحماد وامتراجیان
کردوه « جلد - ۱ ، لایه ره - ۳۴۷ .

ئەم « خالدى » يانە بى [۱] .

قومى [كاردو] ، چە سامى بى وچە اھالى اصليه يەي ئەو ولانە بى ، ئەمە محققە كە ولانى (كاردوشو) ي قديم ، ايمرو مركزى اصلى كورده . كە وا بو ئە بى تسليم بگري كە « كوردوشوى » لە گەل لفظى « كوردا » اسميكي مشتركة و ئەم فكرەش لە ابتداي عصرى بيستەمەوہ كسبى بداهتى كردوہ .

ئە گەر نوزيكي تریش ليكي بدەنيەوہ ئە بينين كە قومى كورد بەتە واوى لە گەل « خالدى » دا يە كەن ، مستشرق [Rieske — ريساك] ، لە شرحە كەى كە در حق [قونستانتين پورو فيروژ نەتوس] نوسيو يە تى ئەلى : « خالدى و كوردى و الكوردى لە گەل « كوردىاي » اسمائى مشتركەت » ، و فكر يكيترى واش لە مقدمەى كتيبە كەى

[۱] السيقلوپه دىاي اسلام ئەلى ؛ خيالات) ويا (اخلاط) نزيكەى (طريزون) ه . و الحال ئەمە راست نيە محرى « مفصل تاريخ عمومى » لەصرەى بھنى حكومتى « خالدى » دا ئەلى ، زمانى ئەم « خالدى » يانە ئە شەھيئە زمانى « كورجى » ويا « لاز » ؛ لە گەل زمانى سامى دا هيچ مناسبىكى نيە . مركزى حكومتى خالدى « طوشيا = وان » بوہ . نيغلات پليژەرى دوہم « قرالى اثورى » لە سالى ۷۴۳ ي پيش ميلادا هجوى كرده سەر ئەم خالد يانە تا « طوشيا = بورسپيا = توروشيا » هات . بلام ئەم قومە كە عاشقى استقلال و حریت بون . زور جسورانە مدافعەى خويات كرد و نهايت حكومته كەيان لە طرف « مېديا » وە نحو كرايهوہ و اھالى كوتە شاخ « جلد — ۲۱ ، لا پەرہ — ۳۴۶ » .

(له رچ - Lerch) [۱] دا بیان کراوه .

تدقیقات و تحریاتی (م . هارتمن ، نوئدشو و بسباخ) هم مسئله یه ی خستوته مجرایه کی تازه وه . هم ذاتانه نه لین ، بوزانیی فرقی بینی شعبه ی (کورد) و (کاردو) تدقیقاتی لسانیه لازمه ، و به واسطه ی آثاری مشهوره ی مدققینی (میدیا) و (ایران) وه لازمه له ناو (کور نیوی) و (سیرتی - Sirtii) دا کورد تشخیص بگری . ذاتا له زمانی ساحه یه کاندایونی عشایری زوری کورد له فارسدا تاییدی هم فکره هم کا (کارنمای ارده شیر بابکان) [۲] .

اگر فرقیك له بینی اسمی (کورد) و (کاردو) دا هه بی هم فرقه ، ندونده تاثیر بو حلی هم مسئله گه وره یه نای . فی الحقیقه چون و کی (سیرتی = کوردی ایران) هاته غربی (زاغروس) وله جیگه ی (کاردو) ی قدیمه وله شمالی سوریه و شاخه کانی (انتی طوروس) دا جی کیر بو ؟ هم مسئله یه هیشتا زور محتاجی تدقیقه . اولاً فتوحاتی میدیا و ایران ممکنه بو بینه سببی نقل مکانیکی زور بو اهالی ی ایران ؛ و مثالی هممهش مهاجرتی قسمی له (آساغارتیا) یه که اصل مسکنیان (سیستان) بو ، و الحال له زمانی اثوریه کانا هم عشیرتی (اساغارتیا) یه له صحرای

[۱] هم کتیبه له ۱۸۵۶ دا طبع کراوه و عنوانی هممه یه .

Recherches sur les kurds et sur leurs ancêtres, les Chaleens Septentrionaux.

[۲] هم اثره له طرف مستشرق (نولدهك) و (غو تنیکن) ه وه .

ترجمه وله سالی ۱۸۷۹ دا طبع کراوه

اتور به دا وله ده وری (اریلا = اریل) بوه ، ورثیسه که یان (چتران
 تاخا - Citran takhma) بو که له طرف (دارا) وه کوژراوه
 ورسمه که ی که له سه ر تاشه پردیکی گه وره و بلند له کیوی (بیستون)
 دا له گدل رسمی (دارا) وه هشت رثیسی تر رسم کراوه سیایه کی کوردی
 خالصه [The Sculpture of bihiston . ۱۹۰۷ . لوندون] .

له سالی ۲۲۰ تا ۱۱۷ ی پیش میلاد له شری بینی روما و سلوقیه کان
 وقرالی (پیر غامون) دا ، عسکری به کری کیراوی (سیرتی) موجود بوه
 (ایوای . پولی بیوز . ویسباخ) .

له جغرافیای ارمنی عصری جه و ته مدا صفحه به کی غریب در حق
 به ولاتی (کورچهخ - Korcekh) بینراوه [۱] ؛ له زمانی
 (فوستیوس بیزانتیوس) دا یعنی له عصری چواره ما « کورچهخ » ،
 قضایک بوه نزیك « سلماس » ؛ وله دواییدا بوه به ولاتیک که له
 « جوله مرک » ، وه تا « جزیره ابن عمر » وسمتی بوه و اتم قضایانه ی
 تیا بوه : کوردوخ ، سیه کورد ریخ « کوردیخ » ، آیتوانخ ، ایگارخ ،
 موثولوخ « اوئولانخ » ، اورسیروخ « اورسیانخ » ، کارائون ریخ
 « سارایون ریخ » ، چاهوک و الباک کی پچوک « هارمهن . هوبشمهن » .
 وه و تحولات و انقلابانه ی که به تدریجی لیره دا واقع بوه دیمان . له
 وه سیه قضایه « کوردوخ ، کوردیخ و تموریخ » که مستشرق

[۱] به کورده ی کندی (ارمنیه ی مستشرق (ادونتس - Adontz)
 کلمه ی کورچهخ) له (کورینج - نهج) هوه هاتوه ولیره دا تهلی
 « کورینج » به معنا کورده .

« فوستوس - Faustus » له جیگه ی « کوردویهن » ی قدیم نشانی داوه ، « کوردوخ » یان بو به یکه قضای « کورچهخ » ، و « تورینخ » له ناوچو وله گهل « کوردینخ » یکی گرت و بهم نهرجه قضا که ی لای زورو ، و قضای ناوه راست و خواروه یکی گرت .

مشرق « هه بشمن - Hiilschmann » بو دوزینه وه ی فرقی بینی « کوردینخ = کوردینخ » و « کورتیوی » حصری مساعی ی کردوه وله گهل ته مه شدا اساسا ته و فرقی لسانه که له طرف « هارتمان و نولدک » هوه تثبیت کراوه دیسان مانعی بونی شکلیکی مخلوط نابیی ؛ بالذات « نولدک » خوی غروییکی سپه مینی دوزیوه ته وه ، و ته لی : ارای « کارتوای - Kartuyay » و عربی « کارتاویه » به ته واوی قومی کورد افاده ته کا [هوفان . Aszuige] .

له مه وادهر ته که وی که له دوری فتوحانی عربدا اسمیکی مفردی (کورد) که جمه که ی (اکراد) ه بوه به علم بو قوم یکی مخلوطی ایرانی و یا دراوسیه ی ایران . له ناو ته م قومه دا بعضی اهالی ی اصلیه ش بوه [وه کو کاردوم ، تورینخ = تامورایه که له منطقه یه کدا سا کن بون که مرکز ه که ی (آلکی) یا خود (نه لک) بوه ؛ خویه بنای (= الخویثیه) له قضای (خویت) ی (صاسون) دابو ، اورتای یه (= الارطان) له قهراغ فرات بو ؛ بعضی له م قومه سامی بون (اثری . انسابی عمومی عشایری کورد) و بعضی کیشیان ره نگه ارمن بون ته لین اصلی عشرتی (مامه کان) ی کورد (مامیکونیان) ی ارمن بوه .

له م عصری بیسته مینه دا موجودیتی عنصریکی ایرانی ی غیر کوردی

(وه کو گوران و زازا) له ناو کوردا به ته و او بی تثبیت کراوه . له بعضی جیکایانی تریشدا وه کو (سلیمانی ، سابلانخ ، قوطور . . . الخ) بعضی سلاله و عشیرت که له خارجه وه هاتون و حکیمان کردوه موجوده (وه کو له قوطور دا له ناو شکاک دا بقایای کوره سانیلی ؟ بیتراره) . خلاصه تدقیقات و کشفیاتیکي اصولی زور محتمله که شوینی نه و قومه قدیمه ، که اعمرو له پناهی قومی کوردی اییادا وون بوه و به ظاهری به کن ، بدوزینه وه .

کورده ته وه ی کی په (انسانی) ره کویوه هالوه ؟

آثاری اسلام و روایات و حکایاتی کورد ، بو حل کردنی مسئله ی اصل و فصلی لهم قومه نه وه نده به که لك نایه . مسعودی له (مروج الذهب) دا تهلی کورد ، نه ته وه ی نه و ایرانیانه به که له دست (ضحاک) ی خرنخوار رایان کردوه ، لهم روایتی له شانامه دا له طرف (فردوسی) به وه به شعر باشتر تصویر کراوه [۱] .

[۱] به کورده ی شانامه . لهم شاهه ظالمه دومار اسر شانی پیدا بو و به میشکی انسان پرورده ته کران له بهر ته مه هه مو روزیک میشکی دو انسانیان بو ته بردن . له ترسا اهالی فراریان کردوه و له دواییدا (کاوه) ی اسنگری لی راست بو ته وه و اهالی پاری به پان داوه و ضحاک کیان خلع و دفع کردوه .

تدقیقاتی مؤرخینی تازه وایه که ضحاک شخصیک بنوه بلکو خاندانیکي حکمداری بوه که (ائوریه) ی زهوت کردوه و هزار سال حکیمان به سرا

له سالی ۱۸۱۲ دا (موریه) له (Second Journey) ، لاپه ره -
 (۳۵۷) دا باسی زه ماوندی (دماوند) ته کا که هه موسالیک له ۳۱ ی
 اغستوسدا به مناسبتی نجات بونی ایران له (ضحاک = بیوراسب) ی
 ظالم اجرائه کری وئهم زه ماونده (جهژنی کوردی) [۱۱ ی پی ته لین [۲].

کردوه . له دورده دا مقابل به حکومتی (لوردهو) که له شمالی آتوریه دا
 بوه و ضحاکه کانی ناراحت کردوه بعضی عشاری ایرانیان هیناوه ته
 کوردستان وجی کیریان کردون . وئهم عشاره بهره بهره حکومتی
 (لوردهو) یان محو کردوتهوه و اجدادی کوردیان تشکیل کردوه .

[۱] مروج الذهب بهم جهژنه (المهرجان) ته لی .

[۲] محری تاریخ ایران (سیرجون مالتوم) ته لی وئهم روایتی
 (جژن = جشن کوردی) به علی العاده نمونه به کی استبداده و کورد
 له ایرانتهوه فیربوه .

مؤرخ مشهوری المان (فون هانمهر) ته لی : وئهم مسئله ی
 (جهژنی کوردی) به فقره یکی تاریخی به بو قومی کورد وئهم فقره به
 ته بی والیک بدرینهوه : شیطان پرستی و روز پرستی له ادیانی قدیمه ی
 ایران بوه روز پرستی له ایراندا و اهریمن پرستی له کوردستاندا بلاو
 بوتهوه . فی الحقیقه وئهم یزیدیانه ی کوردستان له ایرانتهوه هاتون وئهم
 مطالعه به ته مه تی ته گه بن که له ایرانا قسمیکی خلق عبادتی اهریمنی
 و قسمه کی تریش عبادتی هورمزنی اختیار کردوه و قسمی اول له دواییدا
 مجبوری هجرت بون و هاتونه کوردستان « [کوردز - لاپه ره - ۱۱]
 وئهم نظریه ی (فون هانمهر) به کورده ی بعضی آثاره ی [وه کو .

له لایه کی ترهوه ، اصلی کوزد ئه برینهوه سر عرب ، مثلاً (سروج الذهب) ئهلی : باییره گه وردهی کورد (ربیعہ بن نذر بن معاد) . وله لای بعضی مؤرخینی تر (مضر بن نذر) . وئهم دو ذاته ههر دوکیان امیری ولاتی ربیعہ [دیار بکر] و دیار مضر [رقه] بون ، وئهم علمای عرب به ادعا ئه کهن که قومی کورد ، له نتیجهی حادثهیه کدا [۱] له گهل غسانیه کان له کومهلی عرب جو بونهوه وچونه شاخ وداخ وله گهل بعضی اقوامی بیگانه تی گهل بون و زمانی عربی یان له بیرچوتهوه . ههره غریبی ئه مهیه که له صرهی اجدادی کوردا کورد بن مارد [ماردوی ، دراوسیه کانی کورده] بن سمسه بن حرب ، بن هوازن ، و به کوزهی مسعودی کورد بن اسفندیار بن منوچهره [ابن حاوکال ئهلی کورد بن مارد

تاریخ عمومی سرادیک . جلد ۱ - لایره - ۲۱۶] ئه ونده راست و معقول نیه . واقعا له دوری اثور وکلدانا ایران موحد یعنی (یزدان پرست) بو و علاوهی ئه مه (هورمین) و (اهریمن) یش وه کو معاون معبودی خیر وشر بون . له دوا پیدا له سر تلقیناتی (زتداوستا) بهره بهره آتش پرستی پیدا بو و تا دوری اسلامیت دوا می کرد . دیانتی (روژ پرستی) اساسا له ولاتی اثور وکلدانا بو و بو ئه مه معبودیکی زور یان هه بو . (بعل) و (بل) ههره گه وره یان بو که به معنا روژه .

جا ممکنه که (جشن کوردی) وه کو دو قنور فریج (کوردل) ئهلی شایه نجات بون له ظنی (ضحاک) بی [۱] شکای سدی (مآرب) واستیلای سیل العرم .

بن عمراء [۱] و نه هم مو انسابه ممکنه جزئی حقایقیکی تاریخیه ی
تیبانی (وه کو له اختلاطی عشاری زاغروس و فارس قومیکی سامی
بونی به ایرانی).

الحاصل له تحری و ایجادی نه انسابه دا قصور نه کراوه و وه کو له
(مروج الذهب) دا نه ی بینین حتی سمی بو ربط کردنی اسمی کورد
له گهل لفظی (کراوه) دا کراوه که کله یکی عربی یه . و حتی به کوره ی
بعضی ادعا نه بی قومی کورد نه ته وه ی اسرای جاهیل و (جاساد) ی دیو
بی که نه م دیوه له طرف حضرتی سلیمان (علیه السلام) ه وه دهر کراوه .
بعضا اسمی کوردیان له گهل صفتی فارسی ی (گورد = پاله واز) توحید
کریوه و نه م فکرهش له بونی «ک» ی په لوی یه وه حاصل بوه .

له زمانی دوا پیدا گهلی جار عشیرت به ناوی گه وره که یانه وه
ناو تراوه ؛ و به کوره ی شرفنامه ، نه بی قومی کورد که عبارت بوه
له عشیرتی (باجناوی و بوختی) له (باجان) و (بوخت) پیدا بوبن .

[۱] مرحوم آلوسی محمود افندی له تفسیری (روح المعانی) دا
[جزو - ۸ ، لایه ره - ۱۴۹] باسی اصلی کورد نه کا و به کوره ی
قاموس نه لی سلسله ی کورد و انشان دراوه : کرد بن عمرو مزریقیا بن عامر
ماء السماء و یا عامر بن حارثه القطریف بن امری القیس المطریق بن ثعلبه
بن مازن بن الازد بن العوث بن نبت بن مالک بن زید بن کهلان بن
سبا بن یشجب بن یعرب بن قحطان بن عامر (و یا شالخ) بن ارنشدد
بن سام بن نوح ؛ و بعضی روایتی تریش هیه به لام هیچیان
راست نه . محرر .

اسمی (باجنای) رہنکالہ (باسن - آو) ہ وہ ہاتھی کہ یہ کی لەعشاری
دجلہی قدیم بوہ .

بہ کورہی افسانہ یہ کی تر ، قومی کورد ، لە پیشدا دو قول بون :
میلان و زیلان . (میلان) لە عربستانہ وہ و (زیلان) لە شرقہ وہ ہاتوہ
وٹہم قولی دوہمہ ٹہوندہ ما قول نبوہ (میلان) معتبر تر بوہ .

۲

مطالعہی سیر سیدانہی سمیٹ (۱)

ٹہ و معلوماتہی کہ تا ایستا در حق بہ کوردستان دەست کوتوہ
زور تی کال و کلمہ و بو پیدا کردنی فکر یکی قطعی و بہ تفصیل کافی نیہ
لہ دوری قدیمدا کہ معلوماتیکی کہموزورمان در حق نیہ ، منطقہ یہک بو
کہ حدودی شمالی ی ساحلی (کومی وان) بو ، لە غربہ وہ تاوادی
(خاپور) ، لە شرقہ وہ تا (کرکوک) و لە جنوبہ وہ تا حدودی بابلستان ٹہ چو
ٹہم منطقہ یہ لە طرف قومیک کہ بہ (شوباری - Subari) معروفہ
اشغال کرا بو . ٹہم منطقہ یہ ویا بہ شیکی جار جاری کوتبوہ ژیر حکمی
سومہری - Sumeriar) کہ حکمداری شارہ گہورہ کانی جنوب بون (۲)

[۱] ٹہم منحصصہ مشہورہ ٹہم مقالہ یہی لە سر طلبی خوم ولہ ژیر
عنوانی (تاریخی قدیمی کوردستان) دا بہ خصوصی بوناردم .
(۲) لە پیش تشکیلی حکومتی مناطقددا لە شارانی (سومہر) و (آقاد)
دا حکومتی سربہ خوہہ بو ، و کونحکومتی (کیش) ، (لافاش) ،
(اور) . . . و الخ ۲۹۰۰ سال پیش میلاد .

تہو زمانہی کہ خہ لکی تہو منطقتہ یہ قسہ یان پی تہ کرد ، لہ گہل لغتی
 (سامی) ویا لغتی (ہندو - اوروپائی) ویا زمانی سومہری یہ کانا ہیج
 مناسبت ورا بطہ یہ کی نہ بو . بعضی نامای عصری المان وایان ظن
 بردوہ کہ زمانی (شوباری) لہ صنفی السنہی قوقاسی یہ . لہ پیش سالی
 ۲۵۰۰ ی پیش میلادا ، ملتیک کہ زمانہ کہی سامی بو (آثوری) وبلاد
 رہنگہ کہ خوی سامیہ کی خالص نہ پی ہات ولہ بہ شی خواروی ولانی
 (شوباری) دا یعنی لہ منطقتہی دوری (آشور) یاخود قلعة الشرقانی
 ایستادا جی کیر بو . لہ دوری ۲۵۲۵ - پیش میلادا ، ۱۱۰۰ ولانی
 کوردستان ، بہ شیک بو لہ مملکتی (سارغون) ی قرالی (آقاد)
 و (نارام - سین) ی خلنی لہ دوری سیہم حکومتی (اور - ۱۱) دا یعنی
 تقریباً لہ ۲۳۰۰ - ۲۱۵۰ ی پیش میلادا چند قوتیب نیرا وہ تہ سر
 بعضی اقسامی پپو کی کوردستان کہ لہ شرقی دجلہ بوہ وہ گو (سیمورو -
 Simurru) کہ رہنگہ ، منطقتہی دوری آتون کوپری بی ، (لولوبو -
 Lullubu) خلوان ، (ساسرو - Sarsu) و (اوربیلوم - Urbilum)
 یعنی (اریل) . و ظاہر وایہ کہ ہر چندہ اہلی تہم منطقتہ یہ ملتیکی
 واحدہ بون بلام یہ کیہ تیان (وحدت) لہ بینانہ بوہ .

لہ عصری نوزدہ و ہہژدہی پیش میلادا ، لہ بینی اقوامی آسیای
 صغرادا بعضی حرکات و نہضات روی داوہ و تاثیر کردو تہ ہہمو شرق .
 عمومی تہم حرکاتہ ، وادہر تہ کہوی ، کہ اقسامی مختلفہی اقوامی
 (ہندو - اوروپائی) ی گہلی علاقہ دار کردوہ . قومی (ہیتیت -
 Hittite) ، کہ زمانیان محقق لہ شعبہی (سہنتیوم - Centum)

ویا (لاتین - Atii) ه ، سوریه یان زهوت و بابلیان تالان کرد .
 قومیکی ابتدائی که ناوی (اوممان - ماندا - Umman - manda) بو
 وله دواییدا له گهل زمردی میدیا (Mede - مهد) و (سیث -
 ythians) یكدگیر بو وله قهراغی شرقی بحری رهش (بحر
 سیاه) جی کیربو . له عرقی (هندو - ایرانی) فرقه یه کی پچوک ریگهی
 بو خوی کرده وه و تا غربی کوردستان هاٹ ، جی کیربو ویکی له
 خاندانه کانیان به ناوی (میتانی - Mitanni) حکومتیکی تشکیل کرد
 و مرکز ه که ی له سر آوی (خاپور) بو . له اعتباری ئەم دوره وه قسمی
 غربی (شوباری) له زیر اسمی (خورری - Khurri) دا له قسمی
 شرقی جو بو وه و زمانه کیشی هر به و ناوه وه ناو ترا . له مینه دا له منتهای
 شرقی کوردستانیدا بعضی انقلابات له طرف قومی (کاسی -
 Kassites) یه وه بر پا کرا و بعضی له ارکانی ئەم قومه له پاش یغا
 و تخریبی هیتیه کان توانیان له (بابل) دا حکومتیک دا بعز رین ، رهنگه
 بعضی کلمه ی زمانی ئەم قومی (کاسی) یه له گهل لسانی ایرانیدا رابطه
 و مناسبتیکی بی .

له عصری شانزه مینی پیش میلادا ، حکمداران (میتانی) مدتیکی
 کم عادتاً به سه ره مو کوردستاندا و تقریباً هه تا (ارانجا - Arraqqha)
 (= کرکوک) اجرای حکومتیان کرد ؛ و حا کیمتیان له اثوریه و صحرای
 (ازبیل) یشدا جاری بو . بلام شروهه رای به دوامی حکومتی ،
 به نتیجه ئەم حکومتی (میتانی) یه ی دوکورت کرد : اصل (میتانی)
 یاخود قسمی دهشت و ولاتی (خوری) یاخود منطقه ی داوینی

شاخه کان و طور عابدین .

هر له م صره پيدا خاندان حکمداری به کی تر یعنی سلاله ی (خانی کالبات — Khanigalbat) ظهوری کرد و حکومتیکی سه ر به خوی دامزراند و مدتیك به سه ر آثوریه دا حکمران بو ؛ پایتختی ئه م حکومته (نسبیس) بو که له دواییدا بو به (نصیبین) .

حکومتی (میتانی) ه له اوائلی عصری چوارده مینی پیش میلادا له گهل (هیتیت) ه کانا له سر (سوریه) کهوتنه شره وه ، وله م فرصته دا نفوذی (آثوری) بهره بهره زیاد بو وله نتیجه دا رقیبه که ی مغلوب کرد و عاداتا به شیکي کوردستان یعنی مناطقی جنوبی شرقی که له طرف ملوک (کاسی) ی (بابل) ه وه ادعا ئه کرا ، هینایه زیر حکمی خوی . بلام له او آخری عصری چوارده میناقومیکی تازه پیدا بو و ویستی له قهراغی غربی شطی دجله و نزدیکه ی شاخی جودی جی کیر بی ؛ به م مقصده قومی ارابی و بعضی عنصر تیری صحرای شمالی سوزیه له گهل (آثوری) به کانا کهوتنه شره وه ، وله نتیجه دا ئه م تشبثی جی کیر بونه سه ری نه گرت و سببیشی قسماً ئه مه بو که اردوی آثوری له عصری سیانزه مینا به قوت بو و سببه که ی تری له ووقته دا جی کیر بونی قومیکی تازه له بینی (گومی وان) و (گومی اورمی) بو ؛ وله اعتباری ئه ه ووقته وه ه و منطقه یه ناو نرا (اورارتو — Urartu) و یا (آرارات) ، که له کتابی مقدسدا ، واول دفعه له طرف (شامانه کسر — Shannanese) ی اوله وه ، له ۱۲۶۰ ی پیش میلادا بحث کرا وه اسمی اهالیه که به ئواوی معلوم نیه ، بلام ظنی عمومی وایه که چونکه

معبوده که یان ناوی (خالدیان) بود ، اهالیه کیش تهوانه ن که رومه کان (خالدیوی — Chaldioi) یان ناوناون ، وئهمانه لازمه زور به دقت له Chudaeans یعنی کلدانی تفریق بگری ، وئهموزمانه که ئهم (خالدی) یانه قسه یان پی ته کرد ، لای متخصصم کازوایه ، له شعبه ی ذوقاسی بو . به کوره ی وئاتی ته و آثاره قدیمانه که له نفسی (وان) وله شاری قدیمی (دلوپراق قلعه) که نزیك (وان اه [۱] دوزراوه ته وه ، بمتمله که ئهم قومه له گهل مدنیته سواحلی بحری سپی (بحری سفید) دا ارتباط و علاقه به کی بی . تاثیر ئهمه له شمالی کوردستاندا ته وه بو که اهالی اصلیه ی تهوی که له جنوبی (گومی وان) ه وه بوجهتی جنوب و غرب تهجیر کران وئهم حاله بو به سببی تشکی بعضی امارات که له طرف آتوریه کانه وه به ناوی ولاتانی « ناری Nairi » ناسراوه وئهم امارتانه به صورتی صوملی ریاست وحا کیمیتی « اورارتو » یان قبول کرد بو .

مع مافیله له عصری یانزه مینی پیش میلادا وله انقراضی ایمبراطوری (هیئت) دا ، ههمو ئهم ولاتی شمالی کوردستانه له طرف قومی (موشکی — Mushki) به وه زهوت کرا و نزیکی پنجاه سالیک بدستیانه وه بو ، ئهم ملته تازه یه ، اراضی جنوبیه ی (قبادوقیا — Caudsoja) و (کلکیا — Cilicia) شی داگیر کرد و تی پدا

[۱] دلوپراق قلعه . مرکزی قضای « الشگرد » . و تابعی ولاتی « بایزید » . له گهل « وان » د نزیکی و علاقه یکی نیه . واده رته کهوی که ئهم « دلوپراق قلعه » به مونیکی تره وله نزیك « وان » .

ساکن بو و رومه کان بهم ملته یان ده کورت (موشوی - Moschoi) .
 له یاشدا ئهم (موشکی) یانه ویستیان که سنور حاکمیتی خویان تا شرقی
 (گومی وان) بهرن پ بلام له طرف حکمداری آثور (تیغلات پلایزه) هوه
 له پیش سالی ۱۱۰۰ ی قبل المیلاد دا مغلوب کران .

له عصری دهیمین وله اوائلی قرنی نویه مینی پیش میلادا ، قومی
 (ازامی - Aramaean) ی تعرض کرده سر وادی ی (خاپور) ،
 ونهایت (خوری) ی قدیم یعنی (شوباری) ی غربیان به ته وادی
 دا گیر کرد . بلام (شوباری) ی شرقی له طرف حکومتی (آثوری)
 به وه له م مدته دا یعنی له عصری چواردهمین ه وه تا عصری نویه مین
 همایه کرا ، له گهل ئهمه شدا حکومتی (آثوری) ، به سر ئهم مناطقی
 غیر تابعه ی شرقی کوردستاندا که اهالیه کهی داغما مقابله یان ئه کورت ،
 هر مر اقبه به کی بو . به کورده ی و نائق و قیودانی آثوری ی عصری
 سیانزه مین و ادور ئه گوی که له م منطقه یه دا به غیره ده ر که و تنی قومیکی
 تازه ی (پاپهی - Paphi) تبدلانیکی تر نه بوه . ئهم اسمه تا ئهم زمانی
 دوانی ی به (کورتی - Qurti) ئه خوینرایه وه و بعضیک ده یان
 برده وه سر اسمی (کورد) ؛ بلام ئه وسجلانی قدیمه که له (بوغاز کوی)
 کشف کرا . بختی قومیکی تر ئه کا که ناوی (پاپانخی - Papanhi) بوه ،
 و محتمله ئهمه له گهل (پاپنخی) دا اسمیکی مهترک بی وله پیشدا به غلط
 خوینرایته وه

قومی (هیتیت) ، له م دوره دا ، یعنی له عصری سیانزه مینی پیش
 میلادا ، له علیهی (آثوری) دستیان کرد به پروپاغاندا و آنتریقه بلام

نُه‌ه‌ن‌ده موف‌ق نه‌بون . نُه‌مه‌ش لازمه له بهر چاوبی که اهالی کوردستان شرقی له زیر حکم و نفوذی مدنیتی (شوبازی) ، (کلدانی) و (آتوری) دا بون ، و نُه‌مه‌ش له و نائقی حقوقیه و تجاریه که له (کرکوک) دا دوز راوه ته‌وه دهر که وتوو و تاریخی نُه‌م و نائقه عاند به عصری پانزدهمین و شانزدهمین پیش میلاده . واقعا له بینی اهالیدا بعضی نفاق و اختلاف هه بو بلام دین و قانون و عاداتی اجتماعیه اهلی ایره‌ی له زیر اسمای وطنیه دا وله ناو مدنیتی حوضه‌ی نهر (دجله) دا توحید کرد بو .

سجالاتی عصری نوه‌م و هه‌شته‌م و چه‌وته‌ی اتوری و انشان نُه‌دا که جغرافیای سیاسی کوردستانی شرقی ، به سبب مهاجرتی قومیکی (هندو - اروپائی) له شرقی بحری دشه‌وه بو مناطقی جنوبیه ، توشی تغییرات بو . ناوی (میدیا - Medes) ، اول دفعه له طرف (شاه‌اناسه‌ر) ی پنجه‌مه‌وه ذکر کراوه (۸۲۳ - ۸۱۰ ی پیش میلاد) ، وله پاش نُه‌مه بوته سببی تهدیدیکی دائمی بو حکومتی آتوری . نُه‌م‌قومه اولاً شرقی منطقه‌ی (میدیا) یان اشغال کرد ، بلام له اعتباری عصری چه‌وته‌مه‌وه پرنسه‌که‌یان ، هه‌مو نُه‌و ولاته‌ی ، که له پاشدا میدیا ناونرا ، خسته زیر نفوذی (قوت‌ترول) خوی . له‌م صره‌یدا (مانه‌ی - Mannai) ناو قومیک ، که زمانیان مجهوله ، اراضیه‌کی پیچوکیان له جنوبی شرقی (کومی وورمی) اشغال کرد . اراضی (پارسواس - Parsuas) که له جنوبی غربی (کومی وورمی) به ره‌نگه له طرف قومی (پارسیوی - Parsloi)] (په‌رسای - Persai)] نِه‌ه | پدوه اشغال کراپی ، که نُه‌م‌قومه له زمانی (پارث - Parthian) ه

کانا له طرف شرقی (جا کسارت) [۱] ساکن بون . نهم عناصر سیاسیهی تازه ، مقدمه‌ی هجرتی اقوامی گه‌وره تر بون ؛ فی الحقیقه له ابتدای عصری جهوتیهی پیش میلادا قومی (سیسی - Seythians) دهسی کرد به تالان کردنی مملکتی آثوری ، و آثوریه کانی (ئیسر هاددهن - Esarhadden) معاهده یکی دوستی له گهل کردن و بهم نوعه حسن معامله یان تا نهایتی عصر ، جهوتیه دوامی کرد . بلام له دوره ی سالی ۶۲۵ ی پیش میلادا (ناپولاسهر - Nahopolassar) [۲] ، گه‌خوی به مملکتی سر به خوی ؛ بابلستان ؛ اعلان کرد بو ، له گهل (میدیا) و (سیسی دا) بهرام بهر به حکومتی آثور اتقاق کرد وله دوری سالی ۶۱۶ ی پیش میلادا محاربه دهستی پی کرد وله ۶۱۲ دا به ویران کردن شاری (نینوا) و محو کردنه وی حکومتی آثوری نهایتی هات .

له وقتی محو بونه‌وهی آثوریه وله پاهتر دا [۳] بعضی دفعه باسی کورد کراوه و باخلاصه له طرف (اکسه نوفون - Xenophon) هوه له حکایتی رجعتی دهه‌زاره دا که له سالی ۴۰۱ ی پیش میلادا واقع بوه

- [۱] (یا کسارت - Yaxartes) منطقه یه کی نزدیک آوی (جیحون) بو .
 [۲] نهم ، ذاته له طرف حکومتی (آثور) هوه کرابو به والی (بابل) و که تماشای کرد حکومت ضعیفه اعلانی استقلالی کرد و حتی له گهل دژمنی آثوری یعنی قرالی میدیا اتقاق کرد .
 [۳] مستر هول له (تاریخی قدیمی شرقی قریب . لاپهره - ۵۱۱) ی دا ئه‌لی (آثور بانا پال) که آخر حکمداری آثوری بو قرالی (مانی) ی تادیب کرد بلام نه‌ی توانی هیچ له کورده جسور کان بکا (۶۲۶ ی پیش میلاد)

باسی کراوه له م پینه دا فاصله یه کی دو صد سالی هه یه و نه مهش مده تینکی
 کم نیه ، و یبکانه دلایلی تاریخیه یه ک که بو تاریخی کوردستان تاثیر ی بی
 باخدا صه الواحی نوسراوی تاریخی ی ملوک (آ کهنی - Achaemenia)
 ایرانی یه که به صراحت یحیی مسئله ی اصلی کورد نا کا .

انسان که باسی اصلی کورد نه کانانی نه وهی له فکر بجینه وه که بو
 نه و عناصری مختلفه یه که له شاخ و داخی کوردستاندا له گه ل اهالی ی
 اصلیه ساکن بون ، چه کورد چه ارمنی ، چه آثوری و چه نورگانی بی
 اصلی مسئله که تقطه ی عرق نیه بلکو جهتی زمانه که یه . کاردو خوی -
 (Kardouchoi) ی (ا کسه : نوفون) ، کورد بون ، و میالی استقلال
 ملی بون چونکه لسانیکی جو و سزبه خویان بو .

له م عصره دا نظریه ی زمانی کوردی زور کور راوه ،
 به کوردی افکاری نه و منخه پیمانه که ممکنه انسان پروایان پی بکا ،
 زمانی (کوردی) لهجه یه کی مشتق و یا مشوشی (فارسی) نیه ، بلکو
 لسانیکه که نظوراتیکی حقیقی و قدیمی هه یه وه زمانی فارسی ی قدیمی
 لوحه کھی (دارا - Darius) قدیمتره . اگر نه مه راست بی ،
 به طبیعت علمای تاریخ حقیقا نه بلین که زمانی کوردی ، له عصری
 شه شمینی پیش میلاد دا هه بوه و زمانیکی سر به خو بوه ، قومی
 کوردیش له کومه لی (هندو - ایرانی) یه وه وقتی هاتی (ماد) بو
 (میدیا) و (پارسی) بو ایران ، نه ویش هاتوته کوردستان . جالهمه
 واده ر نه که وی که تاریخی تقریبی ی هاتی کورد بو کوردستان ،
 نه بی له دوا ی ۶۵۰ پ . م [پیش میلاد] بی . چونکه سجالاتی آثوری ی

پیش‌تہم تاریخہ ہیچ باسی نہ کردون [۱] .

رہنکہ ہانتی قومی ارمینی (ہندو - اوروپائی) ش بو ارمینیہ
نتیجہی حرکتیکی وہ کو ٹہو مہاجر تہ بی ولہ عینی وقتدا واقع بو بی
لہ گہل ٹہم شدا ٹہ بی بزانی کہ ٹہم نظریہ یہ بہ کورہی زمانہ
(لسان) وہ یہ ؛ وٹہ وانہی کہ ٹہلین زمانہ کوردی ، فارسی بہ کی
تی کھل وپی کہ لہ ، ٹہ بی بہ تہواوی بزانی کہ مجرای تدقیقاتی تاریخہ
عکس اعتقادیانہ .

نظریہی ربط کردنی اہالی اصالیہی (اورارتو) لہ گہل کوردا
ہر چندہ قابل اثبات نیہ ، بہ لام لہ ادواری قدیمہ دا عنیل و
اقوامی مختلفہ لہ طرف قومی کوردہ وہ نظریہ یہ کی بہ قوتہ .

۳

لہ مادہی اول ودوہ مدا فکر و مطالعہی دو متخصصی مشہورمان
درحق بہ کورد و کوردستان عینا نویسی ؛ لہ دوای ٹہمانہ وام بہ مناسب
زانی کہ نتیجہی تدقیقاتی خوشم لہ م مادہی سیمہ دا عرض بکم .
کہ سیک کہ بیہوی تاریخی قومی خوی ویا قومیکیتہ بنوسی ، اولہ

[۱] مستر (ہول) ، لہ (تاریخی قدیمی شرقی یب ، لاپہرہ -
۱۹۵۶ء) (اداد - نیراری) شیخنی قرالی آسوری لہ ۸۱۲ پ . م .
دا عہایری کوردنی شمالی تادیب کرد وٹہم وقعہ یہشی بہ کورہی وٹائی
اسورہ ، کہ وا بو ٹہ بی بونی عہایری کورد لہ کوردستاندا زور لہ پیش
تاریخی ۶۵۰ پ . م . بی .

له شوین اصل و منشای نه و قومه نه گهري وله مخصوصه وه نوشی
 زحمتیکي کم ویا زور نه بی ۶ چونکه بو نه و اصل و فصله معلوماتیکي ریک
 و پیک و به دوا می چنک نا که وی . واقعا نتیجه می سعی و همتی علمای
 آثار و تاریخ هیشتا نه م جهتانه می به تراوی روناک نه کردوته وه ۶ جا له
 بهر نه مه تاریخ نویس ، به ضروری تابعی فکر و نظری بعضی علما
 و مستشرقین نه بی که به کورهی عرق و لسان و وطنه وه به ۶ و زور جار
 نه م سیه دلیل له منشای یکدا کو نا بینه وه و هره به قوتی نه م دایلا
 نهش زمانه .

مثلا نه بینین قومیکي سامی الاصل له جزیره العربیه وه روی کردوته
 بابلستان [۲۲۲۵ پ . م] ، ولاتی (آکاد) ی زهوت کردوه و (اول
 حکومت) ی تیا دا مزرانده . قومی عرب ، به محضی هانتی نه و قومه
 کونه له جزیره وه وله عرق سامی بونی اصلی خویان نه به نه وه سر نه و ۶
 و هیچ به دور نیه ، که شعبه می (آکاد) یش که چند عصریک له پیش
 نه و قومه دا بابلستانی دا گیر کرد و حکومتی (آکاد) ی دا مزراند
 وله عرق سامی بو امیش له گهل اصلی عربدا مناسبته دار بی .

بیجگه له مهش نه بینین که قومی تورکیش ، به سبب مشابهت
 و مناسبتیکی که مو زوری زمانه وه ، اصلی خوی نه مانه وه سر نه هری
 (هون) ویا (قون) که له نسلی (شانغ یونخ) ، کانی شمالی چین بون
 وله دوری آری (اورخون) دا زیارن ۶ بهم نه رجه میدی تاریخی
 قومی تورک نه بی عصری بیست و ههشته مینی پیش میلاد بی

ایهش . له م بجنه دا هره له سر نه و شوینه نه روین . ولاتی کوردستان

که به کوره‌ی حادثات ، نه بی جیگه‌ی پتیا بون و بلا و بونه و هی نسلی دوه‌ی انسان بی له مبدئی تاریخدا (اقوامی زاغروس) ی تیا بینراوه و نه م اقوامه : لولو ، گوتی ، کاسای و سوبارو (هوری) بوه وله منتهای جنوبی شرقیشیانا قومی (عیلام) بوه ؛ و به کوره‌ی بعضی مناسبت و مشابهتی زمانه که یانه‌وه ، بعضی مستشرقین نه لین له عرقی (قفقاس) ان ؛ و نه م اقوامه (بیجکه له عیلامی) نه بی اصلی هه‌ره کونی کورد بن ، وله ادواری سومه‌ری و آکادی وله مبادی‌ی دوری آسوریدا فعالیتی سیاسیہ یان بینراوه .

لافاوی مهاجرتی عنصری (هندو - اوروپی) و یا آری بو (زاغروس) و شرقی و غربی له باشدا (ره‌نکه له اعتباری عصری ده هه م و نویه می پیش میلاده‌وه ده‌سی پی کردنی) نه بی بقایای اهالی‌ی اصلی‌ی زاغروس و کوردستانی به‌ره به‌ره خستبیته ژیر نفوذی خوی و کردنی به‌آری . عنصری هه‌ره زور و به قوتی نه م هجرته (ماد) بوه اولاً له شرقی (گومی اورمی) دامزرا وله دوان نه وه ، اقوامی (پارسی) ، (مانه‌ی) ، (پارسیوی) ، (پارت) و (کاردوشوی) . و الخ هاتون . ره‌نکه هاتنی نه م قومی دوایی به یعنی (کاردوشوی) ، که (ا کسه نوفون) ، له ۴۰۱ ی پیش میلاد دا تصادفی کردون ، له عصری هه‌وته می پیش میلادا بی (سیدنه‌ی سمیث) .

که واپور ، اصل و فصیلی کورد ، وه کو بعضی محققای آثار کوتویانه ، له گهل طبقه‌ی اولی‌شدان - یعنی (منظور مه‌ی زاغروس) ی قدیم - زور علاقه دارن به کوردوی نه مه له تخری‌ی اصل کوردان نه بی مرتالای طبقه‌ی اول و دوه‌م باش بکیرین

آ (طبقه اول ، منظومه‌ی زاغروس)

۱ - (لولو - Lullu) ویا (لولوبوم) : نهم
 قومه له منطقه‌ی (زه‌هاو - شاره زور - سلجانی) دایینراون . تاریخی
 هاننیاں بو نهم ولاته نه‌زراوه . تی که لی قومی (گوتی) بون ؛
 وله منطقه‌ی سلجانی‌ی ایرودا ژیاون وولانی (هالمان یشیاں ده‌سی
 که وتوه . نه‌بو آتاری دوزراوه‌ی کرکوک و بعضی وثائق تر [۱]
 درحق به‌م قومه معلوماتی باشی تیایه [له مقدمه‌ی جلدی دوهمدا زیاتر
 تفصیلات نه‌دری] . به کوره‌ی بعضی استدلالاتی زمانی ، واضن
 نه‌بری که بعضی حاکم و حکمداران‌ی عصری نوزده وه‌زده‌ی پیش
 میلادی آتور له قومی لولوبوه ، وره‌نکه بعضی له قومه له سوریه
 شدا بون [اقوامی مه‌زو پوتامیا . سپایزه‌ر] .

اردوی آسوری له اعتباری عصری سیازه مینه‌وه له که‌ل قومی
 لولودا تماسی کرده وله سای‌ی نه‌مه‌وه له وثائق آسوری دا که‌ل

[۱] نهم وثائقه لوحه‌یه‌کی نوسراوه‌ی دوری [نارام - سین] ی
 قرالی آ‌کاده که له طرف میجر (نه‌دموندس) هوه له دربندی (گاور) ،
 که له شاخی (قره‌داغ) دایه ، دوزراوه نه‌وه درحق به‌مه له مجموعه‌ی
 (ژه‌نوغرافیک ژورنال) دا مقاله‌یه کی مهمی نویسه .

و وثیقه‌یه‌کی تریشی بر دیک‌ی نوسراوی قرالی لولو [آنتو - بائینی] به
 که له (زه‌هاو) دوزراوه نه‌وه . اولیاں عائد به عصری ۲۷ وره‌نکه
 وه‌بیاں عائد به قرنی ۲۸ ی پیش میلاد بی .

معلومات در حق نهم قومه و ولاته که در اوه .

زمانی نهم قومه ، به کورهی تدقیقانی مستشرق (هوزینگ - Husing) نهبی له زمانی کومهلی عیلامی بی ونهم حکمیش به نظر بعضی اسماء خاصه ی لوللو ووه در اوه ، له گهل نهمه شدا له بینی زمانی

نهم قومه و (هوری) دا بعضی مشابهتی الفاظ بینراوه [سپایزه]

به کورهی و نائقی دوری (آشور ناصر پال) ی دوهم ، ولاتی لولو زور آوه دان و خه لکه که ی له مدنیت و صنایعدا له پیش بوت به درجه یه کی و ا که نهم قرالی آسوری به زور اهلی صنعتی له م ولاته ووه بر دوه بو آسوریه | اولستید | .

پروفیسور سپایزه ، نهم لوللو وانه به اجدادی (لور) دا نهبی .

۲ - (گوتی - Guti) :

نهم قومهش له کومهلی گه و ره ی (زاغروس) ه .
و بینیکیش ولاتانی (سومهر) و (اکاد) یان زهوت کردوه و مدتیکی زور له زیر حکیمانام اوته ووه . مشهور قرالی آکاد (نارام - سین) ، بهرامبهر به اردوی (گوتی) شکاوه و حکومته که ی له دهس چوه . حکمدارانی هره به هیزی | لاغاش - Lagash | ایش تابعیان بوه و آخر قرالبان [تیریگان - Tirigan] بوه [۱] .

[۱] صاحبی (تاریخی قدیمی شرقی قریب) مستر (هول) ، له جدولی حکمدارانی قدیمدا [لابه ره - ۲۱۰] (آنتاتوم - Annatum) ی به اول قرالی (گوتی) نشان داوه که له گهل (عیلام) داشری کردوه | قرنی ۳۱ پیش میلاد | له عصری ۲۸ پیش میلادا (آنتو - بانینی)

بروفسور (سپایزر) ، ٹہلی . بہ کورہی مشابہتی اسمائے بی لہ دوری
 حکومانی ہرہ قدیمدا عناصری (گوتی) داخلی (سومہر) بو بی
 ولہ دوای پہ یا کردنی نفوذیکی زور ، ولاتی اکادیشیان رہون کردنی ،
 عمران وسعادتی (لاغاش) لہ زیر ادارہی (گودی - Guinea) دا
 [۲۵۰۰ پ . م] ، کہ اغلبی احتمال تصادفی دوری حکومتی (گوتی) ی
 کردوہ اثریکی تصادف نیہ [اقوامی مہزر پوتامیا ، لاپہرہ - ۹۹] .
 حکومتی (آ کاد) ی عشاری (گوتی) لہ طرف قرالی (اور -
 III) ہوہ ولہ مبادی عصری بیست و پینچہ مینی پیش میلاددا لہ ناوبرا
 وعشاری (گوتی) لہ دوای ٹہم شکانہ گہرانہوہ زاغروس .
 لہ او اسطی قرنی ہہژدہ مینی پیش میلاددا کہ عشاری (کاسای) ،
 ہہلیان کوتاہ سر بابلستان عشاری (گوتی) شیان لہ گہل بو .
 لہ اعتباری ٹہم دورہوہ تاپہ یابونی حکومتی آسوری در حق بہ
 (گوتی) باس و خبیریک نیہ . تا عصری سیانزہ مینی پیش میلاد ، آسوری

بہ قرالی (گوتی) ٹہ نوینی . بہ کورہی ٹہمہ کہ ولاتی (آ کاد) یان
 لہ (نارام سین) زہوت کردوہ و (گودی پاتہ سی) ی حکمداری
 (لاغاش) لہ دوری حکومتی (گوتی) دابوہ و بلکو بالذات خوشی
 (گوتی) بوہ ، ٹہ بی دوری حکومتی (گوتی) لہ (آ کاد) ویا
 بابلستاندا لہ دو عصر زیاتر [قرنی ۲۷ و ۲۶] دوامی کرد بی . واقعا
 لہ جدولی حکمدارانی (آ کاد) دا ، لہ دوامی (نارام سین) تا غلبہی
 قرالی (اور) بہ سہر حکومتی اکادی « گوتی » دا [مبادی عصری
 ۲۵ پ . م] حکمداریتر قید نہ کراوہ

قدرتیکی وای نه بو که در اوسیه کانی (زاغروس) ی ناراحت بکا بلیکو
 خوی محتاجی معاونت و حمایه ی لولو و گوتی بو .
 (شلماناسه ری اول) ی قرالی آسوری ، له سلفی زیار له گهل قومی
 (گوتی) دا خه ر یک بوه و به کوره ی آثاری دوزراوه ی ئەم قراله ،
 عشارد (گوتی) زور درونه به زبون و وطنیان له حدوودی (اوراثری =
 ارمنیه) به و ه تا (که موخی = طوری عابدین) دوا می کردوه (تفصیلاتی
 تاریخیه ی له فصلی مخصوصدا باس ئە کری) . خلاصه به کوره ی روایت
 و آثاری قرالانی آسوری و ادهر که وتوه که مرکزی زاغروس ، وطنی
 قومی (گوتی = کوتی) بوه .

بینیه سرمناسبتی (کوتی - Quti) و (کورتی - Qurti) : له دو
 لوحه ی دوزراوه ی زمانی (توکولتی - اینورتا) ی قرالی آسوری دا که
 داتر به عینی وقعه یه له یکیکیانانا ناوی (کورتی) وله ویتریانانا ناوی
 (گوتی) نوسراوه له مه و ادهر ئە کهوی که ئەم دوناوه هه ر دوکی ناوی
 ملتیکه ، ویا (کورتی) ویا (کورهی - Kurhi) ناوی په شیکه
 که وده ی (گوتی) به .

به شیکه زوری مستشرقین کله ی (کورتیوی - Kurtioi) یان ،
 که له خصوصی تلفظه وه زور له (کورتی) ئەجی ، بدقیق کردوه ؛
 له کتیبی (رابطه ی لغوی ی اسمه کورد) دا ئەلی ، ئەم لفظی (کورتیوی) ه
 بو اصلی خه لکی کوردستان اساسیکی زور مهمه . مستشرق ادراوه ر-
 (Driver) فکری خوی خلاصه ئە کا و ئەلی « ... کاردا ،
 کاردوخی ، کورتوخی و غوردی ، کارداک و سیرتی ، غوردیای
 و غوردوئەلی ، کازو و کاردا ، کارداویه و کاردایه ، کارتاویا به

ویا کورداییا . . . الخ همویان ، بهرغمی له یهك نه چونیان ، یکیکن
 وبهم نوعه ، ئەم مستشرقه کوردی ایمرۆ ئەباتهوه سر (کاردوخوی)
 اکسه نوفون و (کاردا) ی سویمه ریه کان ، که به کوره ی روایتیکی
 دوری سیه م حکومتی (اور ناوی عشیرتیک بوه | ۱۱ | .

له م ایضا حاته واتنی ئەگهین که رابطه ی ناوی « کورد » له گه ل ناوی
 قدیمی « کورتیوی » دا محققه . تعریفاتی جغرافی ی « کاردوخوی »
 و « کوردوئەنی » وامثالی مشترکی لفظیه ی ، له گه ل مندرجاتی
 و نائقی قدیمه ی « کورتی » ئەوه نده مطابقه که به شیکی مهمی مؤرخین
 له قبول کردنی ئەم کلماته به اسماء مشترکه ترددیان نکردهوه . له گه ل
 ئەمه شدا چونکه جو کردنهوه ی « کورتی » له « گوتی » ممکن نیه
 ئە بی نه ته وه ی « گوتی » له ناو خه لکی کوردستانی ایمرودا
 به محققنی بی .

دو قنور سپایزه ر دوام له سر ئەم بجنه ئە کا « اقوایی مه زوپوتامیا
 لاپه ره - ۱۱۷ » و ئەلی : ئەو عیلات و خیلاته ی که ایمرۆ له ژیر ناوی
 عمومی « کورد » دا ئەژین ، هیچ وقتی له ایستا زیاتر « قوقازی »
 نه بینراون . ئەم عشایره چه له خصوص زمانه وه و چه له جهت عادت
 و طبیعته وه بعضی فرقیان له بیناهه یه ؛ کوردیکی خه لکی سلیمانی ،

[۱] ئەو لوحه یه ی که ئەم روایتی ئی نو سراوه عا ئد به « آراد

نانار » ی قرالی لاغاشه که له مبادی عصری بیست و چواره ی پیدش میلاد
 دابوه ؛ ناوی ئەو عشیره که به « کاردا » تشخیص کراوه ممکنه که
 « کاردا کا » ش بخوینرینه وه .

له گهل هاو قومىكى بادينانى دا په آسانى ناتوانى قسه بکا . به كوردهى تاريخ ، طبيعى له بينى كوردى ايستادا بعضى ارمنى ، سامى و آرى هه به . جا كه وا بو ناتوانين بلين كه (كورد) نه ته ودى يك اصله ؛ و زور ره نكه كه اهالى قديمه كوردستان چه ند قوليك بو بي وله ادوار اوليهى تاريخدا له گهل بعضى قولى گهروكى اسورى و اراميدا له شاخ و كيوانى خوياناژيان ، وله دواييدا ، له پاش غلبه سندنى (آريه تى) به سر ته م ولاته دا ، بعضى عناصرى ايرانيش هاتين و تيكه لاويان بون . ته م نظريه به ، به كوردهى شروطنى حاضره م مملكت و زمانى كورده .

له گهل ته مه شدا بونى بعضى عناصر له اهالى قديمه م زاغروس له ناو كوردا قابلى انكار نيه و چه له م ايضاحاته و چه له تدقيقاتى لسانيه و احالى ته بين كه قومى كورد له اساسدا قوليكى كومه له گه و ردهى (زاغروس) ه ؛ هر چه نده زور توشى استيلاى غيره بون به لام له وقتى ته نگانهدا كشاونه چيا كان وله دواى رابوردنى لاقاوى استيلا گه راونه وه جى و رى خويان و ولاته كانيان سر له نو آوه دان كردوته وه .

٣ - (كاساى - Kassites) :

قوليكى كومه لى زاغروسه ؛ اول جار له منطقه م (كرماشان) دا بينراون ؛ تاريخى هاتنيان بو ته م ولاته معلوم تيه و بلكو هه مو كومه لى زاغروس اهالى اصليه م يعنى وه كوساى و جامى هجرتيان نه كردوه له پاش بينيك ورده ورده هاتونه زاغروس و رويان كردوته شرقى بابلستان يعنى لاي چه پى دجله و به زراعت و فلاح م مشغول بون .

(آکادی) به کان (کاششو) یان پی نه گوتن وله کتب مقدسه ده به (کوش) ناونراون .

له اواسطی قرنی ههژده مینی پیش میلادا بابلیان زهوت کرد و حکومتیکی به قوتیان له سومهر و آکاددا دامنرانند که حکومتی (کلردونیاش) یان پی نه گوت . نزیك شهش تنصر دوا می کرد و هیچ حکومتیک نه مننده بابل محافظه نکرده .

عشایری (کاسای) ، له دوا می له ناو چونی حکومته که یان گهرانه وه زاغروس | لورستان ایرو | و (سناخریب) له مبادی عصری جهوتی پیش میلادا هاتوته سریان و شری له گهل کردون . له دوری حکومتی (آخه نی) دا ، نه هم عشایری (کاسای) ، به رامهر به آموزش کردن له ریگهی (بابل - اقباتان) ، هه مو سالیک مقدار یکی معین پاره یان له حکومتی ایران نه منند . اسکندری گهورده شری له گهل کردون سرداری روما (انتیفونرس) پیش به ناو عشایری (کاسای) دا وله دربندی (پیل تک گهلو) تی په ریوه . خلاصه نه هم قومه تاملاد له لورستاندا موجود بون ، و نه بی اجدادی لوری ایروین . بهشی جنوبی (کاسای) ، رهنکه بینیک له ژیر حکمی (عیلامی) دا بوی [بو ایضاحات تماشای فصلی سیهم و چندی دوهم بکه] .

۴ — (سواری - Subari) :

نه هم ناوه اول بار له لوحه یه کی دوری حکومتی

(لوغال - آنتی - موندو) [عصری سی یه می پیش میلاد] دا له شکلی

(سویر - Subir) دا بینراوه . له آثاری (نارام سین) دا به

(سوباتیم) قید کراوه و تعبیریکی جغرافی بوه وله سر حدی شمالی
 غربی (عیلام) ه وه تاشاخی امانوس (دوانی کردوه) بوايضاحات
 تماشای فصلی سیهم بکه ا. هم تعبیره له دواییدا بوته ناوی قومیک .
 (خورابی) ش هم تعبیره ی بو ولاتیک استعمال کردوه که قومیکي سهر
 به خوی تیاژیاوه . له و نائقی آسوریدا به (سوبارو) نوسراوه .
 خلاصه وادهر که وتوه که له ژیر هم عنوانه دا قومیک له مه زوپوتامیا
 وسوریه واناطولیدا بوه [اقوامی مه زوپوتامیا . سپایزه ر] محتمله
 به شی مه زوپوتامیای (هوری) ش له ژیر ناوی (سوبارو) دا
 نامراپن .

هم قومی (سوبارو) ه له گهل اردوی آسوریدا زوپر خار شریان
 کردوه . له اواخری حکومتی آسوریدا ناوی (سوبارو) گوم بوه
 وله جیگهی نهو ناوی قومی (ناری) هاتوته پیشه وه وزور محتمله که
 هم قومه تازه یه قولیکي گه ورده ی (سوبارو) بونی و به نتیجه هه سو
 عشائری (سوبارو) ی تمایل کردنی . آثار و احفادی هم قومی
 (ناری) به ایستاش له منطقه ی (شمذنیان) دا هه یه .

سیر (کینغ) و بعضی مستشرقینی تر له این میتانی (قولیکي
 (کاسای) یه . به لام پروفسور (سپایزه ر) لهلی ، میتانی شعبه یه کی
 (سویاری) یه . هم قومه ، له فرانی اوسطدا [حوضه ی (بلخ)
 و (خاپور)] ساکن بوه وله اواسطی دوهم هزار سالی پیش میلاددا
 حکومتیکي به قوتیان داسراندوه . زمانیکي مخصوصیان بوه

(پ) طبقہ ہی دودھ (ماد و نوابہی)

مؤرخ (ہاروی روبنسن و (ہنری بریستید) ٹیلن [۱]، لہ دوری تاریخی ۲۵۰۰ پ م دا ٹو اقوامہ دراوسپہ و خزمہ کہ بعضی چار (آری) یان پی ٹی گوتن و عرقی (ہندو - اوروپنی) ی لی حاصل بوہ، لہ شرق و شمالی شرقی بحری خزر دا سا کن بون بمضیکیان بہ درجہ بہک لہ گہل زراعتدا مشغول بون بہ لام ہیشتا لہ دوری حجریدا بون و تہنیا بہ شیکی پچوکی معدنی استعمال ٹہ کرد لہ گہن حیواناتی مالی و مہردا بہ رزہ و ولاخیشیان اسپ (ہہ بوہ فیری نویسین نہ بو بون .

بعضی لہم خیلاتی (آری) یہ [۲] بو ہندوستان کوچی کردوہ؛ لہ کتیبی مقدسی ٹہ مانہ دا، کہ بہ زمانی (سانسقریت - Sanskrit) ی نوسراوہ، و (ویداس - Vedas) ی نی ٹیلن در حق بہ ادوار اولیہ

[۱] تاریخی عمومی اوروپا، بوستون - ۱۹۲۴ .

[۲] محوری (المصور القدیمہ)، ٹہلی تعبیری (آری) غلطیکی مشہودہ و بو اقوامی (ہندو - اوروپنی) استعمال کزاوہ و ٹہ کری؛ لفظی (آری)، کہ تعبیری (ایران و ایرانی) ی لی پہ یا بوہ، تہنیا ہر دلالت لہ عشاری ابران ٹہکا، کہ بہ شیکی اقوامی (ہندو - اوروپنی) ن [لا پورہ - ۱۳۵] .

وژیانی غیر مدنی ی نه م اقوامه بعضی معلومات هه به [۱] .
 باقی عشاریش رویان کرده ولاتی جنوبی غربی و وادی از اقدین
 له باو نه مانه دا ملانقه ی هه زه به فوت (ماد) و (پارسای) بو .
 ۱ - (Medes - مه د) :

وه کو له سره وه باسماز کرد نه م قومه (هندو -
 اوروی) ویا « آری » به له شرقی بحری جزر « کاسپین » ه وه
 [رهنکه له ولاتی باختریانه وه] . وه عصری نوهم ویا پاشتر دا هاتبته
 غربی شمالی ایران یعنی ولاتی « میدیا » و به ره به ره ولاتی
 در اوسیه یان دا گیر کرده و به سروری زمان بعضی اقوامیتریشی
 « وه کو مانای ، سیث و کیمه ری » تی کهل بوه . هاتنی نه م قومه له
 سجلاتی عصری نوهم و هه شته ی پیش میلادی آسوریدا باس کراوه
 آسوریه کان به م قومه یان کونوه « آمادا » و « مادا » . نه م قومه ،
 له او آخری عصری هه شته ی پیش میلادا حکومتیکی سر به خوی
 دامزراند و قومی خزم و در اوسیه ی « پارسای » ایشی که له جنوبی غربی ی
 ایراندا جی کیر بو بو ، تابعی خوی کرد ، و شاری « اقباتان » ی

[۱] نه م زمانی سانسقریتی به ، له طرف مستولی آری به وه وه
 عصری نوازه مینی پیش میلادا داخلی هندوستان کراوه ، وه عصری
 سیه ی پیش میلادا کتیپی (ویداس) ی پی نومراوه و بوته زمانیکی
 نویسنیش . تعبیری سانسقریت ، له Sacae که رئیس مهاجرینی آری ی
 هندوستانه و کله ی Kir ویا el - Ki که به معنا (نوشین) ویا (زمان) ه
 حاصل بوه [بهرامبه به تورک مسئله ی کورد ، لاپه ره - ۷۳]

دورست کرد و کردی به پایتخت . اول نغاسی آسوری له گهل ته م قومندا له دوری شلماناسهر [۸۳۵ پ . م] دابو وتاله ناوچونیان ههر له گهل ته م قوم (مه د ه داله شروههرا دا بون [تمصیلاتی له جلدی دوچدهایه] .

پروفیسور (سایس - Sayce) تهلی : « ماداء عشایری کورد بون ولسهرقی آسوریه دا جی کیر بو بون . ولاتانیان تا جنوبی بحری جزر . به شی زوریان له خصوص زمانه وه (هندو - اوروی) وله جهت عرقه وه (آری) بون » [تاریخی عمومی مؤرخین جلد - ۲] .
بمغنی له متخصصین و مستشرقین تهلین زمان قومی (مه د) ، زمانی کوهی ایرو ویا اساسی بوه [ایرانی قدیم . مشیر الدوله .
لاپره - ۵۷] .

علمای تاریخ تهلین ، له دوای انقراضی حکومتی میدیای مادی و معنوی تاثیراتی قومی پارسی ، به شیکی میدیای تی کهل خوی کرد و به شیکیش نه گهل کوردا زور رابطه و دراوسیه تی بو ، له گهل قوم و قبیلای کوردانی که لاو بو . قومی (پارت) یکه ههر به م نه رجه له ناو پارسی و کوردا وون بون و مختلیان کرده و قرابنی بینی ایرانی و کوردی ایروش ته بی له م اساسی (مه د) و ا یارت) وه حاصل بوئی . [مسئلهی کوردستان به رامبه به تورك . لاپره - ۲۱]

خلاصه به نظر ته م فکروه وه و به کوردهی وطن و زمانی قومی (مه د) ه وه ته بی ته م قومه له طبقه ی دوهمدا له اصلی زور نژیکی کورد بی .

۲ - (نایری - Nairi) :

نهم قومه ، له پیش مهاجرتی دوا پیدا له لوردستاندا
 بون . واقعا سنجلاقی قدیمه ، ناوی نهم عشاری نه بزده و له دوری
 حکومتی آسوریدا باسیان کراوه . زور رهنکه که به شیکی قومه
 قدیمه کی (سوبارو) و (گوتی) بی و بهره بهره غلبه ی سه بندی
 و به سر همه و خیلاتی تر یا زال بونی و عشیلی کرد بن و ناوه کی جیگی
 کله ی (سوبارو) و (گوتو) ی کر بتیه وه . قومینی در و شرکه رونه
 به زبون و آسوریه کان زور شریان له گه لیانا کرده . دیهات و خیلاتی
 ناحیه ی (نهری) ی (شمذینان) نه بی آثاری ماوه ی (نایری) بی .
 متخصصی مشهور (قون مینورسکی) ش له م فکره دایه . مستشرق
 (تورو دائرن) . له اثره کی خویدا [۱] نه لی : (نایری) و یا
 (هوبشکیا) ، دولی (بوتان) و نهم به شی شرقی (نایری) به ،
 حکومتینی سر به خوبوه .

به فکری بعضی مستشرقین و هورخین ، نهم قومی (نایری) به ،
 له دوا ی ظهوری حکومتی (ماد) ، امتزاجی له گهل کردون و قومینی
 گهوره و نی که لیان لی به یا بوه . له م خصوصه وه (میجرسون) نه لی :
 د ه گهر بنوارینه دوری کونی بینی قرنی یانزه و دوازه ی پیش
 میلاد ، له کوردستانی مرکزیدا قومی (نایری) به بینین که اسلافی
 (ماد) بو و له دوری اقبالیدا شوره تی گهوره بی و آزایی ی همه مو
 دواوه که کانی ترساند بو و له پاشدا له زیر ناوی کوردا دوا ی کرد .

[۱] رابطه ی کی هه شنه مین سفری (سارغون) ، پارس - ۱۹۱۲

لهودوره داوولائی (نایری) له حوضه‌ی ناوه‌راستی (زیی‌گه‌وره) وه
تا سیر چاوه‌ی نه‌و چمه‌ه دوای نه‌کرد. خه‌لکی میدیا، له دوای له ناو
جون‌ی حکومت‌ه که یان ورده ورده هاتونه نه‌م ولاته و تیاژپاون « [۱] .
۳ - (کاردوخوی - Karduchoi) :

درحق به‌م عشایری (کاردوخوی) ه‌که له رجعتی
ده‌هزاره‌دا (ا‌کسه‌نوفون) توشیات بوه ، دو نظریه‌ه‌یه :
یکیکیان نه‌لی نه‌م اسم ، ناویکی گورراوی (گوتی) ی قدیمی طبقه‌ی
اوله . شکل و تلفظه‌ه‌ی به‌ هروری زمان کورراوه ، بوه به « گوتی »
و « کورنی » ی زمانی « توکولتی - نیراری » ی قرالی آسوردی .
به‌ کورمی تدقیقات واستنتاجانی مستشرق میستر « ندواوه‌ر » ، چه‌ نه‌م
تلفظی « کورنی » به‌ وجه « کاردا » ی زمانی « آراد - بانار » ی
قرالی « لافاش » . وجه الفاظی مشابه‌ی تر همویان دلالت له قومی کور
نه‌کن ، و نه‌که‌ر نه‌م نظریه‌یه صحیح بی ، نه‌بی « کاردوخوی » بقایای
قومی مشهوری « گوتی » بی .

نظریه‌ی دوهم - وه‌کو فکری سیدنه‌ی محیث - وایه ، که نه‌م قومی
« کاردوخوی » به ، محتمله‌ه‌ه‌ وقت‌ه‌اتی « مه‌د » و « پارسی » دا
ویا له هوای نه‌وان وه‌ اواسطی عصری حوته‌می پیش میلاددا هاتپسته
کوردستان وجی کیر بویی وه‌دواییدا به‌ره‌به‌ره‌ه‌ عشایری کوردستانی
تمیل کرد بی . ذاتا به‌ شکی نه‌م قومه‌ه‌ محتمله‌ه‌ه‌ روی کردینه‌ه‌ ایران
وله‌ ویدا جی کیر بویی . چونکه له زمانی حکومتی ساسانیدا گه‌لی

[۱] به‌ تبدیل له مه‌زوپوتامیا و کوردستاندا . لوندون - ۱۹۱۲

عشاری کورد له ایراندا بوه . سیر (سیدنهی سمیث) تصدیقی هم
جهته له کورنهلی زمانیکی جو وسر به خویان بوه وله گهل فارسیدا
مناسبتی نه بوه وله و کوتره [تماشای دیره کانی دواپی ی مادهی
دوهم بکه] .

به کوردهی نظریه ی اول (کاردوخوی) نه تهوهی فاتیخی سورمه
و آکاد یعنی (گوتی - Guti) ی قدیمه و تابی عرقی (منظومه ی
راغروس) ؛ و به نظریه دوهم فکره وه (هندو - اوروپنی) ویا (آری)
به وله گهل (مهد) و (پارسی = پارسی) دا له عینی کومهل و عرقن .
علاوه) له بینی هم قوله گهورانه ی کوردها البته گهلی به شی گهوره
و بچوک بوه . که له و تاتی قدیمه دا جار جار باسیان کراوه . مثلا (سیر
اولستید) نهلی ، عشیرتی (موری - Mueri) که اجدادی عشاری
(میسوری = مزوری) ی [۱] اعمرویه ، له زمانی (سناخریب -
Sennacherib) [۷۰۵ - ۶۸۲ پ . م] ایشدا هر وه کو ایستا له بینی
دو قولی آوی (خازر) دا بون | تاریخی آسور ، لاپوره - [۳۳۷]
(سیرتی) ی زمانی آسوریش ، رهنکه عشیرتی (سپرد) بی که
(سیر مارک سایکس) له شمالی (زاخو) دا توشیان بوه

حتی مؤرخینی ارمنی له ناو قومی خویانا باسی بعضی حکومتیان
کردوه که له گهل ناوی بعضی عشاری کوردی اسلامی ایستادا مشابهنیکی
زوریان هه به . مثلا (مامه کونیان) ، (باغراتونیان) (رهدنیان)

[۱] هم عشاره و دیهانیان ناحیه یکی قضای (دوهوک)

دینیته وجود .

و (مندیکانیان) له مشابهتیکی تضادفی گهلی زیاتر مناسبتیان له گهل
 عشایری کوردی مامیکانلی ، به غرائلی ، روشکو تانلی ، ومه ندیکانلی هه به
 [دوائی وارثانی خلفا . لاپه ره - ۲۵۲] .

خلاصه (منشأ واصلی قدیمی کورد ، چه طبقه ی اول بی ونه م
 طبقه یهش وه کو بعضی مستشرقین نه لین چه (قوقازی) بی وله پاشدا
 به لاقاوی مهاجرتی عصری نوهه م وهه شته م بوبی به آری ویا وه کو به شی
 زوریان ادعا نه کن چه (آری) ویا (هندو - اوروپی) بی ه چونه وهی
 سر اصلیکی زور قدیمی نظریه به کی زور به قوته و بو نه مهی که به ته واوی
 صانع بینه وه هیشتا محتاجی بعضی آثار و دلائله که امید نه کری
 اکتشافان تازه بی خاته میدانه وه .

له گهل نه مه شدا ، اعتقادی من وایه ، که نظریه ی هاتنی قومی کورد
 له او اسطی عصری حدونه می پیش میلادا زور ضعیفه ه بالعکس نظریه ی
 پروفسور (سپایزه ر) وامثالی ، که اجدادی کورد به اهالی اصلیه
 وزور قدیمی (زاغروس) ویا کوردستان دا نه نی ، گهلی به قوته
 وله عقل نزدیکتره . واقعا نه بنین که له وقایمی تاریخیه ی عشایری
 کوردستاندا بعضی ناوی جو جو ذکر کراوه ، انسان واطن نه نا که
 نه م ناوه جو جو یانه عائد به خیلات و عیلات جو جو یه . والحال نه م
 ظنه ته واو نیه چونکه گورای نه و ناوانا مقنضای طبیعت و عادی افواهی
 نه و زمانه بو . پروفسور سپایزه ریش تصدیقی نه م حاله نه کا و عیناً نه لی :

[Proper names are apt to be modified when used by
 other peoples] [لاپه ره - ۱۱۶]

فی الحقیقه نه بینین له باسی قومی (هوری) دا ، پروفیسور سپایزہر نو
 ناوی جو جوی قید کردوہ [ہور لیلی ، ہور لاش ، ہور لو ، ہوری ،
 کورہور وہ ، ہورووہ ، ہاری ، موی ، ہوریت] ولہ بحثی میتانی
 دا (میتانی ، میتلانی) ، و ہر لہم بحثی میتانی یہ دا (تاریخی عمومی
 مؤرخین) نالی خہ لکی مصر پی یان کوتون (ناہاری) وکتانی
 مقدسیٹی بہ (آرام - ناہارہم) ناوی پردون . قومی لولو ،
 (لولو) ، (نولومی) و (نولو) شیان نی کوتون . (مہد ، آمادا ،
 مانا) ، « کاسای ، کاسی ، کاششو ، کوش ، یش ہر نتیجہی ہم حالہ یہ .
 ہر بہم تہرحہ لہ زمانی قدیمدا ناوی کوردیش ، لہ طرف بعضی
 اقوامہوہ بہ تعبیراتی غریب غریب و جرجو افادہ کراوہ و بہ کورہی
 اجتہادی بعضی مستشرقین نہو تعبیراتہ کلہاتی متشابہن و ہر وہ کو
 لہ خوارہوہ نشان دراوہ بو کوردیا اسماء مشترکن ویاوہ کو ایستا کہ
 چون لہ زیر عنوانی کوردا و بہ اسماء مختلفہ زور عشایر وخیلات ہہ بہ
 لہو زمانہ ہما بہم ناوانی خوارہوہ کہلی قولی کورد بوہ :

سومہری و آکادی ، کوتویانہ : گوتی

آنوئی و اراہی ، گوتی ، کونی ، کورنی ، کارنی ، کاردوہ ،
 کارداکان ، کاردان ، کارکتان ، کارداک

ایرانی : کورہوی ، سیرتی ، کوردراہا ،

روم و رومیانی : کاردوسوی ، کاردوخوی ، کاردوک ،

کردوکی ، کردوخی ، کاردویکانی ،

ارمنی : کوردوشمن ، کورچہنخ ، کوریمینخ ،

کوریجی ، کورخی ؛

غرب کوتویانه : کوردی ، کاردوی ، باکاردی ،
کارتاویه ، جوردی ، جودی .

نیمه نه نیا فکر و قناعتی خوم نیه وه کو له مطالعه می (پروفیسور
سپایزه) دا « فصل - ۲ ، ماده - ۳ » چاومان پی کهوت ، گهلی
مستشرقین و مدققین مشهور وه کو میستر (دراوهر) ، (نولدک) ،
(هاوٹال) .. و الخ عینی نظریه یان تأیید کردوه و حقی نومی « کالیدی ،
کالیدیوی » یس به یه کی له اسماء مشترکه دا نه نین .

له م حالی که له سره وه باهمان کرد یعنی عادی کورینی اسماء خاصه
له لبری اقوامی مختلفه وه ایستا که ش ه ه ه واقعا نه بینین که عرب نه لی
« یندقیه » ، لاتین نه لی « ونیس » تورک نه لی « وندیك » و الحال هر
سه کیان نفوس شاریکی ایثالیایه .

نظریه می منفی مستشرقین وایه که قومی کورد له نصیب دوه می عصری
جهوت می پیش میلاد له هندوستانه وه هاتوه کوردستان . واقعا
نه گهر نه م نظریه یه به ته واوی راست بی وهر له م کومه له تازه هاتوه
به منتهای کورد و ابرجی ه نه و وقته ممکنه دو اعتراضی به قوت بگری :
۱ - نه م کورده لی مهاجرینی تازه یه چون له کوردستاندا
جی کیز چون ؟

۲ - اقوامی موجوده یان چون له ناویرد ؟

همو که پزانی که له عصری جهوت می پیش میلاد دا کوردستان
چول هجو تا نه م قومه تازه یه به سوک و آسانی بیت و جی گیر بی .

له قسمی کوردستانی مرکزیدا قومی (کورتی) و (ناری) وله شمالیدا (اورارتو = خالدی) ، له شرقیدا (ماد) ، (مانای) ، (سینث) ، « لولو » ، له جنوبیدا آسوری وله غربیدا « موشکی » ، هیتیت و « آرامی » هه بو . که و ابو ئه بی ئه م کومه ئی مهاجری تازه به به ناو حکومتی میدیای به شوکتدا هاتی به زور کوردستانی اشغال کرد بی و الحال ئه مهش له عقل دوره چونکه ئه گهرشتیکی وایبوا به مطلقا له سجالئی آسوری و خالدی دا بامی ئه کرا چونکه ئه م دو حکومتا هیتتا له و تاریخه دا له ناو ئه چو بون .

به فکری خوم ، بو سئوالی ئه ول هه رته نیا جواییکی مناسب هه به و ئه بی بلین ئه م کومه ئی تازه ی کورده ، به شیکی دوا که توی عناصری موجوده بون وله پاشدا هاتون وله گهل اصله که یانا به سوک و آسانی و به بی شرود هوا یکدگیر بون ؛ جا ئه کهر جوایی سئوالی اول ئه مه بی ، نظریه ی قبول کردنی اقوامی قدیمه « کوتی » ، لولو ، کاسای ، مه د ، ناری ... و الخ » به اصلی کورد کسبی قوت ئه کا .

جوایی اعتراضی دوهم - لام وایه - گراقره ئه و خریطانه ی اقوامی قدیمه که له کتییی علما و مستشرقیندا ده ی بینین ، حکومه ئی « کوردو ئه ن » ویا « کاردویکی » ، که ئه بی کومه ئی مهاجری تازه بی له منطقه یکی زور پخو کدا نشان ئه دن . مثلا له خریطه که ی عصری شه شه می پیش میلادی سپر « مارک سایکس » دا ، له بین « دیار بکر » و منببی « زعی کوره » دا ئه بینین ؛ و ئه م وسعته تا ۱۸۸ ی پیش میلاد ئه گورداوه .

له خریطه‌کی جلدی سیه‌ی (قامبریج : تاریخی قدیم) دا ، که تقریباً
 وضعیت عصری شه‌شه‌ی پیش‌میلاد نشان‌ده‌دا ، منطقه‌ی (کوردوئهن)
 له آوی (باطمان) ه وه تا جنوبی بحری ووری (نه‌چی و شمالی
 (شاخی جودی) و (بوتان) نه‌گریته‌وه .

نه‌منطقه‌ی (کوردوئهن) ه به‌کوره‌ی ولاتانی (ماد) و (نایری)
 و (لولو) و (کاساسی) و (گوتی) و (سوپاری) یه وه بلکو له
 ده‌دایک نابی . جا نه‌گهر (کوردوئهن) ، قومیکی و ایچوک بو بی
 چون له ظرفی دو عصر و یا دو عصر و نیودا نه‌وه همو قومه قدیمانه‌ی
 کوردستانی له ناو برد و یا چون توانی تابعی خوی کا و تمشلی کا ،
 حقیقت همو نه‌یزانین که حکومتیکی به شوکت و به قوتی وه کو آسوری
 چه‌ند عصریک له گهل نه‌م اقوامی قدیمه‌یه‌دا خهریک بو و شریکی زوری
 له گه‌لیانا کرد . به لام له نتیجه‌دا نه‌ک امه‌ی که له ناویان به‌ری ،
 بلکونه‌ی توانی به‌ته‌واوی بیان هینته‌ ژیر اطاعت‌وه و مجبور بو
 مدارایان له گهل بکا . مثلاً پروغسور (راغوزین) نه‌لی : « حقیقه
 حسن معامله‌ی (تیغلات ، پلازهر) ی قرالی آسوری له گهل ملوکی
 (نایری) دا جالبی دفته ، و نه‌م مدارا و معامله‌ی باشه به‌ته‌واوی عکسی
 عادت و نه‌بیانی حکمداری آسوری بو . شبهه‌نیه که نه‌م تبدیلی عاده
 به مقصدی مدارا وریک کهوتن بوه . »

جهنیک تریش هه‌یه . (ا کسه نوفون) اعتراف نه‌کا که له ولاتی
 آتوری یه‌وه تا نزدیک (طریزونی) له ده‌س قومی (کوردوئهن) نجانی
 نه‌پوه . که واپو نه‌پی قبول بکری که قومی کورد ، له اواخری عصری

بنجه مەدا ھەر منطقە بە کە پچوکی خوار (گومی وان) ی اشغال
 نە کردووە بە لێکو لە منبە (زانی گەورە) وە تا نزیك بحری دەشی
 داگیر کردووە . ئەمەش دایلیکە بو ئەوەی کە قومی کورد ، وە کو بەمبە
 سەشەرقین ئانیان بردووە ، ھەر عبارت لە قومیکێ تازە ھاتوونە بون بە لێکو
 گەلی لە پیدە عصری ھەرتە مەدا و بە ناوێترە وە لە کوردستاندا موجود
 بوە ، اگر نظریە ی ھاتی قولیکێ تری قومی کورد لە نصنی دوایی عصری
 ھەرتە مەدا صحیح بی ، ئەم قولەش لە گەل اصلە کانی قدیمیدائە بی بە کدگیر بونی .
 لە گەل ئەمەشدا لازمە بزانی ، کە ئەم افکار و مطالعاتە عبارت
 لە نظریات و اجتهاداتە ، تا ایستا وثیقە بە کە معتبری وانە دوزراوە تە وە کە
 ئەم مسئلە ی منھای کوردە بە قطعی حل بکا . واقعا قومی کورد لازمە
 تشریح بو دو قنور (سپایزەر) بکا چونکە بە اثرە جیرانە کە ی [اقوامی
 بە زو پوتامیا . بوستون ۱۹۳۰] حقیقە ئەو تاریکی بە ی کە لە سرتاریخی
 قدیمی کورد بو بە درجە یک ھەلی کرت و بە وثائقی منبەرە و دلائلی
 علمیە ، اصلە کە ی بزینە وە سرفومی (گوتی - Gnti) ی مشهور .
 لە گەل ئەمەشدا ھیشتا ئەم وتومان لە سرتاریخی قدیمی کورد بە تەواوی
 لانی چوہ محتاجی آثارێ ترە و بو ئەم آثارەش ئە بی انتظاری ھمت
 و مساعی ہیئتانی تخری ی آثار قدیمە بکە ی . لە شارانی کوردستانی
 قدیمدا وە (کواشوری) ، (ئەریدی) ، (ئەنی) ، (بیسیر) ، (ازیمری)
 (داغارا) ، (ھارھار = کارشارو کین) ، (آت لیلا) ، (کینابو) ،
 (خوبوشکیا) . . . الخ تدقیقاتیکێ باش بکری ، بی شەبە ئەم مسئلە بە
 بە تەواوی حل ئە کری . جا کە وا بو ایستا لە مە زیاتر درێژ کردنە وە ی
 ئەم مسئلە بە پێشائە .

فصلی سیه م

مختصر احوالی تاریخی کورد ، کوردستان

۱ - له ادواری قدیمه وه تا دوری مه دیا

باسی تاریخی قدیمی کورد و کوردستان - به راستی - به شیکی هه ره زهنتی لهم کتیبه به . سببه کهیشی نه بونی معلوماتیکی ریک و پیک درحق به قومانی قدیمی کورد و خبرانی زمانیا نه . واقعا همت و غیرتی دو صد سیاله ی علمای غرب و علم آثار و با خصوص اکتشافاتی تازه بعضی روناکایی خستوته تاریخی کورده وه . به لام لهمه کافی نیه ، و با خصوص چونکه ته نیا به مناسبتی شر و یا معاملیان له گهل دراوسیه کانیا نا بامیان گراوه سرگذشت و خبراتیان زور پچریچره و پیک نا گریته وه . له بهر لهمه نویسی سرگذشتیکی ته و اوپان ممکن نیه . له گهل لهمه شدا دل رویی نه دا که بهم بهانه یه وه به سر لهم بخته دا بروم و هیچ باسیکی لی نه کم . بهم فکره مختصریک عماشای تاریخیان ته کین .

زور جیگهی اسفه ، که فخری تاریخ هیشتا لهونده روناک نیه که انسان بتوانی درحق بنی آدمی نه و وقته فکریکی راست و ته و او په یا بکا . عماشا له گهی که مؤرخه هه ره مشهوره کانیش لهم نقطه یه دا شه ژاون ، به ته و او ی نازان که (سوممیری) ی ولاتی ساحل ، و (عیلامی) ی (سوسا) کی بون وله کووه و چه وقتی هاتون ، و ته نیا نه لین ، تاریخ ، خه لکی (سوممیری) له (سوممیر) دا و عیلامی ی له دولی (قارون) دا دیوه ، و ره نکه له پیش سوممیر به کانا ، قومیکنی پیش سوممیر

(هوری) بوبی وله ولاتی ساحل و بین النهریندا ژیانی .
 دیسان هر بهم ته رحه ئه لین ، له زمانی (سومهر) به کانا له شاخانی
 (زاغروس) دا بعضی اقوام بوه و ئه مانه که ، غیلامی ، لوللو ، کوتی ،
 کاسای و هوری (سویر) ی به (منظومه ی گه وره ی زاغروس)
 ناونراون به لام ئه م قومانه اصلی و فصلیان چی به ، که ی وله کووه
 هاتون به تهوای نزانراوه .

قومی (عیلام) هر چهنده له منظومه زاغروسه به لام له که له
 اصلی کوردا هیشتا مناسبت و رابطه به کی کشف نه کراوه له بهر ئه مه
 باسی نا کهین وله (لوللو) و (کوتی) به وه ، که دو قومی گه وره
 و هاوولاتین و اصلی زور قدیمی کوردن ، دهس پی ئه کهین .

۱ - (لوللو) : ئه م قومه له ولاتی سلیمانی ایمرودا بون . سر
 حدیان هر چهنده معلوم نیه به لام له لوحه به کی دوزراوه ی (زه هاو)
 دا که عاند به (اتنو - بانینی) ی قرالی (لوللو) و (کوتی) به وله
 عصری بیست و هه شته می پیش میلادا نوسراوه ، ئه لی منطقه ی (هاملان) ،
 که ولاتی (حلوان) ی دوری اسلام و منطقه ی (زه هاو) ی ایستایه
 ئه ویش به دست لوللو وه بوه ، به کوره ی تدقیقاتی دو قنور (سپایزه) ،
 ره نکه بعضی له حاکنانی آسوری ی قرن ۱۹ و ۱۸ ی پیش میلادیش له
 قومی لوللو بوبی و محتمله که قولیکیشی له سوریه دا ژیانی .

له زمانی (سارغون) ی قرالی آکاد دا پادشای لوللو (لاسیراب -

Lasirab) بوه [تاریخی قدیمی شرقی قریب لاپه ره - ۱۸۶] .

به کوردهی لوحه‌یه کی نواسراوه که له در بندی (گاور) [۱] دا
 دوزراوه تهوه وعاند به (نارام - سین) [۲] ی قرالی (آکاد) ه ،
 اردوی (آکاد) ه له معیتی ئەم قراله دا هاتونه سرولاتی (لولو)
 وزه وتیان کردوه [۳] . باسی و تفصیلی ئەم شره له و لوحه‌یه دا نوسراوه .
 هه ره له دوری ئەم (نارام - سین) دابوه ، که لشکری (گوتی)
 اردوی (آکاد) ی شکاندوه و حکومتی (آکاد) ی له ناو بردوه ؛
 وله سالیی ئەم ظفره وه ولاتی لولوش رزگار بوه و استقلالی خوی
 سه‌ندوه تهوه .

له دوای دوری (نارام - سین) ، ایتز زور کهم باسی لولو کراوه .
 له روایتی قرالانی آسوریدا لولو ، له گهل (گوتی) و (کاسای)
 و (سوارو) تی کهل کراوه و به جو باسیان نه کردوه . به لام له دوای

[۱] ئەم لوحه‌یه له طرف میجر (ئەدموندس) ه ره دوزراوه تهوه
 درحق به مه له مجموعه‌ی (تاریخی غزته) دا وله زیر عنوانی (دوایری
 قدیم له کوردستاندا) مقاله‌یه کی زور باشی نویسه . (در بندی کاور)
 له سر شاخی (قره داغ) ه .
 [۲] ئەم حکمداره له عصری ۲۸ ی پیش میلاد دا حکمی کردوه
 و خلی مشهور (سارغون) ه .

[۳] محوری (تاریخی قدیمی شرقی قریب) له (لابه‌ره‌ی - ۲۱۰)
 دا وله جدولی حکمداران قدیما (ساتونی - Satuni) ناو قرالیکی
 (لولو) به هاو عصری (نارام - سین) دا ئەنی وره نکه اردوی
 (آکاد) ه ئەم قراله یان شکاندی .

فاصله به کی نزيك دو هزار ساله بينين که قرالانی آسوری (نیخلات
 پلایزه) ، (اداد - نیراری) و (توکولتی - نینورتا) له گهل قومی
 (لولو) دا گهل شریان کردوه ؛ و (آشور ناصریال) ی دوه میش
 له بیني ۸۸۴ و ۸۸۰ پ . م . دا چوار دفعه اشکری کردوته سرلولو ؛
 له اول سفری دا ولاتی نهم قومهی به دست حاکمیکي بابل یه وه دیوه
 و ناوی نهم حاکم (نور آداد) بوه به کورهی نهمه نهمی نهم ولاته تابعی
 حکومتی بابل بوی . له گهل نهمه شدا استقلالی داخلی هه بوه . اردوی
 آسوری ، له در بندی بازیانه وه ، که له و زمانه دا (باییت) یان پی
 نهم گوت ، داخلی ولاتی (لولو) بوه . نهم در بنده به دیوار یکی محکم
 چنرابو وله پشتیوه قه لای (اوزی - Uzi) هه بو ، اردوی آسوری ،
 له ریگهی شاخه وه پشت در بند که تون و کرتویانه وله پاشدا شاری
 (باییت) [۱] ، (دغارا) ، (آرا) ، (کاکری) و بیست شار تیریان
 زهوت کرتوه . « زیمیری - Zimri » که مرکزی « لولو » بوه ،
 دا گیریان کردوه [۲] . قرالی لولو که ناوی « آمیخا - Amikha » بو
 خوی کیشا وه ته شاخان « چیا » و به کورهی « سیر اولستید » [۳] ،
 له گهل بعضی رؤسا و لشکریدا له قه لای « نیسیر » = کینبا = پیره هه
 گرون « دا خویان قائم کردوه ؛ لشکری آسوری که له زیر قوماندای

[۱] نهم شاره ره نکه نزيك قه لای « اوزی » بوی .

[۲] دو قنور سپایزه ، له کتیبه کهی خویدا نهمی مرکزی ولاتی

زاموا « آرا کدی » بوه .

[۳] تاریخی آسور ، لایزه - ۸۸ و ۸۹ .

ولایت « شلماناسر » دا بو هاتوته سریان و اول تجربه ی هجو میان
 سری « کرتوه و مهاجینی آسوری یان له ناو بردوه » به لام و ادهر
 نه گوی له دواییدا له گهل مدافعین ری که وتون . « آشور ناصر پال »
 بهم قلبه یهوه زور نغری کردوه و حتی له نریک ستونی ظفری « تیغلات
 پلازمد » و « توکولتی نینورتا » دا تهویش ستونیکي ظفری داناوه .
 « شلماناسر » ی دوه میش له « ۸۵۹ پ . م » دا هاتوته سر
 ولاتی زاموآ و تاهه و رازی شاخانی « نیکدیم » و « نیکدی ایرا » (۱) ی
 زنده کردوه . هر ئهم ملکه له « ۸۴۴ پ . م » دا لشکری کردوته سر
 ولاتی « نامری » (۲) وره نکه به ناو ولاتی « زاموآ » دا رویشتی
 قری « نامری » که ناوی « مگردوک - مودامیک » بوه هه لاتوته
 شاخان .

« ۸۲۹ پ . م » دا ئهم قرالی آسوری یه منطقه ی « کارخی » (۳) شی
 و ران کردوه ؛ سالی له دوا ی ئهم سفره ولاتی « زاموآ » بو آسوری
 صلح بو هوه و بوته اقلیکی دولتی آسوری .
 له دوا ی شکانی « شلماناسر » ی سیهم [۸۸۳ - ۷۷۳ پ . م]
 به رامبر به « ساردوریس » ی اولی قرالی « اورارتو » ، ولاتی « لولو »
 بینیک که وته دهس طرفی غالب .

- (۱) رهنکه ئهم دو شاخه « تاسولجه » و « گله زرده » بی .
 (۲) منطقه ی « نامری » ، به کورده ی خریطه ناو چه ی « پشدر »
 و « سردهشت » .
 (۳) ئهم منطقه ی « کارخی » به رهنکه دهشتی « شاره زور » بی .

له او اسطی قرنی ههشته می پیش میلاد دا ولاتی (زاموآ) که و ته دهس (آپلیا) ناو حاکمیکي عاصی ی آسوری وله نهایتی ئەم قرنه دا ولاته که له طرف حکومتی آسوری به وه ناو نرا (لولوم) [۱].

نیغلات پلازهری چوارهم [۷۴۵ - ۷۲۷ پ . م] بعضی له آرامیه کانی مهزو پوتامیای نقلی ئەم ولاته کردوه [فورهر . لاپهره - ۴۳] .
خلاصه ئەم ولاتی (لولوم) ه له او اخری حکومتی آسوریدا مدتیکی زور له ناو شر و شور و عصیانی اصرای آسوریدا ما و نهایت له دوای په یابونی حکومتی میدیا وله ناو چونی حکومتی آسوری که و ته دهس حکومتی میدیا . سیهم پادشای ئەم حکومته تازه به دفعه ی دوهم که چوه سر (نینوا) به سر ئەم ولاتی (لولوم) ه دا رابورد .

مدنیتی — ظاهر وایه که ئەم قومی (لوالو) ه مدنیتیکی مناسبی بوه وله دوای تاسیان له گهل قومی (آکاد) دا زیاتر پیشکوتون وله نو سینا ، اصولی خطی (آکاد) یان قبول کردوه . صنعتکاریکی باش بون و شاهدی ئەمەش ، روایتی قرالی آسوری (آشور ناصر پال) ه ، حتی ئەم قراله گهلی صنعتکاری له م ولاته وه بردوته شارانی آسوری و مقصدیشی بلاو کردنه وهی صنعتیان و جوان کردنی شارانی آسوری بو . ولاته که یان زور پرواوه دان بوه . به کورهی و نائقی آسوری شارانی زور یان بوه که ئەمەش دلیلی رفاه و مدنیتیانه .

زمانی — به کورهی مستشرق (هوزینغ) ، ئەبێ زمانی ئەم قومه له توابعی زمانی عیلامی یعنی له شعبه ی (قوقازی) بی . له گهل ئەمەش

اگر تماشای اسمای خاصه سی (لولو) بگری نه بینری که له گهل زمانی (هوری) دا بعضی مشابهتی هه به . راستیه گهی نهمه به که آثاری دوزراوه درحق به زمانی نهم قومه معلوماتیکی کافیه نادا .

جغرافیایی - حدودی ولاتی لولو) ، به ته واوی معلوم نیه . به لام به کورهی خریطه کانی تواریخی قدیمه و بعضی معلومات که له وثائقی دوزراوه دهر هینراوه ، نه بی له شمالی (زاموآ) منطقه ی (نامری - Namri) ، له طرف روژ هه لاتی هه و نواحی (سومی) و (هاشمار) و (هارهار) [۱] (هالمان = نارمان) [۲] ، له داخلیشدا نواحی (لارا) و (سپاش) و (کیاش) بونی [۳] . وله طرف جنوبیه وه له گهل ولاتانی (باراهسی) و (توکریش) ی عیلامدا دراوسیه بونی ، له طرف روژ آوایه وه ولاتی (اررافا = اراپخا) یعنی کرکوکی ایستاهه بو .

شارانی به شوره تی (باییت) ، (دافارا) ، (بارا) ، (کاکری) ،

[۱] نهم شاری (هارهار) ه توشی تعرضی (سارغون) ی آکاد [قرنی ۲۸ مینی پیش میلاد] بوه و ناوه که ی گورراوه کراوه به (کارشاروکین) یعنی (شاری سارغون) . رهنکه له جیگهی (هه له بجه) ی ایستا ویا له نزیکیه وه بونی .

[۲] رهنکه ناوی (ههورامان) له م (نارمان) ه وه بی که له عینی

منطقه دا بوه .

[۳] به کورهی اداتی نهایته که یه وه رهنکه ناوی (سورداش) یش

تعبیریکی قدیمی لولو بی .

(زیمری) ، (هودون) ، (مه سو) ، (آرزیرو) و قه لای (اوزی)
و (کینبا) بو .

شاخانی به ناو بانکی (نیسیر - Nisi) و یا (کینبا = شاخی
زرکاری) [۱] ، (نیکدیم) ، (نیکدی - ایرا) ، (سیماکی) ،

[۱] به کوره : روایتی بابلیه کان ، سفینه کهی حضرتی نوح « علیه
السلام » ، له دوای طوفان له سهر ئەم شاخی (نیسیر) ه نیشتووه ته وه .
(آشور ناصر پال) ی قرالی آسوری ئەلی ئەم شاخه له شرقی ولاتی
آسور بو شاخیکی ته نیا (منفرد) و سره کهی وو کونوکی رم تیز بو .
ئەم روایتە ادعای (فون مینورسکی) تأیید ئە کا .

وه کو قرآن مبین اشارت فرموه [استوت علی الجودی ...]
مؤلفینی روحانییهی کوره کان ، ئە لین سفینهی حضرتی نوح « علیه
السلام » ، له سر شاخی (جودی) نیشتووه ته وه . ئەم لفظی (جودی) به
[سیر کینگ (جودی) و شاخی (نیپور) به يك شاخ دا ئەنی] ئەبی
له « گوتی » به وه هاتی ، ناقلی ئەم ناوه که عرب به ذاتا حرفی « ك = گ »
به (ج) تلفظ ئە کن (ما گده بورک = ماجده بورج ، انگلیز =
انجلیز) ، وله بینی تلفظی « ت » و « د » دا قرابت هیه و بهم ته رحه
« گوتی - Gotti » ی تاریخی به شکلی « جودی » داخلی کتیبی عربی
بوه ، و به کورهی ئەم ملاحظه به جبل جودی نهی شاخی « گوتی »
گوتی = کورتی کوردی « ن » واقعا به کورهی و نائی قدیمه مهبطنی
سفینه که که « نیسیر » = شاخی زرکاری « ه له ولاتی « گوتی » دابوه ،
که واپو ئەبی مهبطنی « نیسیر » یس دوهم جیکه ی په یابون و زوربون

(آزیروا - Aziru = نهزمر) ، (کولار - Kullar) ، (لالار) ،

(سوانی - Suani) ، نیشپی - Nispi = شاخی ههورامانی) بوه .

چهمی «رادنو - Radnu» و «نه دیر» «یشی معلومه «سپایزه ر» .

۲- (گونی - Gunti) :

وه گو له مادهی سیهمی فصلی دوهمدا باسماز کرد ، نه م قومه ش له

له کومه له گهورهی «زاغروس» ، و به کورهی فکر و قناعتی بمضی

وبلاو بو نه وهی بنی آدم بی . وزور محتمله که له دوای مدتیکی زور

بنی آدم له دوای طوفان که زور بو بهره بهره بلاوهی کرد بی ووه کو

«هاروهی زوبفسن» و «هه نری پرستید» ته لین به شیکی نه بی .

روی کرد یینه جنوبی غربی «سوریه ، فلسطین و افریقا» و به شیکی

تریشی روی کرد یینه پشت شاخی قفقاس کیوی قاف» و بهره بهره

له شرق و شمالی بحری حزره وه تا حوضه ی سنفلای طونه بلاو بو نه وه ،

وبلکو بمضی قولیشی له جیکه ی خویانا ماونه وه .

مستر «م . سترهك - M. Streck» له انسیقلوپه دیای اسلامدا

«جلد ۱ ، لاپه ره ۱۰۶» ، ته لی ، مؤلفینی نصارا به «جبل جودی»

پان «شاخانی کوردوئهن» کوتوه ذاتا «نیسیر» یش له ناو ولاتی

کورد و نه ندابو . له دوری آسوریدا ولاتی بوتان و اسوری به

«کونیوم» یعنی ولاتی قوی «کونی - کونی» ناسرابو وره نکه

نه م ناوه له مبادی اسلامدا هیشتا له فکر به چو بته وه و لغتی

«جودی» ی لپه یایوبی .

مستشرقین به آشکرا اصلی زور قدیمی کورده . وله زاغروس دا منطقه یه کی گه وره ی بدسته وه بوه و حکومتیکی سهر به خوشی بوه . به کوره ی جدولی حکمداران (تاریخی قدیمی شرقی قریب) نه بی اول قرالی ناسراوی (آنتاتوم - Annatum) بی که له گهل ه عیلاهی . دا شری کرده وله عینی وقتدا قرالی (لاغاش) بوه [له عصری ۳۱ ی پیش میلاددا] .

عینی جدول بامی « لوکال زا کیس » ی « گوتی » نه کا که له قرنی ۲۹ یه مینی پیش میلاددا قرالی (تهریخ - Erech) و « سومهر » بوه . یکی له قرالانی (گوتی) ش فاتی (هالمان) (آنتوبانیی) بوکه پیش دوری (سارغون) ی (آکاد) که وتوه . دو قنور (سپایزه ر) ، له کتیبه نایا به که ی خویدا [لاپهره - ۹۹] نه لی ، به کوره ی اسمای خاصه ی (سومهر) ی ممکنه ادعا بکری که له زمانی حکومته ههره قدیمه کانیشدا له ولاتی (سومهر) دا عناصری (گوتی) بوه ؛ وله دوا ی نه مه که نه م عشاری (گوتی) به قوت و نفوذیکی زوریان له و ولاته دا په یا کرد اینجا هه لیان کوتابه سر ولاتی (آکاد) ، و قراله گه وره که ی (آکاد) یان ، که مشهور (نارام سین) [عصری ۲۷ ی پیش میلاد] بو ، هکاند وله دوا ی مدتیکی [۱] ولاتی آکادیهان دا گیر کرد و بلسکو

[۱] له دوا ی شکانی (نارام سین) ، وادهر که وتوه که ولاتی (آکاد) ، دهس حکومتی (اریخ) که وتوه ، که اغلی احتمال به دهس قرالانی (گوتی) به وه بوه و پنج حکمداری (تهریخ) بیست سال حکومتیان نیا کرده وله دوا ی نه مانه اینجا عشاری (گوتی) ، آکادیان دا گیر کرده [تاریخی قدیمی شرقی قریب لاپهره - ۱۸۹ حاشیه] .

نزيك دو عصر يك حكومتيان تيا كرده . له بجرای حادثات كه له آثاری
 دوزراوه دهر هینراوه ، وانه نه کوی که ولاتی (سوممر) و (آکاد)
 مدتیکی زور به دس حکومتی (گوتی) په وه بوه و حکمدارانې هره
 به قوتی (لاغاش - Lagash) یس تابعیان بوه . واقعا دوری سعادتی
 (لاغاش) ، له زیر اداره ی (پانه می . گودی - Gudea) دا [۲۵۰۰
 پ . م] توافقی دوری حکومتی (گوتی) نه کا ، وردنکه (گودی)
 به ته وای (گوتی) بی . زور جیگهی اسفه که در حق به وقایعی
 تاریخیه ی هم حکومته هره قدیمه ی کورده معلوماتیکی کافی ده س
 نه که وتوه ، و نازانین له طرفی نه و مدتی حکومته یدا [نزيك دو عصر]
 چی بوه ، و چند قرالی حکمی کرده و ناویان چی بوه له جدولی
 حکمدارانې قدیمدا ، که صاحبی تاریخی قدیمی شرقی قریب ، مستر هول ،
 له ناوکتیبه که یدا دای تاوه ، له بینی (نارام سین) واستیلای حکومتی
 (اور) به سر (آکاد) دا [۲۷۰۰ - ۲۵۰۰ پ . م] ناوی هیچ
 قرالیک نه نو سراوه . به لام دو قنور (سپایزه) ، له کتیبه که ی خویدا
 نه لی آخر حکمداری (گوتی) ی آکاد (تیریگان - Tirigan) بوه .
 به کوره ی جدولی که ی میستر (هول) [لاپه ره - ۲۱۰] ، نه بی
 له عصری ۲۸ می پیش میلاددا . مشهور (سارغون) یاخود [شارگانی -
 شاری - Shargani - sharri] له گیل قرالی (گوتی) (شارلاک -
 Sharlak) دا شری کردن و غالب بوی (تاریخی قدیمی شرقی قریب
 لاپه ره - ۱۸۶) .

له دواي نامه که حکومتی (گوتی) ، له طرف (اوتو - هیکال -

Utu - hegal) ی قرالی (اور = اوزروك) دوه [۱] له ناو پرا . عشاری
 (گوتی) گه رایوه وطنی قدیمی یعنی شاخانی (زاغروس) ، و نه پتر نه و
 ولاته یان ناراحت نکر دوه . ته نیا له تعرضی عشاری (کاسای) دا بو
 سر بابل ، قومی (گوتی) ش بارمه نه تی دا . (گوتی) له گهل (لوللو)
 دا تیکه لاو بون و به شیکي له ولاتی (لوللو) بوه . دلیلې نامه ش بونی
 شاخی (نیسیر) له ولاتی ههردو قومه که دا و بونی شاریکی گوتی له
 (زاموآ) دایه ، هم شماره ش نه بی (اولو بولاغ = آبلاخ) بی که له
 طرف محرریکی آسوری به وه له شکلی (تاغا لاغا) و (لاغاب) و یا
 (غالاغا) دا نوسراوه . له اعتباری هم تاریخه وه تا مبادی حکومتی
 آسوری درحق به احوالی تاریخیه ی (گوتی) وثیقه نهک نه دوزراوه
 توه . ذاتاً له سیه ربمی دوهم هزار سالی پیش میلاددا حکومتی
 آسوری ، عبارت بو له بعضی حکومتی بچوک بچوک و بی هنر و نهک
 نه مهی که بتوانن له گهل قومان کیوی داخه ریک بن باکو خوشیان
 له زیر نفوذ و تأثیری اوانا ماون و مدنیکی زور له زیر حکمی (میتانی)
 دابون . نه بینین که اول حکمداری آسوری - که رهنکه له عصری ۲۳
 مینی پیشی میلاددا بون - کوری (ایا کولابا - Inkalaba) بوه که له

[۱] سیر هول نهلی « آکاد » ، دهس قرالی « لاغاش » که وتوه که
 سومهری بوه . وله دواي هم سلاله یه دهس حکمداری « اور » که وتوه
 که نهویش سومهزی بو . له دواي نامه ش حکومتی « نیسیر » ی
 سامی که وتوه و تا استیلای « داهوری » ی سوریه له پابلدا حکومتی
 کردوه .

ناویکی (گوتی) نهچی . (اوشپیا) و (کیکیا) ی خاکان قدیمی
 آسوریش که له عینی عصر دابون وادیاره که (میتانی) ان . یکی نه
 قراله کانی آسوری عصری نوزده ۹۰۰ می پیش میلاد که ناوی
 (آداسی - Adasi) بوته بی زاغروسی بی . له دوا ی نه منس (لولولای)
 ناو قرالیکیان بوه . که به ته وای له قومی « لولو » . خلاصه له
 او آخری دوهم هزار سالی پیش میلاددا اینجا آسوری بوته صاحبی
 استقلالیکی سیاسی وله کهل دراوسیه کانی که وتوته شره وه .

(اداد - نیراری) ی قرالی آسوری [۱۳۱۰ - ۱۲۸۱ پ . م .] ،
 له ایزیکی دوزراوه یا نه لی اردوه کانی « کاسای » ، « کوتی » ،
 « لولوم » و « سواری » م شکاند . نه م « کوتی - Quti » یه ی که
 لیره دا باس کراوه عینی قومی « گوتی - Guti » یه که له سجلاتی
 « سومهر » و « آکاد » دا باس کراوه .

(شلماناسر) ی اول [۱۲۸۰ - ۱۲۶۱ پ . م .] ، د اردوی غلبه ی
 خوی تا « اوروارنی - Uruarti » یعنی ارمنیه و « خانی کالبات »
 توسیع کردوه و نه لی : « قومی (کوتی) » ، که له آسمانی نه م دوره دا
 وه کو استیره نه دره و شایه وه ، و نه ک هر به زوری ی بلکو به عزم
 و شدتی و دهشت و تخریباتی مشهور بو ، به رامهر به من عصیانی کرد
 وله دشمنایه تی دا دوا می کرد . نه م روایته در حق به قوت و دردی
 و اخلاق و ته بیانی نه م قومه تصویریکی زور ته واره و عشایری ته به ز
 و نه ترسی کوردستانی اعمرو دیلیته بهر چاو

دوا بی ی نه م شره و ابو که اردوی آسوری دشمنه که ی به موقتی

شکاند و به تهرجی که بو قرالائی آسور بو ته مثل در حقیان ظلم و وحشت
 کرا و (شاماناسهر) تهلی : له حدودی (اوراری) یه وه تا ته گاته
 (که موخی) ، له داخلی ته و مملکتته گه وره یه دا خوینی (کوتی)
 وه کو آوریژرا . له روایتته وائی ته گه ین که منطقهی عصیانی قومی
 (کوتی) ، له ارمنیه وه تا شاخی (طور عابدین) چو وه . خلاصه چه
 به نظر ته م وثیقه یه وه وچه به روایتی (توکولتی - اینورتا) وقراله
 قدیمه کانیترا ، ته بی هه مو منطقهی زاغروس ناوه راستی وطنی قومی
 (کوتی) بو بی .

پروفسور (سپایزه) ، له سر قسهی خوی ته روا و تهلی ، قومی
 (گوتی) ویا (کوتی = کورتی) له خصوص زمانه وه له (کومه لی
 زاغروس) ، وه بهر ته مه نابی به چاوی (سامی) ویا (هندو -
 اوروپنی) تماشای بگری . واقعا بعضی اقوامی (هندو - اوروپنی) ی
 تی کهل بوه وه او اسطی دوهم هزار سالی پیش میلادیشدا بعضی اقوامی
 آریه له مه زوپوتامیا دا بنیراوه ، وحتی له اول هزار سالی پیش میلاددا
 به شی زوری زاغروس بو بو به (هندو - اوروپنی) ویا (آری) ،
 به لام بو بونی (کوتی) به (هندو - اوروپنی) دلیلیکی قطعی نیه .
 [اقوامی مه زوپوتامیا ، لاپه ره ۹۶ - ۱۱۹] .

۳ - (کاسای - Kassites) :

قومی (کاسای) ویا (کاشهو) ی (آکاد) ویا

(کوش) ی اینجیل و بابل ، له منظومهی زاغروس بو . بهر بهر شرقی
 بابلستانی تاقه راغ دجله دا گیر کرد بو . زور جار ولاتی بابلستانی

ناراحت و تالان نه کرد . حتی (آمی - زادوغا) نی قرالی بابل ، که چوارهم خلنی (جورانی) بو [۱۹۷۷ - ۱۹۵۶ پ . م] بو بهر بهست کردنی هجوم و خراپه‌ی قومی (کاسای) ، له گهل (عیلامی) یه کانا اتفاقیکی تدافعی کردوه [تاریخی قدیمی شرقی قریب . لاپهره - ۱۹۸] .
عشاری (کاسای) ، له زمانی (سامسو - ایللونا) دا هه لیان کوتایه ، بر بابلستان به لام بی یان زهوت نه کرا .

له زمانی یانزه مین و آخر قرالی بابل (سامسو - دیتانا) ی عاموریدا قومی (خانی - Khatti) ی اناطولی ، لاقاوی تالان و تخریبیان گه یانده بابلستان و ولاته که یان ویران کرد وله ناو خوین و فرمیسکدا به جی یان هیئت و گهرانه وه ولاتی خوین . ئەم حادثه یه بوه سببی له ناو چونی حکومتی عاموری . به لام له لایه کیترایشه وه خدمتی غایه ی سیاسییه ی قومی (کاسای) ی کرد [۱] . له دوا ی ئەم استیلایه ره نه که مددی دو عصریک دیسانه وه ولاتی بابلستان به دهس حکومتیکی خومالی یه ره مانی ، به لام درحتی هیچ معلوماتی نیه . له نهایتی ئەم دوره دایه که قومی (کاسای) به معاوتی عشاری خزم (گوتی ، لوالو) وله زیر اداره ی (غاندیش - Gandish) ی رئیسیدا هه لی کوتاوه ته سر بابلستان وزهوتی کردوه [۱۷۶۰ و به کوره ی سپایزه ر ۱۷۴۶ پ . م] .
فاتی تازهی (بابل) ، تامدتیگ دخلی ایشو کار سیاسی حکومتی جنوبی نه کرد . ئەم حکومته نزدیک سیه عصر موجودیتی سیاسییه ی

[۱] مستر کینگ له (تاریخی بابل ، لاپهره - ۲۱۱) دا نه لی ، ئەم اسکیلا و تعرضه له طرف قومی (هیئت = حیثیت) ه وه واقم بوه .

خوی محافظ کرد بو (۲۰۶۸ - ۱۷۱۰ پ . م) . ئەم حکومتی جنوبه
 آخر تمثالی (عرق سوممیری) ی قدیم بو . له دوای له ناوچونی ئەم
 حکومته ، قومی سوممیریش وون بو و زمانه که شی بو به زمانیکی مردو
 وهر له طرف قهسته کان (رهبان) هوه محافظه کرا .

له زمانی حکومتی (ئی - گامیل Ea - Gamil) [۱] دا ، دوایی
 حکومتی سوممیری هات (غالباً له ۱۷۱۰ پ . م) ئەم قراله ویستی ولاتی
 عیلام زهوت بکا فقط بوی نه چه وه سر وشکا و کیر رایه وه دو او ه .
 له ووقته دایکی له رۆسای (کاسای) ، که ناوی (اولام - بوریاش -
 Ulam - buriash) بو ، ههلی کوتایه سر (ئی گامیل) و حکومتهکی
 له دهس سه ند وه کو تابعیکی قرالی بابل ، که باوکی بو و ناوی (بورنا بوریاش
 Burna burarish) بو ، ولاتی سوممیری اداره کرد . له دوای چه ند
 سالیک ، دوایی حادثه روی داو قرالی کاسای بابلستان (آگوم - Agur) ی
 سیه م که برازای (اولام بوریاش) بو ، آخر قه لای خه لکی ولاتی
 ساحلی که (دوور - ئی - Dur-Er) بو ، گرت .

له دوای ئەمه که ولاتی ساحل (ولاتی سوممیر) به ته واوی زهوت
 کرا قرالی کاسای ، عنوانی (کاردو نیاش) ی بو دو ولاته که (سوممیر
 و آکاد) قبول کرد و بهم ناوه تازه یه وه نزیك شهش عصر [له ۱۷۴۶ هوه
 تا ۱۱۷۱ پ م (به کوره ی سپایزه)] ئەم حکومته ، به شان
 وشو کته وه دوایی کرد ، و وسعتی مملکته که ی . له وسعتی اقلیمی

[۱] لفظی (ئی - Ea) ناوی معبودی بحر بوه (تاریخی قدیمی

(خمورابی) ش زیاتر بو . قومی (هیتیت) یات به تهواوی شکاند
 و بوته کانی بابلیان لی سهند نهوه . واقعا (خمورابی) واسلاف و اخلاقی
 نه یان توانیوه که حتی ولاتی سوممه ریش بوخویان صاغ بکه نهوه
 (درحق به حکومتی «کاسای» له جلدی دودمدا تفصیلات نه دری) .
 قومی کاسای ، وه کو عشاری (گونی) له دواوی له ناو چونی
 حکومته که یان گراونهوه زا غروس .

له دوری حکومتی روما دا (هیندی له عشاری (کاسای) ،
 له خوزستاندا وه دوری (سوس) بینراوه ؛ وه آثاری قدیمه یادهر
 نه که وی که به شی جنوبی شرقی (کاسای) بینیک له ژیر حکم و تقوژی
 (عیلامی) دا بوه «انسیقلوبه دیای اسلام» [۱] .

خلاصه وادهر نه که وی که نههم قومبه تامیلاد و بلکو تا دوایشی
 ههردبه و ناوهوه له ولاتی لورستاندا بون و بهرهبه زه نهوناوه و ون بو
 وه جیگهی نهو عشاری «لور» په یابوه . واقعا له بینی لفظی «کاسای»
 کاشو = کوشی « و «لور» دا مشابهتیکی لفظیه نیه ؛ و تعبیری
 «لور» ، ههروه کو نظریه ی پروفیسور «سپایزه» ، نژیکی لفظی
 «لولو» ، به لام هیچ به دورنیه که لفظی «لور» ، ناوی شعبه یه کی

[۱] مستشرق (راولینسون) نهلی دولی «کاشفان» رهنگ
 به ناوی «کاشو» ه وه ناو تراپی ؛ و «هه زفهلد» که تدقیقانیکی
 باقی له لورستاندا کرده ، نهلی : ناوچه ی «کوه گه لو» ، که له بینی
 «سوسا» و ایراندایه رهنگه وطنی مشهور «کوروش گه وره» = کیشرزو
 یعنی ولاتی «اینشان» بی .

« کاسای » بی وله دوا پیدا بو بیته عنوان بو هه مو عشاره که .

عرق و دیانت : — به شی زوری مستشرقین له و قناعته دان که ئەم قومه له عرق آری به . پروفسور سپایزه و بعضی کتر ئەلین به نظر زمانه که یانه وه ره نکه له گهل عرق « قوقازی » دا رابطه و مناسبتیان بی . قومی « کاسای » ، وه کو دراوسیه کانیاں بوٹ پرست بون و هه ره که وره ی معبوده کانیاں « سریاش » یعنی « آلهة الشمس » بو . معبوده کانیتریان « خارب ، دونیاش ، شاخ ، شپاک ، شوکامونا .. الخ » . تمپیری آله به زمانی کاسای « بوغاش » بو در حق به آیین و عبادتی ئەم قومه معلوماتیک نیه [تاریخی قدیمی شرقی قریب] .

زمان و مدنیت : — به کوره ی مستر « هول » ، زمانی کاسای آری بوه ، مثلا وه کو ناوی « ایندا بوغاش » که به صراحت کلمه بیکی آری به و مقابله که ی به پارسی « ایفتافه رنهس » .

مستشرق (پینچر - Pincher) در حق به زمانی کاسای کتیبیکی نویسه ، به لام ئەوهنده باوری پی نا کری . له گهل ئەمه شدا مناسبتی زمانی کاسای له گهل زمانی کومه لی زاغروسدا بی شبهه یه [اقوامی مه زوپوتامیا] . مستشرق (هوزینگ - Husing) ئەلی لهجه ی کاسای له زمانی شمالی عیلامی ئە کا . وله طرفی کتریشه وه بمضی اسمای کاسای له ناوانی « هوری » ئە کا . خلاصه به ته واوی صاغ نه کرا وه ته وه .

در حق به مدنیتی ئەم قومه معلوماتیکی وانیه . به رسمی ئەمه وادیاره له پیش تشکیلی حکومتی بابلیدا له خصوص زراعته وه قابلیتیکو بهرزیان بوه جنسی ئەسپیان بو ارا به را کیشان و بو سواری استعمال

کردوه وټم بهرزه وولاخه له طرف نه مانه وه هینراوه ته بابلستان
له دواى فتحى بابل مدنیته بابلی یه کانیان قبول کردوه له خط وضایعیشدا
استفاده یان لی کردون .

۴ - (میتانی - Mitanni) :

محرری [تاریخی بابلستان] ، سیر ، کینغ ، ٤٤٤ ، ٤٤٤
قومه به قولیکې ، کاسای ، داټه نی وټه لی له عرق آری یه . به لام
ایضاحاتی (اقوامی مهزوپوتامیا ، لایه ره - ١٢٨ - ١٣٥) نوعیکتره ،
وټه لی شعبه یه کی قومی (سوپارو = سوپارتو) یه . له فراتی اوسطدا
(بینی موزل - جرابلس) یون تقریبا له عصری شانزه مینی پیش میلادا
حکومتیکې به قوتیان دا مزراندوه [تفصیلاتی له جلدی دوه مدایه] .
ویه کی له چوار حکومته گه وره کان [مصر ، هیتیت ، کاردونیاش
ومیتانی] و پایشختی شاری (واششوغانی - Washshuganni) بو .
له اوراقی (آمارنا - Amarna) نا یامی مناسبتی (میتانی) له گهل
حکومتی مصردا کراوه . کاغذیکې (توشراتا - Tushratta) ی قرالیان
کشف کراوه و به زمانی میتانی نوسراوه و ٦٠٠ دیره ، والحال زمانی
سیاسی ټه و زمانه (آکاد) ی بوه . مستشرق (بورك - Bork) ټه لی
زمانی ټه و کاغذه له عناصری زمانی (قوقازی) یه .

ولاتی میتانی به عنوانی (سوپاری) ش مشهور بوه . له منطقه ی
کرکوکدا چند هزار وثیقه یه ک در حق به (سوپاری) و (میتانی)
کشف کراوه . له (بوغاز کوی) یشدا گلی آثاریان دوزراوه ته وه .
مستشرق (جهلسن - Geusen) ، ټه لی تعبیری (میتانی) بو خاندانی

حکومت بو، واصل قومە که (سوباری) بون و ناوی ولاتە که یان
(هانی گالبات - Hani galbat) بوە و ئەم تفسیره له گەل الواحی
دوزراوهی کرکوک توافقی ئەکا.

ئەم حکومتی میتانی یە، له دوری سلطنتی (آشور ناصر پال) ی
سیه مەدا بەره بەره ولاتانی له طرف آسوری یەوه زەوت کرا
و حکومته گەیی له ناوچو [تاریخی عمومی مورخین].

وه کو له جلدی دوهمدا ئەی پینین ئەم حکومته بینیک زور بە قوت
بو سوریه، ولاتی عاموری به شیکێ کوردستان تا (اراقا) و ولاتی
آسوری هەمو له زیر حکمیدا بون.

اهالی قدیعی مصر بەم (میتانی) یانە یان کوتوه (ناھاری) و له
توراتیشدا به [آرام - ناھارەم] ناوبراون [تاریخی عمومی مورخین].
جلد - ۲، لاپەرە - ۳۸۱]. به کورەیی ئەم ناوہ هیچ به دور نیه که
اسی (نایری) لهم (ناھاری) یە وه هاتی.

۵ - (سوباری - Suhari):

ئەم ناوہ له پيشا یعنی له دوری (آکاد) دا تعبیریکی
جغرافی و ناوی مملکتیکی زور گەورە بوە له حدودی شمال غربی
(عیلام) ه وه، تاشاخی (آمانوس) [۱] چوہ. له دواییدا بوته عنوانی
عشاریکی زوری کوردستان، و ئەم عشار: له اقوامی اساسیەیی زاغروس
جیا بون. به شیکێ اقوامی (سوباری)، له مەزو پوتامیا، سوریه

[۱] له ولاتی (اطنە) دا شاخیکی گەورە یە و خێلی آسی. (اطنە -

حلب) به زیریدا ئەروا.

واناطولیشدا بوه . وه کو له سره وه گوتمان ، بعضی مستشرقین
(میتانی) ش به قولیکی (سواری) دا نهین و نه لین رهنگه قوی
مه زو پوتامیای (هوری) ش له زیر ناوی (سواری) دا ناسرا بن
[سپایزه ر] . سیر (سیدنه ی سمیت) نهلی به شی غربی دجله ی (سواری)
به ناوی (هوری) به وه ناسرا وه .

درحق به تاریخی سیاسی نهم قومه معلومات زور که مه ، نه نیا
له و نائی بعضی شری قرالانی آسوری که له گه ایانا کردون ناویان
هینرا وه . (تیغلات پلایزه ر) ی اول [۱۱۱۰ - ۱۱۰۰ پ . م] ،
یه کی له شارانی مشهوری سواری ی ، که (شهریش) بو ، محاصره کرد
له م شره دا عشاری (سواری) له گهل (موشکی) و (کارتنی) دا
متفق بون و مدافعه یه کی سردانه یان کردوه [تاریخی قدیمی آسور] .

له دوری حکومتی آسوریدا نهم ناوی (سواری) یه به تدریجی
وون بو وه جیگه ی نه و ناوی (ناری) هاته میدانه وه و اسوریه کانیا ن
زور هیلاک کردوه .

۶ - (ناری - Nairi) :

نهم قومه درو و گهوره یه ، وه کو له فصلی دوهم
[ماده - ۳] دا باستان کرد همو اقوامی کوردستانی تمایل کردوه
و جیگه ی (سواری) ی به ته و او ی کرتوته وه . زور جیگه ی اسفه
که درحق به تاریخی نهم (ناری) یه ش معلوماتیکی دور ستان نیه
قرالی آسوری (تیغلات پلایزه ر) ی اول ، له گهل بیست و سه
قرالی (ناری) و چند منفیکیا نا له دهشتی (ملازکرد) دا شریکی

که وزه‌ی کردوه وله منبھی دجله دا ستونیکي ظفري بو ئەم شره دا ناوه و تفصیلاتی له سر نو صیوه [انسیقلاوپه‌دیای اسلام] .

له [۹۱۰ پ . م] یشدا لشکری آسوری چو ته سر ولاتی (کوتموخ) وله بینی (جودی) و دجله دا شری له گهل (ناری) کردوه و ئەم ولاتی هیناوه ته ژیرا طاعته وه . (توکولتی نینیب) ی دوهم . [۸۹۰ - ۸۸۴ پ . م] یش دیسانه وه زورپان له گهل خه‌ریک بوه .

خلاصه کم قرالی آسوری بوه که له گهل ئەم عشاره دره‌ی (ناری) به دا کم ویا زور خه‌ریک نه بوبی و ئەمەش وه‌نیه که دا ئاما له شکلی تعرضدا بوبی ، گه‌لی جار عشاری کیوی (ناری) ، آسوریه‌یان ته‌دید کردوه و اردوی آسوری ته‌نیا بو محافظه‌ی مملکته‌کی خویان له گه‌لیانا که وتونه شره وه . مثلاً ئه‌بینین که عشاری (ناری) له [۷۴۳ پ . م] دا له شمالی شرقیه وه رویان کردوته ولاتی آسوری و تا ناوه راستی هاتون و (تیغلات پلازهر) ی چوارهم به هزار حال ئەم عشاره‌ی له آسوریه کردوته دره وه . و تا پشت (شاخی جودی) ی بردونی [تاریخی قدیمی شرقی قریب ، لاپه‌ره - ۴۶۲] .

مشهور (سناخریب) ی قرالی اسوری [۷۰۵ - ۶۸۲ پ . م] ش له ۶۹۹ پ . م دا وله دوری شاخی (جودی) دا شریکی به‌طولی له گهل کردون و ئەم سفره‌ی به (سفری پنجه‌م) قید کراوه .

مستشرق مشهور (میجرسون) ، له بختی (ناری) دا ئەلی : « ولاتی ناری هه‌ر به‌شی لای زوروی (زی‌ی گه‌وره = زایی گه‌وره)

نه بو . واقعا (تیغلات پلازهر) واحفادی ، به و قومهی که له منبعی
 دجه و فراتدا وله شمالی (نیفائس) دا یعنی له ولاتانی (دیار بکر) ،
 (خرپوط) و (دیرسم) ی ایستادا وله شاخانی بتلیس و ا طوروس)
 داسا کن بون ، (ناری) یان نه گوت ، و نه م ولاتانهش نه و مملکتیه نه
 له دوای له ناو چونی حکومتی میدیا وله اواسطی دوری حکومتی
 (آخهمن - Achaimenes) ی فارس دا [۴۰۱ پ . م] قومی
 (کوردوئن) ی قهاری تیابینراوه ، و نه م قومه اجدادی کوردی ایمر و
 واحفادی (مه د) ی مشهوری دوینی ن .

له و تاریخه وه کوردستان وطنی بعضی اقوام بوه که زمانیکی قدیم
 ونه تیکه لاویان هه بو ، دلیلی نه م ادعایهش نه وه یه ، که له و وقته دا که
 کومه له گوره کانی اقوامی آری له جیگهی قدیمیانه وه رویان کرده ولاتانی
 (فارس) و (میدیا) و به شیکی اوروپا ، قومی کوردیش هاته شاخ
 و کیوانی کوردستان و تیادانیشت ؛ بالذات ایمهش - انگلیز - به مناسبتی
 قومی (ساقسون) ه وه نه ته وه ی اوانه و خزی کوردین . قومی کورد ،
 خوینی ، له گهل خوینی اقوامیتری کهل نه بوه و داغما وه کو زمانه که
 یان خوینه که شیان له تی گهل بون له گهل خوینی عناصری غیره دا
 پاراستوه .

له دوای نه مه که (مه د) و (پارسی) حکومتیان له دهس چو ،
 قومی (پارسی) ، اطاعتی قوه ی حا که یعنی (پارت) ی کرد ، به لام
 قومی (مه د) خوی کیشایه قه لاو شاخانی وله اعتباری نه م دوره وه
 تاریخیان به ناوی (کوردوئن) یعنی (کورد) ه وه دوامی کرد .

(ا کسه نوفون) ، توشی ئەم قومی (کوردوئەن) ه بوه ،
 و (کاردوخوی) یی پی گوتون ، و ضرر وازیتیکی زوری به ده ستیانەوه
 کیشاوه . هه رکسی (رجعتی ده ههزاره) ی موتالا کرد پی ئەزانی که
 (ا کسه نوفون) چیی به سرهاتوه ، ئەم قوماندانی یونانی یه ، قومی
 (کوردوئەن) ی له (آنتی طوروس) دادیوه که ایرو ایمه (حکاری)
 ویا (کوردستانی مرکزی) ی پی ئەلین .

اگر تماشای به شی لای ژوروی آسیای غربی بکین ، ئە بینین که
 میدانی انقلاباتی گهوره و عمومی بوه ، استیلا و فتوحاتی قوماندانە
 مشهوره کان ، که ناویان له تاریخی عالما به ناو بانگه ، له م ولاته دا
 جریانی کردوه و ئەم فاتحانەش آسوری ، پارسی ، یونانی ، رومی و عربی
 دوری سعادت و موغول بون ، و ئە بینین که قدرتی مقاومتی کورد ،
 به رامبه ربه مانه له مقاومتی اقوامیتر زیار بوه ، و له بینی اقوامیتری ئەم
 ولاته دا هه رته نیا قومی کورده که توانیویه تی به رامبه ر به هه و
 لشکر یک خوی را بگری ، صافیتی زمان و خوینە که ی محافظه بکا
 به راستی قومی کورد ، بعضی مفاخری عرقیه ی هه یه ، که هیچ انسانیکی
 به انصاف ناتوانی تقدیری نه کا .

(میجرسون) له سر ئەم بحثه دوام ئە کا و ئەلی . « ئەم دهشت
 و کیوانه [لای ژوروی ریگهی اورفه - موصل] ، که له مبادی ی
 تاریخه وه ناسراوه ، له بینی ولاتانی شمالی و جنوبی الجزیره (مه زوپوتامیا)
 دا سر حدیکی سیاسی و طبیعی بود ؛ و ئەو شاخه تاریک و بهرزانه
 [مقصد طور عابدین ه] که ناوی قدیمی (نیفات) بو و ایستا له بیرمان

چوتنه وه ، سر چاوهی دجله (تیغریس) [۱] یه ؛ له زمانی (تیغلات
 پلازهر) ی قرالی آسوریدا [۱۱۰۰ ب . م] حدودی لای ژوروی
 [شمال] آسوریه بو وله پشتیوه ولاتی نه زانراوی (ناری) هه بو ؛
 ئەم قراله گه وره یه داغما هه ولی بودا گیر کردنی نه نا . له دواییدا ناوی
 ولاتی (ناری) بو به (کوردوئهن) ، که به تهواوی (کوردیهن)
 ویا (کورد) ه . له مهوتی نه گهین ، که قومی کورد ، له مبادی تاریخی
 عرقی آریدا هاتوته ئەم ولاته وجی کیر بوه .

اردوی قومه گه وره کان وه کو یونانی ، پارث (اشکانی) وروما
 له بهردهمی ئەم کیوانه دا رویان وه رکیراوه ته دهشته کانی جنوب .
 ئەم شاخه بهرزانه شاهدی شکان و گه رانه وهی گهلی ملتانی شرقن ؛
 ته نیا آسوری توانیویه تی که داخلی ولاتی ناری (کوردوئهن) بی که
 خه لکه کەمی له میلی سر به خوییدا له کوردی ایمر و دوانه که وتون .
 به راستی ئەم قومه ، که به ژبانی بسیطی و به آزایی و فکری خو
 محافظه کردنی مشهوره ، به تهواوی تی که ل نه بونی له گه ل فایحه
 گه وره کانی جی ی حیره نه وحسهی ، که قومی کورد به مستشرقین
 و مؤرخینی داوه ئەمه یه : کورد تحکم قبول نا کا ، ناشکیتری وله ناو ناری [۲]

[۱] ناوی (تیغریس) له (تیگرا - Tigra) ی (مهه) ه وه
 دی که کوردی و فارسیه که شی به معنا (تیر) ه .

[۲] مرحوم (محمود افندی ی آلوسی) ش له تفسیره کهیدا ، وه کو
 بعضی مفسرینی تر ، ئەلی نه و قومه ی که له سمورتی (فتح) دا وله آیتی
 جلیلهی « ستدعون از قوم اولی باس شدید ... » دا اشارت فرموراوه
 قومی کورده .

حهز له مدنیت و پیشکوتن ته کا ، وطنه که ی به کس نادا ، ههز له چاره ی ته و قومانه ناکا ، که ته یانهوی حکمی به سزایکه ن . ته یهوی له شاخ و دولانی خویدا ، ملیت و زمانه که ی محافظه بکا [۱] .

۲ - تا ظهوری اسلام

۷ - (مهـد - Medes) :

له فصلی دوهمدا باسی ته م قومه مان کرد و گوتمان ده نکه له عصری ده هم ویا نوه همدا هاتبیته ولاتانی (میدیا) ، له اولای به ته وای حیاتی خیلاتیان را ته بوارد و هه ر عیلیک بو خوی حکومتیکی بچوکی سه ر به خو بو .

اردوی آسوری ، له زمانی (شهلانه سر) ی دوهمدا وله تاریخی ۸۴۵ پ . م دا له حدود شرقیانه وه توشی عشائری (مهـد) هاتون ؛ و ته م عهـاره بعضی نیاری یان بو بردون ، قرالی آسوری ته م مسافر پروریتیه ی به سرانه فرض کردوه و بینیک قوماندانیکی آسوری لهوی داناوه . له حقیقتدا آسوری ، قهت له میدیادا نفوذی نه بوه و ته وانیش تعرضیان لی نه کردون .

(اداد - نیراری) ی سیه میش (۸۱۲ - ۷۸۳ پ . م) ، چوارینج دفعه له که ل عشائری (مهـد) داشری کردوه .

به لام له زمانی (تیغلات پلازهر) ی چواره مدیا [۷۴۵ - ۷۲۷ پ . م] ، به سبب یارمه یقیان به حکومتی دراوسیه ی (اوزارتو) ،

[۱] به تبدیل له مه زوپوتامیا و کوردستاندا ، لوندون ، ۱۹۱۲ .

٬م قراله لشکری کردو٬ه سریان و به روایتی خوی تا داوینی شاهی
 (دماوند) چوه [تاریخی قدیمی شرقی قریب . لایه ره - ٤٤٦ |
 له زمانی (٬سارهادهن) دا [٦٨١ - ٦٦٩ پ . م | ، له گهل
 متفقہ کانیدا [مانی ، سی٬ ، کاسکاشی ، وعشاری کوردستان]
 ویستویہ تی ضربہ یہ کی باش له آسوریہ بدا . به لام قرالی آسوری
 به سیاست ، قومی (سی٬) ی لی جو کردنہ وه و کردنی به متفق خوی
 و به م ترحہ خوی نجات دا . له دوای ٬مه (مه) دا٬ا له فرصت
 ٬ه گزا ، حتی له زمانی دو٬م حکمداریدا کہ (فرائورتنس - Phraortes)
 نو٬ه٬لی کوتاہ سر آسوریہ به لام موفق نہ بو [٦٣٤ پ . م] . نہایت
 (کی افسار) آرزوی کا کی ہیناہی و آسوری ی له ناو برد . اساس
 حکومتی (مہدیا) ، وہ کو له جلدی دو٬مد٬ا به تفصیل ٬ھی بینین ، له
 ٧٠١ پ . م دا دامزرا ولہ زمانی (کی افسار) دا شوکتیکی بلندی
 یہ یا کرد . حدودہ گھی له (باختریانہ) وہ تا (قریل ایرمق) ولہ بحری
 جزرہ وه تا خلیجی فارس ٬ھ چو . له زمانی (اسپتاغ) دا ولہ تاریخی
 ٥٥٠ پ . م میلاد دا له طرف (سیروس = کیخسروی گہورہ) ی
 (آخہمن) وہ له ناو برا .

له دوای سقوطی حکومتی (ماد) ، ٬ھمو ولاتانی کوردستان له
 ناومبرائی حکومتی (ماد) دا بہر حکومتی (آخہمن) یاخود (کیانی)
 کہوت [١] و تا استیلای اسکندر تقریباً دو٬و٬ر بہ دہس حکومتی

[١] مورخی محترم (حسن پیرنیا) مشیر الدولہ ی پیشو له م اثری
 اخیرہ یدا [ایرانی قدیم] ٬ھی ؛ شہش خاندانی (ماد) ، له پایتختی حکومتی

ایرانه‌وه بو له وقتیکدا که (داریوس) ی اول ، له بابلستاندا بهشغول بو ولاتی میدیا له اداره‌ی (فوره‌وه ریش) دا عصبانی کرد . (داریوس) ، لشکر یکی نارد له سر میدیا به لام بی فائده بو نهایت له پاش استرداد ی بابل بالذات خوی چو بو میدیا و عصیان که ی تسکین کرد [۵۲۱ پ . م] . رجعتی ده هزاره‌ی (اکسه نوفون) [۱] ، که له کتیبی (انابازیس)

(آخه‌مه‌ن = هخامنش) دا هه بو و ئه‌م خاندانان به قدر و اعتبار له دوا ی شهس خاندانی پارسی به وه ئه هاتن و مناصبی عالیه‌ی دولت مخصوص ئه‌م دو طبقه به بو .

[۱] ئه‌م اردوه به کری گیراوه‌ی یونان اساساً ۱۳۰۰۰ کس یک بو ، له ژیر قوماندای (قله رخوس) دا له ۴۰۱ ی پیش میلاد دا ، بو یارمه به تی (کیخسرو = کورش) ی برای شاهی ایران (ارده شیر) ی دوهم هاتبو . (کیخسرو) والی (قبادوقیا) بو و ئه‌ی ویست تختی حکومت له (ارده شیر) زهوت بکا . له گه‌ل ئه‌م اردوی یونانی به واردوی قبادوقیا روی کرده (بابل) وله شمالی بابلدا وله نزیك خانی اسکندریه‌ی ایستا له گه‌ل اردوی (ارده شیر) دا شریکی قورسی کرد . هه‌ر چه‌نده لشکری (کیخسرو) غالب بو به لام چونکه خوی وهشت هه‌زار کس یک له اردوه که کوژرا غلبه بو (ارده شیر) مایه‌وه . باقی اشکری یونانی ، له دوا ی ئه‌مه که امرا کانیا ن به دسیسه‌ی (نیسافرین) کوژران (اکسه نوفون) ی شا کردی (سوقراط) یان کرد به رئیس خویان و به ناو کوردستاندا تا (بلربزونی) چو ن وله ویشه‌وه به ساحلدا گه‌یشتنه استادولی وله بحر په‌رینه‌وه وروا شته‌وه

دا باسی کرده ، له طرف قومی (کاردوشوی - Karduchoi) به ده
 روز توشی ازیت و تعرض بوه . ناری ئەم قومە تا ئەو و قتە گەسنى نهی
 بیستبو و اول دفعه (ا کسه نوفون) باسی کردون و ئەم قومە له دربندی
 زاخو دا اردوی ا کسه نوفونیان تنگه تاو کرده و شریکی مناسبیان
 بوه و تا نزیك (طریزون) له کولیان نه بوتهوه . ا کسه نوفون ، له
 کتیبه گیدا بعضی ایضاحاتی درحق بهم قومە داوه و ئەلی : ئەم قومی
 کاردوشوی به قەت اطاعتی ایرانیان نه کرده حتی دفعه یک به کی له
 ملوکی ایران به اردویه کی ۱۲۰ ههزار کسی بهوه چوته سریان به لام
 اردوه کە به تهوای محو بوتهوه .

غشاری کورد ، له زمانی حکومتی میدیا و (آخهمن) یدا استقلال
 داخلی خوی محافظه کرده و نیوه مستقل بوه و ئەم حقهی خوی له زمانی
 حکومتی ماکدونیا ، پارت و ساسانی و عرب و تورکیشدا دیسان
 محافظه کرده [مسئلهی کورد به رامپهر به تورک - لاپهره - ۲۳] .
 (دارای سیم) که دوازهمین حکمداری (آخهمنی = هخامنشی) ی
 ایرانی بو ، له پیش حکمداری دا والی ارمنیه و ولاتی (کوردوئەن)
 بو و تا سالی ۳۳۸ پ . م یعنی تا بو به حکمدار لهم و ظیفه به دا بو ، لهم
 دوره دا (کوردوئەن = کاردویکای) له سر چارهی (زی ی
 بادنیان) ه وه تا سر جاوهی دجله نه چو
 له فو تانی حکومتی [آخهمنی = کیانی] دا ، ایران دەس (اسکندر) ی

یونانستان ، ئەم حرکتە به (رجعتی ده ههزاره) مشهوره و (ا کسه
 نوفون) درحق ئەمه کتیبیکی نویسه .

ماقدونی کهوت و به طبیعت ولاتی کوردیش (ماد و کوردوئهن) له ناو
 ئەم میرانه دا بو . له دوای مردنی (اسکندر) له بابل ، ئەم ولاتانه
 کهوته ناو به شی (سه له ئوقوس) ، که به کی بو له قوماندان و وارثه کانی
 اسکندر (۳۲۳ پ . م) و صد سالیک به دستیهوه ما به لام دا ئاما شر
 و شوری تیا بو . نهایت به یارمه یه تی (مهرداد) ی اولی حکمداری اشکانی ،
 به شی لای ژوروی کوردستان له ربهی اولی قرنی دوهی پیش میلاددا
 کهوته دهس حکومتی ارمنی و به شی خواروشی بهره بهره و تا اوائل
 قرنی اولی پیش میلاد دهسی ئەم حکومته کهوت و مرکزیشی (آهد =
 دیار بکر) بو .

مورخ (استرابون) ، له بختی حکومتی ارمنی دا ئەلی قومی کورد ،
 صنعتکار و له هه مو امور هندسه دا ماهر بون . قرالی ارمنی (تیگران)
 له م نوعه وظیفانه دا دا ئاما له کورده کان استفادهی ئە کرد .
 (یلوترحسن) یشی ئەم جهته تأیید ئە کا .

سرداری روما (لوکولوس) له ربهی دوهی اول قرنی میلاددا
 هاته سر ارمنستان و له نزیک دیار بکر قرالی ارمنی (دیگران) ی شکاند
 و هه مو ولاته کهی زهوت کرد .

له بینی سالانی [۶۹ - ۶۰ پ . م] دا ، حکمداری اشکانی (فرهادی
 سیهم) ، تعرض کرده ولاتانی (کوردوئهن) و (ادیابهن) ، به لام
 ئەم تعرضه بی نتیجه بو .

له زمانی سیانزه مین حکمداری اشکانی (اوردی اول) دا له بینی
 اردوی اشکانی و رومادا له نزیک (حران) شریکی قورش بو و سرداری

روما (کراسوس) کوژرا واردوی روما پریشان بو [۵۳ پ . م] .
 له سالی [۳۶ پ . م] [۱] دا کوردستان که وته ژیر استیلای
 (اتوان) ی سرداری روما ، که له گهل اردوی (پارت = اشکانی)
 دا له شردا بو ؛ له نتیجه دا اردوی روما شکاوتالانیکی زور دهس پارته
 کان کهوت ، حکومتی (مادی پچوک) که له اذربایجانی اعرودا بو له
 شردا له گهل اردوی اشکانی بو ؛ وچونکه له مسئله ی دا بهش کردنی
 تالاندا عاجز بو بدزی یهوه له گهل سرداری روما (مارک اتوان)
 مخاری کرد و بوشری اشکانی تشویقی کرد و واقعا ئهم سرداره به فکری
 انتقام له ۳۴ ی پیش میلادا به اردویه که وه هات وارمنستانی که تابعی
 پارت بو زهوت کرد . له دوا ی بینیک حکمداری اشکانی (فرهادی
 چوارهم) به لشکره وه چوه سر حکومتی (مادی پچوک) وه دوا ی
 شریک حکمداره کی امیر کرد وارمنستانی شی سنده وه وه منسوبای
 خوی قرالیکی بو تعیین کرد .

سالیک له پیش میلادا حکومتی اشکانی ، معاهده یه کی له گهل
 حکومتی روما کرد وارمنستان و کوردستان دا به حکومتی روما .
 له دوری (اردوانی سیهم) دادیسانه وه له بینی (پارت) ورومادا
 له ارمنستان و کوردستاندا شروهه رایه کی زور بو .
 له زمانی قیسری روما مشهور (نهرونی) دا لشکریکی روما هاته
 سر ارمنستان و کوردستان و هموی زهوت کرد وه دوا ی محاربه یه کی
 دور ودریز له بینی پارت ورومادا ، (تیرداد) به رضاه ههر دو

[۱] پ . م یعنی پیش میلاد و (م) ویا (پا . م) یعنی پاش میلاد .

طرف بو به قرالی ارمنستان [۶۳ پا . م .] [۱] ؛ ئەم جاره صلحی بینی
دو دولت نیوقرنیک دواهی کرد .

لەم بینە دا ارمنستان و کوردستان و ولاتی (ماد) ی پچوک
(اذربایجان) توشی تعرضی قومی (آلان) [۲] و کورجی بو و زورتوشی
تخریبات و تالان بو . حکومتی (پارت) محافظهی نکردن به لام خه لکی
مملکتە که مقاومت و مدافعه به کی مردهانه یان کرد و زوریان ضایعات پی
اوان و داخلی اطاعتی هیچیان نه بون [دواپی وارثانی خلفا] .

له سالی ۱۰۰ ی میلادیدا ، ایمپراطوری روما (تراژان - Trajan) ،
لشکریکی ناردده سر ارمنستان ، و (تیرداد) ی قرالی له ناو برد .
(تراژان) ، نهایت له ۱۱۵ ی میلادیدا خوی به اردویه کی گوره وه
به سرسوریه دا روی کرده ارمنستان و ولاتانی کورد و حکومتی ارمنی ی
به ته و اوی له ناو برد الجزیره و (آدیابن) [۳] (الحفر = هاترا)
و بابلیشی دا گیر کرد و تا خلیجی فارس چو .

[۱] (دین کورت) که یه کی له کتیبانی مذهبی زرده شته لەم بینە دا

کو کرایه وه .

[۲] ئەم قومه آری ی ایرانی بون و اه پیشدا له نزیك (دربندی

داریال) نا ته نیشن و له دوا پیدا به ره به ره تا وولغا ایا و بونه وه له

دوا پیدا له قرنی چهوتهمی هجری دا که طائفه ی موغول ته و ناوه ی

استیلا کرد (آلان) . کان دیوانی کرده و لاتانی غرب .

[۳] له به شی شرقی دجله ی له ای موصلی استا ، قضای زاخو ،

دهوک و عقره ، له قدیمدا به ولاتی (آدیابن) ، مشهور بو .

له سالی ۱۲۲ ی میلادیدا، ایپراطوری روما (هادریهن) ، فرانی
به حدود قبول کرد وله گهل حکومتی (پارت) دا صلحی کرد .

له ۱۶۱ ی میلادیدا (بلاش) ی سیهنی حکمدار اشکانی لشکری
کرده سر ارمنیه و گرتی به لام له دواییدا به رامبهر به (کاسیوس) ی
سرداری روما شکا و بهشی غربتی ولاتانی کورد وارمن دیسانه وه کهوته
دهس حکومتی روما .

له زمانی (اردوان) ی پنجهمدا که آخر حکمداری پارت (اشکانی)
بو ، دیسانه وه له بین النهرین دا ایران و روماتیک ههل چون و لشکری
پارت به سر اردوی روما دا غلبه ی کرد به لام بی نتیجه بر .

ظهوری (ارده شیر پایه کان) و انقراض سلاله ی اشکانی تصادفی
نهم زمانه ی کرد (۲۲۴ یا م . م) .

له اعتباری سالی (۲۲۸ یا م . م) وه قیصری روم علیکساندر ه
له گهل (ارده شیر) دا له جزیره وارمنیه دا دهسی کرد به شر کردن
وله نتیجه دا (حران) و (نصیبین) وله پاشیدا ارمنیه و ولاتی
(کوردوئهن) یس کهوته دهس ارده شیر .

مذهبی زرده شتی لهم صره یه دا وله طرف (ارده شیر پایه کان) وه
بو به مذهبی رسمی ی ایران .

له زمانی (شاپوری اول) دا ارمنیه و کوردستان اختلالی کرد و شمالی
الجزیره ش نیک جو . شاپور اختلاله که ی تسکین کرد و (حران)
و (نصیبین) یسی کرته وه ؛ به لام ته ونده ی پی نه چو ولاتی
(کوردیهن - Cordien) دیسان عصیانی کرد و لشکری « والهریان » ی

ایمپراطوری روم داخلی جزیره بو و حتی افسفون (= مداین) یشی
محاصره کرد. قسمی له لشکری روم له گهل خه لکی کوردیهن که و تنه
شروه و قراله که یان گوشت و خلی نه و له گهل ایران صلحی کرد و نه م
تهرجه ارمنستان و گوردیهن تابعی ایران بو [۲۴۴ پا . م] .

له بینی ۲۵۸ و ۲۶۰ پا . م دیسان له بینی شاپور و (والهریهن -
Valerien) دا شههل کیر سا و ایمپراطور له (ادسا) دا له گهل
لشکره کی اسیر بو .

ایمپراطوری روما (دیوقله ثیهن) ، له زمانی (نرسی) دا ، که جه و تم
شاهی ساسانی بو . تعرض کرده ولاتی (کوردوئهن) و ارمنیه و دا گیری
کرد ، له پاشدا لشکری ایران سه ندیه وه و له گهل اردوی روما له نزدیک
(حران) نیک آلان و اشکری رومیان خراب شکاند [۲۹۶ پا . م] .
سالنی دوایی سردازی روما (کالهریوس) به سر ارمنیه دا تعرض کرد
و اردوی ایرانی شکاند و بالذات (نرسی) بریندار بو ، له دواییدا له سر
طلبی ایران مصالحه کرا و ایران پنج ولاتی « ارزون ، موک [۱] ،
زابده ، رجیمه ، کاردو » بو روما به جی هیشت و له گهل بعضی
شروطی قورستیر دجله به حدود قبول کرا [۲۹۷ پا . م] . له پاش
نهم موفقینه حکومتی روما ، له دوری « گومی وان » ، ارمنستانیکی
تشکیل کرد و « تیرداد » ی کرد به قرالی و به شی لای ژوردوی
کوردستانی علاوه ی نهم حکومته کرد .

له پاش چند سالیک منهبی عیسوی به گورده ی فرمانی « میلان »

[۱] رهنکه ولاتی (مارنیروپولس = میاظر قین) بی

بو به مذهبی رسمی رومی روم ۳۱۳ یا ۳۱۴ م. ۴
 له سالی (۳۳۸ یا ۳۳۹ م) دا دیسانه‌وه شر له بینی شاپوری دوه م
 (ذوالاکتاف) ورومادا دهس پی کرد و دوازده سالیک دواپی کرد.
 چند سالیک له مه و پیش دین مسیحی داخلی ارمنستان بو بو وارمنیه کان
 به فکریکی سیاسی هم دینه یان قبول کرد (نیرداد) ی حکمداری
 ارمنیشی قبولی کرد. له اعتباری هم تاریخه‌وه دینی مسیح و آیین
 زردشتی کهوتنه مجادله‌وه. خه لکی شاخ و کیوان (کورد) له سر
 مذهبی زردشتی مانه‌وه و دینی مسیحی یان قبول نه کرد (دوانی و اثنان
 خلفا)؛ و هم دینه تازه به هر له بینی خه لکی شاران و تجارتا بلا بوه و به
 و تأثیری بو ددری شاران و قصبات نه بو. له زمانی (یزدگوردی دوه م)
 دا ایوانی حریکی مذهبی له ارمنستاندا دهس پی کرد و گه‌لی له رؤسای
 روحانیه و کاوره کانی کوشت. هم شروشوری مذهبی له زمانی چند
 حکمداریکا دواپی کرد.

شاپور، له سالی [۳۵۰ یا ۳۵۱ م] دا (نصیبین) ی محاصره کرد و به بی
 زهوت کردن به جی ی هیشت؛ و له سالی (۳۶۰ یا ۳۶۱ م) دا دیسانه‌وه
 هاته سر کوردستان قه‌لای (آمد = دیار بکر) [۱] ی محاصره
 وزهوت کرد له دواپی هممه (بازید = بازیدی)؛ و نیک جزیره ی ابن
 عربو ی کرت. فیصری روم (ژولین - Julien) به لشکریکی
 کهوره‌وه (۳۶۳ یا ۳۶۴ م) له فرات په‌ریه‌وه (فیروز شاپور) و چند

[۱] هم قه‌لایه له طرف ایمبراطور (قسطنطین) ه وه باش تحکیم
 کرابو و حتی بودرست کردنی ما کنه ی شر دار الصناعه به کیش ثیابو.

شاریکی بین النهرینی گرت وله دوا پیدا له دجله په ریه وه به قهرانی چه بی
دا روی . دونمای رومیش له فراته وه به (قنالی شاهی) دا هاته دجله
وله گهل اردوی بریدا توحیدی حرکتی کرد . ژولپهن تا (مداین) هات
وله باشدا گه رایه وه بو سر کوردستان وله گه رانه وه دا له طرف
اردوی ایران وه شکینراو وخوشی کوژرا . له دوا پیدا له بینی دو
حکومتدا صلح کرا و قریبا کوردستان وارمنیه به ته واوی کهوته دهس
شاپور [۱] .

به لام له پیش تطبیقی شرائطی صلح دیسانه وه شر دهسی پی کرا
وله ۳۷۶ دا به محافظه یی طرفی در حق به ارمنستان و کوردستان
ریک کهوتن .

له زمانی شاپوری سیه م (۳۸۲ - ۳۸۸ م) دا ارمنستان له بینی
حکومتی روما و ایراندا تقسیم کرا ؛ یعنی کرا به دو حکومت و حکمداره
کانیان شاهزاده کانی اشکانی بون .

له زمانی بهرامی چواره م (سیانزه مین حکمداری ساسانی) دا ،
حسروی حاکی ارمنیه یی ایرانی عصیانی کرد و لشکری ایران له ناوی
برد (۳۹۳ م) .

له زمانی بهرامی پنجه م (بهرامی کور) یشدا ولاتی کوردستان بوه
صحنه یی حرب و هار له زمانی نهم حکمداره دا حکومتی ارمنی بو به ولایتی
ایران (۴۲۲ م) .

[۱] شاپوری ذوالا کتافی ۷۰ سال سلطنتی کرد وله م خصوصه وه

امشانی نیه .

(قبادی اول) ی شاه ساسانی ، له منادی عصری شه شهی
 میلادیدا لشکری کرده سر روم و کوردستان کوهه ژیر استیلاره
 (ارض روم) و (دیار بکر) ی زهوت کرد .

دیسان هر له عصری اشته شه دایه که عشائری گورانی کورد ،
 له ژیر اداره ی رئیس که یانا که ناوی (گو آ تازا - Goatanza) بو ،
 حکومتیکی گه وره ی دامزراند پایتخته کی کرماشان بو و ولاتی
 آذربایجانیشی تیاداخل بو (مسئله ی کوردستان و تورک . لاپره - ۲۴) .
 له سالی (۵۰۲ م) دا شریکی گه وره له بینو سرداری ایران
 (گوازی فیروز) واردوی رومادا واقع بو و کوردستانی مرکزی کوهه
 دس ایران و خهلکی میافارقین نقل کرایه خوزستان .

سالی دوانی دیسانه وه له جزیره و کوردستانی خوار و داشرو دعوای
 ایران و قیصری روم دوامی کرد .

(خسروی اول انوشیروانی عادل) ، له (۵۶۲ م) دا که بو
 (لازیکا) چو ، به سر کوردستاندا رویی وله دواییدا که بو تأدیبی
 طاغی (خزر) سفری کرد دیسانه وه خط الحرکه ی کوردستان و ارمنیه
 بو . له ۵۷۲ م دا که قیصری روم هانه سر (نصیبین) و محاصره ی کرد
 (انوشیروان) به لشکر بکوه روی کرده قیصر ، واردوی روی شکاند
 و نهم شره نزدیکای پنج سال طولی کیشا ، و قه لای (دارا) بو طرفین
 بو به غایه ی شر .

(خسروی پرویز) یشی له (۶۰۵ م) دا روی کرده شمالی جزیره
 (دارا) و (دیار بکر) و بعضی ولاتانیتری له حکومتی روم زهوت

کرد ؛ اردو یکیتریشی به سر کوردستانی ژورو دا روی بو
(قبادوقیا) .

له اعتباری (۶۲۲ م) یه وه قیصری روم (هرقل = هراقلیوس)
کهوته مقابل تعرضه وه به اردو به که وه روی کرده ارمنیه و کوردستان ،
ولهوی لشکری (شهربراز) ی سرداری ایرانی شکاند و سالی دواپی
له جهت اذربایجان وه روی کرده ایران و لشکر ایرانی شکاند و دهسی
کرد به یغما و تخریبی ایران و اتشکده کانی باخصرص آتشکدهی زور
مشهوری (آذرکشناسب) ی تخریب و تالان کرد . سالی دواپتیش
له کوردستاندا لشکری ایرانی پارچه پارچه شکاند . له سالی ۶۲۷ ی
میلادی دا له نزیك (نینوا) ی قدیم شریکی تر له بینی اردوی هرقل
و ژورو دا روی دا ورومه کان موفق بون .

له عینی سالدا ولاتی کوردستان باخصرص به شی جنوبی و شرقی
(شاره زور) توشی تخریبانیکی زور بو ونا (۶۳۹ م) به دهس
(هراقلیوس) وه مایه وه . حتی هراقل ، بو تعقیبی خسروی پرویز
به سر (شاره زور) دانی پهری ومانکی شباطی ۶۲۸ م ی له شاره
زوردا رابوارد و هیچ شارو کوند تیانه هیشت و سوتاندی وله پاشدا
روی کرده (ارده لان) [انسیقلوپدیای اسلام ، جلد - ۲ ، ۶
لاپره ۱۰۳۴] .

ثم وقامه تصادفی ظهوری اسلامی کرد وله م وقته دا بو که روژی
هدایت له افقی مبارکی (مکه ی مکره) وه هه لات و بهره بهره دهسی

کرد به روناك كرده و هی ولاتانی اطرافى [۱].

۳- كورد، تادورى فتوحانى تورك

له پیش میلادی حضرتى عيسى به شمش عصرىك ، دینی زردهشتی له ایران و میدیا دا په یابو بو ؛ وله دواى نهمه كه له طرف یكى له حكمدارانى شرقى ایران (كشتاسب) ه وه قبول كرا عادتاً بو به دینىكى رسمى . قومى كوردیش له پاش بینىك نهم دینه یان قبول كرد . دینی عیسوی له سالى ۳۳ ی میلادیدا كیشته ارمنستان به لام نهمه و نهمه رغبتی نهدى و تا ابتدای عصرى چوارهم زور كم تاثيرى بو به لام له دواى نهم تاریخه به كومه كى حكومتى روماسر له نو له سوریه و ه روی كرده ارمنیه و كوردستان و قرالى ارمنى (تیرداد) و قومه كى نهم دینه تازه یه یان قبول كرد ؛ به لام خهلكى دهره و و چپانشینان كویان نهدا یه . وله سردینی زردهشتى (Zoroastri) مانه و ه وسمى و تشوبقى قه شه (راهب) كان تاثيرىكى لی نه كردن به روايتىك به شىكى زور كم داخلى نهم دینه بو [۲].

له ظهورى اسلامیتدا و ههر له اول تماسیان له گه ل اسلامه كانا

[۱] ولادتى حضرتى محمد (صلى الله عليه وسلم) تصادفى ۵۷۱ ی

میلادى نهمه كا . دعوتى له ۶۱۱ و وفاتى له ۶۳۲ ی میلادیدا واقع بوه .

هجرتى مباركى كه مبدأ تاریخ هجرى یه تصادفى ۶۲۲ ی میلادى نهمه كا .

[۲] قضیه ی كورد به رامبه ر به تورك له حاشیه ی لاپه ر ه ی ۲۵ دا

نه لی نسطورى ی ایمر و كه رهنكه كورد بن ، دینی عیسوی یان قبول كرد .

نی فکرین و دی یان که ئەم دینه تازە یە بە تەواوی موافقی تابع و وجدانیانە
 لە بەر ئەمە ، وە کو (سور مارك سایکس) ئەلی ، بە آسانی و بەرە
 بەرە قبولیان کرد بە درجە یەکی واکە اینجا بربرە کانی افریقا و تورکە
 کانی تورکستان بەو نوعە بە دل و بە شوق قبولیان کردووە [دواپی
 وارثانی خلفا . لاپەرە - ۲۵۲] .

قومی کورد ، هر وە کو مؤرخینی معتبرە ی عرب ئەلین ، لە شانزەمین
 سالی هجرت دا وە دواپی فتحی (حلوان) و (نکریت) دا لە گەل
 اردوی اسلاما تماسیان کرد .

بە لام پی ویستە بزانی که لە پیش ئەم تاریخە شدا بعضی تماس
 واهدای کورد واقع بوە . مثلاً مرحوم آلوسی محمود افندی لە تفسیری
 (روح المعانی) دا وە ناو اصحابی کرامدا باسمی جانبان (کابان) الکردی
 و (میعون) ی کوردی ئە کا کنیە ی میعون (ابی بصیر) بو .
 و ئەم معلوماتەش عطف ئە کا تە سر کنیبه نایابە گە ی حافظی ابن حجر که
 بە (الاصابة فی تمییز الصحابة) مشهورە ، و ئەم اثرە درحق بە مارە پی
 و بعضی خصوصیاتیر چند حدیثیک لە (کابان الکردی) یە وە . نقل
 ئە کا . محتمله که بعضی صحابی ی تری کوردیش بی .

تاریخ گەلی ، حضرتی (سعد بن وقاص) ، لە دواپی فتحی (مداین) ،
 لە زیر فو ماندای (هاشم بن عنبه) دا وە تاریخی ۱۶ نی محری دا (مارت
 ۶۳۷ ی میلادی) اردویەکی ناردە سر (جولای) [۱] چونکە بقایای

۱۱ جولای ، شاریکی قدیم بو و رەتکە لە جیگە ی ستاسیونی
 (فزلباط) ی ایرودا بو پی .

اردوی فرس له وی گرد بو بووه و (یزدجرد) یس له (حلوان) بو .
 اردوی اسلام له پاش شریکی مناسب فرسیان دهر په راند ۶ و حضرتی
 (قعقاع) شوینیان گوت و (حلوان) ی زهوت کرد ۶ و بهم نوعه
 اول تماسی کورد و وطنی کورد له گهل اردوی اسلاما واقع بو . له پاش
 فتحی ثم قه لا همه ۶ که سر حدی (سواد او) (جبال) بو بعضیک
 له این که حضرتی عمر له و نهنده میلی پیشکوتنی بو ولاتی عجم نه بو .

له دواى فتحی (تکریت) وله سالی ۱۸ ی هجریدا حضرتی (سعد
 ابن وقاص) ۶ له قوماندای (عیاض بن غم) ادا و به امری حضرتی عمر
 (رضی الله عنه) بو فتحی (جزیره) [۱] سیه قولی ریک خست :

قولی اول ۶ له ژیر قوماندای (سهیل بن عدی) دا روی کرده (رقه) ۶
 قولی دوم ۶ له اداره ی (عبدالله بن عتبان) دا بو و روی کرده
 (نصیبین) ۶

قولی سیهم ۶ له قوماندای (عقبه بن الولید) دا روی کرده (جزیره) ۶
 مقصدی حضرتی عمر له حرکتی هم فتحی جزیره و هم منعی کومه کی
 روم له جزیره و بو سوریه بو حضرتی (عیاض) ۶ له گهل قولی دوم
 چو سر (اورفه) وله دواى فتحی هات (نصیبین) ای گرت و روی

[۱] ولاتی جزیره یاخوت مهزو پوتامیا عبارت بو له (دیار مضر)
 و (دیار بکر) و شاره مهمه کانی : حران ، رها = اورفه ، رقه ،
 رأس المین ، نصیبین ، سنجار ، خاپور ، ماردین ، آمد ، میافارقین ،
 موصل الخ [ام الاسلامیه . جلد - ۱]

کرده شمال بو طرفی (ماردین) و (دیار بکر) وارمنیه [امم الاسلامیه
جلد - ۱].

حضرتی (عیاض) ، (حبیب بن مسلمة الفهری) ی له گهل قوتیکدا
له کوردستانه وه ناردده سر ملاطیه وزه وتی کرد . بلام نهم شاره له پاش
بینیک دیسان له دهسی اسلام چودره وه . وله وقتی والیه تی ی معاویه بن
ابی سفیان له شامدا (له عینی وقتا جزیره وارمنیه ش حواله ی نهو
کرا بو) ، له سالی ۳۶ ی هجریدا ، دیسان (حبیب بن مسلمة) ی
نارده سر (ملاطیه) و دو باره زه وتی کرده وه . [انسبلاو په دیای
اسلام . جلد - ۳].

له سالی ۲۱ ی هجریدا اول (عمرعززه بن قیس) له (حلوان) ه وه
روی کرده (شاره زور) ، و ویستی فتحی بکا بلام بوی نه هات ، له
دواییدا (عتبه بن فرقد) له گهل قوتیکی مناسبتدا دیسان روی کرده
(شاره زور) ، وله دوای شریکی فورس زه وتی کرد وله شردا کورد
گهل ضایعاتی بو واردوی اسلامیش چه له شردا وچه به تأثیری
دویشکی شاره زور زوری لی شهید بو [الکامل].

له بینی سالی ۱۸ و ۲۳ ی هجریدا وله مدافعه ی (اهواز) و (فاسا)
و (دارابجرد) دا کورد له گهل ایرانیه کانا متفق بو و به طبیعت
یارمه یتیان دان له بهر نهمه له طرف اردوی اسلامه وه تأدیب و تجزیه
کران وله مال و جاندا ضایعاتیکی زوربان بو . دفعه یه کی تریش هر له زمانی
حضرتی عمر (رضی الله عنه) دا بعضیکیان ولاتی (کرخا) ی مرکزی
بان [به شی ساینارا و ماسابازان] دا گیر کرد ، له سر نهمه حضرتی عمر

(قیس بن سلمة الاشجعی) ی نازده سربانی و تأدیبی کردن [تاریخ امم الاسلامیه . لایه ۳۲۹] .

ابن الفقیه ثمالی [۱] ؛ قومی عرب له پیش ظموری اسلاما داخلی (شاره زور) بون . بلام شارانی (بازابدا و سامفان) اینجا له سالی ۲۴ ی هجریدا وله پاش شریکی زور به شدت دهس اسلام کهوتوه . له سالی ۲۵ ی هجریدا وله زمانی حاکمیتی (عامل) ابو موسی الاشعری له (بصره) دا ، دو دفعه کورد له (اهواز) و (فارس) دا عصبانی کردوه .

له دوری خلافتی (عبد الملك) دا ، کورد یارمه یه تی (عبد الرحمن ابن الأشعث) [۲] یان دا وله سر نهمه توشی ظلم و قهری (حجاج بن یوسف الثقفی) بون و کهتاریکی زوریان لی کرا .

له سالی ۱۰۸ ی هجریدا وله دوری والیه تی (مسلمه) دا ، ولاتی (اذربایجان) وله ۱۱۲ ی هجریدا متباق کوردستان توشی استیلا و تخریباتی تورکانی خزر بو . والی کوردستان (جراح) له شاری (اردهویل) دا محاصره و شهید کرا و لاقاوی استیلا تا (موصل) هات .

[۱] ابو بکر احمد الهمدانی یه که (کتاب البلدان) ی له ۲۹۰ ی هجریدا نویسه .

[۲] نهم ذاتا به رامبه ر به حجاج عصبانی کرد بو وله سالی ۸۳ ی هجریدا له گهل کورده کانی (فارس) اتقاق کرد و هجومی کرده سر حجاج و شکاندی و (کوفه) ی زهوت کرد . له لایه کی تریشه وه کوردانی فارس (فارس) یان دا گیر کره .

لیره دا (سمید الجرشى) قوتیکی زوری له اهلی ته و ناوه کو کرده وه
 وشکاندنی وله کوردستانی کردنه دهروه و تالانیشی لی سه ندنه وه
 (مصور تاریخ اسلام) . به لام له جیگه ی مکافات خلیفه هشام ،
 (سمید) ی عزل کرد . اولاً (مسلمه) وله پاش سالیک (محمد بن
 مروان) ی کرد به والی کوردستان .

له سالی ۱۲۹ ی هجریدا ، کورده کان به رامبهر به (سلیمان) ی
 خارجی که له کوردستانا عصیان کرد بو ، یارمه به تی اردوی خلیفه
 مروانی دوه میان دا ، ذاتاً ته م خلیفه به له طرف دایکی یه وه کورد بو
 وله وقتی والیه تی باوکیا له کوردستانا هاتبوه دنیاوه وله پاش باوکی
 خوشی والی (جزیر وارمنیه) بو . (مروان) که به رامبهر به خلیفه
 ابراهیم عصیان کرد به اردوی کوردستانه وه چو سر شام ، وله بینی
 (بعلبک) و (شام) دا اردوی خلیفه ی شکاند و داخلی دمشق بو
 و خلافتی اعلان کرا (۱۳۲ هجری) .

له هه رای دعوتی عباسیه و خروجی (ابا مسلم خراسانی) دا
 (قحطبه ابو العون) [۱] ، له گهل اردویه کبدا هاته سر (شاره زور)
 و له وی له گهل قوماندانی خلیفه مروان (عثمان بن سفیان) شری کرد
 وله ۱۳۹ دا دا گیری کرد . سالی دوایی (قحطبه) ، له گهل
 (ابن هبیره) ی قوماندانی مروان له (حلوان) دا شری کرد و تهویشی
 دا گیر کرد (نابری ، جلد - ۹ ، لاپه ره - ۱۳۲) .

له دوری خلافتی (ابو العباس عبد الله السناح) دا والی جزیره ،

[۱] مصور تاریخی اسلام (ابو العیون) تهلی .

کوردستان و اذربایجان ابو جعفر المنصورى برای بو . لهم صره په دا
لشکری روم تعرضی کرده کوردستان .

ابو مسلم ، عبد الله بن علی له نزيك (نصيدین) مغلوب کرد
(۱۳۷ هجرى) .

کورد ، له دورى خلافتى (ابو جعفر المنصور) دا تیکه لى عصبانى
کوردستان و همدان بو .

له ۱۴۷ ى هجریدا ، خوارزمى (استرغان) ، له گهل اردویه کی
تورک تعرضی کرده شمالی کوردستان و ارمنیه و نهو ولاتى تالان کرد
و (تغلیس) یشی زهوت و تالان کرد ، رئیسى عشیرتى (رواندى)
حرثى کورى عبد الله گه لى مقابله و مدافعه ی کرد و له نتیجه دا کوژرا .

خلیفه ی مهدى ، له دواى شری بیزانس (۱۶۳ هجرى) ، هارون
الرشیدی کورى کرد به والى کوردستان و اذربایجان و ولاتانى غربى .
قومى (خزر) له زمانى هارون الرشیدیشدا تعرضیان کرده
کوردستان و زور جنایت و شناعتیان کرد به لام خلیفه ش به شدت
تجزیه و طردى کردن [۱۸۳ هجرى] .

له دورى خلافتى « معتصم بالله » دا وله سالى ۲۲۵ ى هجریدا
له اطرافى موصل قیامیکى کورد له ژیر اداره ی « جعفرى فهرجس »
دا روى دا . جعفر که یه کی له خاندانى کورد بو اولاه « بابا کیش » دا
مغلوب بو ، بلام له دوايیدا له شاخانى « داسین » دا اردوی خلیفه ی
هکاند و گه لیکى لى اسیر کردن . دفعه ی دوهم ، له ژیر قوماندای
تورک « ایناخ » دا وله سالى ۲۲۶ ى هجریدا ، اردویه کی تری هاتسر

و شریکی قورس روی دا، جعفر شکا و (ایشاخ) کشتاریکی زوری
 کرد هناعنی که یانده درجه یک که حقیقه بو تاریخ موجبی خجالتی به [۱].
 جعفر دیسان تسلیم نبو و خوی درمان خوار کرد و پیاوانه مرد (الکامل
 جلد - ۶ لایه ره - ۲۰۸).

له سالی ۲۳۱ ی هجریدا، له «اصفهان» و «جبال» و «پارس»
 دا قیامیکی کوردیتر روی دا وله طرف اردویه کی مخصوصه وه که له
 قوماندای (واصف) دا بو تسکین کرا.
 کورد، له سالی ۲۵۲ دا تی کهل حزکانی (منصور = معاور) ی
 خارجی، وله ۲۶۲ دا داخلی هه رای دیلی رهش «اسرای زنجی»
 و «یعقوب صفار» بو و گه لی ایشی کرد باخصوص یکی له سرکرده ی
 کورد که ناوی «محمد» و کوری «عبدالله هزار مرد» بو تا سیه سال
 لهم دعوا یه دا خوی تواند و بکه پیاو بو.
 له سالی ۲۸۱ ی هجریدا، کورده کان بو تأسیسی حکومتی (حمدانیه)
 زور کومه کیان کرد.

له سالی ۲۹۳ ی هجریدا، «محمدی کوری بلال» که گه ورده ی
 عشیرتی «هازینی» بو له گهل عشیره که پدا عصیان کرد و تا نزیکه ی
 «موصل» هات. تازه والی «موصل» ابو الهیجا «عبدالله بن
 حمدان»، چوسریان وله «مغروبه» له سر «خازر» نوشیان بو و نیک

[۱] هم «ایشاخ» ه ظالمه نهایت له سر بعضی معامله ی جبارانه
 و عاصیانیه له طرف خلیفه (المتوکل علی الله) ه وه حبس کرا وله زندا
 ناله نینوانا مرد و جزای اهمالی خوی دی.

آلان . بلام ابو الهیجا ظفیری پی نبرد و حتی یکی له خزمانی که ناوی
 « سلیمان الحمدانی » بو له م هه رایه دا کوژرا و ابو الهیجا به مایوسی
 که رایه وه « موصل » و یارمه به تی له خلیفه ی عباسی « المکتفی بالله »
 دا واکرد . سالی دوانی کومه کی بو هات و شون « هازینی » کهوت .
 پینج هزار مالیک له م عشیره کهوته کیوان و که ته نگه تاو بون رئیسه
 که یان به فیل داوای آشت بونه وهی کرد و ابو الهیجای خلافتا تا
 عشیره کهی دهر چو ورویان کرده ولاتی « اذربایجان » . محمد خوی
 له شاخی « قندیل » دا مایه وه واه دوا پیدا ابو الهیجا محاصره و تضییقی
 کرد ، فائده ی نبو محمدیش نجانی خوی دا و که یشته « آذربایجان » .
 دفعه ی دوانی کومه کی تر له طرف خلیفه وه بو ابو الهیجا هات
 وئهم جاره به قوتیکی زوره وه دیسان چو سر یان واه هه مو لایکه وه
 دوری دان و کورده کان تسلیم بون . « محمدی کوری هلال » له موصل
 دانرا وئهم هه رایه کوژایه وه [الکامل . جلد - ۷ . لایه ره - ۲۱۳]
 له زمانی خلیفه (المقتدر بالله) یشدا ، بعضی قیام ، وه کو عصیان
 (عبدالله کوزی ابراهیم) وده هزار کورد له دوری (اصفهان) و عصیان
 دوری موصل روی دا .

له م بینه دا له طرف (دیسم) ی کوری ابراهیمه وه اساسی حکومتی
 هازینی دانرا و له دوا پیدا له طرف کورانی محمد الروادی یه وه حکمی لی
 سینرا و حکومتی روادی ی لی په یا بو و تا عصری جهوتهم دوانی کرد
 [تماشای جلدی دوه م بکه]

عشیرتی (هازینی) ، له سنری (اذربایجان) ی (حسین حمدانی) دا

له كه ليدا بون و تا (سلساس) چون [۳۳۷ ی هجری] .
 له سنالی ۳۴۰ ی هجریدا ، اول حكومتی كورد (حكومتی شدادی)
 له شمالی (اذربایجان) و جنوبی غربی قفقاسیادا تشكلی كرد و تا سنالی
 ۵۹۵ ی هجری دواهی كرد [۱] .

له ۳۴۸ ی هجریدا دوهم حكومتی كورد [حسنهویه = بهرزیکانی]
 له (جبال) دا تشكلی كرد و تا ۴۰۶ دواهی كرد .
 كورد . له زمانی (آل بویه) دا :

له زمانی معز الدوله دا چند جاریك شهر زور بوته سبب شروشور
 و بعضی حرکاتی تیا كراوه ، حتی صاحب سبکتکین له ۳۴۴ هـ دا
 به لشکر یکی به قوتهوه ها ته سرشاره زور و مدتیک محاصره ی كرد
 و له دواپی دا بو معاوتی رکن الدوله چوبو (ری) .

له زمانی معز الدوله دا ، ملوکی حمدانیس بعضی حرکاتیان له کوردستانی
 مرکزیدا كرده . سیف الدوله ی حاکی حلب له ۳۵۴ ی هجریدا
 (بتلیس) و (اخلاط) ی محاصره كرد . نهم ولاته به دست برای
 غلامه که بهوه بو ولی عاصی بو بو (کتاب تجارب الامم . جلد ۲) .
 له حادثه ی (ابو تغلب) دا عضد الدوله بو تعقیب و (ابو الوفا) ی
 به لشکر یکی که وه نازده کوردستانی مرکزی و شماره کافی بهره بهره زهوت

[۱] بانی حكومتانی كورد له جلدی دوه می نهم کتیبه دا به درجه
 يك تفصیل نه کری . له بهر نهمه له صره ی عمومیدا هر بانی تشکل
 و مدتی دوا میان کراوه

کرد . (میافارقین) له دواى سیه مانك محاصره و به حيله كيرا
(صاحب ابوعلی) ش به اردویه گهوه دیار بگری محاصره کرد و له دواى
فراری ابوتغلب (دیار بگر) یش کیرا (۵۳۶۸) .

له سالی ۳۶۹ ی هجری (۹۷۹ ی میلادی) دا ، عضد الدوله
اردویه کی ناردده سر کوردانی شاره زور و مقصدیشی ته مه بو که له عشیرتی
(بنو شیبان) ی عرب جو یان کانهوه ، چونکه کوردی ته م ولاته
له گهل ته و عشیره متفق و تی کهل بون . اردوی عضد الدوله شاره زوری
گرت و عربانی (بنو شیبان) یان بو طرفی صحرا دور خسته وه و هونیان
گهوتن و کهناریکی زوریان لی کردن (الکامل . جلد - ۸) .

سالی له پیش ته م هه رایه دا ، (کوردی کوری بدویه) ناویک
به یارمه یه تی (حمدانی ابو تغلب) له اردامشت [۱] دا حکومتیکی سر
به خوی دامزراند ، بلام ته وه نده ی پی نه چو که عضد الدوله ته فرهی
دا و خستیه ژیر تابعیتی خو یه وه .

عضد الدوله ، له ۳۷۰ ی هجریدا ، اردویه کی ناردده سر کوردانی
حکاری و محاصره ی کردن و له پاش امان دان تسلیم بون . بلام خلافتی قول
و بر هه سو یانی گوشت (الکامل) .

له م صره یه دا حکومتی (باز ابو شجاع) که اساساً رئیسی عشیرتی
(حمیدییه) بو دامزرا وده سالیک له کوردستانی مرکزیدا (دیار بگر ،
ارجیش و میافارقین) توسعی کرد و له دواى ته و له طرف خوشکه زا

[۱] ته م شاره (گواشی) شی پی ته لین و به کورده ی باقوت هوی
ته بی نزیکي (جبل جودی) بی .

که به وه که (ابو علی کوری مروان) بو دوامی پیکرا و زور شوکتی
 په یا کردو تا سالی ۴۸۹ ی هجری یعنی نزدیک صدوده سالیک دوامی
 کرد (بو تفصیلاتی تماشای جلدی دوم بکه) .

له دوری خلافتی (القادر بامر الله) دا مؤرخه کان باسی په کی له
 رؤسای کورد ته کن که ناوی (احمدی کوری ضحاک) بوه و نهام ذاته
 له تاریخی ۳۸۱ ی هجریدا ، له گهل لشکری مصر روی کرد بوه قه لای
 (آقامیه) که له قه راغ چه می (عاصی) بو لشکری مصر که له اداره ی
 (جیش کوری محمد الصمصامه) دا بو خراب شکا . ته نیا مرکزی به پنج
 صد سواریکه وه راوه ستا له و وقته دا (احمدی کوری ضحاک سلیل)
 هلی کوتایه سر قوماندانی روم و کوشتی بو وه سببی شکانی اردوی
 روم (کتاب تجارب الامم) .

له بینی ۳۶۶ و ۳۸۸ ی هجریدا وه شرو دعوای ملکایه تی
 (جورجانی) له بینی (آل بویه) و (زیاری) دا کورد اشتراکی کردوه ؛
 و (محمود فازان) یش مقابل به تور که کانی قره خانی ، استفاده به کی زوری
 له قوتی کورد کردوه (عبثی) .

له م صره به دا (۳۸۰ ی هجری) حکومتیکی کرد که به حکومتی
 (بنوعناز) مشهور بو تشکی کرد و گاه به سر به خوبی و گاه به تابعی
 هفتا سالیک دوامی کرد .

کورد ، له شرو دعوای داخلی (آل بویه) دا ، له حرکانی عشیرتی
 (بنوعقیل) بو سر موصل وه شری (آل بویه) له (فارس)
 و (خوزستان) دا گه لی فعالیتی تواندوه .

له سالی ۳۹۷ ی هجریدا ، بهاء الدوله اردویبه کی ناپرده سر کوردانی
(بندینجان) و شریکی قورسیان له بینا قهوما و اردوی بهاء الدوله شکا
و تالانیکی زوردهس کورده کان کهوت وله ۴۱۱ ده شمس الدوله اختلالی
عسکری ی تورکی ته نیا به قوت و یارمه یه تی کورده وه تسکین کرد
و عسکری تورکی له ناپرد (الکامل . جلد - ۹) .

فصلی جوارهم

۱ - کورده . له دوری فتوحانی تورکدا (تا دوری ایلخانی) :

اوغوزه کان که پیشروی سلجوقیه کان بون که له (رهی) ههلسان
ورویان کرده و لاتانی غرب (۴۲۰ ی هجری و ۱۰۲۹ ی میلادی) ، یکی
له قوماندانه کان غزنوی که ناوی (طاش فراش) بو له گهل سیه هزار
سواریک که به شیکی کورد بو ریگهی پی گرتن و شریان بو و تصادف
که ورهی کورده کان که و ته دهس اوغوز و به زور کاغذیکیان بو
کورده کان پی نوسی تا دهس له شره لگرن و بهم ته رجه غلبه یان سند
و پیش کهوتن .

له سالی ۴۲۹ دا اوغوزه کان که هشتنه دوری (مراغا) شارح
مراغیان ویران و تالان کرد و زوریان له خه لکه کی کوشت وله دواییدا
ههلبان کوتایه سر عشیرتی (هازینی) و کوشتاریکی زوریان لی کردن .

له دوا پیدا عیله کانی کوردی نه و ناوه له گهل حاکی (آذربایجان) دا
اتفاقیان کرد و مقابله یه کی به شدت یان نو اند و به هر حالیک بو اوغوزو کانیان
که رانده وه .

طاقیکی تر یان که تا ارمنیه چو بوئره له ویدا قتل و تالانیکی زوریان
کرد و گه رانه وه دواوه وهاته دوری (اورمیه = ووری) و سر
خیلاتی عیلی (ابوالهیجا) ی هازینی ؛ نه م کوردانه به طبیعت شریکی
قورسیان له گهل کردن بلام زوری اوغوزه کان له نتیجه دا شپزه ی
کردن و بلا بو نه وه .

له سالی ۴۲۰ ی هجریدا حکومتی روادای کوردی له ته ورین
(تبریز) دا تشکیل کرد . مؤسسای نه م حکومتی (واه سودانی کوری
مامه لان) ه . تا سالی ۴۲۶ دوا ی کرد . حکومتی (دیسم) پیشروی
نه م حکومتی به .

له سالی ۴۲۱ ی هجریدا ، حکومتی (شوانکاره = شبانکاره) ی
کورد له ولاتی (فارس) دا دامزرا و به هر نوعی بو تا ۲۵۶
دوا ی کرد .

له ۴۳۲ ی هجریدا ، مظفری (واه سوزانی کوری مامه لان) ، له
دوا ی نه مه که هه مو روسای اوغوزی به قیل گرد کرده وه هه مویانی
قولی بهست کرد و هجومی کرده سر له کیره که یان وزوی لی کوشتن . به لام
قولی (ووری) یان له مه بزگیار بو وروی کرده ولاتی حکاری که له
تواهی موصل بو و تالانیکی زوریان کرد وه وقتیکه که له بینی چیا کاند
کیروده مابون کوردی نه و ناوه له هه مولایه که وه دوریان دان و هزار

وینصد کسیکیان لی کوشتن و دیلیکی زوریشیان لی گرتن و تالانیکی
باشیان دس کهوت ۽ له ناودیله کانا کهوت امیری اوغوزیش هه بو
له نزیك بونه وهی اردوی (طغرل بك) دا اوغوزه کان له ترسا
به تالو که پیش کهوتن . و قولیکی که له زیر قوماندهی (منصور) ناو
امیریکدا بو به سر (زوزان) دا روی کرده (جزیره ی ابن عمر) ،
و هیشتا له شرقی هم ولانه بون که قولیکتریان له قرماندهی (بوکا =
بوغا) دا روی کرد بوه (دیار بکر) ، و ده سی کرد بو به تالانی ناوچهی
(کاردو = کاردی) و (بازابدا او) (حسینیہ) [۱] و (پیشخاپور =
فیشخاپور) .

حاکمی جزیره (سلجانی کوری ناصر الدوله) ی مروانی ، که لیکی
دایه وه زانیی که هم اوغوزانه له پیش بهارا له ولانی جزیره ناتوان
تی پهن له بر هم وه فکری لی کرده وه و به فیلیک (منصور) ی
قوماندانی اوغوزه کانی گرت و به یارمه یه تی کورده کانی باشناوی ی
(فینک) هه لی کوتایه سریان و تا دوری (نصیبین) بردنی وزوری لی
کوشتن ۽ بلام هم حرکتش دیسان نه بو به مانعی ضرریان و نهایت
خویان گه یانده (دیار بکر) و همولایه کیان ویران و تالان کرد حاکمی
مروانی ی دیار بکر مالیکی زوری به اوغوزه کان. دا وله دیار بکر
دوری خستنه وه . وله دوا ییدا رویان کرده طرفی « مرصل » و تقمی

[۱] به کورده ی یاقوتی هوی هم شاری « حسینیہ » به له بینی موجهل
و جزیره نابوه . مستر « لوستره نج » نه لی له سراوی « خابور » و نزیك
« زاخو » بوه و حتی به م مناسبته وه پیان گرتوبانه خابوری حسینیہ .

شاره که یان دوجار زهوت کرد و قتل و تالانیکی بی غایتیان کرد .
(قرواش) ی امیری موصل بو مدافعه ی موصل طایب معاوتی له امرای
غرب و کورد کرد .

له سالی ۴۹۳ ی هجری دا (۱۰۷۱ میلادی) که ایمپراطوری روم
(رومانوس = آرمانوس) ی چوارهم له دهشتی (ملاز کرد) دا مغلوب
واسیر بو ههمو (ارمنیه) و کوردستان بهره بهره کهوته دهس حکومتی
سلجوقی (الپ ارسلان) ، وئو و حکومتان و امارتانی کورده که هه بو
یک له دوای یک له ناوچو و ولاته کانیا کهوته دهس سلجوقیه کان [۱] .
له ۴۹۳ ی هجریدا ، اخر حکمدازی مروانی که له (اخلاط =
خیلات) دا مابوه وه ، به سبب سوء اداره ی خوی و بغضی اهالی ته ویش
محو بو وه و ولاته که ی کهوته دهس (سوکان قطبی) ی غلامی
اتابکی ته ورین .

- [۱] حکومتی سلاجقه عبارتته له بری پنج سلاله :
- ۱ — حکومتی خوراسان وری و جبال و جزیره و فارس و اهواز ،
له ۴۹۲ دا تأسیس کرد و ۹۳ سال دوامی بو ؛
 - ۲ — سلاجقه ی کرمان ، له ۴۳۲ دانتهکلی کرد و ۱۵۰ سالی دوامی بو ؛
 - ۳ — سلاجقه ی عراق و کوردستان ، له ۵۱۱ ی هجریدا تهکلی
کرد و ۷۹ سال دوامی بو ؛
 - ۴ — سلاجقه ی سوریه ، له ۴۸۷ دا تأسیس کرد و ۲۴ سال دوامی بو ؛
 - ۵ — سلاجقه ی روم ، له ۴۷۰ ی هجریدا دامزرا و ۲۳۰ سال دوامی کرد .
- [تاریخ ام الاسلامیه . جلد - ۲ ، لایه ره - ۴۶۸ - ۴۷۱] .

خلاصه له استیلای تورکدا ولاتانی کورد که له سره ریگه دا بون زور زور ضرریان دی و نهو تفاق و تفرقه‌ی که له بینیانابونه‌ی هیشت که به کومه‌ی و برایتی به رامبه‌ر نهو لافاوه به قوته بوستن له بهر نه‌مه مقابله‌ی منفرده‌یان بی فائده بو و به سرومال زور ضرریان دی و هیچ قومیکی تر به قه‌د کورد له زیر دست و پی دا نه چو ذاتاً له ابتدای تاریخه‌وه تا ایرو نه‌گه‌ر به دقت تی بفکرین نه بینین که په شوکی و مال ویرانی نه‌م قومه ، هه‌مو نتیجه‌ی تفاق و تفرقه‌یان بوه و تا نه‌م حاله‌یان دوام بکا دا‌ما له زیر دست و پی دا نه‌چن !

واقعا مصیبتی استیلای تورک بو کورد زور به شدت بو به لام له‌م حاله‌ش چاویان نه شکا و فطرتی اصلیه‌یان مانعی یأس و تسلیمیتیان بو هیچ فرصتیکیان فوت نه نه‌کرد و دا‌ما بو حق سندی خویان و بو محافظه‌ی سر به خویی سعیان کرد ، کوشیتان و کوژران تالانکران و تالانیان کرد وقت به‌ته‌واوی گیروده‌ی هیچ حکم و قوتیک نه بون له عصری یانزه و دوازده‌ی میلادیدا ، خلافی مأمول ، له گه‌لی شرودعوادا به هینری و آزایی خویان نشان دا . خلفا و ملوکی تورک له وقتی ته‌نگانه دا محتاجی یارمه‌یه‌تی کورد بون .

واقعا نه بینین که ملک‌شاهی سلجوقی مقابل به (قاوورت) ی مامی ، که حاکی (کرمان) بو و نه‌ی و است حکومتی لی زهوت کا ، له قوتی کورد استفاده‌ی کردوه ، و حتی به رامبه‌ر به‌م یارمه‌یه‌تیاں له داخلی کرمانا اراضیه‌کی زوری پی به خشین (مسعودی . ابن‌خاکان) له سالی ۴۹۹ ی هجریدا ، که اردوی محمدی کوری ملک‌شاه له زیر

اداره‌ی (جاولی سقا) دا هاته سر موصل ، حاکی (هه ولیر) ابو الهیجای
 هاز بنی له گهل حاکی موصل (جکرمش آدا ریگه یان پی کرت و شریکی
 قورسیان له گهل کرد .

له ۵۰۲ ی هجریدا ، که اردوی سلطان (مودود) ، هاته سر (جاولی
 سقا) ، ابو الهیجا و نصری کوری مهلهل ابوالشوقی له گهلابو .
 له ۴۹۶ و ۴۹۷ و ۵۰۳ ی هجریدا ، وله حرکانی (دجیل) و (ماردین)
 و بعضی جیکه‌ی ترا فعالیتی کورد به خصوصی باس کراوه .

له ۵۰۴ ی هجریدا ، وله سفری محمدی کوری ملکشاہ بوسر سوریه ،
 رئیس‌ی عشیرتی (روادی) ی کورد و جاکی سراغا (احمدیل کوری
 ابراهیم سالاری کوری واه سوزان) [۱] و امیر ابو الهیجای حاکی
 (هه ولیر) به خویان و اردویانه اشتراکیان کردوه .

حکومتی فضلویه‌ی لورستان له نیوه‌ی قرنی پنجه‌ی هجریدا تشکی
 کرد و تا نیوه‌ی عصری نویه‌م دوامی کرد (تماشای جلدی دوهم بکه) .

۲ - کورد ، له دوری اتابکانا [۲]

به شیکه ۴م اتابکانه له کوردستان و اطرافیا حکومتیان دامزراندوه

[۱] ۴م ذاته له ۵۱۰ ی هجریدا له طرف باطنیه کهود شهید کراوه .

[۲] اتابکانی کوردستان ، وه کو له خواره‌وه نشان دراوه

پنج حکومتنه :

۱ - ارتقیه = ارتکیه : مؤسسه‌کی (ارتق) ی غلامی ملکشاہ

وله عالی ۴۹۵ ی هجریدا له (حص کیف) دا دامزرا . له

و گه لی ایشیان تیا کرده ؛ له بهر نهمه له گه ل تاریخی کورد ویا کرد دستانا
زور مناسبتیان هه به . له حکمدارانانی نهم خاندانه ، (عمادالدین زنکی) ،

دواییدا (سالی ۵۰۲) بو به دو قول : (حصن کیف)
و (ماردین) ، به شی نول له ۶۲۰ دا و نوه م له ۸۱۱ ده .
طرف حکومتی قره قویونلی یه وه محو کرایه وه .

۲ - شاهی ارمن : نهم حکومته که ۵۸۳ ی هجریدا له طرف
(سوکان قطبی) غلامی قطب الدین اسماعیلی سلجوقی - اکی
تهوریزه وه له اخلاطدا دامه زرا وله ۶۰۴ دا له طرف حکومتی
ایوبیه وه محو کرایه وه .

۳ - زنکیه : له موصلدا له طرف عماد الدین زنکی بن اقسنقری
غلامی ملک شاهه وه له ۵۲۱ ی هجریدا دامه زرا و زور
توسعی کرد و چند قولیکی لی په یا بو :
قولی موصل : تا ۶۶۰ ی هجری دوامی کرد و مغول محوی کرده وه
قولی سوریه : له ۵۷۷ ی هجریدا له طرف حکومتی ایوبیه وه
محو کرایه وه .

قولی سنجار : له ۵۶۶ دا دامه زرا وله ۶۱۷ دا له طرف ایوبیه
کانه وه له ناوبرا .

قولی جزیره : له ۵۷۶ دا دهس پی کرد وله ۶۴۵ ی هجریدا
ایوبیه کان له ناویان برد .

قولی ههولیر : له ۵۳۸ دا دامه زرا وله ۶۳۰ دا ایوبیه کان له
ناویان برد .

گهلی جاو ولاتانی کوردی زهوت کردوه وله گهل کورد اشرو هه رای بوه .
 له سالی ۵۲۸ ی هجریدا [۱۱۳۴ ی میلادی] شاری (تانزا) ی که له
 قهراغی چه پی اوی (بوهتان) بوه زهوت کرد ۶ و خوی بالذات له گهل
 (تیمور طاش) ی حاکی (ماردین) چونه سر (دیار بکر) ومدتیک
 محاصره یان کرد بهلام نه یان توانی زهوتی کن وبه جی یان هیشت . هر
 لهم وقته دا قوتیکی تریشی ناردده سر عشیرتی (حمیدییه) و بعضی قه لای
 وه کو (عقر) و (شوش) ... و الخ لی زهوت کردن ۶ سببی ته
 حرکنه ی عماد الدین ته مه بوم که ته م عشیرته له زیر اداره ی رئیسه که یان
 (امیر عیسی) دا وله محاصره ی (موصل) دا یاری یه ی خلیفه ی عباسی
 (المسترشد) یان دابو .

حاکی (هه وایر) و (آشیب) و ته و ناوه که (ابو الهیجای کوری
 عبد الله) بو چوه موصل لای عماد الدین وله ویدا مایه وه تا وفات

۴ — اتابکی ارزنجان : له ۵۳۶ دا له طرف امیر (ایلدکز) ه وه
 دامه زرا و تا ۶۲۲ دوامی کرد وله طرف خوارزمیه کانه وه
 محو کرایه وه .

۵ — اتابکی لورستان : له ۵۴۳ دا له طرف کورد (ابوطاهر) ی
 قوماندانی اتابکی فارسه وه تأسیس کرا و تا ۸۲۷ ی هجری
 دوامی کرد وله طرف تیمورآنکه وه محو کرایه وه [تاریخ ام
 الاسلامیه . جلد - ۲] .

کرد [۱]: له دوای ابوالمہجبا له بینی وارثه کائیا شروذعوا ههل گیرنا
 و عماد الدین تهمی کرد به وسیلهی مداخله و شاری (آشیب) ی لی
 داگیرکردن و قه لایکهی روخاند (۵۳۷ هجری) و لهم هه رایه دا زوری
 له امرا و آقایان کورد گوشت و بهره بهره قه لاکانیتری خاندانی
 ابوالمہجبا زهوت کرد، ملکی (حکاری) و شاخانی (زوزان)
 و (جبال سور) و (هرور) و (شعبانی) و (ریه) و الخ یکه
 یکه هینایه ژیر حکمی خوی (الکامل . جلد - ۱۱ ، لاپهره - ۶) .
 عماد الدین ، له پاش بینیک قه لای (جالاب) یش زهوت کرد و له
 پاش تعمیراتیک به ناوی خویه وه ناوی تا (عمادیه) [۲] .
 عماد الدینی زنکی ، له سالی ۵۳۴ ی هجریدا ولاتی شاره زوریشی
 له امیر (قیچاق) ی کوری ارسلان طاش زهوت کرد ، و له ۵۳۷ دا

[۱] یه کی له کورانی تهم ابوالمہجبا به که ناوی (احمد) بو حاکی
 قه لای (توشی) بو و مشهور (امیر سیف الدین علی المشطوب) کوری
 تهم (احمد) ه یه . له وقتیک دا که اهلی صلیب قه لای (عکا) یان
 محاصره کرد تهم امیر سیف الدینه له طرف سلطان صلاح الدینه کرا بو
 به قوماندانی قه لای (عکا) .

[۲] به کوردهی قصه ی حمد الله المستوفی ، اسمی (عمادیه) له ناوی
 (عماد الدوله) ی پرنسی دینمی یه وه هاتوه که تصادفی تاریخ ۳۳۸ ی
 هجری ته کا . له لایه کی تره وه یاقوت حموی تهلی تهم قه لایه به ناوی
 (عماد الدین زنکی) یه وه ناو تراوه و له سر ویرانه ی قه لای (آشیب)
 درست کراوه و خه لکه که ی له عیلاتی (حکاری) ن .

قوتیکیشی ناردده سر (حکاری) وقه لای (شابانی) ی زهوت کرد
 و تعمیر کرددهوه ؛ وله عالی دوایشدا له (ایرون) و (خیزان)
 و (سمرد) و (حصن الدوق) و (حصن ذی القرنین) و بعضی قه لایتری
 داگیر کرد وله دوری (ماردین) یش بعضی جیگه ی تری گرت و دوباره
 چوه سر (دیار بکر) و محاصره ی کرد .

حاکی (راییه) [۱] و (علکا = ئەلک) میر علی به آرزوی خوی
 تابعیتی عماد الدینی قبول کرد ؛ وله دوای بینیکیتر لشکریکی ناردده سر
 (امیر حسام الدین) که گوره ی عشیرتی (باشناوی) و حاکی قه لای
 (فینک) [۲] بو به لام له وقتی محاصره یدا عماد الدین وفاتی کرد
 و لشکره کی گه راییه وه (۵۴۱ ی هجری) .

اتا بکان (ارتقیه = اورتوکیه) ی دیار بکریش که لی جار له گه ل
 کوردانی نه و ولاته داشروه رایان بوه (ابو الفداء) .

خلفای عباسی ، بعضی جار بو شکاندنی قوت و تقو دی تور که کان
 ویستویانه استفاده له کورد بکن و نه مه شیان بالفعل تجریه کردوه .
 وله ۵۲۸ ی هجریدا جلپی (امیر عیسی) ی رئیس خیلانی حمیدی له طرف
 خلیفه (مسترشد) ه وه مثالیکی نه م سیاسته یه (الکامل) .

اول دامزرائی حکومتی ابو ییه له مصره یه دا درسی پی کرد وله ۵۶۹ ی
 هجریدا له مصر دا به سهر به خوینی یه کی ته و او دامزرا و زور توسعی

[۱] به کوره ی شرفنامه (بولاق) ه .

[۲] قه لای (فینک) نزیکی جزیره ی ابن عمر بوه .

کرد له فتوحاتی و محارباتی سلطان صلاح الدین دا گهلی عشائر و امرای
 کورد هه بو عشیرتی حکاری (المسکاریه) ، مهزانی ، حمیدی و زرزاری
 له جلهی شهو عشیرتانهن که له گهل سلطاندا بون [الفتح القسی فی الفتح
 القدسی ، لاپهره - ۳۰۲] ، مصر ، سوریه ، الجزیره ، کوردستان
 و ارمنیه هموی داخلی شهم حکومته بو و دوری شو کتی زمانی سلطان
 صلاح الدینه . له دوا پیدا بو به چند به شیکه وه و به شی هه ره به دوا می
 ایوییه ی (حصن کیف) که تا مبادی دوری عثمانی ژباوه (بو تفصیلات
 تماشای جلدی دوهم بکه) .

له دوا می حکومتی زنگی له (جزیره ی ابن عمر) دا ، حکومتی کوردی
 (عزیزان) پیدا بو . و روایت وایه که شهم خاندانه نه ته وه ی حضرتی
 خالد بن ولید بوق شهم حکومته تا دوری حکومتی بایندری دوا می کرد
 وله طرف شهوانه وه موقتاً له ناو برا به لام له پاش بینیک دیسانه وه له
 جزیره دا پیدا بون و نهایت له وقتی تابعیتی کوردستان به حکومتی عثمانی
 او انیش اطاعتیان کرد (انسیقلوپه دیای اسلام ، جلد - ۱) .

له سنالی ۵۸۱ هجرییدا (میلادی ۱۱۸۵) وله دوری خلافتی
 (ناصرالدین الله) دا بینی کورد و تورک نیک چو و بوه شریکی ملی گهلی
 توسعی کرد وله (سوریه ، کوردستان و اذربایجان) دا دو سال دوا می
 کرد و بو هر دولا ضرریکی زوری بو ، له پاشندا به فکریکی دینی
 صلحیان له بینا کرا و بو مقابله ی کاورد کانی ارمنیه ، اتوریه ، الجزیره ،
 سوریه و قیادوقیا اتحادیان کرد . به لام موجبی اسفه که شهم اتحادیه
 شهونده دوا می نه کرد و بعضی دعوای ملک ، کورد و تورکی دیسانه وه کرد

به کتزیه کا وله دوای شروهره را یه کی زور کورده کان « سوریه »
و « کلکیا = اطنه » یان چول کرد .

ابن اثیر تهلی ، له عینی تاریخدا له بینی کوردانی دوری موصل
و جزیره شدا له سرمستله ی ژن هینان شریک روی دا و بو به سببی قتالیکی
زور وله دواییدا « مجاهد الدین قایماز » ی وزیر ی حاکی موصل کوته
بینه وه وریکی خستین وهه را که ی کوژانده وه « جلد - ۱۱ ،
لاپه ره - ۲۳۴ » .

وقوعاتی تاریخیه و انشان ته دا ، که قومی کورد عکسی ته مه که
له گهل تور که کانا زوزوتیک ته چو له گهل دراوسیه گاوره کانیدا دا اما
باش رای ته بوارد و گهلی جار هه دو لا چا که یان بویه کتری بوه .
[انسیقلوپه دیای اسلام جلد - ۲] .

له دوای وفات سلطان صلاح الدین « ۵۸۹ ی هجری » ، زنکیه کان
جیگه ی خویان له کوردستاندا قایم کرد . له ۶۰۷ ی هجریدا ، کوره
بچوکی ارسلان شاه زنگی (عماد الدین) ، به ناوی مالکانه له نورالدینی
برای قه لای (عقر) و (شوشی) ی سه ند ، وله ۶۱۵ دا ، (عمادیه) شی
بی شر با گیر کرد ، حاکنی موصل ، که برازا که ی بو قوتیکی نارده سری
به لام ظفری پی نه برد . عماد الدین ، له دواییدا بعضی له قه لاکانی
(حکاری) و (کواشی) شی زهوت کرد به لام چونکه معامله ی له گهل
خلق چاک نه بو اهالی رویان لی و هرگیرا و خبریان نارده بو (بدر الدین
لؤلؤ) ی نائب حاکی موصل و قوتیکیان لی طلب کرد و به گه یشتنی ته م
قوته قه لاکانی (حکاری) و (زوزان) کوته وه دهس حاکی موصل

وله ۶۱۹ دا (شوش) وله ۶۱۲ دا قه‌لای (عمادیه) شی له دهس جو
(الکامل . جلد - ۱۱)

سالی ۶۲۲ بو عراق و جزیره زور به مصیبت بو ؛ زلزله ، گرانی ،
فهرته نه و باران و غرق دنیای شیواند و بومال و روح ضرریکی بی حدی بو .
سالی دوایی ، علاء الدین کیتبادی سلجوقی حکمداری قونیه ،
به تحریکی جلال الدین خوارزمشاه هاته سر ولاتی دیار بکر و بعضی له
قه لاکانی زهوت کرد و ضرریکی زوری له ولاته که دا (الکامل) .

۳ - کورد ، له دوری خوارزمی و ایلخانی [موغول] دا

(أ) : کوردانی که ژو کیوی زاغروس ، له ۶۱۴ ی هجری (۱۲۱۷ ی
میلادی) دا توشی استیلا و تخریبی خوارزمی یه کان بون ؛ سلطان محمدی
خوارزمی اردویه کی نارد بوه سر خلیفه‌ی عباسی که (ناصر الدین الله)
بوئهم اردوه ، به طبیعت اولا له گهل کوردانیک آلا . له بینی (همدان)
و (کرمانشاه) دا توشی سر ماوسوله یه کی به شدت بو وله وقتی
شپزه‌ی دا کوردانی (بنی حکار) و تورکانی نه و ناوه هلیان کوتابه
سریان و زوریان لی کوشتن و بیجگه له سلطان محمد و جزئی قوتیکی
اردوه که ی محو بوه (الکامل . جلد - ۱۴) . کوری سلطان محمد که
جلال الدین بو ، له دوای مغلوبیتیکی زور له گهل پاش ماوه‌ی
اردوه که ی له همدانه‌وه روی کرده طرفی عراق وله دوای تالان و ویران
کردنی اطرافی (بدره) و (بمقوبه) و تخریب کردنی قه‌لای (داقوقا)
و کشتاریکی زور له خه‌لکی هم ولاتانه ، روی کرده (هه‌ولیر) به لام
حاکمی (هه‌ولیر) ، مظفر الدین کوکبری به حسنی تدبیری خوی

گیرانیه و دواوه و له دوا پیدا جلال الدین روی کرده (اذربایجان) .
 اولاً (سرافا) ی گرت وله سالی ۶۲۱ ی هجریدا (تبریز / یشی زهوت
 کرد وله دوا ی سفری کورجستانی له ۶۲۳ دا هاته سرشاری (خیلات
 اخلاط) و چند دفعه تضییق کرد به لام اهالیه که ی به همتی حاکی ایوبی
 (حاجب حسام الدین) و وه مقاومتیکی بی امثالیان نواند و جلال الدینیان
 به مأیوسنی کیرایه وه . له م شرو دعوایه ده ولاتی (خیلات) ، وله هدرای
 بینی عماد الدین و نور الدین دا اطرافی (عمادیه) و (زوزان) ، خلاصه
 کوردستانی شمالی و جنوبی ضرریکی زوری دی و ئه م حاله بو به سببی
 انواعی مصیبتی تر مثلا کراتیهک په یا بو زور خلق له برسانا مرد
 (الکامل . جلد - ۱۲) .

له سالی ۶۲۶ ی هجریدا ، جلال الدینی خوارزمشاه دیسان هاته سر
 (خیلات) و محاصره کرد وله پاشدا به سر (موش) دا تا (چبای جودی)
 چو و ئه م گذرگاههی سر له نو ویران کرد انواعی ظلم و شناعتی کرد .
 اهالی به نوعی چاوی ترسا که به شیکی مناسبی ولاته که ی به جی هیست
 و چو بو اطرافی (حلب) .

حاکی (خیلات) ، حاجب حسام الدین ، که له طرف ملک عادل
 ایوبی یه وه آمین کرا بو وله محاصره ی (جلال الدین) دا حقیقه جسارت
 و متانتیکی بی امثال نواند ، خلافی مأمول له طرف ملک اشرفه وه عزل
 کرا و عز الدین (ایبیک) به نطق کوشتی .

جلال الدین له دوا ی وفاتی حسام الدین دیسانه وه هاته سر خیلات
 وله پاش نومانک محاصره زهوتی کرد و هه مو اهالی و مدافعینی کوشت

وزور معاملہی رزیلانہی در حتی ژن و مندال کرد

له سالی ۶۲۷ ی هجریدا ، جلال الدین ، به رامبہ ر به علاء الدین کیتبادی سلطانی روم و ملک اشرفی ایونبی ملکی شام مغلوب بو . لهم شرہدا قوماندانی اردوی شام یعنی اردوی ملک اشرف (عز الدین عمری کوری علی) بو که له عشیرتی حکاری بو . لهم شرہدا اردوی جلال الدین خراب شکا و پریشان بو و تا (خوی) رجعتی کرد وله پاشدا به ناعلاجی صلحی کرد .

له سالی ۶۲۸ دا ، اردوی تاتار تنگیان به جلال الدین هل چنی ، اذربایجانیان له دمس سهند و جلال الدین به مایوسی گه رایه وه دوری (خیلات) و ایتر میلی شری نبو و عادتا له ترسی تاتار خوی هاو ایشته ناو کوردان و ولاتی کوردان که چند دفعه یک ویران و تالانی کرد بو و به انواعی ظلم و رزالتی و وحشت و شناعتی خوی عالم لعنتی لی شه کرد . خلاصه شهم حکمداره له خوانه ترسه به حالیکی سوکو و تر و وه تا دوری دیار بکر هات وله ویش تاتار فرصتیان نه دایه و دوریان گرت و تالان و کشتاریکی زوریان له اردوه کی کرد و بلاوه یان پی کردن و شهم اردوه بد افعال و بد بخته پارچه پارچه له طرف عشاری ظلمدیده وه محو کرایه وه و بعضیکیشی دخالتی کرده علاء الدین کیتبادی سلجوقی حاکی قونیه . به لام ولاتی کوردستان هیشتا نجانی نه بو بو وله روی جلال الدینه وه ولاتی دیار بکر و شه و ریگه بهی که پیا ها تبون هموی له طرف تاتاره وه سر له نو ویران کرا و شه وانہی که له بلای جلال الدین نجاتیان بو بو به شکیان له طرف تاتاره وه محو کرایه وه ؛ له شاری

(دیار بکر) دا زیروحیان نه هیئت ، و اگر عشرتی (کریشیه) ی
 کورد ریگه ی پی نگر تنایه و رویان پی وه رنگیرانه یه وه کسیان له و
 ولاته دانه نه هیئت . واقعا جیگه ی اسفه که قولیکی تانار له ریگه یه کی تره وه
 تا (هاردین) و (نصیبین) هات و نه و ناو هشی ویران کرد . قولیکی
 تریشی له اذربایجان ه وه ویستی بیته سر (ههولیر) ، و حاکی ههولیر
 و موصل له (داقوقا) دا اردویان حاضر کرد و خلیفه ش جزئی معاو نتیکی
 کردن . به لام چاک بو که تانار نه هانه سریان .

بینیه وه سر باسی جلال الدین ، له دوای نه مه که اردوه کبی بلاوه ی
 کرد و کسی له دور نه ما ناچار خوی هاویشنه ناوخیلیکی کورد (۶۲۸ ی
 هجری) ، و به کوره ی روایت ، کوردی که زور ظلم و خراپه ی لی دیبو
 وله شری (اخلاط) دا برایه کی له طرف لشکری جلال الدینه وه کوژرابو
 به بی خبری خانه خویکه ی کوشتی [۱] و بهم تهرجه نه حکمداره ظالمه
 له نیوه ی شوالی ۶۲۸ ی هجریدا له ناو جو (جوینی . محمد القزوینی
 الکامل) .

[۱] تاریخی کزیده نهلی ، جلال الدین خوارزمشاه له اواخری
 ایامیدا زور مبتلای شرا بخوری بو بو وحتی له وقتی کوژرانیشیا مست
 بو . نور الدینی منشی در حقی نه م رباعیه ی کوتوه :

شاهای زمی کران چه بر خواهد خواست

وزمستی بی کران چه بر خواهد خواست

شهمست و جهان خراب و دشمن پس و پیش

پیدا است که زین میان چه بر خواهد خواست

مصیبتی ، نه‌م جلال‌الدین به‌کورد زورگه‌وره بو وهاتی تاناریش
به‌تایه به‌تی له‌روی نه‌م ظالمه‌وه بو . ولاتی دیار بکر ، ارزن ،
میافارقین ، سرد ، خیلات ، ماردین و نصیبین به‌ته‌واوی ویران بو بو
و بقیه‌ی اهالیه‌کی بعضیکی خوبان کیشا بوه ناو که‌زو کیو و به‌شیکیشی
رویان کرد بوه ولاتانیتیر . و ومانه‌که یان چول کرد بو . خلاصه‌ ضرری
مال و روحی کورد له‌غایت به‌دهر بو .

جلال‌الدین خوارزم‌شاه اگر نه‌ونده طالم و خونخوار و بدخونه
بوایه ، به‌جرات و آزایه‌تی خوی ده‌ی توانی خوی له‌لای کوردگان
خوشه‌ویست بکا و بو‌حق‌سندنی خوی له‌تانار ، استفاده له‌قوتی کورد
بکا . به‌لام‌ظلم و شناعتی و با‌خصوص اخلاق و اطواری له‌لایکه‌وه بوه
سببی محو بو نه‌وی خوی وله‌لایکیتیریشه‌وه کوردستانی به‌ویرانی دا
وقوی کوردیشی توشی مال ویرانی و سرکردانی کرد .

له‌سالی ۶۴۵ دا ولاتی (شاره‌زور) وله‌۶۵۰ شدا دفعه‌ی دوهم
منطقه‌ی دیار بکر له‌ژیر ظلم و تالانی موغولدا پریشان بو .

له‌سالی ۶۴۸ ی هجریدا سلطان بدر‌الدین لؤلوی حاکمی موصل
به‌بهانه‌ی حق‌سندنی کچه‌کی اشکری کرده‌سر (ملک مسعود) ی
حاکمی جزیره ، که‌آخر سلاله‌ی انابکه‌کان بو . ولاته‌کی له‌دهس داگیر
کرد و ملک مسعودیشی محو کرده‌وه .

حکومتی رسولی (تغر) ، له‌اعتباری سالی ۶۲۶ ی هجریه‌وه له
(صناع) دا به‌ته‌واوی جی کیر بو . زوری امرا و مأمورینی گه‌وره‌ی

وحنی بعضی له امیره کانیچی کورد بونی وله دوری ایوبیه وه مابونه وه
(السیقلوپه دیای اسلام ، جلد - ۴ ، لایه ره - ۱۵۱) .

ب) : له ههرا ودهوای دوری ایلمخانی (موغول) دا زور کم
باسی کورد کراوه ، له مه وادهر نه گوی که کورد ، که له محاربات و غزواتی
دوری ایوبی دا نه ونده شوره تی سند بو ، له م دوژه دا ممکن نبوه که له
زیراداره ی رئیسکی گوره وه کو سلطان صلاح ^{الدین} دا اتحاد بکا و بهرستی
مصیبتی جلال الدین و لافاوی موغول بکا و تفرقه و نفاق ناوخوی مانعی
یکپه تی و مقاومتیکی تاریخی ی بوه و به مجبوری خوی کیشاوه ته که
زوکیوه سه خته کانی و انتظاری دفع بونی بلای موغولی کردوه .

له دوای فاصله ی چوار پنج سالیک مصیبتی (ههلا کو) روی کرده
کوردستان و عراق ، (مالک بن تودان) که باوکی مشهور (امیرچوبان)
و قوماندانی پیشداری اردوی موغول بو له مبادی سالی ۶۵۵ ی هجریدا [۱]
روی کرته همدان و کوردستان ایرانی ، که سرکزه گهی (بهار) بو ،
وزه وتی کرد ، وله عینی سالا (ههلا کو) روی کرده بغداد (بغداد) :
به طبیعت (کرمانشاه) له سر ریگه بو و توشی قتل و تالانیکی زود بو .
قوتیکی تری ، موغول روی کرده (ههوایر) . حاکی مهم قه لایه ، که
(تاج الدین سالابا) بو ویستی اطاعتی موغول بکا به لام مدافعینی قهلا که
که کورد بون اطاعتیان نه کرد و مدافعه یه کی آزایانه یان کرد . له دواییدا
(بدر الدین اؤلؤ) ی حاکی موصل له گهل موغول ریک کورت وله

[۱] به کوره ی تاریخی موصل (لایه ره - ۲۳۴) مهم تاریخه ۶۴۹ به .

محاصره‌ی قه‌لا که دا یاریده‌ی دان و به‌م‌ته‌رجه (هه‌ولیر) له پاش نینیک
که‌وته ده‌س موغول .

له دوای سقوطی بغداد و انقراضی خلافتی عباسیه ، اهلی شاره‌زور (و بعضی جیگه‌ی تر ولاته کانیاں به جی هیشت و هجرتیان کرده طرفی سوریه و مصر [d . Ohssun] ؛ زور محتمله که بونی دوو عشیرتی کورد وه‌کو (لادین) و (بادین) له جزائر دا نتیجه‌ی ته‌م مهاجرته بی (ابن خلدون . تاریخی بربر) .

(هه‌لا کو) له سالی ۶۵۷ ی هجریدا له ته‌وریز (تهریز) وه‌روی کرده سوریه ، واردوی موغول ، له ریکه یانا ولاتی (حکاری) یان سر له نوی ویران کرد و هر کسکیان چنک که‌وت کوشتیان ، له جزیره ، دیار بکر ، میافارقین و ماردین دا تخریبات و قتالی موغول له حد و حساب به‌دهر بو .

له دوای وفاتی حاکی موصل (بدر الدین لؤلؤ) ، که تابعیکی صادق موغول بو ، کوره‌که‌ی که ناوی (ملک صالح) بو هاته جیگه‌ی به‌لام نه‌ونده‌ی پی نه‌چو به‌قسه‌ی برا که‌ی ته‌فره‌ی خوارد و موصلی به جی هیشت چوه ژیرحمایه‌ی ملکی مصر ؛ له سر ته‌مه‌قوتیکی موغول له (جزیره‌ی ابن عمر) وه‌هاته سر موصل و مدافعینی موصل که عبارت بو له کورد و تورکان و شول [۱] ، له‌تیر اداره‌ی (علم الدین سنجر) دا شریکی باشیان له گهل موغوله‌کان کرد .

[۱] یا له خلقی شولستانی (فارس) ن ویا فرقه به‌کی قفقایی
هیرتی تورکان .

له سوریه شدا ، کورد ، له گهل اردوی مملوکدا به رامبهر به
 موغول گهلی شری کرد ؛ حتی سلطانی مصر (بیبرس) ، له کاغذیکیدا
 که بو سرداری موغول (خان برکه) ی نویسه فخری به زوری
 و شرکه ری ی اردوه که یه وه کرده که عبارت بوه له تورک و کورد و عرب .
 له دواي شکان موغول (۶۸۰ هجری ، ۱۲۸۱ میلادی) ، یکی له
 امرای عسکریه ی اسلام ، بینی تورکان و کوردی باش کرد و به شیکی
 بردنه طرفی (کلکیا) ولهوی دایمزراندن .

وله جمله ی عجایبانه که خلاقی دشمنایه تی ی کورد و موغول ، بعضی
 له کوردانی (فارس) له گهل موغوله کان متفق بون ؛ وله زمانی
 (اولجایتو خان) یشدا ، نهو اردوی موغوله که له ۷۰۶ ی هجریدا
 (گیلان) ی زهوت کرد به شیکی کورد بوه .

رئیس عشیرتی کوردی (راجبا) که بدر الدین بو ، له سالی ۷۱۲
 دا به رامبهر به اردوی موغول مقاومتیکی به شدتی تواند .

لهم دوره دا ولاتانی کورد به طبیعت ، له طرف امرای موغوله وه
 اداره کرا ؛ وله بعضی جیگا وه کو (ههولیر) و موصل شروشور زور
 دواي کرد . له اردوی موغولدا بعضی گاورد هه بو ، که (که یاجی)
 یان پی نه کوتن ؛ و به شی له مانه که له جمله ی محافظینی ههولیر بون
 به رامبهر به رئیسه که یان (زین الدین بالو) عصیانیان کرد و له گهل کورد
 و عربی نهو ناوهش که متفق بون تیک چون ، نهم هه رایه له ۱۲۹۷ ی
 میلادیه وه تقریبا سیانزه سالیک دواي کرد و موغوله کان له دوايیدا
 به هزار حال کاورد کانیان له قه لای ههولیر کرده دره وه و حتی له وقتی

محاصره دا موغول طلبی یاری بهی له کورد کرد به لام رئیس کورده کان نهی ویست که مدافعی ههولیر قتل و عام بگرین له بهر تهوه یاری بهی نه دان (تاریخی ماریابالاجا، پارس، ۱۸۹۵) .

بینی (ههولیر) و (مراغا) بو اردوی موغول عادتا بو بو به شقام ؛ هاتو چویان اکثر یا بهم ریگه دا ته کرد ذاتا به شی طرفی (اوشنو) و (سابلخ) یس له زیر اداره یان بو .

له دوری سلطنتی (اولجايتوخان) دا مرکزی ولاتی کوردستان له (بهار) ه وه نقلی (سلطان آباد) کرا وسعتی تههم ولاته له (نزهة القلوب) دا نشان دراوه به لام هههه لایهکی ویران و خالی بو به درجه بهکی و ا که وارداتی تقریبا شهری وارداتی دوری سلجوقی بو .

له وقتی له ناو چونی دولتی ایلخانیدا دو خاندانی موغول له گهل یکدا له رقه بهریابون گه وره ی یکیکیان (سلدوز) و اویتریان (جلایر) بو . له دواییدا له سالی ۷۳۸ ی هجریدا ، بقیه ولاتانی موغول ، له طرف تهو دو خاندانهوه له بینا بهش کرا ؛ کوردستانی ایرانی و خوزستان کهوته بهر خاندانی (سلدوز) که کورانی امیر (اکرنج) بو ، له ۷۸۴ - ۷۸۵ دا امیر (بایزیدی جلایری) ملکیکی گه وره ی بو خوی پجری و تهههش له خارجی کوردستانی ایرانی و عراقی عجم بو (لان پول دوستخان) .

فصلی بنجنه م

۱- کورد. تا دوری صفوی

حکوماتی تورکمانی آسیای غربی، که رقیب و دشمنی موغوله کان بون، له دواي له ناوچونی ایلخانیه کان بهره بهره کوردستانیان خسته ژیرحکی خویان، حکومتی (قره قویونلی) تا ناوه راستی کوردستان هات و عشائری کوردی توشی شروودعوایه کی سیاسی و مذهبی کرد [۱]؛ و نه م حاله ش بوه سببی جی گوریفیکی زور بو اهالی. فی الحقیقه له م دوره دا بو که کوردانی مگری جنوبی (بحری و وری) یعنی ولاتی (سابلاخ) یان دا گیر کرد.

له دواي لاقاوی مصیبتی موغول وله پیش نه م دا که ولاتی اسلام بتوان ضایعاتی مال و روحی خویان کمی زوری تلافی بکوت بلای (تیمورلنک) روی تی کردن. نه م سرداره ظالمه، له دواي نه م که له (اصفهان) دا له هفتا هزار سری برآوی مظلومین اهرامیکی وحشتی دورست کرد وله دواي نه م که له گذرگاهی خویدا لاقاوی خربنی هه لساند و سلطان احمدی جلایری له بغدادا ده ر په راند بو فتحی قفقاسیا به اسر کوردستاندا رابورد. دیار بکر و (جزیره ی ابن عمر) ی زهوت و تخریب کرد. دهشتیکی بی ماتندی خسته نه و ناوه و ولاتی کوردستانی زور تنگه تاو کرد اهالی له ترسانا خویان کیشا بوه که ژوکیو. اولامیری

[۱] نه م طائفه قره قویونلی په به شی زوری شیعه په کی مفرط بون.

حکارتی له قه لای واندا محاصره کرد و قه لانه ریکه کانیتربشی تضییق کرد و هموی زهوت کردن .

له سفری ۷۹۶ ی هجری پیدا ، له دوای ضبط و تخریبی (بغداد) و (نکریت) ، به سر (موصل) دا روی کرده کوردستان و امرای کورد و ه کو : حاکی ههولیر (علی) ، و حاکی جزیره (امیر عزالدین) کوردی ، و حاکی حصن کیف (امیر سلیمان) ، و حاکی ماردین ا طاهر الدین (له گهل حاکی موصل و (ارزن) نا به امیدی محافظه کردن ولاته کانیان چون به پیریه وه و عرضی اطاعتیان کرد و بهم ترحه خویان له شری پاداست و (تیمور) له وی ره روی کرده (حلب) ؛ و جلال الدین میرانشاهی کوری به سر کوردستانه وه به جی هیدشت . ثم شازاده به له سر شونی باوکی رویشت و ظلم و کشتاریکی زوری کرد باخصوص له (حصن کیف) و (دیار بکر) و (طور عابدین) دا قتل و عامیکی زور و حشیا نهی کرد ؛ و نه ظلم و خویبرشته اهالی له روحی خوی بزار کرد و ناچار عصبانیان کرد . امیر عزالدینی جزیره به کی له امرای عاصیه کان بو . و الحال له سفری اولی تیمور دا گهل التفاتی له تیمور دیبو ، به لام له ظلمی تورانشاه بزار بو وله اطاعت چوده ره وه . تیمور که نه مهی بیست زور رقی ههلسا وله سفری دوه میدا (۱۴۰۱ ی میلادی) بو انتقام روی کرده کوردستان هرچی آودانیهك كهوته بهر دهسی ویرانی کرد و کشتاریکی خونخوارانهی تیا کرد ؛ له (ههولیر) و (موصل) و (جزیره) دا عاداتیرویحی نه هیدشت . صاحبی تاریخی موصل لهلی هرته نیادی بهك كه ناوی (اربو) بو وله توابعی (جزیره)

بو به واسطه‌ی قه‌شه که یانه‌وه خلاص بون (تاریخی موصل -
لاپه‌ره - ۲۵۳).

امیر شرف‌الدینی بتلیسی، بو ئه‌مه‌ی که ولانه که ووها ولانه‌کان
له شری تیمور رزگار بکا چو بوه لای وله بینی دیار بکر و موهدا
توشی بو و تیمور، زور حرمت و عزتی گرت وله بهر خاطر ی چاکی
اخلاق و شوره‌تی عدالتی که له بینی کوردایه تیدا هه‌ی بو. له جیگی
خویا هیشتیوه.

اردوی تیمور، له م‌گه‌رانه‌وه یا له بغداد و بو ته‌وریز (سالی ۸۰۳)
له ریگه توشی تعرضی کورده‌کان بو.

له دوای مرده‌نی تیمور (۱۴۰۵ م)، قره‌یوسفی امیری قره‌قویونلی،
که له ترسی تیمور فراری کرد بو، گه‌رایه‌وه کوردستان و النجای کرده
امیر شمس‌الدین بتلیسی و کچه‌کی خوی لی ماره کرد و به یارمه‌یه‌نی
ئه‌وسر له نوی حکومتیکی دامزراند، وله سالی ۸۲۰ ی هجریدا امارتی
بتلیسی ره‌مما قبول و تصدیق کرد.

له سالی ۸۲۴ ی هجریدا، که (شاهرخ میرزا) ی کوری تیموری
لنک، گه‌یشته ارمنیه، امیر شمس‌الدین بتلیسی و ملک محمدی حاکمی
(حکاری) و ملک خلیلی حاکمی (حصن کیف) له‌گه‌ل امیری (خیزان)
و بعضی امرای کوردیتر چونه لای و آشتی و اخلاصی خو‌پان عرض کرد.
کوردانی ولاتی (خوی) یس بهم ته‌رحه حرکتیان کرد و خو‌پان له شر
و ضرری تیمور زاده پاراست.

حکومتی بایندی، که (آق‌قویونلی) شیان پی ئه‌گوت، له‌دوای

نامه که حکومتی قره قویونلی له ناو برد، له (دیار بکر) دا به ته واوی
 دامتزا [۱]؛ وله گهل ملوک وامرای کوردا دهسی کرد به شروههرا،
 فکری نامه حکومتی، بهره بهره له ناو بردنی حکومت و اماراتی کورد
 بو (شرفنامه . استیلای خانزادهای کوردستان) . بو تطبیقی نامه
 سیاستی، طرفداری وامرای کوردی بو خاندانی قره قویونلی کرد. بو
 به بهانه، و الحال نامه خلافی واقع بو و به سبب اختلافی مذهبیه و
 کورد و قره قویونلی زور خراب بو و دائماً له شرو دعوا دا بو.
 (حسنه دریز) یس بو به جی هینانی نامه فکریه خرابیه، وه کوه ستولیه
 غریبه کانتر حرکتی کرد یعنی استفاده له اتفاق و تفرقه ی بینی کو. د کرد؛
 لای بعضیکی گرت و کردنی به کز او انیتر دا یعنی به قوتی کورد دهسی
 کرد به له ناو بردنی حکومتی کورد! به راستی جیگهی اسفه که نامه
 قوته بلاوهی کورده، به سبب جهل و اتفاق ته می خواردونه بو بو
 و نه زانی که له بلاو مصیبتی راپوردوی عبرت بگری و به رامبه ر بهم قوته
 ضعیف و غریبه اتحادی بکا. بلکه به ته واوی عکسی نامه بو به آلتیکی
 و شک و مطیع به دهس حسنه دریزه وه. واقعا نه بینین که عشاری
 (چشکوزک) به اشارتی ملکی (آق قویونلی) چو به کز دراوسیه کانیا
 که هاو قومی بو. قوماندانی (حسنه دریز)، که (صوفی خلیل)
 و (عزبغاه) ناویک بو به یارمه یه تی نامه عشاری کورده وه، چون به کز

[۱] حسنه دریز (اوزون حسن)، که کوره زای مؤسس نامه

خاندانه یه له پاش شکاندنی ابوسعید میرزای کوره زای تیمور پایتختی
 خوئی برده (تهریز)

عشاری (دوملی) ی (بوتان) دا و (حکاری) یان زهوت کرد. وهر بهم تهرجه ولانی جزیرهش له ۸۷۵ ی هجری (۱۴۷۰ میلادی) دا دهس اق قویونلی کهوت. و به کوره ی شرفنامه، (سلیمانی بیژن) ناویک که قوماندانی (حسنه دریز) بو، بتلیس له امیر ابراهیم خان زهوت کرد و نفسی بهم امیره بدبختهش له دوا پیدا له طرف کوری (حسنه دریز)، (یعقوب) و وه کوژرا (انسیقلوپه دیای اسلام. جلد ۲ - ۲).

۲ - له دوری صفوی و اولی حکومتی عثمانیدا:

شاه اسماعیلی صفوی [۱]، له اول شره کانی له گهل حکومتی (آق قویونلی) دا طرفی ارمنیه ی دهس کهوت. له ۹۰۸ ی هجریدا، له نزیک (همدان) له گهل سلطان مرادی آق قویونلی دا شریکی کهوردی کرد و (عراق عجم)، (خوزستان) و (فارسستان) ی یک له دوا ی یک زهوت کرد. له ۹۰۹ دا اشکری کرده سر (صارم یک) و نواحی (وورنی) و (شنو) ی تالان کرد و کشتاریکی زوری تیا کرد.

[۱] بهم خاندانی (صفوی) یه نه تهوه ی (شیخ صنی الدین) ی (آرده ویل = اردبیل) ی ن. بهم شیخه زاهدیکی شیعی بو و خوی به نه تهوه ی امامی جهوتهم (موسی الکاکم) دا نا بو. علی، ابراهیم و جنید ناو سیه کوری هه بو و نه مانه به زهد و مابروری ی خویان شوره تی بهم عائله به یان برز کردهوه. شیخ جنید له هه موزیا تر شوره تی بو له بهر نهوه له طرف جهانشاهی قره قویونلی یه وه تهدید کرا و رای کرده (دیار بکر) لای (حسنه دریز)، و لهوی کچی حسنه دریزی له حیدری کوری ماره کرد و شاه اسماعیل ثمره ی بهم از دوا جه به.

سال دواپی روی کرده کوردستانی مرکزی وله نزیك (البستان) ،
علاء الدوله ذوالقدریهی شکاند و گه رایه وه سر دیار بکر و گرتی
(تاریخی عالم آرا) .

معامله‌ی شاه اسماعیل در حق کورد وه کو معامله‌ی آق قویونلی به کان
زور ظالمانه بو ؟ و چونکه کورد سنی بوقهت امنیتی پی نه نه کردن
وامنیتی هر به تورکانه کانبو چونکه رافضی و مغرط بون . له همو
فرصتیکدا سعی بو ازیت دان و فوتانی کورد نه کرد . لهم جمله به له
وقتیکدا که هاتبوه (خوی) ، یازده کس له امرای کورد چونه لای
و عرضی اطاعتیان کرد و الحال خلافی امیدیان گرتنی و حبسی کردن
وله جیگه‌ی نهوان والی قزلباشی تعیین کرد .

یه کی لهم امرا مظلومانه ، ملک خلیلی حاکمی (حصن کیف) بو که
میردی خوشکی شاه اسماعیل بو . سیه سال له محبوسخانه‌ی (تهوریز)
دامایه وه و اینجا له دواپی شکانی شاه اسماعیل له (چالدران) نجاتی بو .
شکانی شاه اسماعیل له چالدراندا (۹۲۰ ی هجری ۱۵۱۴ ی میلادی)
تفوذ و شوکتی حکومتی صفویه‌ی زور کهم کرد و بعضی غلبه‌ی احفادی
شاه اسماعیل نه گه یهته درجه یه کی واکه نهو تفوذه شکاوه تعمیر
بکانه وه ، و غرنی شاخانی زعفروس بچی .

سیاستی کوردستانی (شاه اسماعیل) یش وه کو حکومتی کانی
پیشوی ، عبارت بو له ناو بردنی حکومت و اماراتی کورد وله جیگه‌ی
نهوه دامنراندنی تفوذ و قوتی و لیانی قزلباش بو . نهه معامله‌ی هس
به نهواوی عکسی نهو سیاستی عثمانیه بو که به واسطه‌ی فاضلی مشهور

ادریس بتلیسی به به سر کوردستاندا تطبیق کرا و هدفی عبادت
له بری ایجاد و تعمیم کردنی اصولیکی باش بو و حکومتی عثمانی
به واسطه‌ی دامن‌راندنی بعضی حکومتانی محلیه وه قومی کوردی
به ته‌واوی له خوی راضی کرد .

یاوز سلطان سلیم له سفری (چالدران) یدا ، له اردوکاری
(امامیه) وه چند جاریک مولانا ادریمی بتلیسی ناردنه کوردستان ،
بو خاطری نه‌مه که عشائر ورؤسای کورد له علیهم‌شیمه کان و شاه اسماعیل
تشویق بکا . واقعا ارشادات و تحریکاتی ، مولانا ادریس تأثیریکی زور
گه‌ورده بو ، وه دواي محاربه چالدران له داخلی کوردستاندا له هه‌مو
لایه‌کوه عصبیان و اختلال ده‌سی پی کرد .

اهالی دیار بکر ، قائم‌مقامی کوری اوستاجلی یان احاکمی کوردستان
دهر کرد و اطاعتی حکومتی عثمانیان کرد . لهم وقته دا (شرف بک) یش
له بتلیسدا به یداخی عثمانی هه‌لدا و خالد بکی برای ، که حاکمی عجم
بو ده‌دهر کرد .

ملك خلیلی حاکمی ارثی (حصن کیف) و (سمر دیش) که له
نه‌ته‌وه‌ی خاندانی ایوبی بو ، له عایبه‌ی شاه اسماعیل عصبانی کرد به لام
له طرف شاه اسماعیل وه کیرد ابو و ملکه که‌ی در ابو به (قره خان) ی
رای اوستاجلی زاده . واقعا قره خان (سمر دیش) ی زهوت کرد و چند
دفعه به کیش تمرطی کرده (حصن کیف) ، به لام موفق نه بو .

امیری (ساسون) محمد بک ، ملکی (هرزن) ی له امرای
سواری‌ی شاه اسماعیل زهوت کرد . سید احمد بکی (زرقي) به یاری به‌ی

(دیار بکر) ی به کانه‌وه (اتاق) و (میافارقین) ، و قاسم بکیش
 (اکیل) ی داگیر کرد . سردیسی جهید بکیش (پالو) ی بناوی
 سلطان سلیمه وه گرت . بختی بك ، قوماندانی (جزیره ی ابن عمر)
 و عسکری ایرانی نه و ناوه ی دور په راند . امیری سورانی (سید بك) ،
 کرکوک و هه ولیری داگیر کرد . خلاصه بیجگه له مانه شانزه امیری
 کوردیتریش طرفداری سلطان سلیمیان اعلان کرد بو .

یاوز سلطان سلیم ، به رامبه‌ر بهم وضعیت دیسانه‌وه مولانا ادریسی
 مأمور کرد تا له قه‌راغ (بحری ووری) وه تا (ملاطیه) هه مو ولاتانی
 کوردستان به ناوی (یاوز سلطان سلیم) وه تأمین بکا .

شاه اسماعیل ، له دوای حرکتی یاوز له (تهریز) ، هاته‌وه پایتختی
 و قه‌خان ی به قوتیکه‌وه ناردده سر دیار بکر . قه‌خان ، به سر
 (چپاقچور) دا روی و قوای معاونه‌ی (ماردین) و (ره‌ها)
 و (حصن کیف) یشی خسته . معیتی خویه وه وهاته سر دیار بکر
 و محاصره‌ی کرد . اهالی دیار بکر از ایانه مدافعه یان کرد و پیاو یان
 نارد بو (اماسیه) وه سلطان سلیم امداد یان طلب کرد . یاوز ، له
 قوماندای حاجی (یکتا) دا بعضی قوتی بو ناردن و نه‌م قوته خطی
 محاصره‌ی دری و چوه ناوشاره‌وه .

شاه اسماعیلش بعضی قوتیتری بو قه‌خان نارد و نه‌م قوته له دوری
 (ارجیش) دا له گرد بونه‌وه دابو له و وقته دا (مولانا ادریسی) یش ،
 قوتی بلاوه‌ی بنابس و خیزان و مکس و صاسونی کو کردوه و شدیدخونی
 به تبر قوتی عجمی (ارجیشی) دا داوته فرو توانی کردن .

محاصره‌ی (دیار بکر) له سالی زیاتر دوا‌ی بو کوردانی مدافعینی
 شار له شروخوشی پانزه هزار کسیکیان لی فونابو . به لام نهم قهرمانانه
 که چوارده سال بو متمادی له شرودعوا دا بون ، تا دوا‌ی قراری
 مدافعه یان دا بو .

مولانا ادریس ، که هاته (حصن کیف) ، له یاوز سلطان سلیمه وه
 کاغذیکی وه رکرت ، له م کاغذه دا فوسرا بو که بیقلی محمد له گهل لشکریک
 به امدادی (دیار بکر) وه فیرا وه . مولانا نهم خبره‌ی له کاغذیک
 نوسی وبه بالی کوتریکیه وه بهست وکه یانویه محصورین . سلطان سلیم
 له کاغذه کهیدا امری کرد بو که امرهای کورد اتحاد بکن . مولانا
 هم مویانی کو کرده وه واراده‌ی تبلیغ کردن ، وبو محمد پاشاشی نوسی
 که له (حصن کیف) یکدگیر بن وواقعا مولانا له گهل لشکری قاسم ،
 جمید و حسین بکدا که ده هزار کسیک نه بو له (حصن کیف) دا له گهل
 بیقلی محمد پاشا دا یکدگیر بون ؛ ورویان کرده قوتی (قورد بک)
 وشکاندیان وله دوا پیدا رویان کرده (دیار بکر) . قره خان نه‌ی ویرا
 له دوری (دیار بکر) راویستی زو شاره گهی به جی هیشت وبه
 لشکره که یه وه چوه (ماردین) ؛ و نه ونده‌ی پی نه چو لشکری مولانا
 و بیقلی محمد پاشا که یشتنه دیار بکر و داخل بون .

له دوا‌ی خلاص کردن دیار بکر ، له سر توصیه‌ی مولانا ادریس
 قراری چونه سر (ماردین) درا ، مولانا احظار نامه به کی نوسی بو
 اهلی (ماردین) و نه مه که مسند به آیتیکی قرآن بو تا تیری کرده خه لکه
 که وسید علی یان بو شفاعت نارد . سید علی له دوا‌ی مدا کره له گهل

ملك خلیل و مولانا دا گه را به وه قرار و ابو که قاپی شار یان بو بکه نه وه
 و محافظه کانی عجم تسلیم کن . ذاتاً قره خان به لشکره که به وه چو بو بو
 طرفی (سنجار) . نهایت مولانا و ملك خلیل له گه قونیک کی کورد چون
 و شار یان تسلیم و هر گرت . به لام محافظه کانی چو بونه قه لا که وه
 و تسلیم نه بون . ثم قه لایه زور محکم و سه خت بو دو چار تیمور لنگ
 محاصره ی کرد بو و بوی نه گیر ابو .

له دوای گه رانه وه ی شادی پاشا ، له پیش زه ونی (ماردین) ،
 مولانا ادریس کاغذیکی بو سلطان سلیم نومی و طلبی امدادی کرد . له
 سر نیمه ، یاوز ، خسرو پاشای به قونیکه وه نارد (له بهاری ۱۵۱۶ ی
 میلادیدا) . لشکری خسرو پاشا بیست هزار کسی بو .

قره خان ، له اختلافی بینی بیقیلی محمد پاشا و شادی پاشا استفادی
 کرد و محافظی قه لای ماردینی تقویه کرد . له عساکری خاصه ی شاه
 ۶۰۰ قوروجی له گه امیری همدان و کلشهر دا رویان کرد بو سنچار
 له وی توشی (ابوالمواهب چلبی) ی کوری مولانا ادریس و امیری جزیره
 بون له دوای شریکی سوک ابوالمواهب و لشکری خویان نجات دا .
 ثم قوی عجمه خوی که یانده (ماردین) . قه لای ماردین و (حصن
 کیف) هیشتا به دس عجمه کانه وه بو .

خسرو پاشا و بیقیلی محمد پاشا یکدگیر بون و مولانا دس به جی
 نمرض کردنی مناسب بینی . محمد پاشا وای نه کرد بلسکو چوار هزار
 که سبکی له گه ل حاکمی (خرپوت) حسن بگدا نارد بو اسنکشاف و ثم
 قوته توشی نمرضی عجم بو و به هزار حال هزار کسیکی نجات بو .

اردوی بیقلی محمد پاشا و قره خان له نزیك (قوچحصار) توشی یهك
 بون . خسرو پاشا له دهسته راست و مولانا ادریس له گهل ملك خلیلی
 ایوبی ، محمد بکی صاسون ، امرای شروانات ، قاسم بکی اگیلی ، شرف
 بکی بتلیسی ، داود بکی عرانی ، احمد بکی زرقی ، شاه ولد بکی سلیمانی
 له گهل جوار هزار کسیکدا له دهسته چپ و بیقلی محمد پاشا له مرکز
 دابو . محاربه یه کی به شدت روی دا قره خان زو به کوللهوه بو
 و تشویقاتی مولانا هجوی امرای کوردی تشدید کرد و عجمه کانیان
 تا نزیك ماردین رادونا .

له نتیجه ی ئەم غلبه یه دا ارغنی ، سنجار ، چرمیک ، بیره جک کهوته
 دهس عثمانی . شاری ماردین دیسانه وه تسلیمی اردوی غالب بو . به لام
 قه لا که هر مایه وه و تسلیم نه بو ، قوماندانه که یان سلیمان خانی برای
 قره خان بو ، ئەم قه لایه له طرف خسرو پاشا وه سالیك محاصره کرا
 فائده ی نه بو نهایت له دوای شری سوریه ، پاوز ، بیقلی محمد پاشای
 له گهل طوپی گه وره و لشکریک نارده سری وزه وت کرا . حصن کیف ،
 رها ، رقه و موصلیش پی در پی له طرف محمد پاشا وه داگیر کرا .

له دوای ضبطی ئەم قه لا محکانه و لاتان و شارانیتری ئەو ناووش
 اطاعتی عثمانی یان کرد . عشائری کوردی روشنی ، حریری ، سنجازی ،
 استاجنی ، جزیره وی و عشائری عربیش یکه یکه داخلی اطاعت بون .

خلاصه ئەم ولاتانی کوردستانه به همت و درایت و سیاستی مولانا
 ادریس و بهجرات و جسارتی محمد پاشا وه بهم ته رجه بو عثمانی صاغ بوه وه
 مولانا ادریس ، له پاشا ئەمه دهسی کرد به تشکیلاتی اداریه وریک

خستنی کازوباری ئەم ولانانە و اجراآت و تەداییری لە طرف سلطانت
 سلیمەوہ مناسب بینرا و فرمانی بوہات . بو حکومنانی ارثیہ حہ فدیہ
 بہ بیاخ و ۵۰۰ طاقم خلای سبورمہ و بوخوشی بیست و پنج ہزار التونی
 دو قہی بوہات [۱] .

مولانا، بو تسہیلی ادارہ، دیار بگری بہ چند سنجافیک تقسیم
 کرد و ئەم اصولہ باشہ لە دواییدا تطبیق بہ (رہا) و (موصل) یش
 کرا . خصوصیتی احوالی ئەم مملکتہ، و فکری سر بہ خوی ی رؤسای
 عشاری، ازادہ سری ی خەلکە کە ی ومیلی شروشوری دائمی یان

[۱] ئەو تەہداتہ کە لە طرف مولانا ادیسەوہ بہ ناوی یاور
 سلطان سلیم لە گەل امرای کوردا کرا بہ تخمینێ ئەم چند مادە یە ی تیا بو :

- ۱- استقلال امارتہ کانی کورد محفوظ ئەبی،
- ۲- مقامی امارت لە باوکە وە بو اولاد ئەمینی، و یا بہ کوردی
 اصولی محلی تنظیم ئە کری . سلطان بہ فرمانیک تمیینی خلف
 تصدیق ئە کا،

- ۳- کورد، لە ھەمو شریکدا یارمە یە تی تورک ئەدا،
- ۴- بەرامبەر بہ تعرضاتی خارجی تورک معاوضتی کورد ئە کا .
- ۵- کورد رسومی شرعیہ بہ بیت المال خلیفہ ئەدا .

ئەم تەہد نامە یە یینی سلطان و حکومانی تابعی کورد لە ۹۲۰ ی
 ہجری (۱۵۱۴ میلادی) دا تثبیت کراوہ، بەلام لە دوای پانزہ سالیک
 حکومتی عثمانی عکسی تەہد و ردە و ردە ددسی کرد بہ لە ناو بردنی ئەم
 امارتہ و تا سالی ۱۸۵۰ ی میلادی دوایی ہیجان .

مساعدی اداره به کی حکومتی راسته و راست نه بو . چونکه مولانا به ازیتیکی زور و به سمبکی به طول نهم ولاتانهی به ناوی عثمانی به وه دهس خستبو دهی و است به حسن تدبیر و معامله به کی باش ربطنی حکومتی بکا و اومهش محتاجی تطبیقی اصولیکی جو له ولاتانیتری عثمانی بو . سلطان سلیم لهم خصوصه وه زور امنیتی به مولانا بو و حتی زور فرمانی خالی بو نارد که به آرزوی خوی پر یکانه وه و به هر کسی آرزو نه کایدا [۱]

[۱] مولانا ادریس بتلیسی به یازیلان فرمان سلیمینک خلاصه سی :
 • مکتوبک کلدی . دیار بکر و لایتنک کلیاً فتحنه باعث اولدینک
 ا کلاشلی . یوزک آق اولسون . ان شاء الله سائر ولایتلرک فتحنه ده
 سبب اولور سین . شواله قدر علوفه کزله ایکی بیک سکه افرنجیه فلوری
 و بر سمور و بر و شق و ایکی مربع صوف و بونلردن غیری بر سمور و بر
 و شق کورک قاپلو صوفلر دخی و بر فرنگی کمخا غلافلو مذهب قلیچ
 انعام و ارسال اولوندی . دیار بکر دن عرض متابعت ایدن بکره اوراچه
 تعیین اولنان سنجاقلرله کندیلرینک القابی سنجه معلوم اولدینندن
 دیار بکر بکر بکی محده ارسال اولنان نشان شریفه معنون بیاض احکام
 شریفه نیکه لاسیه صورتلرینک بورایه کوندولمسی و تفصیلات توجیهانک
 بیلدیرلمسی لازمدر . لازم کلن بکره استمالنامه یازملق اوزره باشقه
 نشانلی بیاض کاغذلر ده کوندولمشدر . انعاملریله برابر کندیلرینه ارسال
 و صورتلرینک بو طرفه تسبیری مقتضیدر . بوراده مهمات سفر مرادم
 وزره پشمشدر . ان شاء الله او طرفه کله جکم . اردبیل اوغلی اسماعیل .

ولاتی دیار بگری کرد بو به نوزده سنجاق ، یانزه یان وه کو
 تشکیلاتی اناطول راسته و راست له اداره ی تورکا نه بو وهه شتیشی
 به صورتیکی علاحده له زیر اداره ی امرای کوردانهما ، نهمانهش :
 صامغان ، قوالب ، مهرانیه ، تارجیل ، اتاق ، پهرتهك ، چباقچور
 و جرمیک بو .

اداره ی نههم سنجاغانه به دهس امرای کورده وه وارثی نه بو یعنی
 له باوکه وه بو اولاد نهما . بیجگه له مانهش پنج حکومتی تابعه ی تبا
 تشکیل کرا و نهمانهش :

حکومتی (اکیل) ، حکومتی (پالو) ، حکومتی (جزیره ی
 ابن صهر) ، (خازو) و (کینج) بو .

به کوره ی جهانما ، له دواییدا حکومتی (خاپور) و (مالشکرد) بش
 علاوه کراوه و نههم حاکمه تابعانه رتبه ی میرمیرانیان بوه وله اداره ی
 خویانا به ته و او ی سر به خو بون (شرفنامه ، اولیاچلی ، مؤذزاده ،
 هاهمه ر) .

نههم نوعه تشکیلاته هر مخصوص دیار بگر نه بو له ولاتانیتری
 کوردستانیشدا تطبیق کرا . وه کو نه بینرا له ولاتی (وان) یشدا

حسین بك و بهرام آغا نامنده ایکی ایلچی کوندروب هر نه مراد
 اولونورسه قبول ایده جگنی بیان ایله صلح تکلیف ایتمش ایسه ده
 ایلچیلرینی دیمتوقه ده و آدملرینی کلید البحر نه حبس ایتدیردم . ایران
 ایشلری حقنده مجد و ساعی اوله سین . اواسط شوال ۹۲۱ ادرنه
 (تاریخ هاهمه ر ، جلد - ۴) .

۳۷ سنجاق و چوار حکومتی نابهنی کورد تهکیل کرابو :

- ۱ - حکومتی حکاری : قوتی دائمی ۱۰,۰۰۰ تنگیجی بو وله
وقتی شردا چل پنجا هزار تنگیکی دهرتههینا ؛
- ۲ - حکومتی بتلیس : له خصوصی قوتهوه وه کو حکاری بو ؛
- ۳ - حکومتی محمودی : له شرقی (وان) بو و زیک صد و بیست
عیلیکی هه بو دائمی شهش هزار سواری بو ؛
- ۴ - حکومتی بنیانش : دراوسیهی حکومتی محمودی بو وشهش
هزار عسکریکی بو

اولیاچلی ، بیجگه له مانه باری پنج حکومتیش ته کا که له زمانی
ته و دا نابنی ولاتی (تهوریز) بون . نه م حکومتانه : (قوطور) ،
(پیره دوزی) ، (جولانی) ، (دوم دومی) و (دنبللی) بو [جلد - ۴
لاپه ره - ۱۷۸] .

نه م نوعه تشکیلاته ، که اثری دها و سیاستی مولانا ادریس بو ،
به راستی زور موافقی احنیاجات و ایجاباتی محلی بو ؛ ولانیککی وه کو
کوردستان سهخت ، واهالیه کی و اشراکه ر و اختلال جو به نوعیکیت
اداره نه ته کرا و نا کری و به م ته رجه ته و ۴۶ امارتهی کوردانه که له
پیش دوری (یاوز) دا له کوردستاندا هه بو به شی مهی به صورتیککی
رسمی و قانونی هیللرایه وه .

مولانا ادریس له دوای ته و او کردنی تشکیلات به ده سی خوی و به ناوی
سلطان سلیبه وه ، به حا کمان و امرای کورد طپل و به بیباخی دا که نه مانه
علامتی رسمیهی امارت بو - ملک خلیلی آخر حنفیدی سلطان

صلاح الدینیش له ناو ئەم امیرانه دا بو .
 سلطان سلیم ، مولانای به صورنیکی لایق تلطیف کرد و حرمت
 و اعتباریکی زوری گرت حتی له دوایی سفری ایرانیشدا له گهل خوی
 بردی ، و له سفری مصریشدا له گهلنی بو .

بەم تەرحە مذاکرات و مساعی ماهرانەیی مولانا ، ملکینیکی
 زور سەخت و عاصی تقریباً بی شروشور و بە آرزو و اختیاریکی خەلکە
 گەیی بو حکومتی عثمانی تەمیین کرد . ئەم حادثەییە ، له تاریخدا مستثنایە ،
 چونکە ئەم ولاتە له دوری اثوریە کانهووە تا ئەو رۆژە بەرامبەر بە
 هە مو قاتحیک و ایستابو و هیچ وقتی به تهواوی دەس گەس نه گوتبو .
 اثور ، ایران ، پارت ، روما و یونان قوتی هەرە باشیان لەم ولاتانە دا
 توایهوه و له گهل ئەمەشدا وە کو مولانا ادینس بو سلطان سلیمی صاغ
 کردەو و بو هیچیان صاغ نه بو بودو .

له دوای وفاتی شاه اسماعیلی صفوی ، حاکی (کلهور) و امیری
 عشیرتی (موصلو) ی کورد (ذو الفقار خان) ، به اشکریکی مناسبهوه
 روی کرده بغداد . له و صرەیدا حاکی بغداد ، (ابراهیم سلطان بو) .
 ذو الفقار خان به خویو بعضی توابعیهوه چوولای ، و له پریکا هە لی
 کوتایه سر (ابراهیم سلطان) و کوشتی له دوای ئەو کسی نهی ویرا
 بەرامبەری بوینی و بەم تەرحە بغداد به اسانی گهوتە دەسی ، خطبەیی
 به ناوی سلطان سلجانهوه خویند و به ناوی ئەوهوه ادارهیی کرد . بەم
 تەرحە بغداد بی شر داخلی ملککی عثمانی بو .

(امیر ذو الفقار) ئەوندەیی که آزاوسرداریکی به نفوذبو له اموری

اداره‌شدا شماره زا بو و گه‌لی خدمتی بغدادی کرد . به لام حکومتی ایران ده‌سی لی هه‌ل نه گرت و شاه طهماسب به اردویه که‌وه له سالی ۹۳۶ ی هجری دا هاته سر بغداد و مدته تیک محاصره و تضییقی کرد به لام ظفری پی نه برد له دواییدا ریکه‌ی حبله‌ی کرته پیش و به دزی به‌وه براکالی ذو الفقار خانی که علی بک و احمد بک بون تفره دا و نهم براخان و بی عقلا نه له وقتی نوستنا به غفلت ذو الفقار خانیان گوشت و قاپی‌ی شماره که یان بو شاه کرده‌وه . له نتیجه دا خوشیان هیچیان له شاه نه‌دی و شماره که شیان توشی قتل و طام و معامله‌ی ناشیرین کرد .

نهم حادثه‌ی زه‌وتی بغداد و بعض مسائل ترو و کو التجای شرف خانی بتلیسی به ایران و (اولامه بک) به حکومتی عثمانی سر له نو بینی دو حکومتی تیک دا و به سببی شرودعوایه‌کی دور و دریز .

شرف خان حاکی ارثی بتلیسی ، که جدی صاحبی (شرفنامه) به ، له سر بعضی احوال و افساداتی رقیبانی که‌وت بوه شه‌وه و التجای کرد بوه شاه طهماسب (اولامه) بکی (تکه) ش ، که له پیشدا رای کرد بوه ایران ، له مینه دا دخاتی کرد بوه سلطان سلیمان و بکر بکیه‌تی (بتلیس) و (حصن کیف) ی پی احسان کرا بو و الحال نهم احسانه خلاقی عهدی یاور سلطان سلیم بو چونکه نهم در سنجاغه حکومتی ارثی هه بو . داتا سدی عاجزی‌ی شرخانیتر بکیکی نهمه بو ، و حتی نهم (اولامه) بکه که هات بو بتلیسی ، شرخان شکاندی و ده‌ری کرد . خلاصه حکومتی عثمانی له گه‌ل ایراندا اعلانی حربی کرد شاه طهماسب ده‌س پیشکری ر کرد و هاته سروان و محاصره‌ی کرد بو منعی

ئەم محاصرە بە دو دفە لە طرف صدر اعظمەوہ امداد نیر را بە لام هر
 دو کیان مغلوب بوئ . و صدر اعظم ابراهیم پاشا بە اردویہ کەوہ لە پایزی
 عالی ۹۴۰ ی هجریدا لە استامبول حرکتی کرد ؛ زستانی لە (حلب)
 را بوارد و لە پاشدا روی کردە (تهوریز) ، لە ریکە خبری کوژرانی
 شریفخانی گەشتی و شمس الدینی کوری لە جیگە ی باوکی کرد بە حاکی
 بتلیس . اردوی عثمانی بی شرو زحمت لە ۱ ی محرمی ۹۴۱ دا داخلی
 (تهوریز) بو . لە پاش بینیک سلطان سلیمانیش هاتە ئەم شارە ؛ و لە
 دوای استراحت ، بە رغمی ئەمە ی کە زستان و بە فروباران بو ، بە سر
 (همدان) دا روی کردە بغداد . لە ریکە ازینکی زوریان کیشا
 و باخصوص لە بینی (همدان) و (کرمانشاه) دا گەلی طوب و بارگرا نیان
 بە جی هیدت و نهایت سردار اکرم ابراهیم پاشا لە جمادی الاخری
 ۹۴۱ دا داخلی بغداد بو . حاکی عجمی بغداد محمد بک لە پیدی گەشتی
 اردوی سردار دا شارە کە ی بە جی هیشبو و رویشبو لە بەر ئەوہ
 سەندنەوہ ی بغداد بی شرو دعوا ممکن بو ؛ و لە دوای سردار پادشاش
 هاتە بغداد .

سلیمان پاشای والی دیار بکر لە گەل بمضی قوت بە صفتی والیہ تی
 [اول والی عثمانی] لە بغدادا دانرا و سلطان سلیمان لە ۲۸ ی رمضان
 ۹۴۱ دا لە بغدادا هاتە دەرەوہ و بە سر کوردستان و (مراغا) دا
 جوہ (تهوریز) .

یکی لە حادثاتی غریبە و خجیعی ئەم سفرە ، کوشتی شفقت بک ناو
 امیریکی کورد و حوت پیاویەتی ؛ بە کورە ی تاریخی (همامەر) ،

اسبابی کوشتی ئەم مظلومانە ئەمە بوە که سلطانی سلیمان ، لەم سفرەیدا هیچ توشی شەربو و ویستی ئەم فتوحانە ی مطلقا بە رشتنی خون تقدیس بکا و بەم فکەرە ئەم جنایتە ی اختیار کرد!

سلطان سلیمان لە ۸ کانون ئانی ۱۵۳۸ ی میلادیدا هاتەوہ استامبول . ئەم حکمدارە لە سفری سالی ۱۵۴۸ ی میلادی دا ، بە شیکی کوردستانی ایرانی زەوت کرد و لە پاشدا روی کردە (تەوریز) بەلام چونکە حکومتی ایرانی دور و بشتی ولاتی (تەوریز) ی ، بو منعی استفادە ی اردوی عثمانی ، بە تەواوی ویران کرد بو ، سلطان سلیمان دوای لە سەسفر پی نە کرا و گەراییەوہ سەرقەلای وان ، که زور سەخت بو و تائە ووقتنە بە دەس عجمەوہ ماپوہوہ حاکی ئەم قەلایە (علی سلطانی چکنی) ی کورد بو . لە (ارضروم) وە طویپی گەورە ی بو هینا وە ظرفی نوروژدا زەوتی کرد ، و سبب بە زستانەتی و سەر ما و سولە وە اردو ، زوگەراییەوہ . شاه طهماسب لەم فرستە دا قوتیکی ناردە سەر (قارص) ، پیرام میرزا و اسماعیل میرزاشی نارد بو سەر (بایبورد) ؛ و لشکریکیش ناردە (اخلاط) و (عاد لجواز) و خوشی روی کردە (موش) .

سلطان سلیمان ، لەو پینە دا لە دیار بکر بو . بو بە رپستی پیشکەوتنی شاه ، لە قوماندای احمد پاشا دا لشکریکی نارد و ئەم قوتە لە نزیك (کاخ) قولیکی عجمی شکاند . برای شاه طهماسب ، شاهزادە القاس میرزا [۱] که لە گەل سلطانی سلیمان بو ، لە گەل پنج هزار

[۱] القاس میرزا ، حاکی شیروان بو . لە وقتیکدا که شاه طهماسب

کوردیکدا به سر (کرکویه = کرکوک) و (شاره زور) دا روی کرده عراقی عجم (همدان) . (اولامه بک) یش به لشکریکه وه چو بو طرفی ارضروم . مقصدی سلطان سلیمان له م حرکتا په یا کردنی اختلاطیک له ایراندا بو .

واقعا القاس میرزا ، له نزیك همدان تی په ری (قم) ی گرت . بعضی قوتی کوردی نارد بو طرفی (ری) و خوشی روی کرده کاشان و اصفهان . به لام که بیستی لشکریکی قزلباشی دینه سر روی کرده (فارس) وله ویش هبچی پی نه گرا وله دوای صلح گه رایه وه بغداد . سلطان سلیمان شهزاده ی بانک کرده استامول . به لام القاس میرزا نه چو وله سلطان سلیمان عاصی بو . حکومتی عثمانی له ۹۴۸ ی هجریدا ، امیری عمادیه و حکاری و برادوستی به لشکریانه وه نارد سر شهزاده وله خاکی عثمانی ده ریان په راند ، القاس میرزا خوی هاو یشته ارده لان . امیر سرخاب همایه ی کرد به لام لشکری قزلباش له (مریوان) تنگیان پی هه لچنی وله قه لای (مریوان) دا دوریان دا نهایت سرخاب بک تسلیخی کرد (تاریخی عالم ارای عباس) .

شاه طهماسب ، له ۹۶۹ هجریدا تکرار روی کرده کوردستانی

له گهل شری کوردجستان مشغول بو ، نه م شاهزاده یه اعلانی سر به خوی بی ی کرد و به ناوی خویه وه سکه ی لی دا . شاه طهماسب چوه سری . شاهزاده خوی رانه گرت و رای کرد بو طاغستان وله (کفه) سواری کمی بو چوه استامول و التجای به سلطان سلیمان کرد . له دوای اعلانی حرب ، به امیدی شاهیه تی له گهل سلطان سلیماندا هاتبو .

مرکزی ، تا ارزنجان و دیار بکر آوه دانسی نه هیشت وتالانی کرد .
 له دوای چند مانگیك که حکومتی عثمانی اعلانی حربی کرد ، شاه
 دیسان له چوار قوله وه روی کرده کوردستان ولاتانی وان ، بتلیس ،
 عادالجواز ، ارجیش وموشی صاف له صاف تالان کرد وکشتاریکی
 زوریشی تیا کرد . (اخلاط) ی زهوت کرد وله دوای محاصره یکی
 چوار مانگی (ارجیش) یشی گرت ، وله دوای نهو (بارگری) ی
 محاصره کرد .

امعایل میرزاش به لشکریکه وه چوه سر ارضروم وله وی اسکندر
 پاشای شکاند و نهو ناوه ی ویران کرد و گه رایه وه لای شاه . و نهو جار
 له گهل قوروجی باشی (سوندوک) دا بو استیلا و ویران کردنی باقی
 کوردستان مأمور کرا . و به راستی وحشت و شناعتیکی وایان له
 کوردستاندا کرد که به ته واوی استیلای هه لا کو ونیموری
 له فکر برده وه .

خلاصه سلطان سلیمانی قانونی ، له زمانی حکومتیدا چند جاریك
 اشکری کرده سر ایران وله نتیجه ی نهو هه موشره به طولانه دا عراق
 و شارجه زور و بالکی بومایه وه . و به رامبه ر به مه کوردستان ، که له م
 هه موشرانه دا دار الحركاتی اصلی بو ، له غایت به در توشی مال ویرانی
 و قتل و عامیکی چند سالی بو . چه له لشکری قزلباش و چه له اردوی عثمانی
 شر و ضرریکی زوری دی .

حکومتی عثمانی ، به سبب تجاوزاتی شاهزاده حمزه میرزاوه ، اردویکی
 له فرماندای صدر اعظم و سردا عثمان پاشا دا تارده سر ایران ، حمزه

میرزا، پیمنداری اردوی عثمانی له (صوفیان) دا زور خراب شکاند،
 و قولیکتریشی پریشان کرد. عثمان پاشا، خوی گه یانده (تهوریز)
 و گرتی وسیه روز قتل و عامی تیا کرد.

همزه میرزا، اردوی جغاله زاده شی پریشان کرد و اسیریکی زوریش
 لی کرتن (۲۵ تشرین اول ۱۵۸۵)؛ له دوای چوار روز توشی اشگری
 صدر اعظمیش بو و نهویشی شکاند. خلاصه نه م شازاده آزایه له دوای
 چل پنجا شریکی غالبانه به اهانتی عشائری تورکان، که طرفداری
 عثمانی بون، به دزی بهوه وله وقتیکدا که نوستیم کوژرا.

له ۹۹۸ ی هجریدا، جغاله زاده سنان پاشا، له بغداده روی کرده
 ایران و تا (نهاوند) ی دا گیر کرد. له سر نهه شاه عباس، حیدر
 میرزای تارده استامول و طلی صلحی کرد وله ۲۱ مارت ۱۵۹۰
 (نوروزی سالی ۹۹۸ ی هجری) دا معاهده یکی صلح کرا، به کوره ی
 نه و معاهده یه ولاتی اذربایجان و شیروان و کورجستان و لورستان
 و شاره زور کهوته دمس حکومتی عثمانی و نه بوایه مذهبی شیعه ییش له
 ایراندا هل بگیریایه و الحال نهه خیالیکی خاوبو.

صلحی نهه جاره سیانزه سالیک دوای کرد. له اولی سالی ۱۰۱۲ ی
 هجریدا دیسانهوه علامتی شر و ههرا دهر کهوت. قوتی محافظه ی
 (تهوریز)؛ به بهانه یکهوه ههلبان کوتابوه سر قازی بکی حاکی
 (سلما) و نهو ولاته بان تالان و ویران کرد بو. قازی بک خوی
 هاوی هتبه لای شاه عباس وله سر نهه شاه به ارهویه کهوه هاته سر
 (تهوریز = تبریز) و لهگری عثمانی شکاند و ههرا ده کی زهوت کره

وله دواي نهمه روی کرده (روان) وهر اوه دانیه کی له ریگه دا بو
 تالان ووبرانی کرد. له م سفره دا مقدار یکی مناسب له کورد له اداره ی
 مصطفی بکی ما کو وحاکی (الشگرد) دا له معیتی شاهدان بون.
 سالی دوایش شر دوا می کرد [۱]. سردار جفاله زاده لشکر بکی
 تورك و کوردی نارد بو طرفی (خوی) و (مرند). قوماندانه که بان
 مصطفی پاشا بو و تا (خوی) هات له وی وه سلیمان بکی رئیس عشیرتی
 محمودی نارد بو (مرند) و نه و ناوه ی پی تالان کرد.
 له عینی سالدا شاه عباس، لشکر یکی له گهل (الله ویردی خان)
 دا نارد سر (وان) و سرداریش له وی بو، لشکر قزلباش نه و ناوه ی
 تالان کرد و گه رایه وه.

شاه عباس، خوشی له گهل لشکر یکی زوردا له (خوی) وه وه
 روی کرده عشیرتی محمودی کورد مصطفی بکی رئیس نهم عشیرته
 قه لای (ما کو) ی باش مدافعه کرد. به لام لشکر همیشه خاک کی
 محمودی به توره که بیزا و کشتارو تالان یکی [۲] زوری کرد.
 له عینی سالدا صدر اعظم جفاله زاده، به اردوی به کی گه وره وه

[۱] انسیقلوپه دیا نهم تاریخه به ۱۰۱۳ هجری دا نهمی به لام تاریخی

عالم آرای عباس ۱۰۱۴ ته لی.

[۲] اسکندر منشی، ته لی نهم تالانه نه و نه زور بو له اردوی

عجم دا مهربک به (۵۰) دینار [بیست یکی قرانیک] و مانگا به ک
 به ۳۰۰ دینار نه فروشرا، چند هزار آفرهت و مندال به دیل گیرا بو

[جلد - ۲]

وله گهل حاکی جزیره (میر شرف) و امرای محمودی و بهمنی و حکاری
وزکریا خان و براکائی و باقی امرای کورد له آخری پایزدا روی کرده
آذربایجان و تا سلماس (هات وله شهب فرسخی یکی (تهوریز) له گهل
اردوی قزلباش که وتنه شره وه و زور خراب شکان (۲۴ جمادی
الآخر ۱۰۱۴) .

له دواي هم شره بعضی امرای کورد له اردوی عثمانی جو بونه وه
(کوری جان پولا) گه رایه وه (وان) و میر شرفی جزیره یی ش چوه وه
بو جزیره .

له ۴ صفر ۱۰۱۵ دا دلی فرهاد پاشا کرا به سرداری شرق . چونکه
جغاله زاده له دواي شری (تهوریز) وفاتی کرد بو . به لام حکومتی عثمانی
به سبب عصبانی (کوری جان پولا) و جلای اناطولی هیجی پی نه کرا .
عصبانی (کوری جان پولا) :

خاندانی (جان پولا) ی کورد حاکی ارثی (کلس)
بو . له زمانی جغاله پاشادا ، گوره ی هم خاندانه (میر حسین) بو وله
طرف صدر اعظمه وه کرا بو به بگر یکی (حلب) به لام هر چونی
بو بوشری ایران نه چو وله سر همه صدر اعظم رقی لی هه لگرتبو . له
دواي شکانی (تهوریز) ی که گه رایه وه بانگی کرده لای خوی و کوشتی
(میر علی) ی برای ، که هم خبره ی بیست چوه (حلب) وله حکومت
روی وه رگیرا . له دواي بینیک (طرابلس شام) یش گرت و دوری
(شام) یشی تالان کرد و به سر به خوبی ده سی کرد به اداره ی حکومت .
اردویه کی باشی پیکه وه نا خطبه ی به ناوی خویه وه خویند و سکه شی

لی دا . له گهل قرالی (طوسقانا) که آرشیدوق فردیناند بو ، له ۱۰ جمادی الاخر ۱۰۱۶ دا معاهده یه کی کرد و خه ریک بو له گهل حکومته کانیتريهدا مناسبت په پا کا .

مشهور صدر اعظم (قویوجی مراد پاشا) ، بو تسکینی عصیانی اناطولی مأمور کرا بو . له پیش اناطولیدا روی کرده (جان پولای) وویستی لولا له گهل نه ودا حساب بیینی . کوری جان پولای ذاتا بو نه مه خوی حاضر کرد بو و به لشکریکی قورسه وه [۲۰،۰۰۰ سوار و نه وندهش پیاده] دربندی (باغراس) ی گرتبو و انتظاری لشکری عثمانی ته کرد . قویوجی مراد پاشا ، به لشکریکی زوره وه روی کرده لشکری (جان پولای) . له ناو اردوی عثمانیدا وله زیر اداره ی ذوالفقار پاشادا ۲۰،۰۰۰ کوردی ذوالقدریه هه بو . مراد پاشا ، جیگهی لشکری (جان پولای) ی بو خوی به مساعدنه دی وله دربندی (ارسلان بلی) تی پهری ولای جان پولای گرت . دو لشکر له دشتی (اوروج) دا به ره نگاری یک بون [۳ رجب ۱۰۱۶] . شریکی قورس له بینا قهوما و زیوه ی لشکری (جانپولای) له ناو چووشکا و خوشی به نا علاجی که رایه وه حلب . به لام له م شاره دا کونجایشی نه بو و هه انا چوه استامول . سلطان احمد عفوی کرد و بکار بکیتی ی (طمشوار) ی دایه و برا پچو که کانیشی له اندرونی هایوندا قبول کرد . به لام عفوی سلطان رقی مراد پاشای خونخواری تسکین نه کرد و امری نارد له (بلغراد) کوشتیان .

وقعه‌ی (دم دم قه‌لا)

نهم داستانی مردایه‌تی‌ی عشائری (برادوست) ای مگری ،
 ومدافعه‌ی قه‌لای (دم دم) به‌کوره‌ی مقیاسی نویسی نهم تاریخچه
 ناتوانین طول وتفصیلی بدهینی ؛ و به راستی زور پی ویسته که در حق
 نهم مثالی بلندی مردایه‌تی‌ی کورده‌کنتیبکی سر به خو نبوسری و بو
 نه‌توه‌ی کوردی ایرو و سبه‌ینی به یادگار به جی بهیلری . خارقه‌ی
 نهم قهرمانی به توه‌نده سحر و بلنده که - به عکسی تمصبی مذهبی
 و طرفگیری‌ی رسمی‌ی - اسکندر منشی [۱] ی مجبوری مدح و ثنا
 کردوه ، و مستشرق موسیو (و . مان - O . Mann) ی هیناوه ته
 جوش و خروش و نهم منقبه‌ی جلادته‌ی به زمانیکی تقدیر کارانه پی
 تصویر کردوه .

قهرمانی نهم داستانه (امیر خانی یکدست) ه . نهم ذاته له امرای
 مشهوری عشیرتی (برادوست) بو وله شریکدا کومه‌کی عمر یکی حاکی
 سورانی کرد ودهسیکی برابو . امیر بک ، له دوای نهمه که شاه عباس
 اذربایجان سندهوه ، له بی مبالائی‌ی تورک عاجز بو و چوه لای شاه
 و حرمتیکی زوری گیرا دهسیکی آلتونی بو کرا وله جیگه‌ی دهسه
 براوه‌گی دانرا ، عنوانی (خان) ی له گهل حکومتی (تهرگه‌وه‌ر)
 و (مهرگه‌وه‌ر) و (اوری) و (شنو) و ریاستی عشیرتی (برادوست) ی

[۱] اسکندر منشی ، وقعه نویسی شاه عباس بو و (تاریخ عالم

درايه وهاته وه ملكي خوي . لهوي له جيگهي قه لا کوني (دم دم) (۱۱)
 قه لايه کي سختي درست کرد .

امراي شيعة ، به سبب اختلافي مذهب وقوميتي ، خهزيان لي نه
 نه کرد وله لاي شاه بوختانيان پي نه کرد ، باخصوص دورست کردني
 قه لا کهي ، که به اذني شاه بو ، بوه سببي زياد بوني بوختان . (پير
 بوداق) بکي حا کي آذربايجان ، لي کوه ته خو وشاهي له اذن دان
 بو قه لا که پشيمان کرده وه ، وويستي امير خان منع بکا . اميري
 (برادوست) له مه سه غلات بو وکوي نه دايه ، قه لا کهي نه و او کرد .
 له ووقته دايست هزار اشقيايه کي جلالي له ترسي (قويوجي مراد پاشا)
 له حا کي عثماني به وه هاتبونه عجم وشاه . به فکريکي دوايي - ويستي
 ههشت هزار کسيک له مانه له ناو عشيرتي برادوستدا دابني وئهمانه ي
 له گهل حسنخان ولشکريکدا نارد بولاي اميرخان ، وخبريشي بونارد
 که خوي ويا کوريکي له گهل بعضي رؤساي برادوست ودو صد
 سواريکيان بخانه تهاک و بچن اشقياي جلالي جي کير بکن . امير خان
 له ترسي دوايي ومخالفتي عشيرته کهي اهم امري به جي نه هينا وکورد
 وجلالي وقزلباش کهوتنه ورده شروه وه ولشکري حسنخان هيچي پي
 نه کرا . له دواييدا له قوماندای وزير اعظم معتمد الدوله دا لشکريکي
 زوري ترهاته سر امير خان وله دواي سمی کي بي قائده بو راضي کردني
 امير خان ، قه لا کهي محاصره کرا (۲۶ شعبان ۱۰۱۷ هجري) .

[۱] به کورهي روايتي نه و ناوه ، نهم قه لايه له دوري شاهاني

ساسانيدا اوادان بوه ، وسيه فرسخ له شاري (وورمي = اورميه) درره

به کوره قسه‌ی اسکندر منشی ، که خوی لهم هه رایه دا حاضر بوه ،
 نه‌م قه‌لای (دم دم) ه زور سخت بوه و ته‌نیا له خصوصی آوه‌وه
 ضعیف بوه . له ناویا حوضیکی باران آو و چاله به فریکی بوه ، له دوریش
 کانیه‌کی بوه و به ژیر ارضدا له قه‌لا گوه تا کانیه که ریگه‌یه‌کی بوه .

لشکری قزلباش - که به تخمینی بیست می مثل مدافعین بون -
 له دوای چوار مانگ بومباردمان وهه‌موشه و روژیک شر و کشتار
 اینجا توانیویه‌تی ریگه‌ی کانیه که بگری و تا نه و هفته‌ش به مقابل تعرضی
 کورد و شبیخونیان ضایعاتیکی زوری دابو ؛ زور شرکری به ناو بانگی
 له کیس چو . اشقیای جلالی ، که سببی نه‌م شر وهه رایه بون ، تا نه‌م
 تاریخه ورده ورده بلاوه‌ی کرد بو و چو بونه‌وه بو خاک‌ی عثمانی و حتی
 لهم گه‌رانه‌وه یانا له تالان کردن و کوشتنی قزلباشیش قصوربان نه‌کرد بو !
 له دوای نه‌وه که کانیه که دهس لشکری قزلباش گوت محصورین
 نزدیک بیست روژیک به آوی بوگه‌نی باران آو و آوی چاله به فره که رایان
 بوارد ، و شر نه‌گه‌ریان له قه‌لا که کرده‌ده‌روه . له گه‌ل نه‌ه‌شدا له
 خصوص آوه‌وه زور به‌ی دهس بون .

به قدرتی خوا له و روزانه دا که اولی زستان بو بارانیک زورده‌اری
 و نزدیک مانگیک دوای کرد حوضی قه‌لا که پر بو و احتیاجی آوی
 شه‌ش مانگ تأمین کرا . سرداری لشکری قزلباش که وای زانی به ناءلاجی
 قهراری زهوت کردنی قه‌لا کی نا ، و به اصولیکی منتظم بو نزدیک بونه‌وه
 به قه‌لا که هه‌ولیان دا له دوای چند مانگیک ازیت و ضایعاتیکی زور ،
 برچیکی ته‌نیا که له اداره‌ی (قرابک) دابو روخینرا و مدافعه‌کانی کوزرا

ودهس قزلباش كهوت . ئەم غلبه به ايشى قزلباشى سوك كرد و مدافعيني
 خسته مراقوه . تصادف له دواى ئەم وقعه به وزير اعظم كو توپر سرد .
 و شاه له جيگه ي ئەو محمد بكي بيگدلى كرد به سردار و ناردى . له دواى
 بينيك به تاثير بوه باردمان برجىگى تريشى زده دار كرا و له دواى شريكى
 ما يوسانه مدافعه كان همو كوژران و برجه كان كهوته ددهس قزلباش .
 زورى پى نه چو برجىگى تر كه له اداره ي كورى امير خاندا بو ته و يش
 له طرف (پير بوداق خان) ي حاكى (تهوريز) ه وه زهوت كرا . و بهم
 ته رحه قدرتى مدافعه زور كم بو و له هممولايه كه وه له ژير بارانى كوله
 طوپ و تفنگدا و له جيگه به كى تنگه به رداجولانه وه زحمت بو بو . ديوارى
 قه لا كه له هممولايه كه وه روخيزا و لشكرى عجم چوناويه وه به غبرى
 منزل امير خان كه به قه لاي (نارين) شورده تى بو ، جيگه ي كيتر به ددهس
 مدافعينه وه نه ما . امير خان به رامبه ر بهم وضعيته صرف نظرى له مدافعه
 كرد و خبرى بو سردارى عجم نارد و تسليم بو . به لام له دواى تسليم
 بو و يستيان بيان كوژن له بهر نه وه تكرار دهستان دايه سلاح
 و دهسته و يه خه له گه ل امرا و لشكرى قزلباشدا كه و تنه شره وه و زوربان
 كوشت به لام له دواى نه ته هات و به نتيجه هممولان مردانه كوژران
 و ذير و حيكيان نه ما . قزلباشه كان نهك هر شر كر بلكو شر نه كريشيان
 نه هيشت و هممولان كوشتن .

خلاصه ، برج و باروى (دم دم) ، كه نزيك ساليك آثار جلادت
 و مردايه تى قهرمانانى مكرى ي سير كرد بو ، له نهايتدا ميتى مباركى
 نه و شهيدانه شي كرتنه باره شى و له زير خا كه كه پيدا هر ، به و جلى
 خرنياو يانه وه شارديره .

قه‌لای (دم دم) ، له دواى شه‌ش سال دفعه يک‌تریش که‌وته ده‌س
 کوردی (برادوست) ، به‌لام له پیش ته‌وه‌ی که باش‌خویان بومدافعه‌ی
 کوبکه‌ته‌وه ، گه‌ورکانیان توشی قضایه‌ک بون ومدافعه‌یان پی نه‌کرا .
 قهرمانی‌ته‌م جاره (الغ بک) بو . شاه عباس قه‌لای (دم دم) ی به‌محمد
 بکی ییکدلی دابو و ته‌ویش (قبادخان) ی برای له سردانا‌بو . الغ بک
 به واسطه‌ی بعضی کوردی ناو قه‌لا که‌وه شه‌وبک ، که قبادخان
 له‌وی نه‌بو ، به‌خویو جل‌کسه‌وه له کونیکه‌وه چونه‌ناو قه‌لا ومحافظانی
 قزلباشیان هموکوشت وقه‌لا که‌یان زه‌وت کرد . له دواى ته‌مه
 (آقا سلطان) ی حاکی (سراقا) ، به لشکریکی سوکباره‌وه خوی
 که‌یاندہ دم دم وله ریگه توشی ۱۵۰ کنی کوردی امدادی (الغ بک)
 هات وشکاندن وله‌گه‌ل (قبادخان) ی یکدکیربو . (پیربوداقخان) [۱] ی
 حاکی (نه‌وریز) و (شیرسلطان) ی مکریش هاتن به‌امداده‌وه
 وقه‌لایان محاصره‌کرد . له‌وقتیکدا که (الغ بک) بادوتی به‌سرپیاه‌کانی
 خویدا دابه‌ش ته‌کرد ، به‌تقدیری خوااگری‌گرت وده موچاوی سوتا
 وبمضی له رفیقانیش برینداربون . ایتراکیکی وانه‌ما که اداره‌ی
 مدافعه‌ی قه‌لا بکا به‌مجبوری ، له تاریکی‌ی شرودا (الغ بک) یان به
 سر وولانیکا دابه‌ست وقه‌لا که‌یان به‌جی هیبت وده‌رچون . ته‌نیا
 نوروژ (دم دم) یان به‌دسته‌وه بو .

[۱] ته‌م (پیربوداقخان) ، که زور دشمنی سنی و کورد بو ، به
 تقدیری خوا ، له‌سالی ۱۰۶۵ دا ، به‌ده‌س (زینلخان) امیری کوردی
 مهوردی کوژرا ، وحقی (امیرخان ییکده‌س) لی سینرا

قتل عامی عشائری مگری:

له دوری سلطان مرادی نالیدا [۹۹۱ هـ] حاکی مگری (امیره پاشا) بو ، له وقتیکدا که اردوی عثمانی له دوری (تهوریز) بو درحق به اهالی شیعهی (سلدوز) و (میان دو آب) و (مراغه) بعضی ظلمی کرد بو و نواحی (قراچوق) یش ، که مالکانهی شاهی بو ، تالان کرد بو . هر له زمانی امیره پاشادا شیخ حیدری کوری بو بوه رئیس به شیکی مگری وله طرف حکومتی عثمانی به وه کرا بو به بکار بگی . به لام له دوا پیدا له گهل جعفر پاشای حاکی (تهوریز) تیک جو وله وقتی چونی شاه عباس بوسر اذربایجان چوه لای و اطاعتی کرد و ولاتی (مراغه) شی دلاوة درایه . له دوا پیدا له معیتی شاهدا بو وله شریکی (روان) دا کوژرا بو . شاه عباس ، کوری شیخ حیدری ، که هیشتا مندا ل بو ، له جیگهی باوکی دانا وله طرف دا یکه که به وه اداره ی امارت کرا به لام خزمان ناراحتیان کرد . له دوا پیدا شاه له (قبادخان) ی کوری شیخ حیدریش عاجز بو چونکه به سبب اختلافی مذهب له گهل امرای عجم ریک نه نه کهوت و دایما بوختانیان پی نه کرد وله و صرهبه دا (عبدال خان) ی مامیشی عصبانی کرد بو و چو بوه لای امیر خانی برادوستی . له دوا پیدا (قباد خان) ، هر چونی بو خلافی امری شاه اشتراکی سفری سرقه لای (دم دم) یشی نه کرد ، له بهر نه مه وله سر افساد اتیتری امرای شیعه ، نهایت شاه عباس قراری به محو کردنه وهی عشائری مگری دا وله سالی ۱۰۱۹ دا ، شاه به نفسی خوی روی کرده (مراغه) . له لایکی تریشه وه به اظهار توجه و لطفیش قبادخان

خلاقاند و قباد خان ، به واژری لطفه تهره ی خوارد وله گهل بعضی امرای (مگری) دا وصد و پنجا سوار یکدا چوه لای شاه . که داخلی دیوانی شاهی بون خو بو پیاوما قوله کانیاں گوشت و به فیل نه وانیتیشیان ویست بکوژن به لام نی گه یشتن و که وتنه شره وه وله دوا پیدا هه مویان کوژران شاه له ویوه چوه سر قه لای (کاودول) ، ودهس کرا بقتل و عام عشاری مگری واسیر کرتنی آفرهت و مندالیان و کشتاریکی شنیع کرا .

قوایکیش روی کرده (کر مرود) که مرکزی امیر خان بکی برای شیخ حیدر بو وله پیش نه ودا که پی بزائن امیر خان و امرا کانیاں هه مو گوشت و که وتنه قتل و عامه وه . انواع وحشت و شناعتیان کرد هه بیچ کسی عفونه نه کرا ذاتا شیعه کان له دوی روژیکی وانه گهران که انتقام له سنی مگری بسین . لهم بخایعه دا حتی بعض عشاری غیره ی ناو مگریانیش توشی قتل و عام بو . له دوا ی چند روژی قتل و عام غضبی شاهی صفوی آسکین بو .

له امرای مگری نه نیا (شیریک) ناویک ما بو ، که به سبب منسوبیتی قدیمه یه وه و به واسطه ی مقصود بکی برای که له معیتی شاهیدا ایشک آفاسی بو ، مظهر عفوی شاهی بو و مساعده کرا نه وی له دوری نه و کو نه بیته وه نه کوژری . و نه م خبیعه ی تاریخیه ش به م تهره ده دواپی هات

له سالی ۱۰۱۹ دا ، قوبوچی مراد پاشا ، ایشوکاری اصلاحاتی داخلی ته و او کرد و به اردویه که وه دوی کرده (تهوریز) و نا دوری

نهم شماره هات و به اصولی نه و زمانه نه و ولاته‌ی تالان و ویران کرد
 و گه رایه‌وه . شاه عباس طلبی صلحی کرد [۲۵ جمادی الاول ۱۰۴۰] .
 ذاتا له و بینه دا مراد پاشاش مرد و نصوح پاشا [۱] بو بو به صدر اعظم
 و سردار . سالی دوانی صلح کرا و حدودی قدیمی سلطان سلیم به اساس
 قبول کرا . نه و شرطه‌شی تیا بو که حکومتی ایران یارمه‌یه‌نی (هه‌لوخان) ی
 حاکی شماره زور وارده‌لان نه کا .

نهم صلحه نه و هنده طولی نه کیشا له ۲۳ ی ربیع الاول ۱۰۴۴ دا
 دیسان اعلانی حرب له بینی دو دولتدا کرا . صدر اعظم و سردار داماد
 محمد پاشا له اولی بهاردا روی کرده ایران . امیری کورد (سید بک)
 به لشکر یکه‌وه روی کرده (نجخوان) و نهم شماره و (روان) ی محاصره
 کرد . به لام زوری پی نه چو ضایعاتیکی زوری دا و گه رایه‌وه . خلاصه
 شری نهم چاره زور طولی کیشا .

له سالی ۱۰۲۵ ی هجریدا ، کوردی غازی بکی کوردی ملیان ،
 قه‌لای (قارنیارق) ی کرد بو به مرکز و قضای (سلماس) ی ناراحت
 کرد بو . (پیر بوداق خان) ی حاکی (ته‌وریز) به لشکری خویه‌وه
 روی کرده کوردانی ملیان ، کوردی غازی بگیش طلبی امدادی له

[۱] نهم نصوح پاشایه زور له خوانه ترس و خوبنریژ بو . وقتی که
 (والی ای دیار بکر بو یه‌کی له قه‌لا کانی کوردی آشتی ی زهوت کرد
 و چوار هزار کوردی به مندال و آفره‌ته‌وه له ناو دو که لدا خنکاند .
 عدالتی خوا نهایت نهم غداره‌ی نوشی جزا کرد وله ۱۰۲۳ دا وله ۱۳ ی
 رمضاندا به امری سلطان احمد مسکاندیان .

محمد پاشای بگلر بکی (وان) و امرای کوردی و نهو ناوه کرد محمد پاشا ،
 به لشکری خویره و وزیرل خانى محمودى حاکمی (خوشاب) و باقی
 امرای کورد به شش هفت هزار کسیکه و چون به امدادیه و
 که نوشی يك بون له دواى شریکی کورت لشکری نه وریز شکا
 و (پیر بوداقخان) یش به دهس زینل بک بریندار بو و زوری پی
 نه چومرد . ولانی اذربایجان که و نه ترس و لرزه و به لام امرای کورد
 له دواى شره که گه رانه و .

له سالى ۱۰۲۶ ی هجریدا ، شاه عباس له اداره ی (قرچقای خان)
 دا لشکری نازده سر (ارضروم) و نهو ناوه ی تالان و ویران کرد .
 محمد پاشای بگلر بکی (وان) بو سه ندنی نه م حقه رؤسای کوردی
 کو کرده و له گه ل لشکری خوی و قونیکى زوری کوردا ویستی
 بجینه سر آذربایجان . به لام خبری چونی (قرچقای خان) بو سر
 (وان) و نهو ناوه ، رؤسای کوردی خسته اندیشه ی محافظه کردنی ملک
 و عهیرتیا ، (ضیاء الدین خان) ی کوری (شرنخان) ی بتلیسی له گه ل
 دهسته و دأره ی خویدا بی پرسی محمد پاشا که رایه و بو بتلیس .
 و (یحیی خان) ی کوری ز کربا خانى رئیسى عشارى حکاریش ویستی
 بگه رتیه و محمد پاشا منعی کرد و بانگی کرده لای خوی قصد کوشتنی
 کرد و بوه شر و هر دو کیان بریندار بون و له ناو چون . و به م مناسبته و
 له بینی کورد و تورکا خوینیکى زور رڤا .

له وقتی نه م هر ایه نا لشکری قزلباشیش گه یشته ولانی وان
 و آوهدانی و ده غلی تیا نه هیست و کشتار بکی زور و تالانیکى بی حسابی کرد

له عینی سالدا ، صدر اعظم ولشکری تاتار زستانیان له (دیار بکر)
 دارا بوارد وئولاته یان ویران کرد ؛ نهایت سالی دواپی له ۶ شوال
 ۱۰۲۷ دا دیسان صلح کرا .

له وقتی مذاکره ی نه م صلحه دابو ، که شاه عباس بو بهر پست کردنی
 تعرضی تورکمان ، نزیک پانزه هزار مالیکی کوردی نقلی خوراسان کرد
 ولهوی جی کیری کردن .

نهک هر بو محافظه کردنی سرحدوسنور ، بلکو له شر ودعوای
 دائمیش دا ، حکومتی ایران دائماً زور استفاده ی له قومی کورد کرده .
 شاه عباس و اخلاقی ، له همه و شریکدا یارمه یه تی کوردیان داوا کرده .
 عشائر مگری بناغهی هر ه به قوتی اردوی عجم بو ، شاه عباس ،
 به قوتی مگری زور پشت نهستور بو و همه وقتیک له اردوی دائمی ی دا
 به شیکی گه ورده ی بو کورد جو کرد بووه . له مانه زور ضابط
 وقوماندان پی که یشتون : علی جان سلطانی شقاق ، کدانی سلطان کولانی ،
 قلندر سلطانی کله گیر ، امام قلی سلطان چکنی و الخ له جله ی
 پی که یشتوانی دوری شاه عباسی اولن [تماشای کتیبی کوردی به ناو
 بانک بکه]

شاه عباس له ۱۶۲۴ ی میلادیدا که لشکری ایرانی سر له فوریک
 خست گلی جزوتامی له عشائری مگری تشکیل کرد و بهم اردوه وه زور
 دغه حکومتی عثمانی شکانده | انیقلاویه دیای اسلام | .

اردوی حافظ احمد پاشا که بوسه ندنه وه ی بغداد له (بکر صوباش) [۱]

[۱] بغداد ، له سالی ۱۰۳۱ ی هجرییدا که ونبووه دهس (بکر صوباش) ی

روی کرده دار السلام ، به شی زوری کورد بو .
 شاه عباس ، که هاته سر بغداد و نهم شاره ی به فیل له دهس بگر
 صوباشی سه ند ، لشکریکی له قوماندای سر لشکر (قرچقای خان) [۱]
 دا نارد سر موصل و نهم قوته له دوای محاصره ی نهم شاره روی کرده
 دیار بگر و ماردین و نهو و لاتانه ی و بران و تالان کرد وله دواییدا
 گه رایه وه و موصلیشی زهوت کرد .

(خان احمد خان) ی ارده لانیس به لشکریکه وه چوه سر شاره زور
 و (کرکویه = کرکوک) و قه لای کرکوک ی زهوت کرد .

عصیان مگری :

له دوای اختلالی قباد خان و قتل و عامی ۱۰۱۹ ، شیر بک کرا بو
 به رئیس عشایری مگری . نهم شیر بکه به سبب تحکمی قزلباش و نفرتی

یکبچری . حافظ احمد پاشا بو سه ندنه وه ی هاتبو به لام بگر ،
 بدزی یه وه خبری نارد بو شاه عباس و طلبی معاوتتی لی کرد . حافظ پاشا
 که نهمه ی بیست بو خاطری نهمه که بغداد نه که وینه دهس قزلباش بگری
 کرد به والی و گه رایه وه . به لام شاه عباس لشکری نارد سر بغداد وله
 پاشدا خوشی هات و شاره کی محاصره کرد و کوری بگری ته فره دا
 و درکی قه لاکه ی پی کرده وه و داخلی بغداد بو و بگری گوشت .

[۱] انسیقلوپه دیا به عکسی تاریخی عالم آرا ، نهمی لشکر له قوماندای

قاسم خاندان چونه سر موصل . به لام اسکندر منشی قرچقای خان نهمی
 و قاسم خان له زیر امری نه واپوه .

والی، موصل وازی له محاصره هینا و روی کرده (جزیره ی ابن عمر) و اهالی قتل و عام کرد حتی زن و مندالیش له مصیبتہ نجاتیان نه بو. له دوای ئەم شناعت و وحشته، نادرشاه گه رایه وه موصل و سر له نو چند جاریک هجومی کرده، سری به لام نهی توانی زهوتی بکاو. ویستی به بعضی شرائطی باش والی تفره دا فقط ئەمەش سری نه گرت و مجبور بو به خو بو لشکر یه وه گه رایه وه طرفی بغداد.

له وقتی ئەم سری عراق و شاره زوره دا اردویه کی تریش له جهت اذربایجان وه سری نه کرد. خلاصه ئەم دعوا به طوله ئەم جارهش به تشبانی صلح راهستا.

نادرشاه، له دوای ناردنی هیئتیکه مذاکره بو بغداد گه رایه وه ایران؛ و مذاکرانی صلح طولی کیشا.

معامله ی نادرشاه در حق به کورد زور خراب بو و کورده کان نه یان بفضاند. حتی دایر به سری له گهل طویال عثمان پاشا دا، به طجه کوران هجویه به کیان بو ههل بستبو. سببی ئەم تفرتهش ظلم و خراپه ی نادرشاه بو. له جله قدری عزل کردنی (سجازوردی خان) ی حاکی اردلان وله جیگه ی نهو دانانی برا که ی خوی بو که بوه سببی عصبانی کوردی نهو ناوه.

له سال ۱۷۲۷ ی میلادیدا، ویستی که کوردی خوراسان (عشیرتی چمکزک و قره جورلو) بکا به کز تورکانه کانا، و کورده کان به کویان نه کرد له سر ئەمه نادرشاه بو جزا نقلی (مشهد) ی کردن؛ وله سهالی ۱۷۴۷ دا وله چونی بو سر کوردانی خوراسان له رینکه، له ۲۳ حزیران

خسرو پاشا ، روی کرده مرکزی (اردلان) که (حسن آباد) بو
 وله ریگه قه لای (مهربان) ی زهوت کرد وله بهر دهی نیم قه لایه دا
 اردوی (زینل خان) یشی شکاند و تا (همدان) چو . له سالی ۱۰۴۰ ی
 هجریدا له ایران گه رایه وه و روی کرده بغداد . له (چچه مال) و (در تنک)
 دا دیسان اردوی عجمی شکاند . له پاشدا هاته سر بغداد و چل روژیک
 محاصره ی کرد بلام بوی زهوت نه کرا ؛ و گه رایه وه . (خان احمد خان) ی
 (اردلان) ی به قوتیکه وه شون اردوی عثمانی گهوت ، و شاره زوری
 دا گیر کرد (نعیم . فون هاممر) .

بغداد ، اینجا له سالی ۱۰۴۸ ی هجریدا (۱۶۳۸ ی میلادی) له طرف
 سلطان مرادی وابعه وه سهند رایه وه امیری عمادیه قباد بک له گهل
 اردوی بادینان ورؤسای عثمانی موصل وهه وایر و کرکوک و شاره زور
 له گهل قوتیکی مناسبتدا له معیتی (سلطان مراد) دا له فتحی بغدادا
 حاضر بون . و سالی دو ایش له بینی دو حکومتدا صلح کرا ، و نه و خطی
 حدودی که به کوره ی نیمه تعیین کرا تا عصری نوردده مینی میلادی
 دوامی کرد و حکم و نفوذی ایرانیش به ته وای گهوته شرقی زاغروس
 به کوره ی نیم صلحه و حدودی تازه وه عشیرتی جاف . به شیکی له
 ایراندا مایه وه .

لهم تاریخه دا (بتلیس) و (عمادیه) و (حکاری) مستقل وله ژیر
 اداره ی امرای کوردا بون . اینجا له تاریخی ۱۶۶۰ م دا نیم حکومتا به
 تابعیتی عثمانیان قبول کرد [راپوری لوای سنجانی میجرسون]

خلاصه‌ی کلام ، اهم شردگهوزه و به طوله‌ی بینی سلاطینی عثمانی
 و شاهانی صفوی ، اهمیتی سیاسی کوردی به تهاوی به کورد سه‌ماند
 (انسیقلوپه‌دیای اسلام) . به لام کورد ، لهم ذرسه باشانه‌ی تاریخ ته‌ی
 توانی ، ونه‌ی زانی عبرت وهر بگری وله موقعه مستنناکی خوی
 استفاده بکا و کومه‌لیکی یه‌ک دل دامن‌رینی و به رام‌بهر به لافاوانی
 استیلای یه‌ک له دوا‌ی یه‌ک به کومه‌لی یه‌کی به قوت راوه‌ستی . ته‌و
 بلاپانه‌ی که کوردی لهم خوگر دکر دنه‌وه به منع کرد ، هه‌مو ته‌یزانین که
 جهل و فقر و اتفاق بو و کورد له ژیر ته‌م باره گرانه نا پشتی کومابوه
 و جریانی سیاست و تفره‌ی کار بدستانی ، توشی مصیبتی خو خوری
 کرد بو ، وله بانی پشت بدنه‌ی پشتی یه‌ک و به دلسوزی هه‌ول بو
 رزگاری‌ی خویان و رزگاری‌ی ولایه کانیان بدنه‌ی داغما به کتر یه‌کا
 ته‌چون و شیریان له یه‌ک ته‌سو . واقعا وه کو له جلدی دوه‌می ته‌م کتیبه
 دا بیان ته‌گری گه‌لی حکومتی به قوتیان دامن‌راندوه ، که لی امارتیان
 بیکه‌وه ناوه به لام ته‌مانه هه‌مویان به سببی دژمنایه‌تی بینی خویانه‌وه
 و زوریه‌یان هر به ده‌می خویان له ناو براون ا

شرنخانی بتلیسی (رحمتی خوی لی بی) اهم خصوصه‌وه گه‌لی سکا
 لای کرده و به کوره‌ی حالی ته‌و زمانه ریگه‌ی باشی نشانی کورد داوه
 و تکلیفی اتحادیکی سیاسی له بینی حکومت و امارته کانی کوردا کرده
 به نوعیک که (فده‌راسیون = حکومتانی متحده) ی لی حاصل ته‌بو
 و مرکزی ته‌م حکومه‌انی متحده‌یه‌ش (جزیره‌ی ابن‌عمر) ته‌بو . به لام

حکومتی عثمانی ، له سر بعضی اسپانی اداریه لوای (ماردین) ی
 خستبوه سر بغداد . اهالی ئهم منطقه یه سیه نوع بو : به شی تورکان
 له شاره کانا ساکن بون . قسمی شاخ وداخی (طور عابدین)
 و (قرجه طایف) به دهم عشائری به قوتی کوردهوه بو . طرفی صحراش
 به دهم قبائلی عربوهوه بو ، به لام نفوذ و قوتی کورد ، به سر ههر دو
 پشه که دا غالب بو واقعا ئهمانه ته نیا عشیرتیک نه بون به لام چونکه
 نه ونده له گهل غربادا نیکه لی یان نه بو پا کیه تی خوینی خویان محافظه کرد
 بو وهه مویان ، خویان به عشیرتی (میلی) ویا منسوبی ئه زانی وگرد
 بو نهویان به دوری رئیسیکدا زور آسان بو . به کورهی ئهم کومه لی
 ویکدلی به یان ، چه له ناو اردویه کدا وچه له وقتی نا امینیدا دا ئما ممکن
 بو که بینه عضوکی فعال و تهدیدکار ، به لام ههراحتیاجیان به رئیسکی
 مقتدر بو که سوق واداره یان بکا . وئهم رئیسش له اوخری عصری
 دوازمینی هجریدا په یابو وناوی (تیمور پاشا) بو .
 ئهم پاشایه ، له خاندانیکی مشهوری کورد بو و مده تیک له استامولدا
 گه لی مأموریتی گوره گوره ی کرد بو . له دوا پیدا ، هه ر چونی بو
 له بهر چاو گوت و فرصتیکی دوزیهوه له استامول دهرچو وهاته لای
 عشیرتی (میلی) و بو به رئیسیان [۱] .

سیر (بو کینغام) ئه لی : تیمور پاشا ، هر چنده جه رده و پیاوخرانی
 ئه و ناوه هه بو هه موی هینایه لای خوی و بهم ته رجه زو قوتیکی مناسبی

[۱] ئهم باسه ، له تاریخی (جوار عصری دوانی عراق) وله

(تاریخی جودت) وهر کیراوه

یکه و ناو تجهیزی کردن و چونکه خوی اساماً شاره زای حیاتی عصیان
و شقاوت بو نه و ندهی پی نه چو که له و ناوه دا ناو بانگی دا و والیانی
حلب و دیار بگری خسته ترس و لرزه وه « [مه زو پوتامیا -
لا بهره - ۲۹۳] .

با خصوص ریگهی بینی حلب و دیار بکر و موصل عادتاً بر ابو ، اول
تشبثی لا بردنی هم تهلکه به بی نتیجه ما نهایت والی بغداد ، (سلیمان
پاشای گوره) ، له طرف (استمول) ه وه بو له ناو بردنی تهلکه ی
تیمور پاشا مأمور کرا له سالی ۱۲۰۶ ی هجریدا به اردویه که وه هاته
موصل وه ویش نزدیکه سی هزار سوار یکی گرد کرده وه به شی زوری
هم اردوه کورد بو . والی حلب ، والی رقه ، متصرفی ملاطیهش
به خویان و قوتیان وه له م اردو دا بون . سلیمان پاشا ، روی کرده
(ماردین) . تیمور پاشا به رامهر به م قوته گوره به موفق نه بو
به هزار حال له قه لای (بوک) ده رچو . و چو بو طرفی حلب له دوا ی
نه و ، سلیمان پاشا ، عشائری (میلی) ی به شدت تأدیب کرد بالذات
وه بوده (بک) ی اماردین) یس که وته ژیرشبهه وه و عزل کرا طرفدارانی
تیمور پاشا اعدام کرا ن سعدون بکی برای تیمور پاشا و محمود بکی
آموزاشی له ناو نه مانه دا بون . سلیمان پاشا له پاشا ابراهیم بکی برای
تیمور پاشای کرد به رئیس (میلی) .

اساسی هم همو شر و دعوا به ضعیفتی ی اداره بو . جیگه په کی
وه کو (ماردین) که له بن دهس دیار بگردا بو ربطی بغداد کرا بو ، سوء
اداره ، ارتکاب و ظلم له حد به دهر بو له نه سی شاری (ماردین) دا

نه ته چو . له سالی ۱۰۴۸ ی هجریدا ، له (دیار بکر) ه وه قونیه
له کهل خوی برد و چو سر امیری مزوری و عمادیه (یوسف خان) .
ولاته کی زهوت و تالان کرد و خوشی هینایه (دیار بکر) و خستیه
حبسخانه وه . له دواهی و عاتی سلطان مراد ، ۱۰۰ کیسه جریه ی لی سهند
اینجا بره لای کرد [اولیا چلبی]

له عینی سالدا ، بیانویه کی به امیری بتلیسی گرت و لشکری کرده
سری . له دواهی توسطی بعضی امرا و وهر کرتی به رتیلیکی قورس [۱]
اینجا وازی لی هینا . هر بهم قونیه وه چو سر (سنجار) و محاصره ی
کرد و کشتاریکی زور و تخریباتیکی بی غاینی تیا کرد .

له سالی ۱۰۵۰ ی هجریدا ، والی ارضرومیش هر به عینی فکر
و مقصد و به بهانه ی شکافی عجمه کانه وه لشکری کرده سر امیری
(شوشیک) که مصطفی بک بو . قه لاکه ی به یارمه به تی کوردانی نهو
ناوه زهوت کرد و ولاته کیشی صاف له صاف تالان کرد [اولیا
چلبی . جلد - ۲] .

ملك احمد پاشا ، له سالی ۱۰۶۶ ی هجریدا ، بو به والی (وان)
و به سر بتلیسدا چوپو نهوی . امیری بتلیس خدمتیکی خارق العاده ی
کرد و هدیه و بیه به کی زوری دایه . و الحال نه ونده ی پی نه چو بهانه
به کی له سر دوزیه وه و لشکری کرده سر امیری بتلیس (عبدال خان) .

[۱] نام جریه یه ، به کوره ی روایتی اولیا چلبی ؛ ۸۰ کیسه
مصرنی ریگه ، ۱۰ قطار ایستر ، ۶ طویله ته سب وده غلام و کپنزهک
بو ، رشونی امرا ی اردو نه مه چوپو .

سببی حقیقیی ئەم تعرضه ، کویا له دوای فتحی بغداد بو تبریک نه چونی
 عبدالخان بو و سلطان مراد لی عاجز بو . خلاصه نه استرحای امیر
 عدنان ، و نه توسط پارهی کرد . ملک احمد پاشا به اردویه کی روره وه
 که به شی گه وره ی دیسان امرای کورد بو عانه سر بتلیسی . له دوای
 محاصره و شریکی قورس شاره کی گرت و تالانی کرد . مال و روئی
 امیر عبدال ، که ده میک بو امران نوردک دانیان لی تیز کرد بو ، به ته وای
 که ونه دهسیان . و عبدالخان به خویو مان و مندالیبه وه به هزار حر
 بجای بو [۱] [اولیا چلی ، جلد - ۴] . رور غریبه که له م هجوه

[۱] اولیا چلی خوی مالذات له گهل هیئتیک بو ضبطی متروکان
 عبدالخان مأمور بوه ئەو له ناو ئەم متروکانه دا غیره باری جهوت
 حوشرکتی نایاب ، له کتبخانه ی امیردا نزیکی جوار هزار کتبی
 به قیمت و مشهور قید کرا و ئەم کتبخانه هه مو دهست خط و دایر به
 دین ، تاریخ ، لغت ، علم حیوانیات و نبات و طب و شریع و شعر و دیوار
 بو انواعی خریظه ، اطلاس ، صورت و بوچه ی نایابیش تیابو و جلدیان
 له فایت به دهه به قیمت بو .

تالیفاتی عبدالخان ۱۶ جلد کتیب و ۱۰۰ رساله بو و به عربی
 و فارسی نو سرا بو [جلد - ۴] .

لهه معلوم ئەبی که ئەم امیر دهه خالومه ، هم حاکمیکی نامسدار و به
 شورهت بو و هم عالمیکی به ناو و شاعریکی لیب بو وه کو جیدی
 (شرفخان) ، به علم و عرفانی گهلی خدهتی ئەتوانی نکا به لام احمد
 پاشا فوتانندی .

به مه ، (چپلاق شیخ) ناویکی له گهل بعضی قوتی کورد ناردده سر
(عادلجواز) و نه و اطرافه ی صاف له صاف تالان کرد و بهم ترخه
نهم پاشا نامبارکانه بو ویران کردنی ولاته که یان کوتبونه مسابقه
(تاریخ جودت . جلد - ۱۱ ، لایه ره - ۲۰) .

نهم درویش پاشایه عادتاً حکومتی نه نه ناسی ، جار جار بو منفعتی
خوی تعرضی نه کرد . ولاتانی ایران و حکومتی توشی مشکلاتی سیاسییه
نه کرد . له و اندا سکه ی لی نه دا . له سر نهم احواله ی بو (قیر شهر)
تحویل کرا . نه چو و عصیانی کرد و بوه سببی محوی خلنی (یمن پاشا) .
له دواییدا سر عسکر حافظ علی پاشا به قوتیکی زورده وه هاته سر (وان)
و کرتی ، و درویش پاشای عاصی ی گرت و اعدای کرد .

عصیانی اهالی دیار بکریش له (بهرام پاشا) هر له م دوره دا بو .
بهرام پاشای والی مجبور بو طلبی معاونتی له رئیس عشیرتی (میلی)
ایوب بك کرد وله اطنه و سیوا سیشه وه بعضی معاونتی بو هات و عصائی
تأدیب کرد .

له سالی ۱۲۳۶ دا ، حدودی شرقی عثمانی به سبب تجاوزاتی عشائر
واشقیبای ایرانه وه کوتبونه تهلکوهه . ریگهی (بایزید - ارضروم)
برابو . له لایه کی تره وه ۵۰۰ مالیکی عشیرتی حیدرانلی له ایرانه وه
هاتبونه دوری (فوش) . حکومتی ایران نه مانهی به شدت طلب
نه کرد . نهم احواله بوه سببی نزاعیکی سیاسی له بینی دو حکومتدا
ذاتاً له م دوره دا ، احوالی ایرانیش زور عجائب بو . محمد علی میرزای
حاکمی کرمانشاه و عباس میرزای حاکمی آذربایجان هر سر به خو حرکتیان

نه کرد و بو تعرض له ولاتانی حدودی عثمانی ، دانغا بیانویان نه گرت
 اوضاع و حرکاتی امرای بابان ، بو (محمد علی میرزا) دانغا وسیله ی مداخله
 بو . ضعیفی ولیمهد عباس میرزا در حق به تور کیا خراپتر بو هیچ
 کوی نه نه دایه معاهده و مصالحه . مثلا ، نه بینین که قونیک کی عجم ، له پریکا
 له حدودی (وان) تی نه پهری وقه لایه کی وه کو (جاری) ی عثمانی
 محاصره نه کا . له لایه کتیره وه قولیک له اشقیای ایران تا (موش) دی
 وله گه ل سلیم پاشای منصرفیدا شریکی دور و دریز نه کا ۱ (تاریخ
 جوت . جلد - ۱۱) .

عباس میرزا ، نهایت له مشغولیتی حکومتی عثمانی له گهل یوناندا
 استفاده ی کرد وله پریکا له ۱۲ ذی الحجه ۱۲۳۶ ی هجریدا تجاوزی
 حدودی کرد ، (طوپراق قلعه) و (بایزید) ی زهوت کرد . قولیکی
 تری اردوی ایران ، به دوا ی عشیرتی (حیدرانلی) [۱] دا روی کرده
 (دیار بکر) ، (بنلیس) ی زهوت کرد ، ولاته گهی ویران کرد وزوری
 له اهالی به دلیل برد . متصرفی موش سلیم پاشا اطاعتی کردن . قولیکیتیریشی
 روی کرد بوه (ارجیش) وزهوتی کرد .

له طرف عراقه وه ، شهزاده محمد علی میرزاش روی کرده بغداد و تا
 (شهر بان) هات به لام ، داود پاشای والی به حسن تدبیری خوی منع
 ضرری کردن .

[۱] انسیقلو په دیای اسلام ، نهلی به سببی وقوعاتی عشاری
 (خضرانلو) و (سپیکان) نه م هه رایه قهوما .

حکومت عثمانی ، فرماندای عثمانی عبدالرحمن پاشا ولایتی لورستان را گن
کرد و از عمر مردان خان (پشی شکاند ، علی مردان خان ، اولای رای
کرد ، لایحه دوایید ، بهوش محموری اطاعت .

اردوی عثمانی ، رسالتی که مامانند را بود و سالی دواینی روی کرده
(حمدی را ، به دوی محاصره به رور رهوتی کرد و گالی کوشندری
تیا کرد ، روی عجب به سهند نهوهی ثم شماره گله و ههولی دا به لام
هیچر حتی نهو اردوهی که له طری شهرانده (لطف میرزا)
وه بری خانه باش و از همه شاهوه با به اوئی شکند
و (لطف میرزا) اشرا صیر کران ، ثم عدله به عشاری (راغراوس) ای
همه در حساب از طاعنی حنیفهوه به بهوو اردن ثم طوره ، و ای
موصی له حق مویینی معاصید ، بیرزایه مر عشاری بختیاری

له تاریخ ۱۱۳۵ هجری (۱۷۲۹ میلادی) دا ، فاصله بهك

به ...
به ...
به ...

له صره بدای ایران به دوس امرای افغانهوه بو ، (اشرف خان)
افغانی که صاحبی امر و سبی بو بالذات خوی به اردوی به کوه چو به پیر
اردوی عثمانی بهوه . وله تاو اردو عثمانیدا وله بینی کوردان و امرای
کوردانا گالی پروپانندای کرد ، به نامناسی ی شری سنی له گهل سنیدا
نه فری دان و به امیدی رتبه و مستندیش امرای ههل خله تاند ، و بهم
به رجه له تاو اردوی عثمانیدا گالی طرفدارنی بو خوی به یا کرد . واقعا
که دواردو به رنگاری بهك پون به شپکی کورده کان چونه صنی افغانه

کانهوه . لای راستی ازدوی عثمانی ، که نه اداری به کی نه امرای به به
 دابو [۱] ، به رامبهه به اردوی افغان هبیه شری نه کرد و به هه مو
 قوتی خوبهوه گه رایهوه دواوه . نهایت نه خانه به سسی رجعتی
 عمومی . نزیکی دوازه هزار کسک له تورک کورر و به شیکیتی رای
 کرد نه و قوتی کورده که نانه و وقته هیشته مررد بو نه و انیش التحافی
 اردوی افغانیان کرد . احمد پاشای بی طالع ، هه و بار کرای خوی
 به جی هیشته و خوی گه بانه کرمانشان ، شرفخان ، فاضلی ،
 شاره له شوینی به بوهوه .

احمد پاشا ، بو سالی دوانی اردوی به کی ۲۰۰۰۰ کسای پیکوه
 به لام صلحی بینی اشرفخان و حکومتی عثمانی بوه مالی شریکی
 له نتیجهی نه صلحه دا همدان ، کرمانشاه ، ارده لان ولورستان درا
 به حکومتی عثمان و مقابل به مه (باب عالی) ش شاه به تی اشرفخان
 تصدیق کرد [۲] .

امرای کورد ، له ام ایشه دا به گیری شرمساری شتیکیان دهس
 نه کورت ، و اشرفخان بو تأمین موقعی خوی هه مو یانی دیسان تسلیمی
 حکومتی عثمانی کردهوه

[۱] نه امیری بابانه (خانه پاشا) ی کوری (پارد برای) بکر

بک بو که به ۲۰۰۰۰ کسه ره بو معاونتی احمد پاشا چوبو .

[۲] معلوماتی نه لاپه ره به وباسی نادر شاه له (چوار عصری

دوانی عراق) وه مختصراً وهر کپراوه و نه تاریخه به قیمتته آری

والی بغدادا دیسانه وه روی کرده بغداد: وله نزيك (کفری) له گهل
 اردوی بغدادا شریکی قورسی کرد و نه وهندهی نه مابو که اردوی بغدادا
 بشکینی به لام طالعی حرب مساعدهی نه کرد وله نتیجه داشکا .
 حسادت و تفاق بر او خزمه کانی نه بوایه ، زور محتمله که غلبه ی به سر
 بغدادا بگردایه و حکومتیکی گوره ی له عراقدا داعیزاندا یه [بو
 تفصیلات تعامای تاریخی سلطانی بکه]

تشی محمدپاشای رواندزی : تشیشکی تر له طرف محمد پاشای
 رواندزی به وه کرا . ثم امارته بچوکه له سال ۱۸۱۰ ی میلادی به وه
 وله پاش (اونغوز بك) كهوته دهن مصطنی بك ، ثم امیره له طرف
 حاجانی به به وه زور ناراحت کرا له حالی پیریدا ، کوریککی که ناوی
 (محمد بك ویا میرمحمد) بو حکومتی که ی له دهن سه ند و بار کیشی له
 سال ۱۸۲۶ دا وفاتی کرد . میر محمد ، که به میره کوره شورده تی بو
 به راستی امیریککی زور آزا وتوند و به کار بو اوصافی بلندی
 حاکمیتی جیی شهبه نه بو . اولاً در اوسیه بچوکه کانی وه کو
 (شیروان) و (بزادوست) ی هینایه زیر حکمی خوی به وه ؛ وله سال
 ۱۸۳۰ ی میلادیدا اعلانی سر به خوی کرد . (سورچی)
 و (خوشناو) ی تابی امری خوی کرد ؛ حاکمی به به ی (حریر) ی
 دهر پیراند و ملکه که ی دا گیر کرد . له دواییدا لشکری کرده سر (ههولیر)
 وله دوا ی محاصره گرتی و چوه سر (کوپری = التون کوپری) ،
 نهویشی زهوت کرد و ایشو کاری اداره ی ثم شارانه ی ريك خست
 و پیای خوی له سر دانان . له دوایینها (کویه) و (رائیه) شی له

حکومتی بابان سه ند و بهم ترحه حدود حکومتی خوی که پانده
(زوی کویه) .

والی بغداد علی رضا پاشا به رامهر به قوت وشوکتی میرمحمدنهی
توانی هیچ بکا و به ناعلاجی ایشه کی به شیرینی بریه وه و حکومتی
میرمحمدی به رسمی ناسی ورتبهی پاشایی دایه .

محمد پاشا ، له سالی ۱۲۴۷ ی هجری (۱۸۳۱ ی میلادی) دا ، چوسر
یزیدیه کانی صرقی موصل ، سببی چونیشی نه وه بو که امیری یزیدی (علی اغای
بالطی) ی به غدر کوشت بو و نه م علی اغایه که وره ی عشیرتی (القوشی)
بو ، برازا که ی ، که ناوی (ملایچی) بوله (مزوری) دا به علم و فضل
مشهور بو له دوا ی کوژرانی ماهی له لای محمد پاشا شکان کرد و طلبی
حق سندی کرد ؛ امیری رواندز به لشکریکی که وره وه هات وله
(زوی بادینان = زانی که وره) په ریه وه و هجومی کرده سر یزیدیه کان
و کشتاریکی زوری لی کردن و نه وانه ی که قوتار بون خویان خزانده
شاخی جودی و طور عابدین و سنجار ، و بعضیکیشیان خویان ها و ریشه
ناو شاخان و دارستانان و به شیکیشی چوبو موصل ، به لام حاکمی موصل
له رسمی لشکری رواندز پرده کی بری بوله بهر نه وه یزیدیه کان دهر
نه چون و لشکری محمد پاشا که یفته سریان وله ته بولکه ی (قوبونجق)
دا محاصره ی کردن وله دوا ی چند روژیک به سریانه زال بو و کوشتی .
محمد پاشا ، سالی دوا ی روی کرده (جزیره ی ابن عمر) و نه و ناوه ی
تالان کرد وله وی وه چوسرقه لای (ازخ) ، وله دوا ی شریکی قورس له که ل
خلقه که ی که رایه وه هوری موصل و سر یزیدیه کان ؛ وله و ناوه دا

طهاسب قلی ، له عینی سالدا به اردویہ کی صد ہزار کسی یہ وہ
 دیسان روی کردہ حدود عثمانی بالذات خوی له گہل اردوی اصلیدا
 بغدادی تہدید کرد و قوتیکیشی له قوماندای (نرکس خان) دا بو طرفی
 کرکوک نارد ، ثم قوله به سر (طوز خورماتو) داروینی ، و هرولاتیکی
 هاته پیش ویران و تالانی کرد و ظلم و شناعتی ثم نرکس خانہ له حد به دہر
 بو ، زن و مندالیشی له دہس نجات نہ بو . اطرافی کرکوکیشی بهم درده برد
 وله دواییدا روی کردہ موصل له دواي محاصره و تضییقاتیکی کم هیچی
 پی نہ کرا و گہرایہ وہ . اردوی اصلی کہ له زیر اداردی (نادر قلی) - ابو
 له ۱۷۳۳ دا ، له (بہروز) له سیروان پھریہ وہ و دوری بغدادی گرت .
 احمد پاشا ، امیری (کویسنجق و حریری) ی ، به رامبہر به قولی
 کرکوک کی عجم سوق کرد بو به لام قوتی کویہ زور کم بو شکا و تہمیرہ
 کہ شیان کوژرا .

طوپال عثمان پاشا ، کہ له گہل اردویہ ک بو معاونتی بغدادی نیرابو ،
 له ۱۹ عوز ۱۷۳۳ ی میلادیدا له نریک منصبی شطی ادہم له گہل (نادر
 قلی) دا کہوتہ شر و مغلوبی کرد ضایعاتی اردوی ایران لهم شرہ با نریک
 ۳۰،۰۰۰ مقتول و ۳۰،۰۰۰ اسیر بو .

له دواي ثم موفقیتہ احمد پاشای والی ، له قہلای بغداد ہاتہ درہ وہ
 و تعرضی کردہ سر قوتی محاصری عجم و ہ ہر و تونانی کردن .
 نادر قلی ، له دواي ثم مغلوبیتہ زوخوی کو کردہ وہ وله مدہ یکہ کی
 کہ ہدا اردویہ کی به قوتی پیکوہ نا ، و دیسانہ وہ روی کردہ عزاق . له و
 وقتہ دا سر عسکر طوپال عثمان پاشا له دوری کرکوک بو . نہایت دوار دو

له نزيك (ليلان) به رهنگاري يهك بون (۲۶ تشرينی او - ۱۷۳۳)
 و شريكی زور قورسيان كرد . اردوی نادر قلی ، هم تاره و هم به قوت
 بو و الحال اردوی عثمان پادا هيلاك و كتم بو . له گروهی سردار عثمان پاشا
 له تهسپ كهوته خواره وه و وفاتی كرد ؛ و بتر اداره و فونی معنویه ی
 اردوه كه شی تيك چو وزور حرب شكلا عهده و فونی عهده چی و بار
 کرانی ی اردوی تورك دهس عجم كوت ، به لای ناد قلی ، هم ظفره
 گوره به استفاده ی نه كرد و بوتسكینی بعضی عصیان له و تانی فارس)
 دا ویستی بگه ریته وه ایران ، له بهر ته وه له گهزن وانی و احمد پاشا
 دا به كوره ی حدودی (سلطان مرادی رابع) صلحی كرد و گهزایه وه
 بو ایران (۱۷۳۳ میلادی) .

له سالی ۱۷۳۴ ی هجریدا ، نادر قلی تعرضی کرده و لانی قفقاس
 و تقلیس زهوت كرد له بینی محافظه کانی قه لای تقلیسدا ۶،۰۰۰ كورد
 هه بو [انسیقلوپه دیای اسلام] .

له عینی سالدا دیسانه وه بمضی قوتی نادره سر عراق به لام ته هم
 اردوه ی ، به یارمه به تی قوتی كورد و عرب تا (سیننه) فریدرایه دواوه
 و لهوی پریشان كرا .

شاه طهماسبی دوهم له سالی ۱۷۳۸ ی میلادیدا وفاتی كرد
 و (نادر قلی) ، منداله گه ی شاه طهماسبی به عنوانی (شاه عباسی سیه م)
 هینایه جیگه ی و خوشی بو به و کینی [۱]

[۱] ته هم شاه عباسه هه ره هشت مازك له مقامی شاهیداما و له پاشدا
 نادر شاه خلقی كرد و خوی بو پاشاه و خاندانی شفوی به هم بهرجه نه نارچر .

لشکری مصطفی رشید پاشا به سر (جزیره) و (زاخو) داهاته
 موصل و لهوی له گهل لشکری اینجه با اقدار دا رویان کرده رواندز
 و لشکری بغدادی پیا گه یهت و له دشتی (حریر) داهه لیان دا . کور
 محمد پاشا (گهل علی بک) ی کرتبو و بی پهرین لهم در بنده سخته مادا
 ممکن نه بو ، مصطفی رشید پاشا کاغذی بو محمد پاشا نوسی و گهل
 تأمیناتی به شرفی خوی دایه و له حالی دخالتیا عفو کرد نو ناردنه و وهی
 بو جیکه ی خوی بی وعد کرد [۱] ، له سر نه مه محمد پاشا نه ی و یست
 خون له بینا بریزری و له سر قول وبری مصطفی رشید پاشا هاه
 اردو و تسلیم بو ، واقعا رشید پاشا ناردیه استامول و لهوی عفریلهی
 بزمه ند و مساعده ی کرا که بگهرینه وه بو (رواندز) ، به لام لهم
 وقتنه دا مصطفی رشید پاشا و قانی کرد . علی رضا پاشای والی بغداد
 که رقیبی رشید پاشا و دشمنی محمد پاشا بو دوس به جی نوسی بو

[۱] به گورهی روایتیکی تر ، روزی جمعه خطیبی رواندز که یه کی
 له علمای مشهوره بو له خطبه گهیدا باسی بی شرعیته تی ی شری له گهل
 اردوی خلیفه دا کرد و لشکری محمد پاشای سارد کرده وه محمد پاشا له
 دوا ی نه مه چو و تسلیم بو . صلابتی دینیله ی مانمی شرکردنی بو .
 له رساله یه کی دوس خط ، که له خاطرانی باش عالی قضای رواندز
 خیلالی حاجی عمر افندی زاده اسعد افندی استنساخ کرا وه نه لی : جدی
 نه م حائله یه که خطی افندی بوه ، له لای محمد پاشا زور محترم بوه و نه و
 نصیحتی محمد پاشای کرده که بچی تسلیم بی و خوشی له گه لیا له
 ساعت شه شی شه و دا چوته لای صدراعظم رشید پاشا .

والی، موصل وازی له محاصره هینا و روی کرده (جزیره ی ابن عمر) و اهالی قتل و عام کرد حتی زن و مندایش له مصیبتہ نجاتیان نه بو. له دواي تهم شناخت و وحشته، نادرشاه گه رایه وه موصل و سر له نو چند جاریک هجومی کرده، سری به لام نهی توانی زهونی بکاو. ویستی به بعضی شرائطی باش والی تفره دا فقط ته مهش سری نه گرت و مجبور بو به خو بو لشکر یه وه گه رایه وه طرفی بغداد.

له وقتی تهم سری عراق و شاره زوره دا اردویه کی تریش له جهت اذربایجان وه سری ته کرد. خلاصه تهم زهوا به طوله تهم جارهش به تشبثاتی صلح راه ستا.

نادرشاه، له دواي ناردنی هیئتیکه مذاکره بو بغداد گه رایه وه ایران؛ و مذاکرانی صلح طولی کیشا.

معامله ی نادرشاه در حق به کورد زور خراب بو و کورده کان ته یان بغضاند. حتی دار به سری له گه ل طویال عثمان پاشا دا، به له جه کوران هجومه یه کیان بو ههل بستبو. سببی تهم تفرتهش ظلم و خرابه ی نادر شاه بو. له جله غدیری عزل کردنی (سجازوردی خان) ی حاکی اردلان وله جیکه ی تهو دانانی برا که ی خوی بو که بوه سببی عصبانی کوردی تهو ناوه.

له سالی ۱۷۲۷ ی میلادیدا، ویستی که کوردی خوراسان (عشیرتی جهکزک و قره چورلو) بکا به کز تورکانه کانا، و کورده کان به کویان نه کرد له سر تهمه نادرشاه بو جزا نقلی (مشهد) ی کردن؛ وله سالی ۱۷۴۷ دا وله چونی بو سر کوردانی خوراسان له رینکه، له ۷۳ خیزران

(به روایتی که تر ۱۹) دا کوژرا [انسقلاو په دیا] .

له دواي قتلې نادرشاه، ايران شيوا ولام بينه دا فعاليتي كوردی
ايران زيادى كړد، و حكومتى كوردى (زه ند) له م صره يدا تشكى
كردوله ۱۷۵۳ ى ميلادى په ووه تاسالى ۱۷۹۴ يعنى ۴۱ سال دواي كړد .
نهم حكومتى (زه ند) ، به سبب التجا و مقصدى همايه ي امرای
بابانه ووه گه لى جار له گه ل حكومتى عثمانيدا تيك چوه و گه لى حرکاتى عسكريه
له منطقه ي عراق و شهرزوردا كرا . نهم حرکاتانه به تفصيل له تاريخى
ولاتى سلیمانيدا باس نه كړى .

په كى له اسبابى له ناو چونى حكومتى (زه ند) ، بى هيزى و گه مې ي
عشیرتى (زه ند) بو . نه يان توانى به ته واوى يارمه يه تى احفادى كريم
خان بدون .

بو تلافى نهم نقصانه كريم خان بعضى عشائرى كوردى قتلې شيراز
كرد بو (احمد وند، گورونى له و عشائره ن) .

له دواي انقراضى حكومتى (زه ند) ، افغا محمد خانى قاجار در حق
به عشائرى كورد و باخصوص (زه ند) ظلميكى بى اندازه ي كرد و گه لى
رؤساي كوشتن له خاندانى كريم خان به غيرى يكيك (عبدالله خان)
كس له ده سى رزگار نه بو، و زوريشى له م عشائره بو جيگايانى دورى
ايران ته جبر كړد و عشائرى توركانى هينايه جى [تاريخى ايران . مالمولم]

له سالى ۱۱۹۳ ى هجريدا، عبدالباق پاشاى والى ي موصل كه يه كى
له كوله منه كانى بغداد بو و به ظالمى مشهور بو، صرف به قصد، تالان،
لشكرى كرده سر عماديه و هرچى مالياتيان هه بردايه پيش خوى و هيناي

بو طرفی موصل به لام خه لکی (عمادیه) که وتنه شوینی و تنکیان بی
هه ل چنی و کوشقیان و تالانه که یان گیراوه .

حکومتی قاجار ، که له دوای (زهند) له ایراندا تشکی کرد بین بین
له کهل حکومتی عثمانیدا شروجدالی بوه و تعرضی کرد و تالانانی کورد .
عشیرتی (شکاک) ، له زیر اداره ی صادق خانی رئیس دا کهل
یادمه یه تی دامزرانی حکومتی قاجاری کرد .

له ابتدای دوری فتح علی خاندان ، صادق خان عصیانی کرد به لام
مغلوب بو [۱۲۱۱ هـ]

۳ - کورد ، له اواخری عصری ههژدهمین

و عصری نوزدهمین میلادیدا

والی بغداد ، بر تسکینی و قوچانی متنفک و تأدیبی شایزاده ، له
قوتی کورد گهتی استفاده ی کرد [۱۷۸۷ ، ۱۷۸۸ ، ۱۷۹۴] .

له سنلی ۱۸۲۴ دا ، بابان عبد الرحمن پاشا ، له تزیک (کفری) ،
له کهل ازگدوی والی بغداد داشتری کرد و شکاک . لهم قوچانه دا کوردی
شهرزور ضایعاتیکی زوری دا .

به سبب التجای عبد الرحمن پاشا ، حکومتی ایران به اردویه گوه
تهدیدی بغدادی کرد و ولاتانی تزیک حدودی تالان کرد . لهم مداخله
و تعرضاتی ایرانیه ، به سبب اصرای بابانهوه دوامی کرد .

وقوچانی تیمور پاشای (میلی) ش تصادف لهم دوری کرد :

حکومتی عثمانی ، له سر بعضی استیجابی اداریه لوای (ماردین) ی
 خستبوه سر بغداد . اهالیی ئەم منطقه یه سیه نوع بو : به شی تورکان
 له شاره کانا ساکن بون . قسمی شاخ وداخی (طور عابدین)
 و (فرجه طاغ) به دەس عشائری به قوتی کوردیه بو . طرفی صحراش
 به دەس قبائلی عربیه بو ، به لام نفوذ و قوتی کورد ، به سر ههردو
 پشه کهدا غالب بو واقعا ئەمانه ته نیا عشیرتیک نه بون به لام چونکه
 ئەوندە له گهل غربادا نیکهلی یان نه بو پا کیه تی خوینی خویان محافظه کرد
 بو وهه مویان ، خویان به عشیرتی (میلی) ویا منسوبی ئە زانی وگرد
 بو نهویان به دوری رئیسیکدا زور آسان بو . به کوردهی ئەم کومهلی
 ویکدلی به یان ، چه له ناو اردویه کدا وچه له وقتی نا امینیدا داغما ممکن
 بو که پینه عضویکی فعال و تهدیدکار ، به لام ههراحتیاجیان به رئیسیکی
 مقتدر بو که سوق واداره یان بکا . و ئەم رئیسەش له اوخری عصری
 دوانزمینی هجریدا په یابو وناوی (تیمور پاشا) بو .
 ئەم پاشایه ، له خاندانیکی مشهوی کورد بو و مده تیک له استامولدا
 گهلی مأموریتی گهوره گهورهی کرد بو . له دواییدا ، ههراچونی بو
 له بهر چاو گهوت و فرستیکی دوزیهوه له استامول ده رچو وهاته لای
 عشیرتی (میلی) و بو به رئیسیان [۱] .
 سیر (بو کینگام) ئەلی : تیمور پاشا ، ههراچنده جهه رده و پیاوخرایی
 نه و ناوه هه بو هه موی هینایه لای خوی و بهم ته رچه زو قوتیکی مناسبی

[۱] ئەم باسه ، له تاریخی (چوار عصری دوانیی عراق) وله

(تاریخی جودت) وهه کیراوه

بیکه وه ناو تمجیزی کردن و چونکه خوی اساساً شاره زای حیاتی عصیان
و شقاوت بو شه و ندهی پی نه چو که له و ناوه دا ناو بانگی دا و والیانی
حلب و دیار بگری خسته ترس و لرزه وه ، [مه زو بوتامیا .
لاپه ده - ۲۹۳] .

باخصوص ریگهی بینی حلب و دیار بکر و موصل عادتاً برابو ، اول
تشیقی لایردنی شه تهلکه یه بی نتیجه ما نهایت والی بغداد ، (سلیمان
پاشای گه وره) ، له طرف (استه مول) ه وه بو له ناو بردنی تهلکه ی
تیمور پاشا مأمور کرا له سالی ۱۲۰۶ ی هجریدا به اردویه که وه هاته
موصل و له ویش نزدیک سی هزار سوار یکی گرد کرده وه به شی زوری
شه اردوه کورد بو . والی حلب ، والی رقه ، متصرفی ملاطیه ش
به خویان و قوتیان وه له م اردو دا بون . سلیمان پاشا ، روی کرده
(ماردین) . تیمور پاشا به رامهر به م قوته گه وره یه موفق نه بو
به هزار حال له قه لای (بوک) ده رچو . و چو بو طرفی حلب له دوای
شه ، سلیمان پاشا ، عشاری (میلی) ی به شدت تأدیب کرد بالذات
وه بوده (بک) ی (ماردین) یس که وته ژیرشبه وه و عزل کرا طرفدارانی
تیمور پاشا اعدام کران سعدون بکی برای تیمور پاشا و محمود بکی
آموزاشی له ناو شه مانه دا بون . سلیمان پاشا له پاشدا ابراهیم بکی برای
تیمور پاشای کرد به رئیسی (میلی) .

اساسی شه همو شر و دعوا یه ضعیفتی اداره بو . جیگه یه کی
وه کو (ماردین) که له بن دهس دیار بگردا بو ربطی بغداد کرابو ، حرم
اداره ، ارتکاب و ظلم له حد به ده ر بو له ته سی شاری (ماردین) دا

پاشا گوردانی [انارشی] بو . چند دفعه به رامبه ر به متسلم ، به
تفنگچی باشی ، به و به یوده عصبیان و اختلال کرا . طلبی معاونت له عشائر ،
تفاق و اختلاف ، تأثیراتی مضره ی له موصل و بغدادا ، دشمنایه تی ی بینی
تودك و كوله من و میلی . . . و الخ امور اداره و استراحتی اهالی ی نیک
و مکان دا بو .

سلیمان پاشا ، که رایه وه بغداد و تیمور پاشا بهر دهس نه کهوت ی له
پاش سیه سال هاته بغداد و دخالتی به سلیمان پاشا کرد و عفو کرا ی وله پاش
بینیک کرا به والی (رقه) ، به لام له وی چونکه له گهل دشمنه قدیمه
کانی دا کهوته ههراوه ، ایسی اداره زحمت بو و تقلی سیواس کرا .
له دوا ی ابراهیم بك ریاستی عشاری (میلی) که وته دهس ایوب
بك و مده نیکی زور به دهسینه وه ما و به سر به خوبی حرکتی کرد
و حکومتی عثمانی نه ته نامی . له دوا پیدا لشکری هاته سر وله پاش
شریکی زور گیرا و برایه دیار بکر وله وی له چاپخانه دا و قانی کرد .
له دوا پیدا ریاست انتقالی کرده (تیماوی) بك ، که کوره زای تیمور پاشا
بو . هم رئیسه ، له شر و دعوا ی بینی حکومتی عثمانی و مصر دا فرصتی
دی و یاریه ی ابراهیم پاشای دا و حتی (ماردین) یشی زهوت کرد به لام
له مصادمه به کدا کوژرا . له دوا ی هم ذاته وله پاش رجعتی لشکری
مصر ، حکومتی عثمانی نه و ناوهی دیسانه وه دا گیر کرد و به سببی نی
صاحبی ، شیری میلی توشی بی هیزی و فقیری بو عشاری طی و شمجار
ته نگبان بی هه لپنی و دیهانی و ولایتیانی زهوت کرد . له پاش بینیک
محمد بکی کوری تیماوی بك ویستی عشیره ته که ی کوکانه وه و والی ی شام

مقداری عسکری دایه و ورده ورده عشائری عربی له اراضی میلمی
 دهر کرد و عشیره ته گهی کو کرده وه (ویرانشهر) دا قه لایه کی درست
 کرد . له پاشدا توشی تعرضی عمر پاشای دیار بکر بو و گیر را و برابه
 چپسخانهی دیار بکر . ابراهیم بکی کوری التجای کرده مصر به لام
 هیچی بونه کرا له دواییدا چوه استامول و به واسطه ی خدیو اسماعیل
 پاشاوه عفوی باوکی له سلطان عبد العزیز استحصالی کرد و گه رایه وه ،
 باوکی له دیار بکر نجات دا به لام له پاش بینیک محمود بك مرد وه
 مبادی سلطنتی سلطان عبد الحمید دا امارتیکی به قوتی بو ابراهیم
 پاشا به جی هیشت .

له سالی ۱۲۲۳ ی هجریدا ، صدر اعظم کورجی محمد رشید پاشا ،
 به اردویه که وه بو تأمین آسایش تا دوری موصل هات وه ولاتی
 (بادینان) دا بعضی حرکاتی کرد (عمادیه) و قه لا کانیتری زهوت کرد
 وزوری له امرای کورد قتل ونفی کرد . هر امیری (ارزن) درویش
 بك ، به واسطه ی اطاعتیه وه لهم شره نجاتی بو (تاریخی موصل) .

لهم دوره دا ، اداره ی کوردستان زور پریشان بو . اهالی بهخویان
 و مال و روحیانه وه دائماً له زیر تهلکه دا بون . امرای و مأمورین دائماً
 چاویان له روتاندنه ویان بو . والی و متصرفه دراوسیه کان له رقی بکتری
 مالی اهالیان ویران نه کرد . محافظی وان محمد درویش پاشا ، قفسانیتی
 له گهل متصرفی (موش) سلیم پاشا بو ؛ له سالی ۱۲۳۳ ی هجریدا ،
 عشیرتی (سبکی) ی له هات دا و بعضی عشیرتی تریش له گهل ریک
 خست و بعضی نواحی موشی بی تالان کردن . سلیم پاشا به رامپهر

به مه ، (چپلاق شیخ) ناویکی له گهل بعضی قوتی کورد ناردده سر
(عادلجواز) و نه و اطرافه ی صاف له صاف تالان کرد و بهم تهرخه
نهم پاشا نامبارکانه بو ویران کردنی ولاته که یان کوتبونه مسابقه
(تاریخ جودت . جلد - ۱۱ ، لاپه ره - ۲۰) .

نهم درویش پاشایه مادتا حکومتی نه نه ناسی ، جار جار بو منفعتی
خوی تعرضی نه کرد . ولاتانی ایران و حکومتی توشی مشکلاتی سیاسییه
نه کرد . اه و اندا سکه ی لی نه دا . له سر نهم احواله ی بو (قیر شهر)
تحویل کرا . نه چو و عصیانی کرد و بوه سببی محوی خلقی (یمن پاشا) .
له دواییدا سرعسکر حافظ علی پاشا به قونیک زوره وه هاته سر (وان)
و کرنی ، و درویش پاشای عاصی گرت و اعدای کرد .

عصیانی اهالی دیار بکریش له (بهرام پاشا) هر له م دوره دا بو .
بهرام پاشای والی مجبور بو طلبی معاونتی له رئیس عشیرتی (میلی)
ایوب بک کرد وله اطنه و سیواسیشه وه بعضی معاونتی بو هات و عصائی
تأدیب کرد .

له سالی ۱۲۳۶ دا ، حدودی شرقی عثمانی به سبب تجاوزاتی عشائر
و اشقیای ایرانیه وه کوتبوه تهلکوهه . ریگهی (بازید - ادروم)
برابو . له لایه کی ترموه ۵۰۰ مالیکی عشیرتی حیدرانلی له ایرانیه وه
هاتبونه دوری (نوش) . حکومتی ایرات نه مانهی به شدت طلب
نه کرد . نهم احواله بوه سببی نزاعیکی سیاسی له بینی دو حکومتدا
ذاتاً له م دوره دا ، احوالی ایرانیش زور عجائب بو . محمد علی میرزای
حاکمی کرمانشاه و عباس میرزای حاکمی آذربایجان هر سر به خوحرکتیان

نه کرد و بو تعرض له ولاتانی حدودی عثمانی ، دائماً بیانویان نه گرت
 اوضاع و حرکاتی امرای بابان ، بو (محمد علی میرزا) دائماً وسیله‌ی مداخله
 بو . ضعیفی و لیمهد عباس میرزا در حق به تور کیا خراپتر بو هیچ
 کوی نه نه دایه معاهده و مصالحه . مثلاً ، نه بینین که قونیکچی عجم ، له پریکا
 له حدودی (وان) تی نه پهری وقفه لایه کی وه کو (جاری) ی عثمانی
 محاصره نه کا . له لایه کتیره وه قوایک له اشقیای ایران تا (موش) دی
 وله که ل سلیم پاشای منصرفیدا شریکی دور و دریز نه کا ا (تاریخ
 جوت . جلد - ۱۱) .

عباس میرزا ، نهایت له مشغولیتی حکومتی عثمانی له کهل یوناندا
 استفاده ی کرد وله پریکا له ۱۲ ذی الحجه ۱۲۳۶ ی هجریدا نجاوژی
 حدودی کرد ، (طوپراق قلعه) و (بایزید) ی زهوت کرد . قولیکی
 تری اردوی ایران ، به دوا ی عفرتی (حیدرانلی) [۱] دا روی کرده
 (دیار بکر) ، (بنلیس) ی زهوت کرد ، ولاته گهی ویران کرد و زوری
 له اهالی به دلیل برد . منصرفی موش سلیم پاشا اطاعتی کردن . قولیکیتیشی
 روی کرد بوه (ارجیش) و زهوتی کرد .

له طرف عراقه وه ، شهزاده محمد علی میرزاش روی کرده بغداد و تا
 (شهر بان) هات به لام ، داود پاشای والی به حسن تدبیری خری منع
 ضرری کردن .

[۱] انسیقلو په دیای اسلام ، نهلی به سببی وقوعانی عشائری
 (خضرانلو) و (سپیکان) نه م هه رایه فهوما .

حایت زستان هات به سرا واردوی عجم گه رایه وه ایران
 سالی دو اییش عباس میرزا دیسان تعرضی کرد ؛ واردوی جلال پاشای ،
 که بو سندنه وهی (طوبراق قلعه) هاتبوش کاند . له دو اییدا نه خوشی ی
 رشانه وه اردوی ایرانی گیرایه دو وه [تاریخی جودت] .
 خلاصه سالی دوایی له (ارضروم . دا دیسان صلح کرا وه سر
 حدودی (سلطان مراد) قرار دزا . به لام حکومتی ایران منطقه ی
 (زهاو) ی چول نه کرد و همیشه ی مداخله ی یشی (سلجانی) ش
 هر و امایه وه .

له سالی ۱۲۴۶ ی هجری ۱۰۴۷۱ (میلادی) دا دیسان له بینی
 حکومتی عثمانی و ایراندا شره هه کرس . به لام له سر مداخله ی حکومتی
 انگلیز و روس هه دولاده میان هه گرت وه ارضرومدا معاهده به کی
 تازه یان کرد . به کوره ی شه معاهده به ولانی (زهاو) کرا به دو به
 شه وه به شیکی له گال نوای سلجانییدا بو حکومتی عثمانی ترک کرا
 له بینی سالی ۱۸۴۸ و ۱۸۵۲ میلادیدا ، به معرفتی ممثلی چوار
 حکومتی وه حدود تحدید کرا ؛ به لام به سبب عنادی ممثلی تورک درویش
 پاشا وه فراریکی قضی به درا . چونسکه درویش پاشا نهک هر قضای
 (قوملور) بلکودارای هه موولانی جنوبی (بحری و ورعی) ی شه کرد .
 له بینی حادثاتی عصری نوردده مدا — هر وه کو میجر (سون) شهلی
 [به تبدیل له مه زوپوتامیا و کوردستاندا لایه ره - ۳۷] — وفون
 مینورسکی تصدیقی شه کا ، بعضی له امارت کانی کورد چند دفعه به
 حبسکی ملی و به امیدپکی استقلال قیامپان کردوه ، و خلاصه ی شه

قیامانه و هکول خواره و هکول باس نه کری وایه .

زوری نه م حرکتانه له طرف امرای به به و هکول گراوه .

(بکر بک) ی کوری سلیمان به به له ۱۷۱۶ ی میلادیدا به رامبه ر

به حکومتی بغداد هلسا به لام بوی نه چوه سر و کوزرا .

سلیمان پاشای خالد پاشا ، له دوای وفاتی (ابو لیله) ی والی

بغداد به لشکر یکی مناسبه وه روی کرده بغداد وله نریک (کفری) شریکی

قورسی کرد به لام بوی نه هات و تا دوایی عمری عادتا حکومتیکی

سر به خوی کرد .

تشیبئی عثمان پاشای محمود پاشا ، هر چند نه کوله فله وه به لام

زور و اسم بو . له گهل مصطفی آغای متسلمی بصره و شیخ نوینی اتقاقی

کرد بو و فکریان زهوت کردنی ولاتی بغداد و بصره بو . به لام سلیمان

پاشای والی بغداد پی زانی ولی نریک دان (۱۷۸۹ م)

تشیبئی عبدالرحمن پاشای به به : نه امیره و کورده محمود پاشای

به به بو . له سال ۱۷۸۸ ی میلادیدا بو به حاکمی و ذلی نه به رو

هوشیار و آزاورشید بو . شش دفعه هاتونه مقامی امارت ، و به فاسده

به کی کور زور بیست و چوار سال حکمی کرده . بو تاسیسی حکومتیکی

گوره و سر به خوینی خوی زور هه ولی دا و چند طار به رمبار به

حکومتی عثمانی قیامی کرد . دو دفعه له در بندی بازباندا ، شری له گهل

اردوی بغداد کرد وله هر دو کیانا ، به تاثیر خلد پاشای برای که له گهل

والبا متفق بو ، موفق نه بو . سپه م دفعه وله زمانی عبد الله پاشای

والی بغدادا دیسانه وه روی کرده بغدادا وله نزیك (کنری) له گهل
 اردوی بغدادا شریکی قورسی کرد و نه وه ندهی نه مابو که اردوی بغدادا
 بشکینی به لام طالعی حرب مساعدهی نه کرد وله نتیجه داشکا .
 حسادت و تفاق بر او خزمه کانی نه بوایه ، زور محتمله که غلبه ی به سر
 بغدادا بگردایه و حکومتیکی گه وره ی له عراقدا داعیزاندا یه [بو
 تفصیلات تماشا ی تاریخی سلطانی بکه]

تقی محمد پاشای رواندزی : تهبشکی تر له طرف محمد پاشای
 رواندزی به وه کرا . ثم امارته بچوکه له سال ۱۸۱۰ ی میلادی به وه
 وله پاش (اونغوز بك) گه وته دمس مصطفی بك ، ثم امیره له طرف
 حاکمانی به به وه زور نا راحت کرا له حالی پیریدا ، کوربکی که ناوی
 (محمد بك و یا میر محمد) بو حکومته که ی له دمس سه ند و باو کیشی له
 . الی ۱۸۲۶ دا وفاتی کرد . میر محمد ، که به میره کوره شورده نی بو
 به راستی امیربکی زور آزا وتوند و به کار بو اوصافی بلندی
 حاکمیتی جی ی شبهه نه بو . اولاد او سیه بچوکه کانی وه کو
 (شیروان) و (بزادوست) ی هینایه زیر حکمی خوی به وه ؛ وله سال
 ۱۸۳۰ ی میلادی اعلانی سر به خوی ی کرد . (سورچی)
 و (خوشناو) ی تابعی امری خوی کرد ؛ حاکمی به به ی (حریر) ی
 دهر پیراند و ملکه که ی دا گیر کرد . له دواییدا لشکری کرده سر (هه ولیر)
 وله دوا ی محاصره گرتی و چوه سر (کویری = التون کویری) ،
 نهویشی زهوت کرد و ای شوکاری اداره ی ثم شارانه ی ریک خست
 و پیاوی خوی له سر دانان . له دواینها (کویه) و (رانیه) شی له

حکومتی بایان سه‌ند و بهم تهرجه حدود حکومتی خوی که یانده
(زی‌ی کویه).

والی بغداد علی رضا پاشا به رامهر به قوت وشوکتی میر محمد نهی
توانی هیچ بکا و به ناعلاجی ایشه‌کی به شیرینی بریه‌وه و حکومتی
میر محمدی به رسمی ناسی ورتبه‌ی پاشایی دایه .

محمد پاشا ، له‌سالی ۱۲۴۷ ی هجری (۱۸۳۱ ی میلادی) دا ، چوسر
یزیدیه‌کانی شرقی موصل ، سببی چونیشی نه‌وه بو که امیری یزیدی (علی اغای
بالطی) ی به غدر کوشت بو و نه‌م علی اغایه‌که وره‌ی عشیرتی (القوشی)
بو ، برازا که ی ، که ناوی (ملایچی) بوله (منزوری) دا به علم و فضل
مشهور بو له دوا‌ی کوژرانی ماهی له لای محمد پاشا شکان کرد و طلبی
حق سندی کرد ؛ امیری رواندز به لشکریکی که وره‌وه هات وله
(زی‌ی بادینان = زانی‌که‌وره) پهریه‌وه و هجومی کرده سر یزیدیه‌کان
و کشتاریکی زوری لی کردن و نه‌وانه ی که قوتار بون خویان خزانده
شاخی جودی و طور مابدین و سنچار ، و بعضیکیشیان خویان هاریشه
ناوشاخان و دارستانان و به شیکیشی چوبو موصل ، به لام حاکمی موصل
له ترسی لشکری رواندز پرده‌کی بری بوله بهر نه‌وه یزیدیه‌کان ده
نه چون و لشکری محمد پاشا که یشته سریان وله ته پولکی (قوبونجق)
دا محاصره‌ی کردن وله دوا‌ی چند روژیک به سریانه زال بو و کوشتی .
محمد پاشا ، سالی دوا‌ی روی کرده (جزیره‌ی ابن‌عمر) و نه‌وناوه‌ی
تالان کرد وله‌وی و ه‌چوسرقه‌لای (ازخ) ، وله دوا‌ی شریکی قورس له‌گهل
خلقه که ی که رایه‌وه هوری موصل و سر یزیدیه‌کان ؛ وله‌وناوه‌دا

کشناریکی زوری کرد . حاکی موصل له به ربی لشکری و بی هیزی
و شدت و دهشتی محمد پاشا کهوتبوه ترس و لرزه وه .

محمد پاشا سالی درایی ه رو، کرده طرفی (عقره) ، و له دوای
مخاصره به کی کرب زهوتی کرد و اسماعیل پاشای حاکی رای کرد ؛ له
پاشدا چوه سر (زیبار) که به دهس امیری (عمادیه) سعید پاشا وه بو .
محمد پاشا له دوای شریکی به طول و گه وره سعید پاشای شکاند وله و
ولانه ی دهر کرد و (موسی پاشا) [۱] ی کرد به حاکی (عمادیه) ؛
ثم موسی پاشایه له عائله ی امرای بادینان و رقیبی سعید پاشا بو و خوی
کو تا بوه لای محمد پاشا .

محمد پاشا ، له پاش ایسی (عمادیه) و (دهوک) ، (زاخو) شی ی
گرت و مأموری خوی له هر دانا وله هه مو ولاتی بادیناندا امنیت
و اطاعتیکی واپه یا بو که کس نه ی بیستبو له ترسی میر محمد پاشا که سی
نه ی نه ویرا خراپه بکا . ثم امیره گه وره یه زور دیندار بو و هیچ
حرکتیکی به بی فتوا و رای علما نه نه کرد و قانونی نه و قرآن عظیم الشان
و شرعی شریف بو . وه کو میجر لونگریک نه ی ضبط و ربطی و امنیت
و راحتی ولاتی پاشا کوره نامسبوق بو و به ته و اوی عکسی ولاتانی

[۱] میجر لونگریک له کتیبه کی (جوار عجمی دوابی عراق .
لاپه ره - ۲۸۶) خویدا نه ی ، که محمد پاشا ، رسول بکی برای کرد به
حاکی عمادیه . و الحال تاریخی موصل موسی پاشا نه ی . به لام صحیحی
(موسی پاشا) به و رسول بک له دفعه ی دوه ما بوه به حاکی

در اوسیه‌ی وه کو بغداد بو که به راستی له قانون و شریعت محروم بو .
 له دواى ا زاخو (دیسانه وه روی کرده (جزیره) و (حصن کیف)
 و (جزیره) و بدر خانیه کانی خسته ترس ولززه وه . (ماردین)
 و (نصیبین) یشی تهدید کرد .

له پاش گرانه وه ، خه لکی (عمادیه) ، (موسی پاشا) یان دور
 کرد و دیسانه وه محمد سعید پاشایان له جی ی دانایه وه و نهم خبره که یشته
 محمد پاشا و سر له نو به لشکریکی زوره وه روی کرده دوری موصل
 و خلقی نهم شاره که و تنه ترس و له رزه وه . به لام محمد پاشا امرض نه کرده
 شاره که ، و روی کرده (عمادیه) و سیه مانک محاصره ی کرد و له دوا پیدا
 شاره که تسلیم بو ، و سعید پاشایان تسلیمی پاشا کوره کرد . محمد پاشا ،
 جزای بی اطاعتی اهالی ی به شدت دا و زوری لی کوشتن و له پاشدا
 (رسول بك) ی برای کرد به حاکم به سرپانه وه و (عمادیه) ی ربطی
 رواندز کرد .

له م بینه دا متصرفی موصل محمد پاشا له نه بونی میره کوره له رواندز
 استاده ی کرد و وایستی سرکزه که ی بگری واقعا و کیلی میره کوره رشید
 بك . کپشایه شاخه وه به لام لشکری موصلیش گه رایه وه .

له م بینه دا حکومتی عثمانیه صدر اعظمی پیشو و والی ی (سیواس)
 مصطفی رشید پاشای بوتسکینی نه و زاوه ، آور کرد و والی بغداد و متصرفی
 موصلیش امری یاری به داینان و درگرت . مصطفی رشید پاشا ده سی کرد
 به لشکر کو کرده وه . محمد پاشای رواندزیش خوی کپشایه سرکزی
 خوی و انتظاری وضعیتی کرد .

لشکری مصطفی رشید پاشا به سر (جزیره) و (زاخو) داهاته
 موصل و لهوی له گهل لشکری اینجه با اقدار دا رویان کرده رواندز
 و لشکری بغدادی پیا گه یهت وله دشتی (حریر) داهه لیان دا کور
 محمد پاشا (گهل علی بک) ی کرتبو و بی پهرین لهم در بنده سخته داد
 ممکن نه بو ، مصطفی رشید پاشا کاغذی بو محمد پاشا نوسی و گهل
 تأمینانی به شرفی خوی دایه وله جالی دخالتیا عفو کرد نو ناردنه وهی
 بو جیکه ی خوی بی وعد کرد [۱] ، له سر ته مه محمد پاشا نهی و یست
 خون له بینا بریزی وله سر قول وبری مصطفی رشید پاشا هاته
 اردو و تسلیم بو ، واقعا رشید پاشا ناردیه استامول و لهوی عفری هی
 بوسه ند و مساعده ی کرا که بگه رینه وه بو (رواندز) ، به لام لهم
 و قته دا مصطفی رشید پاشا و ظانی کرد . علی رضا پاشای والی بغداد
 که رقیبی رشید پاشا و دشمنی محمد پاشا بو دوس به جی نوسی بو

[۱] به گورهی روایتیکی تر ، روژی جمه خطیبی رواندز که یه کی
 له علمای مشهوره بو له خطبه که یدا باسی بی شرعیته تی ی شری له گهل
 اردوی خلیفه دا کرد و لشکری محمد پاشای سارد کرده وه محمد پاشا له
 دوا ی ته مه چو و تسلیم بو . صلابتی دینی هی مانمی شرکردنی بو .
 له رساله یه کی دوس خط ، که له خاطرانی باش عالمی قضای رواندز
 خیلا نی حاجی مرافندی زاده اسعد افندی استنساخ کرا وه ته لی : جدی
 ته م حائله یه که خطی افندی بوه ، له لای محمد پاشا زور محترم بوه و ته و
 نصیحتی محمد پاشای کرده که بچی تسلیم بی و خوشی له گهل یا له
 ساعت شه شی شه و دا چوته لای صدراعظم رشید پاشا .

استامبول که به گهر محمد پاشا بینه‌وه رواندز، ایترا داره‌ی حکومت زحمت
 نه‌بی و کنجایش نامینی . له سر نه‌مه استامبول دهس به جی ته‌تیریکی
 له‌گه‌ل فرمانی کوشتندا نارد به دوایا وله (سیواس) گه‌یشتیه وله طرف
 والی سیواسه‌وه امری اعدام به جی هینرا [۱] .

له دوای محمد پاشا ملکه‌گی بهره بهره‌گوتنه وه دهس تورک
 و امارته‌گی رواندز به ته‌واوی له ناو چو .

بهم ته‌رحه شه‌وقی سلطنتی میره‌گوره ، که له ظرفی چوار ساله‌ا له
 حدودی ایران‌ه‌وه تا (سنجار) و (حصن کیف) ی روناک کرد بوه‌وه ،
 به چاوه‌وه بو و کوژایه‌وه . زور ره‌نگه که نه‌گهر نه‌م امیره جسور
 و قهاره نه‌ونده‌ی رعایتی شرعی نه‌کرد مراعاتی سیاستی بگردایه
 له‌م تشبیه‌یدا به ته‌واوی موفق نه‌بو و حکومتیکی به طول و سر
 به خوی دا نه‌مزراند .

تشیبته‌ی اصماعیل پاشای بادینانی : نه‌م اسماعیل پاشایه ، له پاش

(رول بک) ی برای محمد پاشا (عمادیه) ی کرتنه ژیر سکی خوبه‌وه
 و دیهات و ولاتانی نزدیکه‌شی دا گیر کرد و به سر به خوی ده‌سی کرد
 به حکم کردن . له پاش بینیک له سالی ۱۸۳۵ ی میلادی‌ا ، تصرفی موصل
 (اینجه بایراقدار محمد پاشا) له‌کری کرده سری وله دوای محاصره‌یه‌کی
 به طول (عمادیه) ی زهوت کرد به لام اسماعیل پاشا به خوی قوتیه‌وه

[۱] به روایتیکی تر ، محمد پاشا به سواری ی گه‌می ده‌تونه (طربزون)

وله وی گیراوه و کوژاوه .

ده رچو و خوی که یانده قه لای (نیروا) که له شمالی شرقی عمادیه وه یه .
متصرفی موصل له دواى جی به جی کردنی ایشوکاری عمادیه
که رایه وه وله ریگه ییدا له دى (کر محمد عرب) دا رۇسا و آغا پانی
شیخانی کو کرده وه وه روی کوشتن .

له پاش به پیشیک اسماعیل پاشا لشکر یکی باشی پیکه وه نا و روی کرده
موصل و کاغذی بو محمد پاشا نومی و طلبی (عمادیه) ی لی کرد .
متصرف کوی نه دایه . له پاشدا اسماعیل پاشا روی کرده (جزیره)
و مده تیک له وی مایه وه و مخاربه ی له کهل رۇسای عمادیه کرد وله که لپان
دی که وت وله سال ۱۷۵۸ ی هجری (۱۸۴۲ ی میلادی) دا چو و داخلی
عمادیه بو . که هم خبره که یشته . متصرفی موصل دهس و برد لشکری کو
کرده وه و روی کرده (عمادیه) ؛ اسماعیل پاشا به لشکره وه سات
به پیری وه وله نزدیک دى (عین توتا) دو لشکر به ره نگاری به ک بون .
وله پاش شریکی زود لشکری عمادیه - رهنگه به فیل - بلا وه ی کرد
وله دواى که رانه وه ی اردوی موصل دهس و برد کرد بونه وه وله ریگه ی
شاخه وه رویان کرده موصل ؛ دى (القوش) ؛ که له ریگه یا نا بو ،
تالان کرا و بعضی قتل و قتالیش روی دا وله دوا ییدا اسماعیل پاشا
که رایه وه (عمادیه)

له دواى تسلیم بونی محمد پاشای رواندزی ، اردوی مصطفی رشید
پاشا چو سر عمادیه و محاصره ی کرد له پاش مده تیک قه لا تسلیم بو
و اسماعیل پاشا گیرا و نیر رایه بغداد و حبس کرا . و دوری هم امیری
بادینانپش به سرچو ؛ و حکومتی عثمانی هم تهنانه ی به که به دفع

کرد و الحال نه بوایه نه امیرانه اتحاد بکن و به اتفاق و برابری مدافعه
به کی مشترکه بکن!

له دواى گوتنى (عمادیه) ، عقرب و دھوکیش زهوت کرا و ساکائی
ارثی نه و لاتانه بهك له دواى بهك له بغداد و موصل دا به زور دانران .
وله هه و ولاتی بادینان و سوراندا اداره ی تورک جی کیربو .
ناوه دا هر امارتی به به مابو و نه ویش به سبب رقابت و نزاعی بگزاده
کانی به به ووه روی کرد وه بوتان .

تشیبى احمد پاشای به به : درحق بهم حرکنه ایضاحاتیکی باشده سی
نه گوت به لام میجرسون هر نه وهنده نهلی : که احمد پاشا ویستی
به رامبهر به تورک اختلال بکا وحتی بهم فکره الایکی منتظمی تشکیل
کرد وله سر اصولی تازه تعلیم و تربیه ی کرد موجودی چوار طاوور وهر
طاوور یکیشی هزار محارب بو قوتی طویجیشی بیکه ووه نا . له پاشا دا
روی له حکومتی بندا وهر کیر وچوه سرکویه . به لام رفقی نه بو وله
جریانی وقوعات وادهر نه گوی که مانعی موفقیتی ، مجرود پاشای مای
بو که له گهل اردوی عجمدا هاته سر سلیمانی وزهوتی کرد ، وعبد الله
پاشای براشی له گهل والی ی بغداد نجیب پاشا دا متفق بوه .

تشیبى امیر بدر خان بك [۱] نه امیره له سالی ۱۸۱۲ ی میلادیدا
بو به امیری جزیره و بوتان هیشتا عمری هه زده سال بو . له لایه که ووه
ویستی بهر به پستی فروفیلی تورک له ناو مارتنه که پیدای بکا وله لایه

له رساله که ی دو قنور (بله ج شیرکوه) وهر گیراوه .

کیتريشه وه سعی بکا بو نجات دانی هه مو ولانانی کورد له دهس تورک ،
 و په یا کردنی په کیه تی و برایه تی له بینی امرا ورؤمهای کوردا . و واقعا
 امرای عشائری ولاتی (وان) و (حکاری) و (خیزان) و (موشن)
 له گهل بعضی هیتی به نا و بانک له م خصوصه وه له گهل ریگ که وتن
 امیر بدر خان دهه سی کرد به خو حاضر کردن . کارخانه په کی قنک
 و باروتی له (جزیره) ها هینایه وجود ؛ و تشبثی بو بعضی ایشی
 باشریش کرد .

له وقتی لهم استحضاراته دا بو ، که نسطوریه کانی بوتان له دانی
 رسوی امیریه امتناعیان کرد و امیر بدر خان ده هزار که سبکی ناردنه
 سر و نادیبی کردن [۱] .

لهم اجرا آتی امیره حکومتی عثمانی خسته ترس و تلاشه وه بعضی
 ماموری ناردده لای امیر . و وعده و وعیدی پی دا که صرف نظر له اتحادی
 کورد بکا . به لام ایس لهم حل دانه مایه وه . نادیبی نسطوری بوه
 سببی مداخلات و تضییقاتی سیاسی اورویا ؛ بانی عالی له مه استفاده ی
 کرد و ویستی ضربه به کی قطعی له امیر بدرخان بدا . امری کرد به مهیری
 اناطولی ا حافظ پاشا له له فکری امیر بگا و سعی بو هینانی استامولی

[۱] میجرسون لهم بخته دا به قوت اهل که لهم حرکتی له سر
 تفویق و اشارتی تورک و بو قتل طای نسطوریه کان بو ؛ و الا قوی
 کورد در حق بهم گاورانه دائما معامله یان باش بوه . و له گهل یان ریگ
 بون [به تبدیل له کوردستان و مهروپوتامیادا . لاپه ره - ۱۵۶] .

بکا . حافظ پاشا مامور یکی مخصوصی ناردده لائی امیر به لام ئەم تەبئە
 سری نه گرت . له دوای ئەمه حکومتی عثمانی لشکر یکی ناردده سر امیر ، به لام
 ئەم لشکره شکا و بدر خان بك ایترا تەرددی نه کرد و استقلالای خوی
 اعلان کرد [۱] ؛ له ۱۲۵۸ ی هجرییدا به ناوی خویه وه سکە ی لی دا ،
 دائره ی حکم و نفوذی خوی تا سرحدی (وان) ، (سابلاخ) ، (رواندز)
 و (موصل) برد قه لای (سنجار) و (سمرد) و (ویران شهر)
 و (سیوه رەك) ی دا گیر کرد و نفوذی خوی تا قه لای (دیار بکر)
 برد . له دوای تسکینی عصبانی دوری موصل (شنو) و (اورمیه) شی
 دا گیر کرد .

حکومتی عثمانی ، له بینی ئەم حادثانه دا لشکر یکی زوری کو کرده وه
 وله ژیر قوماندای (عثمان پاشا) دا ناردیه سر امیر بدر خان وله نزیك
 (اورمیه = ووری) وه دو لشکر بهره نگاری بهك بون . له م وقته
 ته نگانه دا ، امیر عزالدینی خزمی امیر بدرخان که قوماندانی دهسته چپی
 اردوی کورد بو خیانتی کرد و به دهسته و دائره یه وه چوه لای اردوی
 تورك و به یارمه یه تی لشکر ی تورك ، مرکزی امارت (جزیره) ی
 دا گیر کرد . امیر بدر خان که وای زانی بعضی له اردوه کی به رامبه ر
 به عثمان پاشا به جی هیشت و خوی له گهل لشکر ی کدا روی کرده (جزیره)

[۱] به کورده ی (چوار عصری دوایی عراق) اعلانی استقلالای
 بدر خان بك له ۱۸۴۷ ی میلادییدا واقع بوه و ئەمه صحیح بی ره نکه
 تاریخی ۱۸۱۲ که بو مبدائی امارتی ئەم امیره دائراوه راست نه بی .

وله دواى شر و دعوايه كى زور مركزى امارتى له تورك و (عز الدين
شیر) سندهوه .

خلاصه خيانتى (عز الدين شیر) به نتيجه بوه سببى شكاني اردوى
امير به رامبهر به عثمان پاشا و ثم حاکم امير بدرخانى مجبور کرد که جزیره
به جى بهیلی و خوى بکوتینه قه لای (نهروخ) لشکرى تورك
و عز الدين ثم قه لایه پان هشت مانك محاصره کرد وله دواى برانهوى
خواردهمى له قه لادا ، امير بدرخان مجبور بو به شربتیه دهروه به لام
لام شره دا خراب شکا و همو نباى املی روخا خوى و دو کورى کیرا
ونیر را بو استاهول (۱۷۶۳ هجرى) له نتيجهى ثم قلبه دا په که
حکومتى عثمانى بو یادگارى ثم موفقینه (مدالیه حربى کوردستان) ی
ایجاد کردوه .

له دواى امير بدر خان : ۱ - له سالى ۱۸۷۷ ی میلادیدا که له بینى
حکومتى عثمانى و روسیه دا شره هلگیرسا ، حکومت له کوردستان
بجهدیکى زورى کو کردهوه و قوماندای نهوانه ی دا به کوردانى
امير بدر خان

له قوماندانانان عثمان پاشا و حسین کنعان پاشا له فرصت استفاده پان
کرد له گیل امرا و صابطاندا اتقاقیان کرد که رون بو کوردستان و سمى
بکن بو نه مقصد که امير بدرخان موفقى نه بو . ثم دو امير راده په له
۱۸۷۹ دا بدزى به وه رویان کرده کوردستان و کونو پرچونه (جزیره
این صر) وه وه دوايیدا اعلانی استقلالیان کرد . چند
دفعه حکومت لشکرى ناردنه سر به لام بی فائده بو و باله کس دائره ی

تفوذی خویان تا (جوله مرك) و (راحو) و (عمادیه) و (ماردین) و (میدیات) و (نصیبین) برد و برا گوره یان که عثمان پاشا بو به امیر اعلان کرا و خطبه‌ی به ناوه وه خوینرایه وه .

شکائی بهك له دواى بهكى لشکری تورک و به ره به ره بلا و بونه وه ی تفوذ و شورته‌ی امیر عثمان له کوردستاندا ، سلطان عبد الحمیدی مجبور کرد که سیاستی حکومت در حق به کورد و کوردستان و خاندانی بدرخانی بگوری . واقعا حکومتی عثمانی له خاندانی ی بدرخانی هر کسی محبوس بو به ری داوپیایوی مخصوصی ناردده لای امیر عثمان و پیی کوت که به بی رژاندنی خوینی مسلمانان حاضره که مطالباتی کورد به آشتی قبول بکا . امیر عثمان و امیر حسین بام رعد و به تأیید و شهادتی خرم و اقربایان که له استامول بونی بروایان کرد و له گهل مأمورینی تورکا که وتنه مذاکره وه ، به ظاهر حکومتی تورک له خصوص امتیازاتی داخلیه ی کوردستانه وه زور تمهیلاتی نه تواند و الحال نه مه صرف بو امین کردنه وه ی امیر عثمان و امیر حسین بو . واقعا نهایت روژیک نه م دو امیره هاتن بو مذاکره و له پریکا هر دو کیان کرتن و ناردیانن بو استامول و له وی حبسیان کردن . له پاش بینیک به ریان دان و مجبور یان کردن که له استامول دا بنیهن .

۲ - له سالی ۱۸۸۹ دا له کوردانی امیر بدرخان ، امین عالی بک و مدحت بک هر چویی بو له استامول رایات کرد و خویان که یانده (طرزون) ، و له وی وه له گهل رؤسای کوردستان مخا بره یان کرد و قرار دردا که قوتیکی نساحه ی کورد بقیه (جويزلاک) [له تریک طر بزونه] و له وی له گهل نام دوا پرزاده به دا په کد گپرن . واقعا نه م قوت هات

وهر دو امیر بدزی یهوه له (طریزون) چو نه دهرهوه . به لام . ئەم
 ههئله به کیهتبهوه حکومتی تورک و امر درابو به هه مولایهک و لشکر یکی
 زور زیگی ئەم دو امیرزاده به یان بریبو . واقعا له جنوبی (بایبورد) ،
 کهوتنه بینی دوقوتی تورکهوه وله دوای شریکی قورس ، لشکره بچکو
 له کهی امیرهکان شکا و خویان فری دایه شاخانی (ارغنی) و (معدن) ،
 بینیک له شردا دوامیان کرد . به لام دو امیر له دوایی ناعلاج مان
 و تسلیم بون

(عزالدین شیر) ی بوتانی [۱] ئەم ذاته امیری (بوتان) ورقیبی

امیر بدرخان بو . و به سببی اهانتی ئەمهوه به که بدرخان بک له ناوچو .
 له دوای شری قریم (۱۸۵۳ م) به چند سالیک وله دوای ئەوه که
 حکومتی عثمانی هه رای بدرخان بکی براندهوه و کوردستانی مرکزی
 عادتا له لشکرخالی کرد (عزالدین شیر) له ولاتی (بوتان) دا به رامبهه
 به حکومت ههلسا . و مده تیکی زور له وئاوه دا به سر به خوبی دوای
 کرد ؛ حکومتی عثمانی له پاش بینیک لشکر یکی نارد هه سری (عزالدین
 شیر) ، ئەم لشکره ی خراب شهزده کرو و شکانندی . دوهم جار
 لشکر یکی کهوره تری هاته سر وله دوای شریکی زور ئەم قیامهش
 کوژایهوه (۱۸۶۴ م) [۲]

[۱] ئەم (عزالدین شیر) هه اگر خزی بدرخان بک بی ، معلوماتی
 انسیقلوپه دیا توافقی خبری (بله ج شیر کوه) ناکا .

[۲] انسیقلوپه دبا ی اسلام ئەلی (مدالیه ی کوردستان) یادکاری

ئەم قیامه به .

شیخ عبیدالله [۱] : له دواى شری عثمانی وروس [۱۸۷۷ -
 ۱۸۷۸ م] ، له قضای (شمذینان) یهدا قیامیکی که وره ده سی پی کرد .
 مدیر و مدبری ئه م حرکت ، مشهور شیخی نقشبندی مرحوم شیخ عبیدالله
 بو . ئه م قیامه وه کونه وانیترنه بو له جهت مبدأ و قایه وه له قیام و خروجی
 اسماعیلی صفوی ئه چو واقعا :

[۱] خاندانی قدیمی (شمذینان) ، بگزاده ی عباسی به که له طرف
 شیخ شمس الدین ناویکه وه دامزراوه . له دواى ئه م خاندانه سیدانی
 (نه ری) ، حکم و تفوذیان په یا کرد ؛ به کی له م خاندانه ، که ئه لین
 نه ته وه ی شیخ عبدالقادر گیلانی به ، شیخ عبدالعزیز بوه وله (عقره)
 دانیشتوه . شیخ ابو بکری کوری چوه بو شمذینان وله دی ی (ستونی) ،
 که جیگه ی اصلی خاندانه که یان بو ، دانیشتوه له نه ته وه ی ئه م
 شیخ ابو بکره ، شیخ حیدر ناویک خو بو چند پشته کی له و دی به
 دارایان بواردوه . له دوا ییدا له زمانی (ملاه جیبی) دا نه ته وه ی ئه م
 خاندانه چونه ناحیه ی (همارو) و تا زمانی ملا صالح له وی ماون . ئه م
 ملا صالحه دو کوری بوه : سید عبدالله و سید احمد . سید عبدالله بوته
 پوست نشین و خلنی مولانا خالد . له دواى انتسابی به طریقتی نقشبندی ،
 له (نه ری) دانیشت و اولاد و احفادیشی له ویدارایان بوارد . تفوذی
 ئه م خاندانه ، وه کو امثالی ، له پیشدا له شکلیکی روحانی و دینیدا بو ؛
 له پاشدا بهره بهره تفوذی مادیشیان په یا کرد وله زمانی شیخ عبیدالله
 دا ئه م تفوذه زور زور زیادی کرد بو [انسیقلو په دیای اسلام ،
 جلد - ۴ ، لاپهره - ۳۰۶] .

آ — وه کو حرکتی شاه اسماعیل نه مهش له اختلافی مذهب قوتی سه ند،

ب — علمدار و پیشروی هر دو کیان درویشان و سریدان بو ،

ج — غایبهی هر دو کیان تختی سلطنت بو ،

د — محرکی اولیان جرأت ودهای شاه اسماعیل وهی دوه میان

مزایای شیخ عبیدالله بو .

اگر احوال و طالع مساعدی بگردایه ، و اگر جرأت و ذکای

بلندی شاه اسماعیل له شیخ عبیدالله دا به ته و اووی تجلیی بگردایه ،

هیچ شبهه نیسه ، که نتیجهی تم حرکتش هر وادهر نه جو ،

به لام هیبات !

حرکتی شیخ عبیدالله ، له سالی ۱۸۸۰ م دا وله وقتی هیلاکی

و بی هیزی حکومتی عثمانیدا دهسی پی کرد وله بهر نه مه وه کو حرکتی

محمد پاشای رواندزی و امیر بدرخانی جزیره بی توشی مقابله یه کی به قوتی

حکومتی عثمانی نه بو و زو شدت و توسعی سه ند [۱] ، خه لکی منطقهی

شمذینان هه مو سریدو مطیعی شیخ بون وله خصوص دری و شرکری یه وه

به راحتی له (ناری) ی جدی قدیمیانی که متر نه بون ، به اشارتی

مرشدی خوشه و یستیان وه کو لافاویک به شدت رویان کرده ولاتانی

(ووری = اورمیه) و (مکاری = سا بلاخ) ؛ له تشرین اولی ۱۸۸۰

دا ولاتی (مکاریان) ی ، که هه و کوردوسنی بون و اعتقادیکی

[۱] دو قنور (بله ج شیرکوه) له رساله گهی خویدا [لایه ره - ۴۸]

تهالی ، شیخ عبیدالله ، له وزیر ادارهی عثمانیدا طلبی استقلال داخلیی

هه و کوردستانی نه کرد .

که وره یان به شیخ بو، به سوک و آسانی دا گیر کرد. خه لکی (مکری) ، هه و یان به دل و کیان یارمه به تی شیخیان دا و به رامبهه به شیعه کان غزایان اعلان کرد. هم اعلانی شری مذهبی به ، له ولاتی (مراغا) دا تأثیریکی زوری بو وله بینی شیعه وسنی دا کوشتاریکی زور روی دا ، و ضرری مان و روحی شیعه به طبیعت گه لی زور بو. صوات و قوتی لشکری مریدان ، نسبی (تهوریز = تبریز) یشی خسته ترس ورزه وه .

حکومتی روس (موسقوف) ، بو محافظهی ولاتانی خوی و منعی تی پهرینی لشکری مریدان له حدود ، لشکریکی مناسبی کو کرده وه وله سرحدای تان . حکومتی ایرانیش به رامبهه به قوتی شیخ عبیدالله ، قوتی سواره ی تورکمانی (ماکو) و گه لی قوتیتری کو کرده وه ، و نکابنی له حکومتی عثمانیش کرد که قوتیک بنیری تا به یارمه به تی هر دولا ، به ربهستی لاقاوی مریدان بکن . خلاصه له دوا ی بینیک لشکری شیخ ، له سیه لاوه توشی تعرض بو وله دوا ی شرودعوا یه کی به طول ، شیخ عبیدالله نا علاج ما ، وله گه ل دهسته و داره ییدا گه رایه وه (شمذینان) و تسلیمی حکومت بو و نیررایه استامول . مده تیک له استامولدا مایه وه ؛ به لام هیشتا له فیکری پیشوی وازی نه هینا بو وله دوا ی فرصتیک نه گه را . طالع هم فرصته ی بو حاضر کرد وله استامول خوی نجات دا و به سرقة قاسیادا هاته وه (شمذینان) . به لام هه ونده ی پی نه چو حکومتی عثمانی لشکری ناردده سری و هر چونی بو مجبوری

اطاعت و تسلیم نفسی کرد (۱۸۸۳ م) . له پاشدا چوه حجاز وله شاری
(طائف) دا وفاتی کرد [۱]

ٲم قیامانهی که باسماز کرد له گهل حرکتی جانپولاد [فصل - ۵ ،
ماده - ۲] و امیر خانی برادوستی و حرکتی تیمور پاشای میلی و اخفادی
[فصل - ۶ ، ماده - ۳] و عصیانی دواپی ی میلی ابراهیم پاشا .
به سورتی عمومی ته لین بو عینی مقصد و هدف بو ، به لام هیجیان
سری نه گرت و بیجکه له مهش ضرریکی زوری بو مال و روحی کورد بو .
اگر توزیک باش له م قیامانه وله دوری دوام و کوژانه و بیان تی بشکرین ،
ته بینین که اسبابی موفق نه بونیان له خارجی زیار له داخلی خویاندابوه
و هیشتا بو ٲم تهرجه ایسانه پی نه گه یشتون وله وضعیتی سیاسی
دور و پشتیان نه و نده آگاهدار نه بون .

واقعا جانپولاد (میرعلی) ، که له مده تیکی که مدا بناغهی حکومتیکی
کهورهی دامز راند ، له وقتیکدا که له گهل مشهور (قویوجی مراد
پاشا) ی صدر اعظم تیک هه لچو ، اولی جار توشی تعرضی لشکر یکی
کهورهی (۴۰۰۰۰ که س) کورد بو و ٲمه بو به سببی شکان
وله ناو چونی ا

شکانی عبد الرحمن پاشای به بهش له دربندی بازیان به تأثیری
خالد پاشای برای بو که له گهل والی بغدادا متفق بو وله وقتیکی زور
ته نگانه دا بهشی زوری لشکری عبد الرحمن پاشای تهره دا وهینانیه
ناو اردوی کوله منه وه و بهم تهرجه بوه سببی شکان و مال ویرانی

[۱] دو قنور (بله چ شیرکوه) ٲهلی له (مدینه ی منوره) وفاتی کردوه

عبدالرحمن پاشا، نهم نجیعه یه سیه جاره سالانی [۱۸۰۵ و ۱۸۰۸، ۱۸۱۲] دا وله زمانی والیانی بغداد [علی پاشا، لاز سلیمان پاشا، عبد الله پاشا] دا دودفعه له (در بندی بازیان) و جاریک له دوری (کنفری) روی دا. اعلانی سر به خوینی محمد پاشای رواندزی، له ناو نهم قیامانه دا موقعیکی بهرزی هه یه. واگر باش لی ورد بینه وه نه بینین که احسانی سر نه گرتنی نهم حرکتی:

آ) فرطتی تعصب و زور اعتماد کردن به عالمانی له سیاست بی خبر،
 ب) له اتفاق و اتحاد کردن له گهل امرای دراوسیه دا بی مبالائی،
 ج) رقه بری و حسودی امرای به به و بادینان و جزیره، بوه.
 واقعا اگر محمد پاشا نه وه نده مغرور نه بوایه و امرای دراوسیه کانیشی وازیان له حسودی و رقه بری بهینایه وله بینی خویانا اتفاقیان بگردایه به طبیعت حکومت زحمت دهره قه تیان نه هات و بلکو هه مویان موفق نه بون. به لام تفاق و تفرقه ی بینی خویان بوه سببی محوی هه مویان. به راستی جیکه ی عبرته، که اسماعیل پاشای بادینانی، که له دوشمنایه تی محمد پاشا دا قصوری نه کرد وله وقتیکدا که لشکری حکومت له گهل محمد پاشا دا خهریک بون نهو به ممنونی سیری له ناو چون محمد پاشای نه کرد، به لام نه وه نده ی پی نه چو که عینی لشکر هاته سری وله (عمادیه) دا کرتیان و قولبستیان کرد و ناردیان بو بغداد؛ و بهم تهرحه امارتی (سوران) و (بادینان) له ناو چون.

حرکتی احمد پاشای به بهش دیسانه وه له روی فرضی و حسادنی (محمود پاشا) ی مای و (عبدالله پاشا) ی برایه وه سری نه گرت

و به نتیجه هم قینه ببری و حسودی به امارتی به بهش له ناو برد .
 بینیه سر اختلالی بدر خان بك ، سببی نه میش دیسانه وه هر داخلی به
 و کورده . واقعا له وقتیکدا که هم امیره به رامبه ر به لشکری عثمان
 پاشا له شر دا بو ، عز الدین شیری خزی له گهل تورکا اتقاق کرد
 و (جزیره) ی داگیر کرد و به نتیجه بوه سببی شکان وله ناو بوئی
 امیر بدر خان ؛ و هم عز الدین شیرهش له پاش بینیک اختلالی کرد ؛
 به لام بی فائده بو چونکه نهو لشکری تورکه که بو محوی بدر خان
 بك له گه لیا اتقایان کرد بو هر نه وان له دوای چند شریک ، امیشیان
 له ناو برد . دیسان به تأثیری هم تناقه وه بو که ، له نیوه ی اولی قرنی
 نوزده مینی میلادیدا حکومتی عثمانی به قوتی کورد تهنگی به (امارتی
 بتلیس) یش ههل چنی ؛ و آخر امیری هم حکومته که (شرف بك) بو
 مدتیکی زور شری له گهل تورک کرد وسیعی بو محافظه ی امارته گی
 کرد . به لام فائده ی نه بو ونهایت له ۱۸۴۹ ی میلادیدا خوشیو
 امارته که شی که وته دهس تورک و نهویش بهم تهرحه و به یارمه به تی
 کورد له ناو چر . خلاصه هم حرکاتی منفرده به یکه یکه عقیم
 مایه وه ، و سببی اصلیشی تفاق و حسد بو ا
 حتی ذاتیکی بیطرف وغیره وه کو میجر (سون) یش له مخصوصه وه
 لومه نه کا و نه لی : « کورد ، دائما سرکیش ، نه بهز ، معزور و دور له
 اطاعت بوه . ته نیا به شر و دعوای ناو خوری شکاره ، وله سایی نه مه وه
 نفوذی مستوایه کانی زیاد کردوه » [به تبدیل له مه زو پوتامبا
 و کوردستاندا . لایه ره - ۵۵] .

به راستی تاریخ آونیه به کی عبرته ، وانسان و اقوام نهی دأما
استفاده ی لی بکن ، وله سببی سر نه گرتنی بعضی ایش و قیام باش ورد
بینه وه و توشی عینی نتیجه و فلاکت نه بن . له سره وه گومان که سببی
هه ره اساسی سر نه گرتنی حرکاتی کورد ، پی نه گه یشتینه تی . دوینی
وابو و ایمروش وایه . بو پیکه وه نانی اداره به کی سر به خو - باخصوص
له م دوره دا - له پیشی هه مودا دوشت زور پی ویسته : علم و ثروت .
هر قومیک که له م دو خزینه به محروم بی ، سر به خو پی چنک ناکوی ،
و هر هه ولیکی که بوی نه دا به با نه چی و ضرری مال و روحی بوی
نه بی . شاید سیاست عمومیه مساعدی بکا و به مقصدیش بگا ، له
فایه کی خیر نابینی و ناحه سینته وه و به نوعیکتر اسیر نه بی ؛ بو اثباتی
راستیه بیی هم قاعده به مثال زوره .

استفاده له کورد :

له ادوار قدیمه وه تا ایمرو ، قومی کورد له خدمت
ویارمه به تی حاکمانی باش و به انصافی خوی قصوری نکرده . هر ملتیک
حاکمه ، که رعایتی حقوقی کرد بی و به عادل و انسانیت له گه لی هاتبینه
پیشه وه ، دأما خیری لی دیوه وله قابلیت و جسارتی حربیه ی استفاده به کی
زوری کرده ؛ و هر قومیک حاکم ، که ویستبیتی ظلمی لی بکا و تجاوز
له حقوق و شرفی بکا ، بالعکس ضرریکی زوری لی دیوه .

حکمداران مزور آسوری ، که دأما میالی تمکم بون به سریانا ،
له ابتدای تشکیل دولته که یانه وه تا نهایتی دأما له گه ل کورد بخهریک
بون و دأما ضرریان لی داون و خوشپان دأما ضرریان کرده

له شرودعوای بینی حکومتی پارت (اشکانی) و ساسانی و حکومتی رومادا اغلب صحنه‌ی حرب کوردستان بو و عنصری زور بکاری نهو شرانمش بالذات کورد بو وله گهل اردوی ایران بو . حتی له مبادی‌ی اسلامیته‌شدا ، در حق به حکومتی ایران وفا و صداقتی خویان به جی هینا و لشکری اسلامیان زور هیلاک کرد .

قومی کورد ، له تشکیل خلافتی عباسیه دا خدمتیکی زوری هه به و له اردوی (ابامسلم) [۱] دا عنصریکی فعال بون .

والی کوردستان و آذربایجان (ابو جعفر المنصور) ، تعرضی اردوی رومی به معاوتی عشائری کوردهوه دفع کرد .

ملکشاهی سلجوقی بو تادیبی (قاوورت) ، و سلطان مودود بو فتحی موصل ، و سلطان محمدی کوری ملکشاش بو زهوت کردنی سوریه استفاده‌یه کی زوریان له قوتی کورد کردوه .

خلاصه ، کوردو کوردستان بو خلافت اسلامییه زور خدمت و فداکاری‌ی کردوه . نهوی که سعی بو سه‌ندنه‌وهی حقوق و نفوذی خلیفه‌ی بغداد ، له آل بویه کرد (باز ابوشجاع) ی کورد بو .

لافای تورکی (غهز) ، که روی کرد بوه مملکتی اسلام ، له کوردستاندا و به همتی عشائری کورد ، و تدبیری امرای حکومتی مروانی بهر بهت بو .

[۱] ادعاه کری که (ابامسلم) خوشی کورد بوه (دو قنور بلج شیرکوه) ؛

شعره کانی مشهور (ابو دلامه) ی شاعری ابو جعفر المنصور پیش نه‌مه تایید نه کا .

عشیرتی (حمیدی) ، له روی خدمتی خلیفه (مسترشد) دوه توشی
 تعرضی (عماد الدین زنگی) بو .
 طرفداری و صداقتی کوردستان ، و پارمه به تی به قیمتی کورد له
 ظفری (سلطان سلیم) دا موقعیکی بلندی هه به .
 احفادی شاه اسماعیلی صفوی ، له قوتی کورد زور زور استفاده یان
 کردوه . عشایری (مکرری) نیاغهی هه ره محکم اردوی ایران بو له
 دواي اصلاحاتی شاه عباس (۱۶۲۴ م) ، اغلبی افراجی اردوی ایران
 له کورد و باخصوص له کوردی (موکریان) بو .
 والیانی عثمانی ، مقابل به اردوی ایران دائماً له قوتی کوردی تورکیا
 استفاده یان کردوه و بو له ناو بردنی امارتانی کوردیش هم قوته یان
 کردوه به آلت . عصبیانی جنوبی عراق له زمانی عثمانییدا و باخصوص
 له زمانی والیانی (کولمه ن) دا دیسانه وه اغلب به قوتی کورد
 تسکین کراوه .
 خلاصه تاریخ ، باخصوص تاریخی ایران و عثمانی پر له خدمت
 و فداکاری کورده . هر ملتیک که اصول استعمالی هم سلاحه تیز و به
 قوته ی زانی بن خیری لی دیون و نهوانه ی که له م خصوصه وه جاهل بون
 دائماً شرو ضرریان توش هاتوه .
 حکومتی روس ، اینجا له شری (۱۸۰۴ - ۱۸۰۵ م) دا له گه ل
 قومی کورد که وه تمامیکی تهواوه وه . دو شری دواپی [۱۸۲۸
 و ۱۸۷۷ - ۷۸ م] روسی و عثمانی تا کوردستانی مرکزی توسنی کرد
 و قومی کورد توشی ضرریکی زور بون . حکومتی روس ، زور به دقت

اهوالی کوردی تعقیب کرد و له دوائی نهمه که باش شماره زای قدرتی
 حریبه یان بو ویستی استفاده یان لی بکا و بهم فکره له سالی ۱۸۲۹ م دا
 آلابکی له کورد تشکیل کرد و تشویقی چوونی کورده کانی کرد بو
 ولاتانی روسیه . و نهم تشویقاته واقعا تاثیر کرد و بعضی عشایری
 کورد رویان کرده ولاتی قفقاس .

حکومتی روس ، له دوائی شری قریم [۱۸۵۳ - ۵۸] ، دو
 آلابتیشی له کورد تشکیل کرد .

حکومتی عثمانی ، تا اواخری عصری نوزده م میلادی ته نیا
 له قوای غیرمنتظمه ی عشایری کورد استفاده ی کرد بو ، و به کورده ی نهو
 زمانه به نوعیکتر استفاده کردنی له کورد ممکن نه بو . به لام له دوائی
 نهه که نظام و اصول شر کردن له بینی دولتاندا کوردا ، له سرشویبی
 قدیم رویشتن بی فائده بو له بهر نهمه حکومتی عثمانیش ویستی تقلیدی
 حکومتی روسیا بکا و بعضی اشکیلاتی عسکریه له ناو عشایری کوردا
 بکا . نهم فکره ، له دوائی شری ۱۸۷۷ - ۷۸ م زیار قوتی سه ند .
 چرنکه حکومت زور بی هیز کوتبر و له داخلی کوردستاندا امنیت و
 نظامی بی محافظه نه نه کرا . به کورده ی معاهده ی (برلین) [ماده - ۶۱] ،
 نه بو بو محافظه ی ارمنیه کانی به رامبر به قومی کورد و چرکس
 اصلاحاتیکی اساسی بکا . والحال بهم تهوخه خدمتی منافعی ارمنی کردنی
 بو استقبالی خوی به باش نه نه زانی ، بهم قناعته له تطبیقی نهو ماده یه
 خوی نه پاراست و به وعدو بهانه وقتی را نه بوارد . نهم ته فره دانی
 حکومته ، به نتیجه سر له نو قومی ارمنی هی نایه حرکت . شعبه کانی

روسیه و اسویچره و لوندیره یان توسیع کرد و به قلم و سلاحه وه گوتنه فعالیت ؛ نه م حاله صلح و آشتی ی بینی کورد و ارمنی ی نیکدا ، و ارمنی ی ولاتانی کورد ، بو محافظه کردنی مال و روحی خویان ، التجایان به امرای صاحب نفوذی کورد کرد .

نهایت حکومتی عثمانی ، له سالی ۱۸۸۵ م دا وله اوائلی سلطنتی عبدالحمید دا ، به فکری ایجاد کردنی صنعتیکی عسکر له کورد وه کو قزاقی موسقوف ، وجی گیر کردنی نفوذی خوی له کوردستاندا و نزدیک خستنه وه ی عشاری کورد به حکومت ، بعضی آ لای عشاری تشکیل کرد و به ناوی سلطاننوه ناوئرا (حمیدییه سواری آ لایلی) . مأموری تطبیق کردنی نه م تشکیلاتی کورده ، مشیر شا کر پاشا بو [۱] هیچ شبهه نیه که اگر ترس و لرزی حکومت له تطبیق کردنی اصلاحات نه بوایه نه م تشکیلاته و ازوده سی بی نه نه کرا و فائده ی نه مهش له عسکری زیاتر اداری بو چونکه له سانی نه مه وه عشار بو نه طرفداری حکومت . اگر نه م تشکیلاته له سر اساسیکی به قوت و علمی بکرایه به طبیعت فائده ی بو حکومت زیاتر نه بو . به لام نه و اهمیته ی که حکومتی روس به تشکیلاتی قزاقی دا و نه و روحی عسکری و انتظامه ی که له آ لاکانی قزاقدا بو له م تشکیلاته ی کورده دا موجود نه بو و تا نهایتیش هر و اما نه بو مجهیز و تسلیحیان و نه بو تعلم و تربیه یان هیچ همتیک صرف نه کرا تا حکومت بتوانی ، نه وی که روس له تشکیلاتی قزاقی امید ی نه کرد ، نه ویش له م تشکیلاته امید بکا .

[۱] نه و مشیر شا کر پاشایه په که له دوا پیدا بو به رئیس هیئت

رئیس عشاری میلی (ابراهیم پاشا) ی نه ته وهی تیمور پاشاش
به خویو هه مو عشاری به وه داخلی تشکیلاتی حمیدیه بو .

نهم تشکیلاته ، به رغمی نامنونی حکوماتی در اوسیه و با خصوص
حکومتی روسیه ، هر چونی بو تا دوری مشروطیتی عثمانی له سر نهم
حاله دوامی کرد ؛ وله داخلی کوردستاندا بو محافظه‌ی تفوذی حکومت
و محافظه‌ی امنیت گه‌لی به که لک هات ؛ و بو محافظه‌ی حقوق و صلاحیتی
رؤسای کوردیش واسطه‌یه کی به قوت و مؤثر بو .

وه کو له سره وه عرضمان کرد بو اصلاحی تشکیلاتی حمیدیه هیچ
پاره و همت صرف نه کرا له بهر نهم به عکسی زوری به وه - وه کو له خیالدا
ماوه له شه صت آلا ی زیار بو - قیمتیکی حریبه‌ی نه بو وله
خصوص اسلیحات و تجهیزاته وه بو حکومت باعثی خجالتی بو .

له دوای مشروطیت ناوی نهم صنفه تبدیل کرا به (خفیف سواری
آلایلی) و بعضی له آلا کانی لغو کرایه وه ، و تا حربی عمومی به ناوی
(خفیف سواری الایلی) به وه دوامی کرد له وقتی سفر بریدا نهم
صنفه عبارت بو له چوار فرقه و لوایه ک یاخو ۱۳۵ بلوک سواری و له
اول حالی نهم حربه دا لغو کرایه وه

مناسباتی کورد له گهل ارمنیدا ؛ له حالی خویدا خراب نه بو و اول

و آخر نهم هاو ولاتیانه له گهل یگدا باشیان را نه بوارد و اگرهان دانی
مامورین و کار به دستانی حکومتی وازی بهینایه نهم تی که لی و آشتی به
دوامی نه کرد . به لام چونکه عنصری حاکم هر دو کیانی به غیره
حساب نه کرد نه‌ی ویست دشمنایه تیه کیان بخانه ناوه وه و بیان کابه گزیه کا

تا هر دو لایان بی هیز بن وله ترس یکتری نه توانن بیزونهوه ؛ و به کیفی خوی به سر یانا زال بی اهم سیاسته واقعا به نظر حکومته وه مناسب بو وله نتیجهی اهم حاله دا بو که له بینی اهم دو قومه دا ناخوشی و شرو دعوا په یا بو ؛ له هاوینی سالی ۱۸۹۴ ی میلادیدا له ولاتی (صاسون) دا گهلی شر له بینی کوردو ارمنیدا واقع بو وله هر دو لا ضرریکی زوری دا وچند دی یهک وبران بو . اهم حادثه یه مقدمه ی حادثاتیتر بو وله همو اهم وقوعاتانه دا کورده کان فعالیتکی زوریان نواند . له سالی ۱۸۹۵ دا عینی دعوا له حکاریدا ده سی پی کرد و اهم حرکت به رامبر به حکومت و به مقصد یکی تر بو . له دوانی دا اهم دشمنایه نی ی بینی کوردو ارمنی که وته حالی سکونه وه و تا اولی شری گهوره به و حاله دوا می کرد

۴ — کورد له عصری بیسته مینا

میللی ابراهیم پاشا : له ابتدای عصری بیسته مینا [۱۹۰۸ میلادی] وله پیش شری گهوره دا یه کی له وقایعی کوردستان ، قیامی رئیس عشیرتی (میللی) ابراهیم پاشای کوری محمود بکی تپاوی یه . ابراهیم پاشا ، له دوا یی همه که بو به رئیس میللی راحت دانه نیشته وده سی کرد به خراپه کردن و کاروان روت کردن له همو لایه که وه خراپه کوری لی کوپوه وریکه ی (دیار بگر) و (ماردین) ی خسته تهلکه وه . به طبیعت حکومت لشکری نارده سری و کرنی نئی کرده (سیواس) . به لام له پاش بینیک له وی رای کرد و به زحمتیکی زور خوی گه یانده وه (ویرانشهر) نه ونده ی پی نه چوکه تشکبلاتی حمیدیه

له بینی عشاری کوردا کرا و ابراهیم پاشاش داخلی ئەم تشکیلاته بو ورتبهی میرمیرانی درایه و بهره بهره تقوژی زیادی کرد و به سره مو عشاری عربی نه و ناوه دا زال بو وله ۱۹۰۴ دا عشیرتی (قره کچیلی) یشی شکاند و تابعی امری خوی کرد. و تقوژیکی فوق العادهی به پا کرد، مرکزی اصلی (ویرانشهر) بو وهه مو منطقهی بینی (ماردین) و (اورفه) و (قرهجه طاغ) تابعی امر و نهی ی بو له دواى اعلائی مشروطیت له حکومت عصبانی کرد و لشکر بکی زوری کرایه سرونهايت له (جبل عبدالعزیز) دا تهنگی پی هه ل چنرا و کیر را و محو کرایه وه. و قهه ی دوهم اشغال ولاتی (مکری) به له طرف حکومتی عثمانی به وه. ئەم قسمی حدوده له بینی دو دولتدا ساغ نه کرایه وه؛ حکومتی عثمانی، له دواى شری (روس — ژاپون) له هیلاکی و بی هیزی حکومتی روسیه استفادهی کرد وله قوماندای محمد پاشای طاغستانی دا بعضی قوتی نظامیه ی نارد و به یاری بهی عشاری کوردی نه و ناوه وه ولاتی (اورمی)، (اوشنو) و (سابلاخ) ی داگیر کرد و ئەم حرکتنه بوه سببی بعضی تشوشانی سیاسیه، و ئەم حاله تا دواینی شری (بالقان) دواى کرد حکومتی روسیه به قصدی تهدید لهه ی قوتی نارد و منطقهی (خوی) و (اورمی) ی اشغال کرد و حکومتی عثمانی ی مجبور کرد که ولاتی (مکری) جول بکا. نهایت له دواى منافعات و مخابراتی سیاسیه به کی زور هیئتیکى مختلط (انکیر، روس، تورک، ایران) ترتیب کرا و به واسطه ی ئەم هیئته وه، له سالی ۱۹۱۳ دا دهسی کرا به تهدیدی حدود عثمانی و ایرانی و باحصوص

تحدیدی نهو به شانهای که واکه بیداسببنا دعوا بو ، وله پیش تهوار
 بونی نهو ایشه دا شری گهوره دهسی پی کرد . له پیش نهو شره دا ،
 به شیکی عسکری کورد (قول اردوی ده هم) هینرا بو استه مول
 واشتراک شری بالقانی کرد .

قیامی بتلیس : له پیش شری گهوره دا به سالیک له ولاتی (بتلیس)
 دا وله اداره می ملاسلیم وشهاب الدین وعلی دا اختلاپکی تر روی دا
 وهه راتا ناو شاری بتلیس تاثیر کرد به لام قوتی تورک زوپیا گه یفت
 ونه قیامه ی بر طرف کرد . مدیری نهو حرکتی ملاسلیم ، خوی
 هاویشته قونسلوخانه می روسه وه ونا اعلانی حرب له ویداما . له دوای
 اعلانی حرب به زور هینا پانه دره وه وکوشتیان .

شهری گهوره :

۱۹۱۴-۱۹۱۸ پریشکی آگری نهو شهره گهوره بهش ، وه کو
 شهرانی پیشوی بینی حکومتی عثمانی و روسیه ، زو وله هه مو شهره
 کانی پیشو به شدتتر پهری به سر ولاتانی کوردستان . شروضرری نهو
 طاعونی سیاسی و اجتماعی به بو قومی کورد چند تهرحیک بو
 ۱- ضرری سفربری : کورد ، وه کو قومه کابیتری عثمانی بلکو
 زیاتر له وان له دوری سفربریدا توشی ضرر بو ، اولاهرچی اولادی
 جاهیل و به کاری هه بو به زور هینرا به زیرسلاحه وه وزور مالی واهه بو
 که به غیر آفره تو مندال و پیره میرد که سی تیانه ما بو نهوانه می که
 توزی حال وقتیان باش بو به ناوی بدلی تقدی ، نکالینی حریبه ، وساطتی
 قلبیه ، امانه ، برتیل والخیه وه روت کرانه وه . نهو اولادانه می

که هینرا بو نه ژیر سلاحه وه زوری بو جهه ی ارضروم و به شیکیشی
بو طرفی خلب و سوریه و بصره نیرا ؛ و بهم تهرحه به شی زوری کاسپی
که ری له دس چو .

۴ - ضرری شر : قوی کورد له م شره دا ، دو قول اردو [۱۱]

معموره العزیز ، ۱۲ موصلی [و ۱۳۵ بلوک سواری ی احتیاط] چوار
فرقه ولوایه ک [ی له گهل بمضی تشکیلاتی حدود و ژاندارمه ی به
ته وایه ، و به شیکیه مهمی دو قول اردو تیریشی [۹ ارضروم ، ۱۰ سیواس]
هینایه وجود . و به طبیعت به شیکیه جل و به رک و خوارده منی وهه مر
ولاغ و احتیاجاتی ئەمانه شی تأمین کرد ؛ و به سبب طول کیشانی شهروه وه
چند دفعه به روح و مالی خوی نواقصی ا کمال کردن .

بیجگه له مه ش له وقتی ته نگانه دا له سر طلبی قوماندانی اردوی
عراق ، گهل فدا کارانی کورد له گهل شیخ محمود ورؤسای عشار
و بمبوته کان چون بو شری (شمیه) و به رامبه ر به خدمتیان گهل
ازیت و رزالتیان دی .

کورد ، له و اولادانه ی که ناره بوی بو شره کی دس که و ته وه ، به شی
زور زوری له شر دا ، له اسارتدا ، له برسانا وه سرما نا و به نه خوشی
له دس چو . مقداری ضایعاته کی کس نایزانی به لام ته کر به تخمین
جازی ره نکه مقداری ئەمانه له سیه صد هزار زیارتی [۱۱] .

[۱] ضایعاتی مخنه ی اردوی تورک له شری گه وره دا به کورده ی

قفوسی عمومی به وه نریک ده له صد زیارتی بو [حربی عمومیده عثمانی]

۳ - ضرری قوای سفریه : حکومتی عثمانی ، له ابتدای شهری
 گوره دا اسیری خیالات بو و وای ته زانی که تم دعوا به فرصتیکه بو
 فتحی ایران و توران و حتی هندستان . بهم خیاله له لایه کوه به اردوی
 منتظمی به رامپور به اردوی روس له حدودی قفقاسیادا که و ته شهروه به
 له لایه کتیشوه له قوماندای بعضی ضابطان و مبعوثاندا بعضی قوای
 سفریهی که عبارت بو له تشکیلاتی حدود ویا طلبه ی حقوق و عشائر ،
 ریک خست و ناردی به سر ایران (قوه ی سفریه ی عمرناجی ، رؤف ،
 ابراهیم و خالد بک) . له مانه قوه ی سفریه ی اول و دوم له هورا
 مانه وه تا (تهوریز) هر دولای حدودیان و باخصوص ولاتی (مگری)
 و (بانه) یان به راستی تالان و ویران کرد زور کسان کوشت ، حسین
 خانی سردار مگری ، که نوایی وارثی خاندانی (بابامیری) ی مگری
 بو له گهل همه خانی حاکی بانه له طرف قوه ی سفریه ی ابراهیم بگوه .
 اعدام و تالان کران . و باقی دو قوته که ی تریشی بینی (خانقین)
 و (کرند) و منطقه ی (رواندر) و (لاهیجان) یان توشی ضرریکی
 زور کرد به لام وحشت و شدتی منفرزه ی عمرناجی و ابراهیم بتلیس
 به راستی وصف ناگری .

بیجگه له مانه ، دو قوه سفریه ی تریش ، له ولاتانی بتلیس و وانه وه
 رویان کرده ایران وله دوری حدود وله منطقه ی (دیلمان) دا بعضی
 حرکتی بی سودیان کرد وله دواییدا له مرتضی قی اردوی روس که رانه وه

جهاری وقایعی . استانبول . ۱۳۳۷] به کوره ته مه ته بی ضایعانی حربیه ی
 کورد [به کوره ی سیه میلیون نفوسی] له سیه صد هزار زیانر بی .

کوردستان و ضرزینکی زوریان بو کوردی نه و تاوه بو .

۴ - ضرری تهجیرو قتییل : له ابتدای شر دا قومیتیهی مسلحی ارمنی له پیش اردوی روسه وه له جهت بازید والشکرد و وانه وه ضرزینکی زوری له مال و روحی کورد دا . بیجگه له مانه اردوی تورکیش به انواعی بیانوه وه له کوشتنی کورد قصوری نه کرد حتی بعضی له امرای قوه سفریه ی اول (خلیل بك) ، له مقامی افتخار دا اقراری نه جنایتنه یان نه کرد .

به کوریه رساله ی (مسئله ی کوردستان به رامبهر به تورک . لاپه ره - ۳۳) له ابتدای شری گوره دا ، و به نظر دفتری مدیریتی عمومی مهاجرین ، ۷۰۰۰۰ کورد له وطنیان هه لکیراون و براونه ولاتانی غربی اتا طول ؛ و زوریان له ریگه له هیلاکی و برسیه تی و نخوشی مردوه .

بیجگه له مه ، اردوی دوه م که له سالی سیه یی حربدا له (دیار بکر) دا کرد بووه ؛ له پایزی سالی ۱۹۱۷ دا ، بو خاطری نه مه که اعاشه ی خوی تأمین بکا و خوراک خوری غیره عسکر له و تاوه نه هیل هه و هه خه لکی نه و ولاتی دیار بکر و موش و بتلیسه یی دهر کرد بعضی له م به سه زمانه رویان کرده موصل و بعضیکیان سوق اتنه و حلب کران ؛ له وقتی زستاندا زوری له برسانا و سرمانا مرد و عادتا هیچ هندالی دور نه جو . و حتی گوتبونه حالیکی واکه له کولانی موصلدا لاشه یی مردویان نه خوارد ، خلاصه نهوی که له اول و دوه م سالی حربدا به سر ارمنیپدا هات له دوای سالی دو سال به سر کوردی مظلومپدا هات !

۵ - ضرری برسیتی و نخوشی : نه توانم بليم که مصیبتی برسیتی
 تأثیری هه ره مدهشی له کوردستاندا بو وله (بحری رهش) ه وه تا عراق
 هه و ولاتانی شرقی عثمانی له زیرباری نه م بلایه دا مایه وه .
 اردوی عثمانی چونکه وسائلی تقلیهی زور کهم و تشکیلاتی اعاشه
 و منزلی زور خراب بو نهی ویست که وسائلی اعاشه له جیگهی خویدا
 به قیمتیکی زور کهم ، یا بهرام بهر به سند و یا به پارهی کاغذ و یا به اصولی
 زهوت کردن په یا بکا ، و به طبیعت بهم اصوله بی معنایه غدیریکی زور
 له اهالی نه کرا و خه لکی دور نه خسته وه له قصبه و شاران ، کهس ذخیره ی
 نه نه هینا له بهر نه مه اردوش وه کوخه لکی شارو قصبه توشی برسیته تی
 بو . به درجه یه کی وا که بعضی جار عسکر مجبور کیا خواردن نه بو
 و وه کو مالیات نه له وه رین ، و بو پارچه نانیک په کتر یان نه گوشت
 [راپوری قول اردوی هه ژده مین به تاریخی ۲۵ مارت ۱۳۳۴] له روی
 برسیته تیه وه فرارو ضایعاتی دو مانگی نه م قول اردوه که یشته ۹۰۰۰
 کسی (عینی راپور) و قوه ی حریبه ی اردوی شه شه میش له مارتی ۱۳۳۴
 دا هاته سر ۶۳۰۴ تفنگ (حرب جریده ی اردوی شه شه م) .
 حالی اردوی دوه م (دیار بکر) و اردوی سیه م گه لی خراپتر بو .
 به طبیعت نه م حاله بوه سببی زور بوئی نه خوشی و سفالت . تیفوس
 اردوی سیه می به ته و او ی شپرزه کرد ، له اردوی دوه م و شه شه میشدا
 هه بو و ضایعاتیکی زوری لی دان .
 برسیته تی و شپرزه بی ی خلق به طبیعت له اردو زیار بو . نه وانهی
 که زمستانی بی ۱۳۳۳ و ۳۴ یان له موصیلا رابوارد بی البته دیوانه

و با بیستویانه که مهاجرینی کورد له کولانانا له سرمانا وله برساتا چون سردون . نهم خایعه هر مخصوص به موصل نه بوله ولاتی اطنه و حلبیشدا جاری بو . له شاری سلیمانیدا وله عینی سالدا برسپه تی که یفته درجه ی نهایت و هوقه ی آرد که یفته لیره به کی زرد . مأمورینی منزل ظالمیکی فوق العاده یان کرد [۱] اردو، به پی تدبیری و سوء استعمالاتی خوی ریکی هاتنی ذخیره ی له دیهاتانه وه بری وله دوا پیدا ذخیره ی مالانی زهوت کرد و خه لکه مظلومه که هیچیان به دسته وه نه ما و نهایت له صداحه فتای له برساتا مرد .

۶ - ضرری تخریبات : حد و حسابی ویرانی هر خوانته ی زانی .

نهم ضرره دو نوعه : یکیکی له طرف دشمنه وه کراوه و نهمهش هر شعولی بو نه و ولاتانه هه به که توشی استیلا بون ، وه کو ولاتی ارضروم ، ارزنجان ، وان ، بتلیس و به شیکی ولاتی موصل (رواندر) . دو ژمن له م ولاتانه دا به طبیعت تخریباتیکی زوری کرد و با خصوص چنه ی ارمن و غیره که لی جیکه یان به فکری انتقام ویران کرد و سوتانندیان . دوهم نوع تخریبات له طرف اردوی عثمانی به وه کراوه و به شیکی نهمهش له سر ضرورت و احتیاج بو به لام به شیکیشی کینی بو . خلاصه نهوانه ی که له وقتی حربدا ویا له دوا پیدا مناطقی حربیه که رابن درجه ی

[۱] وه کوئهی گیرنه وه منزل نه و ذخیره به ی که به زور له اهالی

نه سهند به دزیه وه به پاره نه ی فروشته وه و به م ترحه له سراجسادی

مظلومین و معصومین تجارتیان نه کرد .

ټم تخريباته باشر تقدير ټه ګڼ ولام وايه تا بيست ساليتريش ناچيشه ره
دوخی خاران .

خلاصه ، قومی کورد ، له شہری ګوره دا توشی ضرری مال
وروحیکی نی غایت بو که بهشی مادی ی عبارتہ له بری ی ټو چند ماده به
که له سره وه عرض کرا ؛ و زور ممکنه که ضرری روحی زیکه ی نیو
میلون بی

له دواي متار که له گوشه یه کی کوردستانی جنونی یعنی له سلجانی
دا به معاونتی حکومتی انگلیز اداره یه کی محلی دامترا ، به لام باش
اداره به کرا . دو دفعه له ګڼ حکومتی انگلیز ټیک چو و ګوته سره وه
نهایت له سالی ۹۲۶ دا به ته وای ټم اداره یه . له ناو هه لکیرا وسلجانی
به شکلی لویایه ک ره طی عراق کرا (بو تفصیلاتی ټم مسئله یه تماشای
تاریخی ولاتی سلجانی بکه) .

له سالی ۱۹۲۲ ی میلادیدا حرکاتی اصمعیل آغای سیمکو - رئیس
عسیرتی (شکاک) - ده سی پی کرد اولاته نگی به نسطوریه کان هه له چنی
وله دوايیدا ولاتی (ووری) ی دا گیر کرد له پاشدا ایران اشکریکی
زوری کرده سری ودهری په راند به نتیجه (سیمکو) هاته عراق وله
شمالی رواندز دا دانیهت .

یه کی له حرکاتیتری دواي شری ګوره ش قیامی کوردانی (درسم) ه
که له قوماندای نورالدین پاشا دا لشکریان کرایه سرو و سکوت کران ،
ضایعاتیان زور بو .

له اواخری شری ګوره دا وله دواي ټمه که علامتی پی هیزی ی

طرفی المانیا دهر گوت و وضعیت سیاسی کور را کوه‌لی سیاسی کوردان
 له هه مو لایه کوه کوه‌ته فعالیت هوه ، شریف پاشا له پارس ممثلیتی
 کوردی کره عهدهی خویه هوه وله ۲۴ مارت ۱۹۱۹ و ۱ مارت ۱۹۲۰
 دا هه داتر به حقوق و مطالباتی کورد دو خطر هه و دو خریطه‌ی کوردستانی
 دا به قوتقرانی صلح ؛ وله ۲۰ کانونی اول ۱۹۱۹ دا له بینی شریف
 پاشا و ممثل ارمنیدا ائتلافنا هه که کرا و هر دو طرف به به کوه بهرام‌په
 به قوتقرانی صلح ، بیاننامه به کیان اعلان کرد [۱] .

نهایت له ۱۰ اغستوس ۱۹۲۰ دا معاهده‌ی (Severes - سیوره) ،
 امضا کرا و به کوردهی هه معاهده به هه برابره له ولاتانی طریزون ،
 ارضروم ، و انوبتلیس ارمنستانیک تفکیک بکرایه [ماده - ۸۸ - ۹۳] ،
 وله عینی وقتا بو قومی بی کسی کوردیش له مختاریتیکی اداره پاس کرا
 که هه بو له شرقی فرات وله جنوبی ارمنستانی تصور کرا و له بینی حدودی
 تورکیا و سوریه و عراقدا بی . هه خه لاتی قوتقرانی صلحه‌ش تابعی
 بعضی شروط و قیود بو وه هه برابره له کوردانی هه منطقه بچو که
 پرسیاری بکرایه آیا هه یانه وی له تورک جوین یاننا و هه عرضی عصبه
 الام بکری و هه ویس لیکی بداته هه آیا هه کوردانه لایقی استقلالن یاننا ،
 له دوا ی هه که مجلس عصبه قانع بو نکابینی تورکیا هه کا و هه حکومته‌ش
 هه بی قبولی بنکا و به کوردهی هه نتیجه به ، حکومتانی منفقه اعتراض

[۱] هه بیاننامه به له ۲۴ ی شباط ۱۹۲۰ دا له پیام صباحی

استامبول ، وله ۱۰ مارت ۱۹۲۰ دا له جریده‌ی (تان) دا نشر کراوه .

له التحاقی کوردانی موصل بهم اداره‌ی مختاره کورده ناکن (ماده -
 ۶۲ - ۶۴) . خلاصه مسئله‌ی کورد له حواله و گه و اله زیارشتیکتیر نه بو .
 قوتفرانسی صلح ، که کله‌ی عدالت و انصاف و قوتار کردنی ملتانی
 مظلومه‌ی له زمان نه‌ته‌گوتنه خواره‌وه ، نه مجاردهش به رامبه‌ر به کومه‌ی
 بشریت اثباتی کرد که کله‌ی عدل و انصاف بی معنایه و قه‌لغانیکه بو
 تفره‌دانی بشریت ، هاواری ضعیف و مظلوم ، حق و حقوق بی که سان
 تأثیر ناکانه وجدانی سیاست . به درجه‌یه‌کی وا که نه‌وانه‌ی که چوار
 ولاتی‌گه‌وردیان پیشکش یه‌ک دوه‌یلیونی ارمنی کرد حتی ولاتیکیشیان
 به راسته و راست به چند میلیون کورد رانه بینی نه‌م زله‌ی حقارته که
 له طرف قوتفرانسی صلحه‌وه له روی عدالت و انصاف درا ، به راستی
 وه‌کو امثالی تاریخیه‌ی ، درسیکی تری عبرت بو بو سوالکه رانی
 عدالت و انصاف !

نه‌مه‌ماهده‌یه به نتیجه‌ی سری نه‌گرت وزندو بو نه‌وه‌ی تورکی مرده‌وه
 و محو بو نه‌وه‌ی اردوی یونان له اناطولدا ، وده‌ر چونی اردوی فرانسر
 له اطنه ، وری‌گوتنی نه‌م حکومته‌له‌که‌ل انقره ، معاهده‌ی سه‌وری له‌ناو برد
 و به کورده‌ی معاهده‌ی لوزان (۱۹۲۳) ، ارمنستانی‌گه‌وره و مختاریته
 پچو‌که‌ی که‌ی کورد وه‌کو بلتی سر آو کوژایه‌وه ؛ و مسئله‌ی کورد ته‌نیا
 هاته‌سر ولاتی موصل ، که جهتی عائدیتی له طرف عصبة‌الاممه‌وه
 نه‌بوایه تعیین بکرایه . نهایت عصبة‌الامم بو تحقیق مطالبی انگلیزو
 تورک و پرسیاری‌ی آرزوی اهالی قراری به تشکیل و ناردنی لحنه‌یه‌کی

تحقیق دا (٣٠ ایلول ١٩٢٤) . مجلس عصبه له ١٣ تشرین تانی ١٩٢٤
 دا ئەم لجنه یه یه تشکیل کرد . ئەم هیئته عبارت بو له یه کی له پیاوه
 که و ره کانی مجارستان (قوت نیلیکی) ، اسوج (موسیو. ف ویرسن)
 و بلجیقا (کولونهل بولیس) و ئەمانه له دوای چاوپێ کوتنی حکومتی
 انگلیز و تورک له ١٦ کانون تانی ١٩٢٥ دا که یهئته بغدادا ممثلی تورکیش
 له که لیانا بو و له بغدادا ممثلیکی حکومتی عراقیش خرایه ته کیان و چون
 بو تحقیقات له ولاتی موصلدا و هه مو جیگه یه که ران و نه دوای
 ته و او کردنی و غلیفه ی خویان که رانه وه و له ١٦ تموز ١٩٢٥ دا راپوریک
 مفصلیان دا به مجلس عصبه و له م راپوره دا در حق به کوردی ولاتی
 موصل کوتیان : « ئەپی له خصوص تعیین مامورینی کورد بو اداره ی
 ولاته که یان و خویندن له مکتبدا و محاکمه و مرافعه به زمانی خویان
 رعایتی آرزوی کورده کان بگری و زمانی کوردی به زمانی رسمی قبول
 بگری ، و لجنه له و فکره دا یه که اگر له دوای چوار سال له پاش
 قبول کردنی معاهده ی انگلیز و عراق و هه لسانی مراقبه ی عصبه الام
 بو تاسیسی اداره یه کی محلی تمهدات به کورده کان نه دری به شی زوربان
 اداره ی تورک به سرحکی عربدا ترجیح ئە کهن » (لاپه ره - ١١١ ،
 ماده - ٧ ، فقره - ٢ ترجمه ی راپوری لجنه) .

مجلس عصبه له سر ئەم راپوره له ١٦ کانون تانی ١٩٢٥ دا به بعضی
 شروطی احتیاطیه قرار ی به دانی ولاتی موصل به حکومتی عراق دا
 و ترجمه ی ماده ی سیه ی ئەم قراره ش ئەمه یه : « حکومتی انگلیز ،
 به صفتی ئەمه که حکومتی منتدبه یه ، ئەپی ئەو تدبیره ی که بو تامینی

تهداتی که در حق به اداره‌ی محلیه بو کورده کانی عراقه وله طرف
 لجنه‌ی تحقیقه‌وه له استنتاجاتی قراری نهائی‌ی دا توصیه کراوه عرضی
 مجلسی عصبه‌ی بکا . بنا له سر طلبی مجلسی عصبه وزیرى مستعمرات
 له ۳ ایلول ۱۹۲۶ دا به خطابیکی به طول اجراآت وحسن نیتی حکومتی
 عراق در حق به کوردی عراق عرضی عصبه کرد و تأمیناتی دانی .
 له م بینه دا که مجلسی عصبه‌ی الامم له گهل مسئله‌ی ولاتی موصل
 خه ریک بو له منطقه‌ی خرپوط و دیار بکر دا قیامیکی گوره‌ی تر روی
 دا ورئیسه که شی شیخ سعیدی مرحوم بو .

قیامی ۱۹۲۵ [۱] :

» تهم اختلاله به ناوی مرحوم شیخ سعیدی پیرانه‌وه [۲]
 شوره‌تی سه‌ندوه . له اداره‌ی تهم ذاته دا وله قومانده‌ی کونه ضابطاندا
 پنجا هزار که سیک تسلیح و تجهیزات کرابو وله بعضی نقطه‌ی سوق الجیشی
 دا سلاح و جیبخانه‌ش شارر ابو‌وه ؛ قرار و ابو که له ۲۱ ی مارت ۱۹۲۵
 دا حرکت بگری و غایه‌ش دهر کردنی تورک بو له کوردستان .
 حکومتی تورک که می زوری خبردار بو بو وله فعالیتدا بو ، له یکی
 مارت ۱۹۲۵ دا ، وطنپروریکی کورد ، خلاقی احتیاط و دوراندیشی
 چوه لای شیخ سعید ، وله گهرانه‌وه یا گیرزا و برابه قرارگاهی تورک ،
 که چند میلیک دور بو . تهم وطنپروره استنطاق کرا به لام انکاری

[۱] تهم بجنه له (مسئله‌ی کوردستان به رامبهر به تورک)
 خلاصه کراوه .

[۲] پیران ، دی یه کی نریک (خنس) .

کرد ، قوماندانی تورك كاغذیكي نازكانه‌ی بوشیخ سعید نوسی وبانگی
 کرده قرارگاه ، شیخ ، له گیرانی وطنپروره‌گهی کورد خبردار بو بو
 وامنیتی به قوماندانی تورك نه‌کرد وله گهل چند صد کسیکی دوری
 خوی قیامی کرد . ئەم اختلاله بی وقته‌ی کورده ، به‌م تهرجه و خلافی
 قرار له ۷ مارت ۱۹۲۵ دا به‌ریا بو .

چونکه له بینی اقسای اهلی قیامدا خطی تلغراف و تله فون نه بو
 زور دره‌نك و به صورتیکی مشوش خبردار بون وقوتی تورك له مه
 استفاده‌ی کرد وقوتی متعرضینی کوردی تجرید واحاطه کرد

حکومتی تورك ، قول اردوی نویه م (ارضروم) ، هه شته م
 (ارزنجان) وحهوته م (دیار بکر) ئی سوق کرده سرفوای ملیه [۱] ؛
 به لام ئەم قوته لشکری تورکی شکاند وروی کرده (اورفه)
 و (سیوره‌رك) و (دیاربکر) ، وزوری بی نه‌چو به‌شی جنوبی شاری
 دیار بگری زهوت کرد ؛ وله هه مولایکوه لشکری تورکیان ته‌نگه تاو
 کرد . به لام له دوا‌ی بینیک وضعیتی اختلالپروره کان گه‌وته ته‌لکوه ؛
 چونکه قوتیکی تازه‌ی تورك ، به شمندفری سوریه دا هات وگه‌یشته
 میدانی شر ، ئەمه ، قوتی کوردی شاه ژاند چونکه امید و ابوکه ایران
 و عراق و سوریه بیطرف نه‌ویستن . به لام ئەم امیده سری نه‌گرت وله
 بینی دو آگردامانه‌وه وگه‌وته شریکی مایوسانه‌وه . له وینه دا بعضی
 قوتیتری تورك له قارص و سیواسه‌وه هات ؛ ایتر دوام کردن له سر

[۱] محتمله که ئەم قول اردوانه به عجله و به موجودی

شریکی منتظم بو کورد هم زحمت و هم بی فائده بو . له بهر ئه مه خویان
 کیشایه وه شاخان وله مقیاسیکی پچو کدا دوامیان کرد [۱] .
 مقصد لهم حرکتیه - هر وه که له ضبطنامه ی محاکمی استقلالدا
 مقیده - سه ندنه وه ی استقلالی قومی کوردو تشکیلی حکومتیکی ملی بو .
 و بو ئه مه له عصبیتی قومیه و دینییه استفاده کرا .

تاریخ ، لهم نوعه حرکاته بمضی مثالمان نشان ئه دا ، مثلا حرکتی
 اسماعیلی صفوی ، که پوستی و شیخانی کرد به تخت سلطنت و چند عصریک
 ژبا ، و قیامی شیخ عبیدالله ی شمدینانی که له ابتدادا موفق بو . به لام
 دوایی نه هات ، عینی وه کو ئه م حرکتی مرحوم شیخ سعیده دهسی
 پی کرد بو . رؤسا و مدیرانی ئه م قیامه ، به راستی به فکریکی عاقلانه
 شیخ سعید یان کرد به سر کرده ی ئه م حرکتیه و ویستیان له نفوذی
 عظیمی ئه م ذاته استفاده بکن ، چونکه - وه کو باسی ئه کن - عددی
 مرید و منتسبی چل پنجا هزاریک بو . به لام خلاقی قول و قرار له بی
 وقتا دهسی پی کرد و امکانی توحیدی حرکت نه ما .

خلاصه له دوای شرو و کشتاریکی زور ، شیخ سعید و بمضی له سر
 کرده کانی ئه م اختلاله گیرررا ، وله چند جیگه یه کا محکمه ی استقلال

[۱] ئه و قونی کورده ی که شکایکی منتظمی درابویه ، له منطقه ی
 آفری طاغ ، دیرم ، صاسون ، چاپاک - آجان ، وارطان ، موش -
 بتایس ، ملازگرد ، مازی طاغ و سیلواندا ۲۴ و ۵۰۰ کس بو .
 پیجگه له ههش بمضی قولی جو جوش داخلی شریون .

دائرا وله دواى محاکمه به کی سطحی همویان هه لاهوستران و نهوی گهو زوری شهبه ی لی نه کرا و یاله وه و دوا ممکن بوشتی بکا نه وانهش له ناو بران و دعوا به بهش نه برابه وه ، له نشریاتی روزنامه کانت و بعضی رسائی تروا ده رگوت که تهجیر و تقییلیکی زور خبیع له هه مو کوردستانی تورکی دا و باخصوص له مناطقی اختلالدا کرا [۱] ؛ و دیسان به بعضی بهانه ی کونو و تازه شیخ عبدالقادر افندی ی کوری شیخ عبیدالله له گهل کوره گهی له استامول گیرا وله دواى محاکمه هه لاهوستران .

به کوره ی عینی رساله [۲] حرکاتی ملتپرورانی کورد له سالانی دوا ییهدا دواى کردوه وله سالی ۱۹۲۶ دا وله ۱۵ کانون اول ۱۹۲۷ وله منطقه ی (آغری طاغ) دا ، وله ۳۱ کانون ثانی ۱۹۲۷ وله دربندی (بتلیس) دا له بینی قوتی تورک و قوای ملیه ی کوردا شر قه و ماوه و تورک مغلوب بوه و گه لی اسیر و غنیمت دهس کورد که وتوه . له ۴ شباط ۱۹۲۸ دا اسقادریلیکی تورک تعرضی کردوته مرکزی قوای ملیه (آغری طاغ) ، و دو طیاره ی که وتوه . له ۲۹ مارت ۱۹۲۸ دا

[۱] به کوره ی رساله ی (مسئله ی کوردستان به رامپهر به تورک ، ذیل) ، له زمستانی بینی ۱۹۲۶ و ۲۷ دا ۲۱۳ کوندکه عبارت بوه له ۸۶۱۳ مال سوتاره و له م دیهاتانه دا ۱۵۰۶۲ کس به انواعی عذاب کوژراوه ، و نزیک ملیونی کوردیش له م فرصته دا به انواعی عذاب و سفالت بو غربی اناطولی تهجیر کراوه .

[۲] مسئله ی کوردستان به رامپهر به تورک

له بيني قواي مليه و آلاي ۲۹ په ميني توركا له منطقه ي (بازيد) دا شربوه و تورك رجعتي كرده . له ۳ ايلول ۱۹۲۸ دا ، قواي مليه مفرزه په كي جاندارمه ي توركيان له منطقه ي (جوله مرك) دا نه فروتونا كه دوه و والي (بازيد) يش له گه ل مقداري جاندارمه اسير كراوه .
 هم رساله په درحق به ضايعاتي قواي مليه معلوماتيك نادا .
 واقعا مطبوعاتي تورك ، درحق به م وقايله هيچيان نه كوتوه بالعكس باسي سكونتيكي نسبتان كرده ، به لام نشريان جمعيتي مليه ي كورد خلافي نه وانه وه وه كوله سره وه گومان باسي دواي حرركات نه كا وروز محتمله كه قولي دواي راستر بي به لام ممكنا بعضي مبالغه ي تياي .

قيامي ۱۹۳۰:

هم حركنه ، به كورده ي نشرياتي ملتپروراني كورد ، قياميكي منفرد نه بو بلكو دواي اختلافيكي ملي بو كه ۱۹۲۵ دا دهسي بي كرد و قهت نه كوزاوه نه وه ، گاه سكونتيكي موقتي نواندوه و گاه كسي شدني كرده . درحق به م حادثه يه ي سالي ۱۹۳۰ په هيشنا معلوماتيكي حقيقي و موثوقان نيه . نشريان منابهي تورك ، و ملتپروراني كورد ، رهنگه له تحريف و مبالغه خالي نه بي له بهر نه وه له نشرياتي هر دو لا ، فكريكي راست و روان په يا كردن زور زهنه .
 خلاصه ي نشرياتي روزنامه كان وانه نويني كه ، اساسي حركتي ۱۹۳۰ له جهت شاخي (ارادات) ، كه مركزي قواي مليه ي كورد بو ، دهسي بي كرده و مديري حرركات احسان نوري پاشا بو . له ۱۳ حزيان ۱۹۳۰ دا شدني سه ندو به گري مانگريك دواي كرد و بعضي

قولی تا حدودی سوریه‌ش تأثیری نواند . حکومتی جمهوری تورك لشکریکی زوری [قول اردوی نویه م] ناردده سر یان ؛ وله دوری شاخی (آرات) وئو منطقه‌یه دا گلی شر بو . تفصیلاتی حقیقی ی هم شرانه معلوم نیه . نهایت ، روسیه له لایه که وه حدودی خوی لی قایم کردن و حکومتی ایرانیش له سر تفصیلاتی حکومتی تورك بعضی قوتی سوق کرده ئه و ناوه و بهم تهرجه قوای ملیه ی کورد له سیه لاوه تضییق کران وله دوا ی همت و فدا کاری یه کی زور سر کرده ی حرکات به خویو بعضی رفیقا نیوه به مجبوری تسلیمی قوتی ایران بو وله نیوه سوق کرانه (طهران) .

وه کوله سره وه کوتمان تفصیلاتی هم حرکتی ش مجهول و یا مشوشه افشا آتی منابع تورك و ملتپرورانی کورد یه ک ناگری . به کوردی رساله کی دو قنور بلج شیرکوه (القضية الكردیه) و بیاناتی بعضی ارکانی اختلال مقداری لشکری تورك له اولدا پانزه هزار بوه وله دوا پیدا که یهنتوته پنجا هزار ؛ قوتی ملی ی کوردیش پنجا هزار کسینک بوه و موفقیتی کورد زور بوه [۱] . له لایه کتیره وه تبلیغاتی رسمی ی تورك ، هم حرکتی به نوعیکتر و تأثیرات و نتایجی زور بی اهمیت نه نویی [۲] . لام وایه افشا آتی هه ر دوله له مبالغه و تحریف خالی نیه . له گه له مه هدا انکار ناگری که هم حرکات حکومتی ، شپزه

[۱] بیاناتی حسن علی بك له جرائدی سوریه دا (۱۹۳۰ م) .

[۲] خلاصه ی راپوری صالح پاشا و مفتش عمومی ی کوردستان

ابراهیم طلیم بك له (الاحرار البیروتیه) دا وله ۱۹۳۰ نشر کرا .

کرد و ضرریکی زوری پاره و عسکری لی دا [۱] به لام ضرری کورد
 به طبیعت گه لی زیاتر بو ، اجرا آتی به شدتی حکومت ، مال و پراپه کی
 نه بیستراوی خسته کوردستانه وه ، خه لکی بمضی منطقه به عذاب
 و ضایعاتیکی زور به تاو اناطولوی غریبدا بلاو کرایه وه مال و ملکبان
 له کیس چو نوشی غربت و فلاکت بون .

به راستی وقوعی ئەم حاله زور جیگه ی اسفه ، آرزو ئە کرا که
 هر دو لا به شینه بی و آشتی چاره یه کی حل بو ئەم اختلاف و نزاعه
 بدوزنه وه و خویان له ضرر و مال و پراپی بیارین . لام وایه ئەم
 وظیفه یه له کورد زیاتر مائده به حکومت بو ئە بوایه ، مقابل به خدمتی
 چند عصری و باخصوص فدا کاری و سر بازی ی بو تاسیسی حکومتی
 ۴۰۰۰۰ یه ، چه له دوری ابتدائی ی دا و چه له حربی استقلالدا ، به چاویکی
 عادل و به انصافی عاشای بگردایه و میدانی به م ظلم و خون رشتنه نه دایه .
 و ئەو حقوقی طبیعیه یه که بو ترقی و انکشافی عرفان و عمرانی بی
 ویست بو لی درینغ نه گردایه و حاکیتی مادیه ی خوی به حاکیت

[۱] به کوره ی رساله ی (القضية الكردیه . لاپه ره ۹۵) ادما
 ئە کری که ضایعاتی تورك له م دعوا یه دا که یشتوته چند هزار مقتول
 و مجروح و اسیر و ۱۲ طیاره و ۶۰ طوب و ۵۰ مترالیوز و ۶۰۰۰۰
 فشنگ و ۳۰۰۰ تفنگ و ۱۵۰ چادر و ۴۰ بار ذخیره شی له کیس چوه
 و عددی فراریش روز بوه و قول اردوی حوتهم و هه شتم له م شرانه
 دا حاضر بوه .

به سر دماغ و دلی کوردا تقویه بگردایه ؛ و لام وایه ناسین و دانی ته م
 حقوق طبیعیه به ضرری بو قوتی حاکمه نه ته بو بلکه فائده یکی مادی
 و ادبی ته بو ، دلی کوردا ، له جی بغض و نفرت به رامبهر به
 حکومت پر له شکران و ممنونیت ته بو ، و ته م عنصره فدا کارو به
 قیمته [۱] له وقتی صلح و سکوندا ، خادی رفاه و ثروتی حکومت ،
 و له حالی سردا بو دفع و شکاندنی دوزمنی سلاحیکی به قوت ته بو .
 کس ناتوانی انکاری بکا ، که له هه مو ملتیکدا کی زوری میلی
 سر به خوبی هه به و نه مهش له حقوق اساسیه و طبیعیه ی افراد و اقوامه
 له م خصوصه وه تعیینی هیچ کسی و هیچ قومی نابی بگری ته و نه
 هه به ، ته و قومه و باخصوص تی که یشتوانی ته و قومه ته بی له پیش
 هه مو شتیکدا بو ته م سر به خوبی به جی بی ویسته ، ته و بکه نه
 هدف و فایه ، و ریگه به کی ماقول و امین بگر نه پیش ، له علم و منطق
 قهت لانه دن ، روح و مالی خویان ، به بی وقت و به هه له شی و به

[۱] له علمای مشهوری عرب مرحوم آلوسی زاده سید محمود افندی
 له تفسیری (روح المعانی ، جزؤ - ۸ ، لایه ره - ۱۴۹) دا و به کورده
 اجتهادی خویو بعضی علمای مشهوری تهلی . ته و قومه ی که له سورتی
 مبارکی (فتح) دا وله آیه جلیله ی : « سندعون الی قوم اولی بأس
 شدید تقاتلونهم او یسلمون فان تطیعوا یؤنکم الله اجرأحسناً وان تنولوا
 كما تولیتم من قبل یعذبکم عذاباً الیما » اشارت فرموده ته بی
 قومی کورده بی .

خوراڻي صرف نه ڪن ، هي من وورپاڻن به پرايه تي وڌلسوزي دهس
 بدنه نه دهسي يڪ و به بي شروهه را سعي بکن رشدي اجتماعي وسياسي ي
 خوبان به مڪارمي اخلاق و علم و ثروتيان اثبات بکن . چونڪه پي
 ويستي سر به خويي ته مانه به ، ولازمه بزازي که له م عصره دا سر
 به خويي له که ل جهل و فقر دا قهت ناڙي وله باني رفاه و سعادت ،
 بوقومه که استبداد و فلاکت ته هيني ، و به دهس غريبه ويا متغلبه وه
 کيروده و ذليلي ته کا .

وضعيتي قوه حاکمه ش به رامبه ر بهم نوعه اقوامه ، ته بي وه کو
 باوکيکي به رحم وياوصي په کی زور به وجدان وله خواترس بي ؛ چون
 وصي په کی بي انصاف وحقخور له حضورشرع وقانوندا مسئوله قوتیکی
 حاکمه ش ، اگر رعائتي حقوق اقوامي مودوعه ي نه کا وله پي که باندن
 وترفهيات قصور بکا له حضور خوا وانسانيتدا لايقي عتاب و عقاب
 ته بي واگر ته نيا چاوي له تمديدي حکم و حاکميتي خوي بي ، ته مه ي
 تانهايت بوناچينه سر وله وقتي ته نگانه دا له باني يارمه يهت وفداکاري
 له اقوامي مظلومه ي به غيري نفرت و دوزمنايه تي شديکي ترنا بيني .

فصلی حه و ته م

۱ - شکل و ته بیانی و ژبانی کومهلای کورد

ته و علمای غربی که له م خصوصه وه ده میکه خه ریکی پرسباری و سه رنج دانن ، تقریبا هه مویان به یك زمان ته لین که بوشکل و سیمای کورد (فیزیونومی) نمونه به کی عمومی و شامل نیه و به کورده ی ته و تدقیقاته ی که تا ایستا کراوه چوار موده ل دوزراوه ته وه [۱] .

لام وایه ته م حاله به درجه یه ك ته وه ته نوینی که باو باپیری کوردی ایغرو - وه کو له فصلی دوه مدا باسماق کرد - چند طائفه به کی متحد العرق و یك زمان و ته مانه ش ته بی کوتو (کاسای = کاشو) و (شوباری ، ناری = ماندا ، مه د) و (لولو) بن .

انسیتلو په دیای اسلام ته لی ، ته و شکل و ته بیانی کورده که له طرف متخصصینی مستشرقینه وه بیان کراوه ته نیا عبارت له بزری ته وانیه به که چاویان پی که وتوه وه بیچ به کی له مانه (وه کو دو هوسه ت ، خانیکوف ، دو قنوردانیلو . . . الخ) نه ی تو اینتوه که له مر اساسیکی علمی ته واو سرنج له هه مو کورد و عشاری کورد بددا .

ایستا جدولیکی تقریبی باش عشاری کورد بدسته وه یه به کورده ی

[۱] بو ته م موده لانه مراجعتی کتیبی (دوانی وارثانی خلفا) ی

• صیر مارک سایکس ، و (ارمنیه) ی مستشرق [له نچ - Lynch]

نه مه شكلی بلا و بونهوهی کوردان له لا معلومه به لام نه مه کافی
 نیه . احتیاج به تدقیقاتیکی ته و او و مشغولیتیکی دورو دریز هه به که
 له سر معلوماتیکی ریک و پیک و متحد له سر وقایعی تاریخیه ی باش بی .
 بو نه مه بعضی اثر وه نیه نه بی [۱] به لام به س نیه .

له شكلی ژبانی کومه لی کورد داسیه وصفی ممتاز هه به : گرد بونهوه
 به دوری رئیسکدا که بعضاً له عنصریکی غریبه بوه ، نه مه حاله عاتا
 بو کورد ، عنعنه به کی تاریخی به ؛ اطاعت کردن به م رئیسه و رعایت
 کردنی بعضی عنعناتی تاریخیه ؛ و بونی صنوفی مختلفه (اصناف و زراع)
 له ناویانا .

عشاری که روک ، که له زستاندا دینه ده شتی کرهی الجزیره وه
 نزیك عشاری عرب وقت را نه بویردن ، ایسته عادتاً نادره . اغلبي
 کوردی ایمر و یا نیو که روک و یا به ته وای دامزراون . عشاری
 نیو که روک ، به کورده ی هوای جیگه و ریگه یان ، هاوین له چن بو
 که ژوکیو وه وی جی وری ی معلومیان هه به مثلا وه کو عشیروه تی
 جاف ، که گه رمیانو کوستانی به ته وای دیاره .

به شی دامزراوو جی کپر بوی کورد ، اکثر یا خه لکی له و ناوه یان
 تمثیل کردوه یعنی له و انیشیان کردوه به کورد . و اهالی ی اصلیه له و
 جیگانه بو نه مه ی که خویان له شری دراوسیه کانیا ن پپاریزن ، حا کیتی

[۱] تدقیقاتی مستشرق (دوهو و سه ت ، خانیکوف ، دو قنور

دانیلو . . . الخ) و کتیبه که ی موسیو (قاتر) ، که له زیر عنوانی

(ملاحظه ی طبایعی انصاریه و کوردان) دا له ۱۸۸۲ دا طبع کراوه .

ٲه و عشیره تازه هاتوه یان قبول کردوه . به صورتی عمومی ، کورد
 حهزله ژبانی دامنراه (حیاتی ساکنی) ٲه کا . کوردانی لای ژوروی
 الجزیره ، به فعالیت و قابلیت زراعیه ی خویان شوره تیان سه ندوه . وه م
 خصوصه وه به سر عربی بدوی ی ٲه و ناوه دا تفوقیان کردوه (هه ند
 بوك . نومرو - ۵۷) ؛ کتیبی (تورک له آسیادا) ، که له طرف وزارت
 خارجه ی حکومتی بریطانیای گه وره وه نشر کراوه ، ٲه لی : « واده ر
 ٲه که وی که شمالی مه زوپوتامیا ده بیننه ولاتیکی کورد » .

. اوصافی قومیه ی عشاری کورد (وه کواشی ، عادی ،
 یاری ی . . . الخ) ته نیا نوعیک نیه و تقریبا له هر عشیرتیکدا که ی
 زوری فرقی هه یه . له بهر ٲه مه باس و صنفیکی عمومی کردن له حقیقت
 دور ٲه بی ٲه بی بوهر عشیرتی باسیکی جو بگری . مثلا بو کوردی
 ولاتی (اریوان) ، که له کوردستان دوره ، پروفسور (ٲه کی
 یازاروف - Egiazarov) تدقیقاتیکی علمی ی زور باشی کردوه ؛ و بو
 کوردانی سلیمانیش تدقیقاتی دو قنور (ریچ) و کتیبه که ی (میجرسون)
 و بو ولاتانی (مگری) و (ووری) ش آثاری (ارا که لیان ، مورغان
 و نیکیتین) زور معلومانی باشی تیایه .

شرفنامه باسی بعضی آفره تی کورد ٲه کا که له که لی ایهوکاری
 گه وره دا خویان نو اندوه باحصوص له عشیرتی (کلهر = که لور)
 دا بعضیکیان گه وره بی ی عشرتشیان کردوه . (حلیمه خان) ی
 (حکاری) ، (مادله خان) ی (هه له بجه) به شوره تن . (ککونا
 زکس) ی (شوان) یش نابی له فکر بچینه وه .

درحق به عادات و حیات و اوصاف و مزبانی قومی کورد ، مستشرقین
 زور آثاری باش باشیان نویسه و اغلبیان زور به بی طرفی و عادلانه
 باسیان کردوه . لهم خصوصه و طول و تفصیل دان ، محتاجی نویسی
 کتیبیکی جویه . له بهر نه مه بو اوانهی که نه یانه وی لهم خصوصه و
 معلوماتیکی باش په یا بکن ، و الازمه که تماشای کتیبه که ی موسیو
 (الکساندر یاها) [مجموعه ی ملاحظات و خبرات درحق به کوردستان
 ۱۸۶۰] ، و اثره که ی موسیو نیکیتین (درحق به کورد بعضی ملاحظه) ،
 و جلدی بیست و یه که ی (انسیقلو په دیای گه وره) ، و کتیبه کانی
 موسیو هازی به ندر (سیاحت له ولاتی کورد دا) ، کاپتن های
 (دوسال له کوردستاندا) ، میجرسون (به تبدیل له مه زوپوتامیا
 و کوردستاندا) ، سیر مارك سایکس (دوانی وارثانی خلفا) .. و الخ
 بخونینا وه .

کورت و مختصری نه مه به ، که هر عالم و سیاحی که کوردی دی بی
 و چند روژیکی له که ل رابوارذ بی محقق تقدیری اوصاف و اخلاق،
 کردوه مثلا انسیقلو په دیای گه وره نه لی : « وضعیت ناومال و ناوطائله
 له قومی کوردا زور ترقی کردوه . روخوش ، دل پاک ، به ناموس
 و مسافر پرورن آفره تیاز له آفره تی تورک و ایرانی سره بنتره و روله
 سفوره . بیجگه له بعضی دوله مندکس طرفداری زورژن هینان نه .
 چهز له موسیقی و هه لپه رین نه کن . . . »

۲ - معتقدات و دینت

صاحبی (تاریخ ایران قدیم) [۱] ، له خصوص اعتقاد و مذهبی آری بی ایران و در اوسیه کانیاں تدقیقاتیکی باشی کردوه . به قسمی نهوه ، مذهبی زور قدیمی اقوامی آریه ، وه کو زمانه کی له که ل هندی دایه که بوه ، وه دو ایبیدا وه بینی قرنی چو اوده و نوهه می پیش میلاد دا چوبوه وه . هم تاریخی اوله تقریبی تاریخی نوسرانی (وه داس - Vedas) یعنی کتیبی مقدسی هندیه کانا که به زمانی سانسقریتی نوسراوه . لیره دا خلافی هم تدقیقاته لازمه بزاین ، که معتقداتی بعضی له اقوامی آریه وه کو گوتی ، لولو ، کامای و عیلامی (کومه لی زاغروس) ، چونکه له مبدای تاریخه وه له که ل سومه ری و آکادی زور تی که ل بون ، له هه مو خصوصیکه وه تابعی تأثیراتی نهوان بوه و معتقداتیشیان هم تأثیره رز کاری نه بوه . مثلا نه بینین له ناو نه مانه دا (کاسای) طبقی وه کو خهلکی بابل بوهه مونوع موجودات و مؤثراتی طبیعیه نمونه به کی الوهیتیان هه بوه (فصل - ۳) .

زه ند آوه ستا (کتیبی مقدسی زردشتی) له خصوص معتقداتی پیشوی اقوامی آریه (ماد ، پارس و توابعی) نه لی : « هم اقوامه اعتقادیان به دو اساس هه بو : خیر و چا که و شر و تاریکی . نهوی که به که لکی انسان نه هات و فائده ی بوی نه بو وه کو رزق ، روناکی ، باران نه مانه له معبودی خیر و چا که نه زانرا ، و نهوی که سرری بی نه که یاندن وه کو : نه خوشی ، مردن ، وشکی ، ضیقت ، گرانی و انواعی بلا له معبودی شر و تاریکی نه زانرا . معبودی اولیان نه به رستی

[۱] سابق مشیر الدوله حسن پیرنیا .

و عبادتبان بوئه کرد له معبودی دوه مه ترسان و بوئه مه ی که خوریان
 پی نه گه به نی بعضی دمایان نه خوند ، که هم دمایانه له دوا پیدا بو
 به سحر و جادوگری .

بیچنگه له مهش میثیره (مهر) ، به کی له معبودانی هه ره قدیمی قوی
 آری بوه و حتی (آوه سنا) هم معبودی له بینی هورمن و نه هریمه ن
 دا دانوه . و به عقیده ی زرده شتی (روز) له طرف خواوه بو
 هه لگرتنی شرو خراپه مامور بوه . حتی له زمانی (ارده شیر) ی دوه ی
 (آخه هه ن) ی دا روژحای ی خاندانی سلطنت بوه و له دوا ی احکندری
 کهورم آیینی روز پرستی سرایتی کردونه اناتولی و یونان . (تاریخ
 ایرانی قدیم ، لایه ره - ۲۶۱) .

بعضی له مؤرخین نه لین ، په رهستینی معبودانی وه کو ، ههوره
 تر یهقه (وه ره نه ره غنا) و روز (میثیره) له و زمانه دا له ناو آری ی
 ایرانیدا هه بوه . و ایران زانیوه که روز چاوی آسمانه وههوره تر یهقه ش
 کوری نهوه . خلاصه نه مانه ش وه کو آری ی هندی بعضی عناصریان
 نه په رستی بوله پیش نه وان و به دلالتی (زردشت - Zoroaster)
 که یه شونه عقیده ی توحید .

مذهبی زردشتی :

زردشت که حقیقه یاییغبر و پامرشدیکی فوق الماده ی قوی
 آری ی قدیم بوه ، به ته واوی معلوم نهه که چه وقتی هاتونه دنیاوه
 و ژیاوه و خه لکی کر و له چه قومیک بوه کنه بی (زند آوستا) ی
 چه وقتی و به چه زمانیک نو-بوه . له م خصوصه وه علما و مؤرخین

اتفاقیان نه کردوه . له ناو نه مانه دا میستر (جا کسن -
 Jackson . A . v . w) که له تدقیقاتی مذهبی زردشتیدا حقیقه
 متخصصه له فکره دایه که ، (زردشت) ، له نیوهی دوهی قرنی
 هونه ی پیش میلادا هاتونه دیناوه . له نیوهی اولی قرنی هه شه مدا
 وفاتی کردوه ؛ و هه مه ش قطعی نیه . به لام به کورهی روایاتی زردشتی
 (زرتشتی) ، نه بی اهم نبی و سرشده له قرنی هونه مدا هاتبته دیناوه
 وله قهراغ بحری (وورمی) دمنی کردبی به ارشاد وله اواسطی نیوهی
 اولی قرنی هه شه مدا وفاتی کرد بی . مستر هول نه لی (تاریخی قدیمی شرقی
 قریب ، لاپه ره - ۵۵۵) ، به کورهی روایاتی قدیمه زردشت به تخمین
 له سالی ۵۹۹ ی پیش میلادا هاتونه دیناوه . دیسان به کورهی روایاتی
 زردشتی ، کوری (پوراوشه سب) بوه . له مندالیدا بعضی شتی عجایبی
 لی روداوه وله سر نه وه سحر بازه کان ویستویانه بیکوژن به لام بویان
 نه لواوه . له بیست سالی داخوی کیغاوه ته چیکه به کی نه نیاوه و کهوتونه
 ریاضته وه له سی سالیدا وله قهراغ آوی (دائیتی یا) دا ، که بعضی
 کوتوبانه (آوی آراس) ه ، خه لکی بو ناسینی خوا دعوت کردوه .
 (جاودان مقدس) ، زردشتی بدونه حضوری (آهورمه زد) [۱]
 له دواي نه مه زردشت ، له ناو خه لکی تورانی و سگستان دا به ارشاد
 مشغول بو نه لام فاندی نه بو ؛ چونکه مغانی نه و دوره هانمی بون .
 [۱] (هورمن) اصله که ی (اهورمه زد) بوه . (آهوره) ویا
 (آسوره) . آلهی آریه کانی هندو ایرانی بوه (چونکه مدتیك
 مذهبی نه م هردو به شه به ک بوه) ؛ (مهزد) یش به معنا عاقله

له پاهدا به امری (آهورمه زد) ، چوبولای (ویشتاسب) ی حاکی
 (باختر) وله دوای سمی و ته قه لایه کی دو ساله نه و پادشایه ی هینایه
 سردینی خوی [۱] حمایه و یارمه یه (جاماسب) ی وزیر زور به

[۱] مستر هول . له کیتبه کی خویدا له م خصوصه وه خلاصه نهلی :
 زردشت له چل سالیدا له خوراساندا ده سی کرد به ارشاد ، له
 (کیشمار) دا که داخلی قضای (تورشیزه) وله جنوبی غربی ی
 (مشهد) وه بوه ، به یادکاری داخل بونی قرال (ویشتاسب)
 به دینی تازه ، زردشت داره (سرو) ه مشهوره گی ناشت ، که نه لین
 هم داره تا ۸۶۱ ی پاش میلاد ماوه ولهو تاریخه دا خلیفه ی عباسی
 (المنوکل علی الله) امری کرد بری یان وهینایه (سامرا) ولهوی
 له بنای سرا که یدا استعمالی کرد .

له وقتی خویدا (ویشتاسپا) ی باوکی (داریوس) حاکی خوراسان
 بوه [رهنکه (داریوس) قرالی پی گوتی] ، وبهم تهرجه هم روایته
 رهنکه بچینه وه سرتهو ، ودیسانه وه رهنکه که هم حا که له طرف
 (زردشت) وه داخلی دینی تازه کرابی . نه گهر تاریخی هم روایته
 قبول بگری نه پی له وقتی هاتنه سر تختی کوری (ویشتاسپا)
 هیستاسپس (دا عمری (زردشت) له حه فتا که متر بونی . وزور محمله که
 (زردشت) زور تأیری به سر افکارو حسیانی (داریوس) دا بونی
 و هم تأیرهش له لوحه کی (بهستون) دا به آشکرا نه بینری ؛ و ممکنیشه
 که هم تأیره له مجموعی قدیمه وه هاتی که زور جار به رامبه ر به اصلاحاتی
 زردشت هلساون . خلاصه وا دپاره که (داریوس) ی گهره اول

کالکی هات . له پاشدا نهم (جاماسب) ه کچه که ی زردشتی خواست
 دینی زردشتی ، له دواي قبول کردنی (ویشتاسب) زور بلا و بوهوه
 به ناو توران و ایران و هند و آسیای صغرا دا . زردشت ، له حالی پیریدا
 وله شریکدا که بونشری دینه که ی له گهل قومی (هیون) دا دهسی پی
 کرد بو ، کوژرا . سرداری لشکری (هیون) ، (ارجاسب) بو [۱]
 [ایرانی قدیم . لایه ره - ۲۵۴ تا ۴۵۵] .

قرالی به شوکتی زردشتی نیه له گهل نهمه شدا ره نکه عقائد و اساسانی
 زردشت - نه کهر حقیقه له عصری شه شه مدا بو پی - تأثیری به سر
 حسابات و معنویاتی خه لکی اتراندا کرد پی وله عصری شه شه مدا
 حا کیتی شرقی پی بخشی بن .

خلاصه هرچونی بی نهم انقلاب و اصلاحاتی دینی (زردشت) ،
 نه بی له پیش زمانی (داریوس) دا وزور له دواي دوری « میتانی » ش
 بو پی . معلومه که قومی (میتانی) زور حرمت و تعظیمیان بو معبوده کانی
 آری [ایندرا - Indra ، وارونا - Varuna و آسوین - Acuins]
 هه بو و نه مانه یان به اصلی معبوده کانی خویاندا نه نا . له زمانی (داریوس)
 دا معبودی که وره ی آری ی ایرانی (آهوره مهزد) بو ، که له
 « آوه ستا » دا به « ایندرا - Indra » و « آسوین Acuins »
 [نه توت هه ینا Naonhaithya] ذکر کراوه که دوه میان بو به
 « داهواز Daevas » پاخود « دیو » .

[۱] به کورده ی روایتی زردشتی ی تورانه

آیین زردشتی :

به کورده ی کتیبی (آوه ستا) (۱) و کتابانیتری بهلوی له سر ته م
 اساسه به : دنیا له دوشته په یابوه : رونا کی وتاریکی ، ته م دوفونه دأءا
 له شران و جار خار به سر به کازال ته بن ، له سر ته م اساسه عالم بو به دو بهش :
 اشکری رونا کابی و اشکری تاریکی . سردازی اشکری اول (هورمز =
 آهورمه زد) و گه ورده ی لهکری دوم (امره بن = نه نگر مه بنیو) بو .
 (هورمز) هه ش معاونی هه به که (نه مغه سپنتان = جاویدانانی مقدس) ن ؛
 وله حضوری (هورمز) دا راوه ستاون انتظار ی امر ته که ن (هورمز)
 به واسطه ی نه مانه وه اداره ی دنیا ته کا . هه ر به کی له مانه جایه ی
 شیک ته کا مثلا (بهمن ، آگر ، امفندارمه ز ، ارض جایه ته کا) .
 له دوا ی (جاویدانانی مقدس) وجودی مجردیتر دی که (بهژت = یزد =
 ایزد) ی پی کونراوه وزورن به لام هه ره مشهوربان سی به وهه ر بکه

[۱] به کورده ی « البرسیون » ته م کتیبی زرادشته له دوری حکومتی
 ساسانیدا نوسراوه و « ۲۱ » سوره بوه ، له مانه به غیر ی صورتیکو
 چند آیتیکی نه بی نه که یشتوته دوری ایچه .

له وقتی فتحی ایراندا ، مجاهدین اسلام درحق به زرادشتیه کان
 معامله ی اهل کتابیان کردوه له مه وادمرته کوی که « اوستا » له نظری
 اسلامیتدا کتاییکی منزل بوه و ته م اعتباره ش به نظر حدیثی :
 « سنوا بهم سنة اهل الکتاب . . الخ » . وه بو که بو حضرتی
 محمد ر . ع « خوینراوته وه » غیر الاسلام الجزء الاول . لا ۱۲۰

بوروزیکی مانگ مخصوصن اتم (به زت) انه دو بهشن ؛ آسمانی و زمینی .
 (هورمز) له سرسری طبقه ی آسمانی دانیشتوه ؛ هره چا کتری (به زت) ی
 زمینی (زردشت) . اتم (به زت) انه هر په کی جا به ی شتیگ ته کهن .
 پیچکه له مانه طبقه یکتیری وجودی مجرد هه به .

به رامبه به لشکری (هورمز) [۱] ، مبودی تاریکی (نه هر یمن) پش
 لشکری هه به و ممانه کانیشتی ناویان دیو (ده نو) . (نه هر یمن) له سرسری
 نه مانه دانیشتوه . مقابل به (جاو بدانانی مقدس) دهش (دیو) ویا (عفریت)
 جه به . ایشی د نه هر یمن ، و نه م دیوانه مانع بونی چا که به . تاریکی
 و خرایه و درو و عصیان و تکبر له طرف د نه هر یمن ، و و ایجاد کراوه .
 هورمز ، حیاتی ، و نه هر یمن مردنی خلق کردوه . خلاصه به رامبه ر به هه و
 تشکیلات و اساساتی هورمز ، نه هر یمنیش تشکیلات و عناصری فعاله ی
 هه بوه .

د آوه ستا ، در حق به خلقی عالم تهلی : هورمز ، اولاً عالمی ارواحی
 خلق کرد و سیه هه هزار سال حکمی به سرا کردله دوا یبدا د نه هر یمن ،
 له تاریکی هاته درموه و به زور داخلی عالمی روتا کی بو هورمز ، پاشدا
 عالمی مادی ی له شش دوردا وله سیه هزار سال خلق کرد انسانی له
 دوری شه شه مدا خلق کرد . له پاشدا د نه هر یمن ، پش ده سی کرد به
 خلق کردنی خرایه ، وله که ل هورمز دا کهوته شره وه و سیه هزار سال
 دوا می کرد . که زردشت هاته دنیاوه نه هر یمن بی هیز کهوت و غلبه ی
 هورمز روژ به روژ زیاتر بو و تا د نه هر یمن ، نه چینه وه عالمی تاریکی

[۱] هورمز ، نسیر پکی نری (یزدان) .

اتم غایبیه دوام آه کا . . . به کوره ی مذمبی زردشت ، روح قانی نیه ،
 له دوا ی مردن سیه روز دیسانه وه ذوق والی حیات نه چیزی . له دوا ییدا
 با نه ی با و نه گانه پردی « چینووت » وله وی له حضور ی سیه قاضی دا
 محاکمه ته کری یعنی اتم محکمه به اجمالی چا کو خرابی نهو انسانه به ترازو
 نه کیشن و به کوره ی نه وه حکم نه دن . له دوا ی نه مه نه بی نه پردیک ،
 که له قلله ی « البرز » وه تا آوی « دائینیا » درپزه ، نی پهری . نه گهر
 نهو روحه اجمالی باش بی پرده که بوی پان نه بی و نه گهر کنا هکار بی نه نک
 نه بی به درجه یه کی وا که نهو روحه نه که وینه نا و نار یکی به وه .
 روح ، نه گهر اجمالی باش بی یعنی سیه صفتی بی ده گانه عالمیکی
 هره باش . اتم سیه صفته : نیتی باش ، قسه ی چاک و کرده وه ی چاکه .
 نهو طالعش که داخلی نه بی (بهشت = نه نهوه هیشت) . روحی که
 کنه کار بی داخلی عالی درد و محنت نه بی . له بینی (به هه شت)
 و (جهنم) دا جینگه یه کی نا ونجی هه به که ناوی (هه مه سنه کان) .
 و جینگه ی نهو روحانه به که عملی چاک و خراپه یان
 مساوی به وله وی نه بی انتظاری قیامت بکن . نزدیک قیامت
 باسی ذانیک نه کا که ناوی « سا اوشیان » و نجات ده ری عالمه . هه مو
 ارواح زندو نه گانه وه وده س نه کا به محاکمه ی آخرت . له دوا ی نه مه
 لا قویکی فله ز « فورقوشم » ی نواوه دی وروی ارض دا گبر نه کا ولهو
 وقتنه دایه که شر له بینی هورمزو نه هرینهن دا دهس پی نه کا وهورمز به
 نه وای غالب نه بی . بو نجات بون له دوا ی مردن و بو نه مه ی که هه رگه مه
 به قدر حالی خوی باری به ی هورمز بدا ، نه بی له سیه شت لانه دا ؛

زینی چاکه ، فسه ی چاک و کرده وه ی چاک (۱) [ایرانی قدیم .
لاپاره - ۲۵۲ : ۲۵۸] .

یکی له مبادی دینی زرادشتیش ته مه یه ، که ایشی هره باش بو
انسان زرا - مالیات پیگه یانده . حتی زرادشت ، روز و گرتنی له زراع
منع کرد بو . بونه وهی که بی هیز نه بن .

له دینی زرادشتیدا ، آو ، هوا ، آگر و خاک چوار عنصری مقدس و پاک
بو ، نه ته بو پیس بکرایه . له بهر ته مه (آگر) رمزی زردشتی بو ، پیس
کردنی آوی جاری و ناشنی مهو له او خاکدا حرام بو .
به اعتقادی اصحابی ته م دینه ، زرادشت نی بو ، خوا فسهی له که ل
ته کرد و وحی بو نه نارد « لجر الاسلام »

مأمورینی روحانی ، له پیش ظهوری « زردشت » حکم و توفیقی
زورگوره بیان مه بو هیچ فردیکی آری ، حتی له پیش جو بونه وهی هندی
و ایرانیس دا ، نه ته توانی به بی حضوری (Magus - منج) پاک و پا
بو هندی برهنیک بو معبود قوربانی سریری . منج ، به نمونه ی
عقل و کمال و به ترجمانی یکانه ی معبود حساب ته کرا ظاهر وایه که له
زمانی (داریوس) ی که ورده دا عقیده و آیینی پیش زردشت به ته وای
له ناو چوه و دینی زردشتی بو ته دینی رسمی ی ایران (تاریخی قدیمی
شرقی قریب . لاپاره - ۵۵۷) [۲] .

(۱) به زمانی (آوه سنا) ته م سیه شته : هومینه ، هومینه ، هومینه ،
هومه رشته .

[۲] (تاریخی ایران قدیم) ته لی له دودی جگومنی (اخومدون =

در حق به عقیده‌ی قوم (مه‌د) معلوماتیکی قطعی نیه ؛ بعضی له‌مدققین‌ته‌لین ره‌نکه مذهبی (هورمن) په‌رستیان‌بو‌بی و (مغ) ه‌کان سحر و خرافاتیکی زوربان‌تی‌که‌ل کرد‌بی و (زردشت) که‌خه‌ل‌کی (مه‌د) بو‌ویستی‌اصلاحی‌بکا به‌لام (مغ) ه‌کان نه‌یان‌هیست وله‌سر‌ته‌وه‌ترکی‌وطانی‌کرد‌و‌چوه‌ولاتی (باختر) . به‌لام‌له‌دوای‌ته‌مه‌که (زردشت) موفق‌بو‌و‌مذهبه‌که‌ی‌له‌دوری‌حکومتی (آخه‌مه‌ن) دا‌به‌ته‌واوی‌بلا‌و‌بو‌وه‌و‌بو‌مذهبی‌عمومی ، به‌طبیعت‌قومی (مه‌د) واقوای‌خزبی‌و‌در‌اوسیه‌ی‌کوردستانیش‌له‌م‌تأثیره‌قوتار‌نه‌بون‌و‌داخلی‌ته‌م‌مذهبه‌بون .

ظاهر‌و‌ایه‌که‌مذهبی (مانی) و (مزدک) تأثیری‌نه‌کرد‌ونه‌کوردستان ؛ و‌خه‌ل‌کی‌ته‌م‌ولائانه‌تا‌ظهوری‌اسلامیت‌له‌سر‌آیینی‌زردشتی‌بون‌له‌که‌ل‌ته‌مه‌شدا‌تدقیقاتی‌بعضی‌مدققین‌و‌انسان‌ته‌دا‌که‌بعضی‌معتقداتی‌زور‌قدیم (وه‌کوت‌پرستی‌و‌روژ‌پرستی‌و‌درخت‌پرستی) ایش‌مدتیکی‌زور‌له‌کوردستاندا‌ماوه .

وا‌دیاره ، که‌دینی‌عبسوی‌له‌کوردستاندا‌ته‌وه‌نده‌موفقیتی‌نه‌بوه . موسیو « هورمان » ، له‌اثره‌که‌بی‌خریدا‌ته‌لی‌که « مارماری » به‌کانی « اورفه » له « شاه‌کرد » دا « له‌بینی‌ه‌ولیر‌ودا‌کو‌کاده‌بوه » وله‌عصری‌سیه‌ی‌میلاد‌دا‌بون‌به‌کا‌و‌ور‌وله‌پیشدا‌خه‌ل‌کی‌ته‌م‌ولائانه

کیانی (دا‌دینی‌زردشتی‌هیستانه‌که‌یشتبوه‌درجه‌په‌کی‌وا‌که‌رپینه‌دینی‌رسمی (لا‌په‌ره - ۱۲۳) .

به خویان و قراله که یانه وه همه داربان نه په رستی و قوربانیان بو بته له مس
درستکراوه کانیان نه کرد .

« ایضویاب » ناوقه شه بهك له نزيك « نمانين » « له نزيك جزیره ی
ابن عمر بوه » وله و جیگه په دا که کورده کان بو نه چنه قوربانان یان
سر بریوه ، مناسترینکی دورست کردوه ، و به سکوره ی مستشرق
« هوفان » شو کوردانه ی که « مارسابا » کردونی به گاوور ،
روژ پرست بون .

به کوره ی روایتی شم قه شانه شو کوردانه ی که بون به گاوور
زور کهم بون . به لام « مسمودی » نه لی همه یعتویبه کان و گاوران
« جورکان » [له بینن موصل و شاخی جودی دا] کوردن .
والحال « سیرمارک سایکس » ، نه لی کورد دینی عیسوی ی قبول
نه کردوه [دوانی و اوثنانی خلفا . لاپه ره - ۴۸] له لایه کپتریشه وه
له جدول که پیدا وله ناو عشاری کورد دا بعضی عشیرتی نیوه اسلام
ونیوه نسطوری و یا نیوه یزیدی و نیوه گاوور نشان نه دا (عینی اثر .
جدولی عشاری کورد . صنف A) .

قوی کورد ، له دوا ی نه مه که بو به مسلمان ، تا بینیک به ته وای
له که لی را نه هات و به تفویق و تاثیر ی بعضی متمصبی مذهبی پیشوی
جارجار بهرامبهر به اسلام عصیان کرد و داخلی ههراو دعوا ی طائفه ی
خارجی بو به لام له دوا پیدا که باش تی که یهت وزانی ی که دینیکی
زور مبارک و طبیعی به به همه مو ممنوبانیه وه گرتی وله همه قومانیتر
زیاتر به صدق و اخلاص دوا ی له سر سکورد و به همه مو قونی خوی

مدافعه و خدمت، کرد دهر پندیده ها ،
 همو شافعی مذهبی ، اناسا حذیبا
 که به شبکی مناسبی چه ، غی نورب رجه نه ایراندا مذهبی جعفری
 قبول کرده و حتی بعض فرقه‌ی هفر طیفیان [اهلی حق ، علی الهی]
 نیاپه یابوه ؛ و حتی بعضیکشی [له ولانی موصل و وسپیدا] که وتونه
 اعتقاد یکی تره وه و (یزیدی) یان پی ته این .
 به م مناسبته وه توزیک باسی عقیده‌ی (علی الهی) و (یزیدی) کردن
 له فائده خالی نیه .

عقیده‌ی علی الهی :

خهلکی کردستانی شرقی [له غربی (هرات) ه] ، له پیش ظهوری
 اسلامیتدا ، بعض عقیده‌ی عجایب عجایبیاں بو وله دوا ی ته‌مه‌ش که
 دینی اسلامیان قبول کرد ، دیسانه وه و از یان له و عقاید نه‌هینا و به که مو
 زوری تبدیل هیشتیا نه وه .

خهلکی (ارنیل) و یا (رمال) ه که له کردستانی شرقیدا بون ، عقیده‌ی
 تناسفیان بو وردژیان ته پرستی . له دوا ی ته‌مه که بون به مسلمان ، به پروا
 کردن به الوهیتی حضرت علی ، ویستیان عقیده‌ی پیشویان اجیایکه نه وه
 ته‌م پرستکارانی حضرت علی به ته‌لین : « به کوره‌ی ته‌مه که حضرت
 جبرئیل له صورتی دجیه‌ی کلبی دا بینراوه ، ظهوری روحانی له شکلی
 جسمانیدا ممکنه ؛ که و ابو خوا ی عظیم الهانیش [حاشا] ممکنه حلول
 بکاته صورتیکی جسمانی و به م نظر به یه ، خوا ی تبارک و تعالی ، بو ته‌مه‌سی
 که لطفیکی گره که گهل بنی بشر دا بکا حلولی کردونه جسم مبارکی

حضرتی علی یهوه ا .

ثم جاهیل و بنی عقلا نه له و عقیده به دان که حضرتی پیغمبر (صلعم)
 یس له طرف حضرتی علی یهوه ماً اور کراوه ؛ له طائفه یه (احمد)
 ناو که بر یکیان کو تویه تی : که ثم قرآنه ی که بدست هوه به اعتباری پی نا کری .
 چونکه نه و قرآنه نیه که حضرتی علی بنو پیغمبر [صلعم] ی ناردوه ،
 نه و قرآنه سوتاره وله طرف حضرتی ابو بکر و عمر و عثمان (ر . ع) هوه
 ثم قرآنی ئیستا که ریک خراوه ا

خلاصه له بابت قرآن عظیم الشانه وه انواعی در ووده له سه بیان ریک
 خستوه و بهم ته چه خه لکیان ته فرمداوه و هر قرآنیکیان دهس که و توه
 سوتاندویا به .

ثم عقیده چه و ته ، اولاله محتی اهلی بیت هوه دهسی پی کردوه و بهره
 بهره هاتوته سر الوهیتی حضرتی علی پوله هه شان هماوه هاتوته سر عقیده ی
 قدیمی (روژپرستی) .

واقعا ثم مذهب چه وتانه له و عقیده به دان که حضرتی علی بهر زبوت هوه
 و چوته ناروژ هوه ؛ وله دوا ی ثمه که مقصدی ته فرمه بهره کان حاصل بو
 و نتیجه هانه سر (روژپرستی) ، آیین ثم اعتقاد قدیمی بیان ژیا نده وه
 و ناوه کانیا ن گوری و داخلی اسلامیتیا ن کرد [۱] ؛ و به بوختای نیک

[۱] و عقیده ایشان آنست که چون (علی الله جسد بهت به آفتاب
 پیوست اکنون آفتابست چه اول نیز آفتاب چند روزی بجسد عنصری
 پیوست و کویند از این بود که آفتاب به فرمان او برکفت چه او عن شمس
 است نبار این آفتار را (علی الله) کویند و فلک چهار مرا (دلیل) و آفتاب

خداکیان له خواردنی گوشت منع کرد و تشویقیان کردن و نهی کن
 و بخواردنی گوشتی عجبانی حضرتی ابو بکر و عمر و عثمان [ر.ع]
 تشویقیان کردن و نهی کن ؛ و نهی عقیده باطلهش (حاشا) به قرآن
 نآید نه که ن [۲] .

عقیده ی یزیدی :

صاحبی تاریخی موصل تهلی ، تهبن سببی ناوی ته م عقیده یه ، اظهیه
 کی ته م قومی یزیدی به بی که ناوی (یزد) و یا (یزدان) بوه ؛ و مناسبتی
 ناوی یزیدی ، وه کو بعضی ولفیناد طایان کردوه له گهل (یزید بن سلمی)
 ویاسیه (یزید) ی خلقای امویه له عقل و صواب دوره .

پرستند و کویند حق تعالی است ... (دبستان المذاهب)

[۲] و یزد ایشان جاندار گفتن نارواست و گوشت خوردن از نزد
 چون علی الله گفته : لا تجعلوا بطونکم مقابر الحیوانات . و آنچه در
 مصحف گفتن بعض حیوانات و اکل لحم ایشان نزد آن گوشت ابو بکر
 و عمر و عثمان و توابع ایشان است و جمیع محرمات را کویند عبارت از این
 سه تن است و کویند ابلیس و مار و طاوس عبارت از این سه تن است
 و هم چنین شداد و عمرو و فرعون ایشانند و صورت علی الله را سجده
 توان کرد بت شکستن و بت پرستیدن اشارت بدین سه کس است ...
 (دبستان المذاهب)

گوشتی زیروح نه خواردنی له مذهبی قدیمی هندیه کانه و وه در کیراوه ؛
 به لام خواردنی گوشتی انسان ، مسلمان و تشویقانی ته مه ؛ غیر (یام : م)
 کانی افریقا نه بی له هیچ جیگه یکداینه .

له لایه کبتریشهوه، ژورخی یونانی (تیوفاینس)، کهله عصری حبه
 وته می میلادیدا ژیاوه، نهلی (ایمپراطور هراقلیوس) له نزیك شاری
 (یزدم) اردوگاهی دامنراند؛ به کوردهی فکری میجر (رولینسون)
 له م شاری (یزدم) ره نکله نزیك (حدیب = موصل) ه بوبی
 وره ننگه طایفه ی زیدی له م شارهوه بلاو بو بنهوه.

تهوبه شی کوردهی که له م عقیده یه دان له طرف (حلب، وان وار ضروم، ن
 بهشی زوریان له ولاتی موصلدا وله (منجار) وقضای (شیخان اذان.
 نفوسیان نزیك ۳۰۰،۰۰۰ (تاریخی موصل) (۱) بعضیکیش ته این
 له شاخی قفقاسیادا وله قهراغ بحری (قزوین) وله شاخی آلتای وله
 قامچاتقا وچنیهدا زیدی هه یه به لام اسمیان نوعیکیره.

اسامی دیانتی زیدی (مذهبی مانی) یه، بعضیک کوتویانه ته چینهوه
 هر مذهبی زردشت که اعتقادی به وجوهی دو (آله) کردوه. به
 کوردهی اعتقادی ته مانه ته بی عبادت بو روزو بو شیطان بگری
 وه کو چون له مذهبی زردشتیدا اعتقاد به آله خیر (هورمز) و به آله
 شر (اهریمن) کراوه، ته م طائفه یاش اعتقاد یان به آله خیر هه یه که
 منتهای رحمتی نیه و بلندترین هه موه، و اعتقادیشیان به شیطان
 هه یه که عامل شر و ضرره وله ترسی شری نهک و احترامی عبادتی
 بو ته کان و عذریشیان ته مه یه که خوای تهالی لطف و مهربانکی نهایی

(۲) سیاحی انگلیز (روزیتافوربس) نهلی نفوسیان له پیشا ربیع
 میلون بو به لام ایستا که ره ننگ هر ۶۰۰،۰۰۰ بی (جریده السیاسه، نسخه ی
 ۱۶ شباط ۱۹۳۱).

له گهل مخلوقات هه به و چونكه صالحه ضرر و شر به انسان نا گهيني
لام شيطان طبعا شرير و مضره له بهر نهوه كه گهر انسان بهر
راحتي و دلخوشي بزي نه بي عبادتي خواي صالح ترك بكه چونكه طبعا
شر و ضرري له صادر نابي و نه بي محبت شيطان جلب بكه تا توشي از پي نه بي
چونكه هر نهوه كه انسان توشي شر نه كا و يائهي پاريزي به تاري باكي
كه و ره و يا به قوت و مقهور له مبدئي خير، عبادت بو شيطان نه گهن .
نه م مبدئي خيره هزار سال حكومت نه كا و نه مه اجليكي غير محدوده له
نهايتي نه م بدنه دا آله خير و آله شر نه كه و نه شره و هو آله شر يا غلبه نه كا
و ياله گهل آله خير داصلح نه كا له م هر دو بحاله دا اتباعي تفكيكي كه و ره
نه بين . نه م طائفة به كه و ره به كيان هه به (اميري شيطان) ي بي نه بين
وله شيطان) دائه نيشي و تقوذيكي زور كه و ره به سر هه مو طائفة
كه داهه به وله م مبتدا بو تبليغي امر و نه ي، امر اي پچوك هه به به رئيس
ديني هه ره كه و ره يان! بابا شيخ) ي بي نه بين و بعض شيعي له معتيدا
هه به بو تبليغي امر و نه ي ديني هه ره (بابا شيخ) كه نه تواني فتوا ايدا
روژو نوژو تحديد و حرام و حلال تعيين بكه . نه م دو منصبه كه و ره به
ارتي به .

تقريباً اعتقاد يان به همودينيك هه به . ادعای راستي ي مذهب مان
نه گهن .

بو روز گانه گهن به نورباني . كوشني طير و حيواناتي تر و بريني داري
دولي مبارك له . لا يان كناهه . له وقتي هه لآن و آوا بوني روژ سجده
نه گهن .

ژن دان وهینان له صاحبی مذهبه کانیتر له لایان کناهیسیکی گهوره یه ؛
 و به غیری ها و مذهبی خویان به کس نالین (برا) ، به لخریب ته لین صاحب
 (مظالمه ی . میس روزیتا فوریس) .

بعض عادتی عجابیبیان هه یه . رقیان له ره نکي شینه ، و زور رقیان
 له گاهه وه ؛ حرفی (ط) و (ش) تلفظ نا کون وله لای ته وان ماین
 واسپ بار کردن جائزیه و هه ر که سی رعایتی ته م اصوله نه کاتوشی جزائیه بی .
 روژی جون و زیارتیان زوره مثلا هه مو اول چوار شه موی مانگی
 نیسانی رومی به دف و زور نا ته چنه سر قبران وله وی ته خون و ته خونه وه
 و نان به فقیر ته دهن . روژی دوهم پینج شه مو له (بعشيقه) داوله سر
 زیارتی (شیخ محمد) کوته بنه وه . روژی جمعه دیان بوسه ما کردن له
 (بعشيقه) داگره ته بنه وه . جمعی دواپی دیسان بوسه ما کردن له دی
 (دراویسن) داوله لای قبری (حسن فردوش) کوته بنه وه . جمعی سیه م
 به ده هول و زور نا قبری (شیخ ابو بکر) زیارت ته گون . سالی سیه روژ
 به روژو ته بن

یزیدی سجده ته پاته به ربوبیتک که له شکلی طیردایه (ملک طاووس)
 [۱] ی پی ته لین وله لایان وایه که ته م آله یه له پیش هه مو مخلوقاتدا هه پوه
 وله هه و چینگایه کا حاضره و خدمتکارانی به هه مو لایه کاته نیری تا خلات

[۱] کله ی طاووس ، اصله که ی یونانی یه و (ثیئوس) یعنی (الله) ه .
 مسیحی ، ته م لفظه یان له (روم) وه ر کرتوه وله کیتب و دعادا استعمالیان
 ته کرد حتی که یه ته درجه یه کی و الفظلی تاووس له مقامی خوا دا استعمال
 ته کرا و طائفه ی یزیدی له وانه فیرپون و بوته که ی خویان ناونا (طاووس)

وایمان لیک جو بک نه وه. اعتقادیان به تناسخی ارواح هه یه وله بهر نه وه
له و اعتقاد دان که رښسایان له هه مو عصر یکا بون. شیخ (عدی) [۱]
له کهل ملک طاووسدا به یه ک دانه نین. پروا به بونی جهنم و شیاطین نا کن
وله لایان وایه که ارواحی شریره، و کو نه خوشی، طء اون، گران
و مردن آفات طبیعیه یه.

له کیتی دینیان (کتاب الجاوه) هه یه که اری شیخ عدی به وباسی
اصولی قدیمه ی زیدی نه کا [۲] له دوا ی نه مه (الکتاب الاسود)

[۱] شیخ عدی دوانه یکیکیان له دی به کی نریک (بلبک) ه وه
هاتونه چیای حکاری وله وی زاویه یه کی پیکه وه ناوه و خالکیکی زوری لی
کو بو تهره وله ۱۱۶۰ ى میلادیدا وفاتی کردوه. له دوا ی شیخ عدی کوری
مسافری اموی، برازا که ی ابو البرکات بن صخر بن مسافر جیگی کر نه وه
و شورتی سه ند وله دوا ی ثم (ابو المفاخر عدی بن ابو البرکات) ی
کوری نه له حکاری هاتبوه دنیاوه بو به شیخ. وره نکه ثم ذاته بی که
(ډیر) ه که ی دراوسیای زهوت کرد وله سر نه مه امیری موغول (باطو)
گرنی و کوشی (۱۲۲۳ میلادی) .

به لام کیتبه که ی راهبی نسطوری رامیشوع (۱۱۵۲ میلادی) و موسیو
(نو) نه لین شیخ عدی له خصوص قومیته وه کورد وله جهت اعتقاده وه
نیراهی (زردشتی) بو [تاریخی موصول] .

[۲] له مقدمه ی نه م کیتبه دانه لی : « نه وی بو و نه بی من و روزی
قیامت من بصره مو دنیا دازالم و امر و منی به سر ایشوکاری نه وانه ی که
من نه پرستن نه نیاعاند به منه » .

دی که سال ۱۳۴۲ ی میلادیدا نوسراوه وباسی عواندی طائفه ی زیدی
 نه وعصره نهکا [۱]

۳ -- زمان (لسان)

در حق به زمانی (منظومه ی زاغروس) ، له فصلی دوه وسبه مداچند
 قسه به کان کرد . به کوره ی تدقیقات و فکری دو قنور (سپایزه) ،
 عناصری اربعه ی منظومه (لولو ، گوتی ، کاسای ، سو باری و یا هورری)
 هر به که زمانیکیان بوه وبه فرینه ی بعض اسماء نه م زمانانه نژیکی
 به کتری بون . بعضی له مستشرقین نه لین که زمانی نه م چوار قومه له جله ی
 لسان آری بوه ، به لام بعضیکتریان نه لین زورده نکه که زمانی قومانی
 زاغروس قدیم منسوبی لغتی (قوقازی) بی . خلاصه آثاری دوزراوه ی تا
 ایستا بو حل نه م مسئله به کافی نه به محتاجی وثائقی تازه به .

له لایه کیتریفه وه کهس نایزانی که زمانی آری ی قدیم چه نوعه زمانیک بوه
 سببیشی دهس نه کهوتنی آریکه که به زمانی آری ی زور قدیم نوسرابی
 وره نکه له مه رلاشه وه دهس نه کهوی چونکه تاریخی نوسین و خوریندنی
 آری ، به کوره ی کیتی مقدس هندی به کان ، له ۱۴۰۰ ی پیش میلاد به
 ره زورتر ناچی [۱] .

بینیه سر طبقه ی دوه ی اجدادی کورد ، یعنی (مه د) و تو ابی ؛
 جیکه ی اسفه که در حق به زمانی قومی (مه د) یس معلوماتیکی کافی

[۱] نه م کیتبه ره به صورتی عمومی باسی اصلی هه مو مخلوقات نه کا
 وه تاییه تی باسی اصلی زیدی تیپا به .

نيه ، مستشرق (دارميس تيستر) ، [۱] ادعای کرده که (آوستا)
 گذرد هشت به زمانی (مهدي نوسراوه ، به لام دائره زمانی (مهدي) ،
 اثيريك نه دوز راوه نه وه تاله گهل (آوستا) دامقايسه بھگري
 و حقيقت معلوم بي . و ژرخي قديم (سترابون) [۲] نه لي پارسى
 و مادى له زمانی يکترى تي نه گه يھتن ، به کورهى نه به نه بي زمانی (مهدي)
 جو و ژريك زمانی (پارسى) بوبى [ايران قديم] .
 پروفيسور (سايس) نه لي ، (مهدي) عھد ي کوردبون ، له خصوص
 زمانه وه (هندو - اروپي) ن .

له گهل نه مه شدا زور ره نکه ، که قسه ي (دارميس تيستر) موافقي
 حقيقتي بي . به کورهى فکري متخصصين نه بي (زردوشت) خهلکي
 (ميديا) بوبى و نوسيني (آوستا) ي به زمانی خوي (يعنى مادى) له
 عقل زور نزيکه . (تاريخ ايران قديم) نه لي ، له کتابه ي (نوسراو)
 دورى (آخه من) ي و زمانی پارسى قديم و ادهر نه گوى ، که پارس
 ي قديم بو کتابه و فرمان نوسين استعمال کراوه ، له قسه کردنا زمانی پهلوي
 و بازمانى کي نزيکه پهلوي استعمال کراوه . پارسى ي قديم و سانسقريتي
 [زمانی کتب مقدسه ي هندي) و زمانی آوه ستاني (کتب مقدسه ي
 زردهشتي) ، له زمانی مشترکي آري به وه به يابون . و نه م زمانی مشترکه
 معلوم نيه که چه نوبه زمانى ک بوه .

[۱] صاحبى کتبي (تبعات ايران)

[۲] نه م Strabon ، جغرافيا شناسيکي يوناني بو که له اوائل قرني

اولى ميلاددا وفاتى کرده .

هه رعین مؤرخ ، در حق به زمان و خطی پهلوی گهلی معلومانی
 باش ئه‌دا و ئه‌لی ، بقرنیه واده رئه‌گه‌وی گه‌زمانی پهلوی له‌ او‌اخری‌دوری
 (آخه‌مان) یدنا قسه‌ی پی‌ کراوه‌ وله‌ دوری (پارت) و ساسانی‌ده‌دا
 زمانی تکلم بوه ، له‌ دوای اتقراضی سلاهی ساسانی مدتیکی‌تریش له‌ ایراندا
 و باخصوص له‌ طبرستاندا ژیاوه . اثریکی هه‌ره‌ قدیمی نوسراوه‌ به‌م‌زمانه
 له‌ (فیوم) [له‌ اولکی مصر دایه] دا دوز راوه‌ ته‌وه ، متخصص
 ئه‌م‌ زمانه‌ گه‌ (ویست) ئه‌لی ئه‌بی ئه‌م‌ اثره‌ مائده‌ قرنی‌دوه‌ می‌هجری‌بی
 کتابانی دوری ساسانی به‌م‌ زمانه‌ ئه‌ نوسراعی‌نی متخصص ئه‌لی ، به‌غیری
 (آوه‌ستا) ، ئه‌و‌کتیبا نه‌ی گه‌ به‌زمانی پهلوی نوسروان هه‌مویان
 له‌ دوای دوری ساسانی یه‌ و ئه‌م‌ کتیبا نه‌ش سیه‌ نوعن : ترجمه‌ و تفسیری
 آوه‌ستا (۸۴ کتیب و یارساله‌یه) ، کتبی مذهبی ، غیر مذهبی [۱] .
 نویسنی زمانی پهلوی زور زحمت بو چونکه‌ زیکی هه‌زار علامتیکی بوه .

[۱] عنوانی ئه‌م‌ کتیبا نه‌ به‌ راستی انسان ئه‌خاته‌ سرئه‌ و فکره
 گه‌ (پهلوی) زور ممکنه‌ اصلی زمانی کوردی ایروبی چونکه‌ لفظه‌ کانی
 زور ئه‌ شهبینه‌ کوردی مثلاً (دین که‌ رت) له‌ قرنی‌سیه‌ می‌هجری‌دا
 نوسراوه‌ و بانی تاریخ و ادبیات و سنتی مذهبی زردشتی ئه‌ کا ، ره‌نگه‌
 له‌ گه‌ل (دینی کورد) دازور علاقه‌ دارنی و بلل‌کو (دینی کورد) بی .
 (داستانی دینیک) ، که‌ له‌ قرنی‌سیه‌ می‌هجری‌دا تذبذب کراوه ، به‌چی
 معلوم (داستانی دینیک) نیه‌ که‌ به‌ ته‌ و اوی زمانی کرمانجی‌ی ایستایه .
 (شیکند گومانیک وی جار) ، که‌ بو مدافعه‌ی مذهبی زردشتی نوسراوه
 زور له‌ زمانی کوردی ئه‌چی .

وله خطی آرای وهر کیراوه] بو تمصیلی نهم بجنه خوننده وهی تاریخی
ایرانی قدیم مناسبه .

در حق بهم پایه جغرافیه کھی (ملطبرون) ، له مقاله ی (۵۵) ی
در حق به تعریفانی آسیا دانهلی « زمانی هاره ندیخی آری (زه نند)
و (پهلوی) یه . زمانی (زه نند) له کتبی دینییه ی ایرانی قدیمدا وه کو
(اوستا) استعمال کراوه وله غربی (بخارا) وه تا (آذربایجان) هه مو
ولاتی شمالی ایران بهم زمانه قسه یان کردوه وایستنا کش وه کو
زمانیکی دینی له ناو مجوسیه کانا استعمال نه کری . له مهوا ده رنه کوی
کله یینی نهم دوزمانه دا گهلی قواعدی مشترکه بوه .

به لام زمانی پهلوی (ویابالهوان) ، ظاهر وایه کله عراقی عجمدا
وله میادی کهوره وولاتی فارس دا قسه ی پی کراوه به مضیک کوتویانه
که نهم زمانه له سراو دوازی ملوکی احفادی (قیروس = کیخسروی
کهوره) دا زمانیکی رسمی بوه . بهم زمانه بعض الواحی نوسراوه ی
دوری ساسانی دوزراوه ته وه . به لام له اعتباری ۲۱۱ تا ۶۳۲ ی میلاد
ورده ورده زمانی پهلوی له اعتبار استعمال گهوتوه و به امری پادشا ،
زمانی فارس یعنی لهجه ی اقلیمی فارس قبوله کراوه . له دوا ی استیلای
عرب ، و انقراض حکومتی ساسانی ، نهم زمانه بهره بهره له به چاو گوت
وله سالی ۹۷۷ ی میلادیدا وله زمانی حکومتی (دیلمی) دا لهجه ی
فارس ی قدیم احیا کرایه وه به لام زور کلماتی عربی و غیره ی داخل
بوتهایت علما و ادبا بهض کلا تیریشیان له زمانی (زه نند) و (پهلوی)

وه رگرت ود اخلیان کرد وبهم ته رحه زمانی فارسی ایورو همتا
وجود ، [۲]

سیرجون مالمولم ، له اثره نایابه که ی خویدا (History of persia
جلد - ۲ ، لایه ۵ - ۶۱) تهلی : تهو عشاره ی که له منطقه ی کرمان
وفارس وبه شیکی عراق وهه موکوردستاندان ، دلیلی هه ره به قوتی
اصلیان زمانه که یانه که لهجه یه کی توندی په لوی یه . له بین زمانی ته
عشاره دا فریکی زور هه یه ، به لام ته فرقه به درجه یه کی وانیه
که له زمانی بکتری تی نه گهن .

لهم جهته وه صاحبی کتیی (تاریخی آسور) ، سیر سیدنه ی سمیث
ته لی : د له عصره دانظریه ی زمانی کوردی زور گورداوه
به کوره ی افکاری تهو متخصصانه که اندان ته توانی بروایان پی بکا
زمانی کوردی ، لهجه یه کی مشتقی وپامشوشی فارسی نیه . بلکه زمانیکه که
تطورانیکه حقیقی و قدیمی هه یه وه زمانی فارسی قدیمی لوحه که ی
(داریوس) قدیمتره . ته که ر ته فکره صحیح بی ، به طبیعت علمای
تاریخ حقیانه بلهن که زمانی کوردی ، له عصری هه شه مینی پیش میلاددا
هه بوه وزمانیکه سر به خوبوه .

مدقی تاریخی کورد میجرته (اهدموندس) ، له مقاله که ی که له
مجموعه ی جمعتی آسیای مرکزیدا (نومرو ۱۱) نشری کردوه تهلی :
تیر به ته وای معلوم بیه که زمانی کورد ، لهجه یه کی فارسی نیه ،
بلکه زمانیکه مشهور و صافی آری یه و خصوصیتیکه ممتازه ی هه یه .

[۲] القصبه الکرديه . دو قنور بلاج شیرکوه .

له خصوص مسئله‌ی زمانی کوردی به‌وه ، لازمه تویزیکیش کو له
 (میجرسون) بکرین [۱] ؛ ئەم‌ذاته که به‌قه دکوردیک کوردی‌ئەزانی
 وله عالمیکی کورد که لی زیار شارەزای زمانه که مان بو خلاصه ئالی :
 ئە زمانه‌ی که کورد قسه‌ی پی ئە کا ، وه کو زوری سیاحینی ناو
 کوردستان ادعایان کردوه شکایکی تی کهل و عجائب و بی‌قاعدە و ناشیرینی
 لهجه‌ی ایرانی نیه .

به عکس ئەم ادعایه ، زمانی کوردی ، لسانیکی ممتاز و ضافی آری ی
 له ناونه‌چوه ، وله و زمانه‌وه که تاریخی ایران پیچرایه‌وه و خیالات
 و نظریات له جیگه‌ی ئەو قائم بو تا ایمرو ، له‌جیا سخته‌کانی کورددا
 زورباش محافظه‌کرا .

له ناو زمانه‌کانی شرقی متوسطدا ته‌نیا ئەم زمانه‌یه ، که به‌گیری
 قبول کردنی بعض تعبیراتی دینییه ، خوی له اختلاطی زمانی عربی
 پاراستوه ، و کلماتی قدیمه‌ی آری مان نشان ئەدا که ئەم کلماته اساساً
 له زمانی ایرانیدا استعمال کراوه به‌لام ده‌میکه له فکرپان چونه‌وه
 به‌لام کورد ایسناش قسه‌ی پی ئە کا .

له کهل ئەمه شدا ، به‌کوردی ترتیب و نظامی اتقاسی لغت ، فروعی
 ئەم زمانه‌ش ترقی و انکشاف ئە کا ، و بوبونی به‌زمانیکی عمومی ایمرو ،
 ئەبی بولجه‌ی پده‌که و توه‌کان دو و یاسیه له‌ده‌ی تلذظی اول حرفی کلمات
 بگورری وله دوائی ئەمه شکلی حرف و نحوه‌گی تعدیل واکا بگری

[۱] راپور درحق به‌لوائی سلیمانی . کالکته ۱۹۱۸ لاپه‌ره

به درجه یه کی وا که کسبک که اصلی زمانه که ویا یکی اه سجه کانی بزانی
بتوانی نی ی بگا .

چاره ی اصلاحی فرعی اساسی ی زمانی آری که فارسی و کوردی ی
لی به پایه نامه به . معلومانی عمومی وایه که له دور یکدا زمانی کوردی
و فارسی یکیک بوه ، و بهره بهره هر یکی له مانه اه سرخطیکی همین تا
ایمرو ترقی کردوه ، به کوردی نامه ناتوانین بلین که کوردی طجه
یه کی فارسی به ، هر وه کو ناتوانین ادبایکه ین که زمانی استقامندیناویا
طجه یه کی انگلیزی به .

به کوردی نامه کوردی له زمانی ایرانی . بو بوه تهوه ، وله
هر یکی له مانه چند طجه یه که به یابوه . نه بینین که به کوردی طجه ی
ولاتانی ایران فارسی چند طجه به که وله بینین نه مانه دا فرقیکی زور ره به ،
به لامه مویان له اساسدا فارسی ، نه لوری ، نه کوردی و نه بلوچی ن .
زمانی کوردیش ، زور طجه ی ه به ، و چونکه بوتثیت کردنی
زور کم سعی کراوه ، و بونوسینیکی ، شترک هیئتیکی مخصوص له که لی
خه ریک نه بوه ، بهره بهره بلا بو تهوه و تبدلی کردوه . و نه م حاله
بوته سببی مشکلاتیکی زور بو مدققینی زمانی کوردی ، چونکه نازان
که له م طجه زور به فرقانه کامیان له اصل و حقیقی زمانی کوردی یابوه
و نه وایتیر طجه یه کی فرعی به یه ون .

به کوردی نه تنو جغرافی ، جغرافی و روایات و عنوانات و اسانده
عجیرتی (مگری) ی (سابلخ) ، نام هم و شروط و اوصافه ی تیا به به
ولا یقه که ایمرو بیینه عونه بوناسینی عرق و زمانی کورد .

تقریباً قناعت حاصل گراوه که ، زردشت (Zoroaster) ، که به زمانی
 دوانی (ماد) قسه ی کردوه ، له حدودی شمالی و لا تیکدا هاتوته
 دنیاوه که ایرو به خاکی (مکری) ناسراوه ، وزمانیشی ، وه کو له
 (زند اوستا) دانه ی بینین ، هـ هـه زیکی طبعی (مکری) ،
 ویا - وه کو له دوا پیدا تعریفی نه کین - زمانی (مکری) به .
 هم نظر به به له طرف (هوارت - Hwart) و (دورمه سته تیر -
 Dormesteter) و بعضی متخصصی تره وه زور پیش خراوه و نتیجه نه
 مه به که زمانی آوستایی زردشت زمانی کورد و (مادی) به و زمانی
 پارسی نه و دوره ش نه و زمانه بو که له اناری پرسه پولیس (اصطخر) دا
 نوسراوه ، نه و فرقه ی که انکشافاتی دوانی حاصل بوه نه مه به ،
 که کوردی به عکس فارس عددیکی زوری له کلماتی عربی قبول نه کردوه
 و شکلی افعالی زیاتر ترقی کردوی خوی محافظه کردوه .
 در حق به زمانی (ماد) ، حیف که معلوماً زمان زور که مه ، به لام
 (زه نداوستا) ی زردشت که محتمله له دوری سلطنتی خاندانی (آخمن)
 ی دا نوسرانی ، زمانه گی زور کم له زمانی میدیا فرق نه کا .
 بو اثباتی نه مه که زمانی کوردی محافظه ی شکلی اصلی ی کردوم ،
 مثال زوره و نه م چند کله به دلیل نه وه :
 دلیل یکی تریش علاوه کردن حرفی (هـ) به بعضی کلمات ، که له
 فارسیدا حذف گراوه . وادهر نه که وی که فارسی (هـ) به گی خوی
 فریداونه ک کوردی ، بلکه علاوه شی کردوه . آوستا و پهلوی بعضی
 کلماتی وای تیا به وه کو ، هـه بخمن هـه هان ، هـین که ایرو له کوردیدا
 موجوده ، به لام له فارسیدا (هـ) گایک فریدراوه .

فارسی ایستا	آوه سنا	کرمانجی ایستا	کوردی سلیانی
سنگین، بزرگ	ماز	مازین	که وره
بلند	به ره زا	به رز	به رز
ماهی	ماسیا	ماسی	ماسی
شتر	ئوشترا	ئوشترا	حوشتر
پل	په ره تا	پرت	پرد
آفتاب	هور	خور	روژ
گوراز	ورازا	وراز	به راز
مگس	مه خشی	میش	میش
بره	وراخا	به رخ	به رخ
حرف و سخن	خسا	کسا	قسه
خواستن	واس	ویسو	ویستن
دانستن	زان	زانن	زانین
من	ئه زم	ئهز	من
من و مرا	مینا	مینا	(مضاف الیه) من

ئهم مطالعه کورت و مختصره تی ئه گهین که زمانی کوردی ، له دراوسیه مشهوره کهی (فارسی) زیاتر رابطه به کی به قوتی له گه ل اصلی زمانی آری دامحافظه کردوه .

ئهم ایضاخانه ، بو اوانهی که به جاوی زمانی آری به کی هه ره صاف تماشای فارسی ئه کهن به نه واوی کافی به ، و ئه وانه ی که له م فکروه دان له تغییراتی زمانی فارسی له دوری استیلای ایراندا بیخیزن .

ایضاحاتی (The Case of Kurdistan against Turkey) لهم
 خصوصاً صهوه ، زور عجایبه و خلاقیت افکارى تازه به . خلاصه ی هم
 ایضاحات وایه : « زمانى فارسى قدیم ، له گه ل زمانى (زنده) ایرانى
 و سانسقربى هندوستان زور مناسبتى هه به . زمانى فارسى قدیم ،
 تقریباً له عصرى چوارهمى پیش میلاددا ترك كرا ، به لام زمانى فارسى
 ی تازه و پهلوى یا خود پارثى و میدیایى و کوردی ی ایروى لی به یابو ،
 به کوردی هم نظریه به نه بی زمانى میدیایى ، سیه چوار عصر له دواى
 له نا و چونى حکومتى میدیایه یابو بی ، که نه مهش له عقل دوره و خلاقى
 رأى علمای لسانه . له لایه کیتیریه وه اگر زمانى فارسى ایستاجوار
 عصر له پیش میلاددا ایجاد کرانى ، هم کاتى عربى به ی که تیدانه بینین له کو وه
 و که ی تى گوت ، حقیقت نه مه به که زمانى فارسى ایروى ، وه کوله
 لای سه رووه وه باسما ن کرد ، اسلامیت به سراپراندا
 به یابو و وه کو له جغرافیه که ی (مستشرقان) دا باس کرا وه نه بی له دورى
 تغلبى آل بویه دابو بی . عینى آر له [لایه ده — ۲۳ حاشیه] دانه لى :
 « قوی پارث ، له عصرى سیه می پیش میلاددا که ولاتانى کوردستانى
 زهوت کرد ، کوردانى مجبور کرد که زمانه که ی خوی ، که پهلوى بو
 و که له فارسى به یابو بو ، قبول بکنن . به لام نه و کوردانه ی ، که له گه ل
 قوی مستولى ی پارس دا زور له تماسدا بون ، هججه به کی نزیك به
 سانسقربى هندوستانیان محافظه کرد ، و نه و به شه ی که دورتر و نه
 غربه وه بو هججه به کی نزیك ارمنى یان قبول کرد . له و تاریخه وه به که سیه
 هججه ی کوردی به ی کرمانجى ، بابانى و زازانى به یابو . هم نظریه ی

دوایی به عطف آن که تا عصر مطالعہی مستشرق [مادیسون گرانت M-Grant] .
 تمام مطالعہی دوایی یا ش دیسان له گیل نظریہی انسیقلوپہ دیای اسلام،
 که خلاصہی افکاری علمای ہارہ مشہورہ ، ہیچ بہک ناگری ؛
 و بہ کورہی نہوہ کہ ہیچ ناوی نہم مستشرقہ ناہینی ، وادہر نہ گووی
 کہ افکار و نظریاتی مقبول نیہ ولہ حقیقت دورہ [۱] .

خلاصہ ہر چندہ زمانی کوردی ، وہ کوفارسی زمانہ کی غربی
 ایرانیہ ، بہ لام چہ اصلی و چہ اساساتی لغوی بہی لہ فارسی بہ تہ و اوی
 جویہ : زمانی غربی ایرانی — بہ کورہی تدقیقاتی بعضی مستشرقین —
 دوبہ شہ : شمالی (سہروو) و جنوبی (خواروو)

زمانی کوردی ، بہ رغمی نہمہ کہلہ فارسی نہ کا و اختلاطی کی زوری
 لہ کہلہ ہدیہ ، فرقی لہ کہ ایدا بہ آشکرا دیارہ . واقعاتہ کہ رنہ و و نااتی
 زمانی کوردی بہ کہ بہ دستہ و ہدیہ ، لہ و دورہی کہ زمسانی فارسی
 موجردیت و فائقیتی خوی نواند ، قدیمتر ہواہیہ فرقی اساسی بین
 نہم دوزمانہ باشتر دہر نہ کہوت .

فرقی آشکرای بینی کوردی و فارسی تقریباً پینجہ : تلفظی ، اساسی ،
 شکلی ، صرف و نحوی .

[۱] نہوی کہ درحق بہ افکاری (گرانت) ایمہ نہ خاتہ شہ ہوہ
 مسئلہی قومی (ماد) ، کہ (گرانت) اولی ۶۰۰۰ سال پیش میلادہ
 میدیا داپون . والحال ہمو علمای تاریخ و علمی آثار نہ لین کہ نہم قومہ
 ہزار سالیک پیش میلادہا توتہ میدیا .

فرقی تلفظی، اغلب له حروف دایه، وه کو (ر) و (ل) ی قهلو
وله (د) ی دانی وگه رویی و امثالی

فرقی اساسی، که گورانی لفظه کانایه و وه کو: آتش = آگر،
ماهی = ماسی، نماز = نویژ

فرقی شکلی و تصریفی و فرقی نحوی [گرامیر]، له شکل و تصریف
و ترکیبی کلمات و افعال و جهل دایه و وه کو فزستاد = ناردی، آمد =
هات، آورد = هانی [انسبقلو به دیانی اسلام]. به نزد اورقم =
چومه لای نهو [بوشاره زا بونی هم فرقانه تماشا کردنی (دستوری
زمانی کوردی)] [۱] زور به کلاک دی

کوردی، له زمانی فارسی و عربی، و فارسی له عربی بعضی کلمه
وهر کر توه و استعمالی نه کا. بیجگه له مهبش له زمانی کوردیدا بعضی لغتی
تورکی و آرای و ارمیش هه به هم اختلافی زمانه به طبیعت نتیجه
اختلافی سیاسی و اجتماعی و اداری چه ند هه زار ساله به و تاثیر و ضرری
وای بو اصلی زمانه که نه بوه و نانی. ذاتا نه کهر تماشای زمانی اقوامیش
بکین نه بین که هه موله عینی تاثیر متاثر بون و که موزوری کاتی زمانی
غیره یان تی که لاوبوه، حتی زمانی عربیش هم حاله نجای نه بوه. مثلا
زمانی فرانسه کان زور تعبیراتی یونانی و بعضی کاتی عربیش تیا به.
زمانی انگلیزیش، که هه مومان بو استفاده له علم و معرفت، هه ول
بوفیر بونی نه دین، پره له کاتی لاتینی، جرمنی و یونانی. زمانی فارسی
ایمرو که وتوته شکلیکی و او که انسان ناوانی بی که هم زمانه له فارسی
قدیمه و زاوه و چونکه وه کو زمانی تورکی پیشو، ته نیا فعل و یا خبره

[۱] اثر یکی زور نایاب و به قیمتته و له طرف توفیق و هه بی یکه وه نومراوه.

کهی له گهل تاك تاك کلهی فارسی به ، باقی عربی به و بعضی کلماتی تورکی و بلوچی و هندی و روسی تی که لاو بوه ؛ و ئهم حالش ، وه کوله سره وه عرضمان کرد ، نتیجهی اختلاطه و امر یکی طبیعی به ، له بهر ئه وه بوزمانه که نابینه عیب .

له گهل ئه مه شدا ، من له و فکره دام ، که به واسطه ی زور بونی خویندن و خوینده و ارانه وه و به یار . . . بعضی کتیبی باش باش (وه کو صرف و نحو یکی مناسب و قاموسی کی عام و امثالی) ، زمانی کوردی ، ممکنه شکلیکی سوک و آسانتر په یابکا ، نوسین و خویندنه وه ی توحید بگری ، به شی زوری لغاتی عربی و فارسیه که شی ، به واسطه ی دوزینه وه و قبول کردنی مقابله کابسان به کوردی ، روز به روز کم بی ؛ ئه و تعبیرات و کلماتی غیره به ، که گورینی زحمته و یا گورینی ئه بینه . . . بی شله ژان و سرلی نیک چون ، ئه بی وه کوملته کانیتز کردویانه . . . نیش بیانکا به مال بوزمانه که ی ؛ و حتی به کوردی احتیاجی زور مناسبه که بعضی تعبیراتی تازه ش ، له م ناوه دا قبول بگری . . . م نه رجه زمانی کوردی زیار ده وه له مه ند ئه بی

بعضی کس ، به سبب زوری لهجه ی کوردی به وه ، ئه لین له سرا ساسیکی ثابت و عمومی رویشتن مشکاه و بلیکو غیره ممکنه لام وایه که ئهم فکره له دوشته وه حاصل بوه : نه زانینی تطوراتی لغاتی زیندو ، ره شماره زایی ی زمانی کوردی

(آ) واقعاته کهر عماشایه کی علمی السنه بکهین ئه بینین ، که ملته هه ره که وره کان که له م : سره دا شکلیکی متحد و به هیبت نشان ئه دن ، له بینین

زمانی اقسام و شعبه اتیانافریکی لهجه‌ی مهم بوده . حتی بی‌ناوی دور بروین ،
ایمرو له بینی عربی مصر ، حجاز ، سوریه و عراقدا نهوه نده فرقی
لهجه زوره ، که عراقی به کزور به زحمت له گهل عربیکی مصری و یاسوری
دانه توانی قسه بکا وله اغلی تعبیراتیان حالی نابی . فرقی انواعی لهجه‌ی
کوردی هیچ وقتی له مانه زیارینه ؛ و تا معارف زیار بلاو بیته وه
نهم فرقی و فروقه گهم نه بیته وه . دلیلیکی آشکرای نهم قناعتهش زمانی
موحدی انگلیز و فرانسیز و المانی ایمرویه .

ب — نه کهر صاحبی نهو نوعه افکاره ، درحق به انواعی لهجه‌ی
کوردی معلوماتیکی نه و اوپان بیوایه ، شههم نیسه که نهم فکر بیان
تصحیح نه کرد . چونکه وه کو نه وان تی که یشتون فرقی بینی لهجه کان
به درجه به کی وانیه . کوردیکی خهلکی سلیمان نه توانی له گهل کوردی
(لور) و یا (گوران) و یا (بادینسانی) قسه بکا . باخصوص
له لهجه کان زور تزیك به کترن

مثلاً ایستا که لهجه‌ی کوردی شمال غربی و جنوبی غربی ایران
به نه و اوی له یهك فرق نا کری .

معلومه که لهجه‌ی کوردیش چه ندنو عسکه و به شی زوری (کرمانجی) به
به کوردی شرفنامه . قومی کورد عبارت له چوار هولی کهوره
کرمانج ، لور ، کلهور و گوران .

له مانه به شی لور ، زور محمله که له کومه لی جنوبی غربی (او . مان)
و کومه لیکی جوین .

گورانی (زه هاو) و هه که هورامی (سیننه) ی قومیان و زازا ... و الخ

به لهجه‌ی شمالی غربی قسه ته که ن و ته م لهجه یه ش له گه ل کوردی فرقیکی
 گه و ره ی هه یه (مثلا کوران ته لی هه ری ، زازا ته لی هه یه ی به لام
 کورد ته لی سیه) . به کوره ی تدقیقانی مستشرق (اندریس) ، زمانی
 (زازا) له زمانی قدیمی (دیلی) یه و ته م فرضیه یه ش ، به نظر روایتی
 هه ورامیه کان ته بی راست بی (میجرسون) .

دیسان شرفنامه ته لی که عشایری (که طور) له بینی (سینه) وله
 (کرماشان) و (زه هاو) دان ، و تعبیری (که طور) ، به کوره ی
 شرفنامه ته بی توافقی کومه لی کوردی غیر کرمانجی ی ولاتانی (سنه)
 و (کرماشان) بکا . ته م لهجه یه له طرف مستشرق (او . مان) هوه
 تدقیق کراوه به لام هیشتا نشر نه کراوه . به کوره ی ته و ایضاحاتی
 که ته م مستشرق له کنیه که یددا دوا یه تی ، ته بی اول جلدی کنیه که
 در حق به لهجه ی منطقای جنوبی (کرماشان) بی که کرماشانی ،
 که طوری ، له کی ، باهراواندی ، نانه کالی و گولایی داخلی ته م قسه یه .
 جلدیکتری دائر به لهجه ی (سنه) و (کرند) و (گه روس) [بیجار
 و شرقی سنه] یه . ته وه خه لکی به م زمانه قسه ته که ن به خویان ته لین
 کورد و یا به ناوی عه یرته کاینانه وه یاد ته کرین . له نزدیکه ی لورستان
 [له له کستاندا] ، لهجه ی جنوبی کوردی به (له کی) مشهوره .
 له (سلهاس) و (فارس) یشدا عشایری (له ک) هه یه ؛ به لام زمانی
 کوردی ی عه یرتی (که لون -- عیدو) ی فارس — به کوره ی تدقیقانی
 (او . مان) هوه — له کی یه .

لهجه ی جنوبی ی کوردی غربی ایران ، عادتاً له شکلی زمانی کوردی

چوتہ دہرہ وہ . موجودیتی ہم طبعی غیر کرمانجی بہ ، رنگہ ،
 تثبیت کردنی مسئلہی (کاردو = کارتوی) ی قدیمدا کہی اہمیتی بی .
 ایہ اصلی کلمہی (کرمانجی) نازانین ، ایائہمہ لہ ترکیبی کلمہی
 (کورد) . وناوی عشرتیکمی میدیا یہ یان نام لہ ولاتانی (کرمانج) دارہنگہ
 لہ یہ ک جو دو کومہ لی زمان بی : کرمانجی ی شرقی (یا خود جنوبی شرقی) ،
 و کرمانجی غربی سرحد و سنوری ہم دوہشہ ہیشہا بہ تہ واوی
 معلوم نیہ .

کرمانجی ی شرقی : لہ ولاتی (مکری) و بینی عشاری دجلہ دا یعنی
 لہ منطقہی زی ی کویہ ، شطی ادم و دوری سیر و ابد افسہی پی بہ کری
 و طبعیہ کی صاف و بلیغہ ولہ خصوص اشکالی و عددی کاپتہ ہوہ زور
 دہ ولہ مہندہ .

کرمانجی ی غربی : عبارتہ لہ اصلی زمانی کرمانجی و بعضی تغییراتی
 محلی . کوردی ولاتانی دیار بکر ، ماردین ، بوتان ، بادینان ، حکاری ،
 ووری ، ارضروم ، سریوان و اناطولی و کوردی ولاتی خوراسان بہم
 زمانہ قسہ بہ کن .

وادیارہ کہ کوردانی شمالی سورہ بہ انواعی طبعی قسہ بہ کن ولہ ناو
 زمانہ کہ یانا بعضی کلمہی تورکیش ہہ یہ . اولیا چلی لہلی زمانی کوردی
 پانزہ نوعی ہہ یہ :

زازا ، لولو ، حکاری عوینکی ، محمودی و شیروانی ، جزیرہ وی ،
 پسانی ، سنجاری ، حریری و اردہ لانی ، سورانی ، خالتی ، چکروانی
 و عمادی ، روزیکی [جلد - ۴ ، لاپرہ - ۷۵] .

کنیپی (غراماتیکا) ی پروفسوز (غارزونى ، لهجه‌ی (عمادیه)
له‌زمانی (تبلیس) و لهجه‌ی (جوله ماریک) له لهجه‌ی (بوتان) و (سلیمان)
جوته کاتوه . (مجرسون) یش له (غراسری کورد) ی دا درحق بهم
صنفا نه تدقیقاتیکی باشی کردوه .

نهم تقسیاتی خواره‌وه ، خلاصه‌ی تدقیقاتی زمانی کوردیه :

— بهشی ایران ، آ (لهجه‌ی سنه — کرماشان : مستشرق (لاریج) ،
له‌کتیبه‌کی [۱] دا باسی نسخه به کی گلستان ته کا که به لهجه‌ی (سنه)
نوسراوه ، بیجگه له‌مه‌ش گه‌لی مستشرقین [۲] له‌م خصوصه وه تدقیقاتیان
کردوه .

ب — لهجه‌ی شاهی و بلاوه : لهجه‌ی (گه‌روس) ه‌کانی
(خواجه وندی) ی (مازندران) ، و (کالون عبدوی) ی (فارس) ،
کوردی (خوراسان) و (طهران) لهجه‌ی نهم بهشی دواپسی به
لهجه‌ی ارضرومه [۳]

[۱] Forschungen über die Kurden سن پترسبورگ

• ۵۸ — ۱۸۵۷

[۲] نهم مستشرقانه شیندلهر ، ویتهر به‌تیراخ ، سون ، مورخان

و . مان و بعضی علمائره

[۳] La dialecte guerronci ، کهری ، ۱۸۹۵ و گه‌روسی

خواجه وندی مازندران • Die Tajik - Mundarten ، و . مان ،

برلین ، ۱۹۰۹ و لهجه‌ی کوردی کالون عبدوی فارس .

و آثاری ابوانوف ، به‌ره‌زین ، شیندلهر ، پرووکش

- ۲- کرمانجی شرقی : لهجه‌ی سلیمانی و موکری به [۱]
- ۳- کرمانجی شمالی و غربی : لهجه‌ی کوردی (اریوان) ، زمانی کوردانی (باروکلای) دوری (آارات) وولای ، ارضروم و بایزید ، اورمیه - حکاری - شیدینان ، بادینان - بوته‌ن ، طور عابدین - ماردین - دیار بکر ، شمالی سوریه [۲]
- منحصصی زمانی کوردی (میجرسون) ، له‌خصوص زوری لهجه‌ی کوردی و فرقیان له‌گه‌ل یکدا ئه‌لی [۳] : بیجکه له‌زمانی (مکری) و قوله کانی ، گه‌لی زمانیترا کوردستاندا هه‌یه و نه‌وانه‌ی گه‌سه‌ی پی‌ئه‌کن به‌خویان نه‌این کورد . له‌مانه‌هه‌ره مهمیان (زاا) به ، که کوردیکی زور له‌شمالی دیاربکر داو له‌دوری (ارزنجان) ، وله‌بمنی جیگه‌ی تری اناطولیدا قسه‌ی پی‌ئه‌کن . ئه‌مانه قومیکی دری ککیوین ، کوردیکی که‌له‌گه‌ت و ایسقان ئه‌ستورن به‌ژمانیکی واقسه ئه‌کن ، که‌صافی آری به ، و کوزمانی (مکری) و امثال له‌عینی شعبه‌یه ، نوعه

[۱] Etudes philologique sur la langue Kurde کوردوزک

Dialect of Sulaimaniya Collected in Paris ۱۸۵۷

Die Mundart der Mukri - Kurden . و . مان ، برلین ۱۹۰۶

آره کانی میجرسون ، بیته‌ر ، فوسسوم ، هیندله‌ر و مورخان .

[۲] کتیبه‌کانی ئه‌کیازاروف ، خاچا‌توروف ، جابا ، مولله‌ر ، ماکان ،

مه‌ارتمان ، یئیکیتن ، نوئه‌ل ، افاپتروس ، قارزونی ، شرفنامه .

آ . سوسین ، جاردین ، فون لوکوک و سون .

[۳] راپور درحق به‌لوا‌ی سلیمانی کوردستان ، لا‌په‌ره ۱۸۸۸-۸۹

لهجه په گه له زمانیکې زور قدیمدا گه فارسی قدیم جو بو نه وه . له گه له
 نه مه شدا نه بی به چاوی زمانیکې آری ی صافی عاشاری بگری وله فارسی
 زیاتر نزیکی کوردی په ، و بو کوردی زانیکی زور غریب نه بنیری
 وزازا کان اساساً صاحبی زمانیکې مضاعفین .

له دواوی نه مانه خه لکی قضای (سرود) دی که زمانیکې عجایب بیان
 هه په وله ناویا زور کلیه آراهی موجوده ، به لهجه بعضاً (گاوارنای -
 Cavarnai) ویا (زمانی گه ور) ی پی نه این که نه م (گه ور) ه
 له ولاتی (حکاری) دا قضایکی نزیکی حدوده . نه م لهجه په خلیطه په کی
 کوردی وکلیدانی به ، ده نکه زمانی قدیمی گاوارانی نه و ناوه بی که له
 دوا پیدا بوت به اسلام . له نزیکی (صاسون) عسیرتیکې بچوک هه په
 (بالکی) ی پی نه این که نه اسلام ونه گاوره ، و به لهجه په کی عجایب
 قسه نه گا که خلیطه په کی کوردی و عربی وارمنی په ، وله گه لی جیکه ی
 تری کوردستاندا بعضی عشار واهالی غریبه هه په که نه نه وه ی بعضی
 فرارین که ها تونه شلخان و به ندریجی بونه کورد وله زمان اصلی
 خوبانه وه بعضی کله پان داخلی لهجه تازه که پان (کوردی) کردوه .

خلاصه زمانی اصلی ، له و زمانه په که کورد قسه ی پی نه کا و عبارت له بری
 کوردی و کرمانجی ، و له م دوزمانه هه ره مقبول و باشیان زمانی (سا بلاخ
 = ساو جیلاق) ه . له پینهدا له (بازیند) بعضی شاعری حکاری هه بو
 وایستاش له ویندا بعضی کاتب و ادیبی کورده هه په گه له اخبارات وله شعر
 و ادیباندا زمانی اصلی و خویان استعمال نه کن .

هم به دوی لای ژوری کوردستانه که عبارت له بری شمالی وان

واورمیه ، به کوردهی زمانیاننوه ، اسقوجیای کوردن زمانه که یاز
 یکیکه ، به لام توند و تیزیه کی تیا هه به . قسه کاینان رهق و توند
 وه لهجهی جنوب دوره ، چونکه له لای نه مانه (ب) یکی آری هه به
 که طرف کوردی جنوبه وه کراوه به (و) یکی نرم . له لهجهی شمالدا
 (پ) به شدت تلفظ نه کری وه بعضی جیکه ی تریشدا شدتی تلفظی هه به .
 له کهل نه م فرقی تلفظ هه بعضی اختلافی نحویش هه به وبالخاصه
 له افعالدایه ؛ و نه م فرقه که یشتونه درجه به کی وا که هر قسمیکی
 محتاجی تدقیقاتیکی چویه . خلاصه نه م فرقانه وای لی کردوه خه لکی
 سلجانی زحمت له زمانی خه لکی ارضروم تی نه گهن و الحال هر دو کیانی
 له اساسدا به زمانی کرمانجی قسه نه گهن .

نه م فرقی و فروقه ، به واسطه ی استعمال کردنی بعضی کابی فریندا وه
 لهجه کانیتر ، زیاتر بوه ، لهجه ی قسمی شمالی ، بعضی کله ی محافظه کردوه
 که نه م کانه ، له ولغتاننهی که (مگری) له وسطی ایراننوه وه ری کرونه ،
 کوتیره . له عینی وقتدا نه بینن که کرمانجی ی شمالی بعضی کله ی ون
 کردوه وه جیکه ی نه وانه بعضی کلاتیتری له تورکی وکلدانی وه درگرونه .

مثلا :

کرمانج شمالی به (گوم) نه لی دکز (تورکی به مکرانی و نه وانیتز نه لین کولایو .
 کرمانج شمالی به (پاپور) نه لی کومی (کی ی تورکی به) و مکرانی و نه وانیتز
 نه لین کشتی (فارسی به) ؛
 کرمانج شمالی به (زهوی) نه لی ارض (عربی و تورکی) و مکرانی و نه
 وانیتز نه لین زهوی ؛

کرمانج شمالی به (فوردورا گه) نهلی کر تیک (تاتاری) و مگریانی
و نه وانیر نه لین گه لو = گه رو ؛

خلاصه له بانی بلی (نه نوسم) نهلی (یارمش نه کم) و سببیشی نه وه
به که خه لکی دیهانی فعلی (نوسین) یان له فیکر چو نه وه و الحال نه وانه ی
که له ناو شاردا نه ژین فعلی (نوسین) نه زانن و استعمالیشی نه کدن .
اهم خصوصاته و استعمالی کاتی غریبه و تلفظ ، فرقی بینی لهجه کانی
زور کردوه . هم کلماتی خواره وه مثالیکی نه و فرقانه به :

آو	ی کوردی له شمالدا بوته	آب	به کوردی سلیمان	آو
وه فر	»	»	»	به فر
خوری	»	»	»	خوری
کا که ز	»	»	»	قاقه ز
دان	»	»	»	دان
خویسک	»	»	»	خوشک
کچ	»	»	»	کچ
تار	»	»	»	روژ
توری	»	»	»	توری
پیاو	»	»	»	پیاو
میل	»	»	»	مل ، نه-تر
نویسنو	»	»	»	نوستو

هم نوعه کلماته زور هه به

لهمه و پیه له (ارده لان) دا به نوعه زمانیکه قه نه کرا که له زمانی

(هه‌ورای) ته‌چو ، به‌لام له‌دوای ته‌وه که‌عشار له‌که‌روکی وازیان هینا و مق‌داریکی زور له‌ کوردی شمالی به‌امنیت ورفاهی (ارده‌لان) مجلوب بون و هاتنه ته‌وی و داینشتن ، له‌جه‌ش کوررا و زمانی (ارده‌لان) ی‌ایمروی له‌به‌ یابو ، که‌تادرجه‌یه‌ک له‌جه‌یه‌کی (مگری) یه ، و زور فرقی‌نیه : له‌به‌شی‌لای ژوروی (ارده‌لان) یهدا‌خه‌کیکی زوره‌ه‌بو که‌هیج به‌له‌جه‌ی فرعی (ارده‌لانی) قسه‌ی ته‌ته‌کرد و زمانی قدیمی خوی محافظه‌کردبو . له‌جه‌ی (سنه) و اطرافی به‌ناوی (کوردستانی) شورته‌ی سه‌ندوه ، و زمانیکی شیرینه ، به‌واسطه‌ی قبول کردنی بمضی کلماتی فارسی‌ه‌وه که‌لی پیش‌گه‌وتوه و بلاو پوته‌وه .

به‌شی‌خوینده واری خه‌لکی (سنه) و (سلیمان) ، له‌له‌جه‌ی کونی (ارده‌لان) تی‌ته‌گه‌ن ، وله‌به‌ رجوانی‌ی شیوه‌ که‌ی وریک و یکی بوته‌ زمانیکی شعر و ادبیاتی کوردستانی جنوبی . له‌حقیقتدا له‌جه‌یه‌کی کوردی‌نیه‌ بل‌کو نظیریکی (گورانی) و (هه‌ورای) یه وله‌ تکاملی فارسی‌ی قدیم به‌ یابوه . زمانی هه‌ورای ، ره‌نکه‌ زمانی (تاجیک بی‌که‌ بینیک له‌ ایران مرکزی‌دا و احتمال له‌ کوردستانی جنوبی‌دا له‌ طرف قومیکی مهاجری ایران‌ه‌وه و پاله‌ طرف قومیکی محلی‌ی غیری کورده‌وه قسه‌ی پی‌ته‌کرا .

هه‌ ورامان ، وه‌کو گورانی دیهاتی ، زمانه‌ که‌ی خوی محافظه‌ کردوه ، وایمرو بوته‌ زمانیکی مؤثر و شیرین و نغمه‌دار ، وله‌هه‌ورامان و (پاوه) و (پلنگان) و اطرافی قسه‌ی پی‌ته‌گری و کوردتی‌ی نا‌گا . زمانی کرمانشاه ، له‌که‌ل‌زمانی‌تلمور له‌جه‌یه‌کی ته‌واوی کوردی‌نیه‌

وزور زور له زمانې (لك) نه كا كه له بې فرديكي زمانې ايراني به له لايه
 كيتريشه وه زور فرقي له گه ل فارسي هه به و به كوردي نزيكتره و ممكنه كه پي
 ي بلين زمانې (كورد - لك) . شكلي افعالي نه له تصريفي لك و نه له
 تصريفي كوردي نه كا له اصدا دائماً شكلي جمع استعمال نه كا و نيوه ي
 (لك) به . له ترتيبې جمله دا اغلب قاعده ي زمانې (لك) تعقيب نه كا
 و بعضي جاريش قاعده ي كوردي .

لور [۱] - زور پي ويسته كه له م باسي زمانه دا توزيكيش قسه لي زمانې
 لور بگه ين . چونكه اغلب مستشرقين له بهر شهباني زمانه كي به فارسي
 قومي لور به اقوامي ايرانيه دانين وله به رنوه ، انسيقلاو په دپاي اسلام
 - وه كوله سره وه ديماز - باسي زمانې لور نا كا . واقعا له فصلي اولي
 هم قسه دا وله سره ي كوردي ايراندا به چند ديريك ضعيفيتي هم
 نظريه به مان نشان دا .

قومي لور ، اساساً چوار به شه : لوري اصلي (لوري پچوك = فويل) ،
 مامه ساني ، كوه گه لويي ، بختيارى .

زمانې به شي اول يعنى فويل - بي شهبه كه له فارسي زيار نزيكي
 كرمانجي ، شرقى به و خوشيان همه ازانن وله كوردي خويان
 شهبه ناكن .

له سالي ۱۹۱۶ دا ، به و نليفه يه كي رسمي جو بومه لورستان وله لاي
 والي (پهنكوه) مده تيك مامه وه و بعضي تدقيقاني قومي واجتماعيم
 كرد . اغلب به كوردي قسم له گه ل والي و معيتي دا كه كردو به آساني يتم نه

که یاندن وتی یان نه گیشتم ولام معلوم بو که فرقی زمانی کرمانجی ی
 شرقی له گهل زمانی فیهیلی داله فرقی زمانی کرمانجی ی غربی زور تر نیسه
 (عاشای جدول گهی خواره وه که)

بی ینه وه مرز زمانی سیه به شه گهی تر . انسیقلوبه دیای اسلام نهلی
 له زمانی نه م لورانه دایمضی کلله هیه ده شهنیه فارسی ایمر و له لایه
 کیتیش وه له تلفظدا بعضی ترکیب و حروفی هیه گله فارسی نا کا

میکنم	ی فارسی له زمانی ایردا بو هیه	ایکنم
میخرم	، ، ، ،	ایخرم
ادم	، ، ، ،	ادوم
پل	، ، ، ،	پیل
می دم	، ، ، ،	ایدم
خانه	، ، ، ،	خونا
جامه	، ، ، ،	جوا
ایهان	، ، ، ،	ایسا
انها	، ، ، ،	ایکال
اینرا گرفت	، ، ، ،	یونا گوت

نه گهر بعضی له م کلانه له گهل زمانی سلیمانی دا موازنه بکین نه بینین
 فرقی کمتره :

کوردی سلیمانی له بانی	(ایکنم) ی لودی نهلی :	ایکم
، ، ، ،	(ایدم) ، ، ، ،	ایدم
، ، ، ،	(ایونا گوت) ، ، ، ،	یونا گوت
، ، ، ،	(ایخرم) ، ، ، ،	ایخرم

تلفظی (خانه) به (خونا) - لام وایه - نتیجه‌ی اختلاطی
 دائمیانه له گهل ایرانیه کانا ، واقعا عجم له قسه کردنا بعضی دفعه حرفی الف
 نه کابه (و) : نان = نون ؛ آنها = اونها ؛ جان = جون ... الخ
 نه هم فرقه و نه هم مشابهته کهمه - به فکری من - بو حکم کردن
 به تبدیلی ملیتی قومیک کافی نیه چونکه ، اولاً (زور ممکنه که نه هم
 مستشرقانه له وقتی سوال وجوابیانا له گهل خلتی لورستان توشی بعضی
 سهو و غلط بو بن ، باش حالی نه بو بن و شکلیکی ناراستی کلمه که یان ضبط
 وقید کردنی

ثانیاً (به ته و او ی شاره زای اقسای زمانی کوردی نه بو بن و به
 علمیکی ناقص حکیمان دابی .

واقعا نه گهر بعضی کلمات فارسی ولوری تماشا که بن وله گهل فروعی
 زمانی کوردیدا مقایسه‌ی بکه بن ، نه بینین که مشابهتی نه هم فروغانه به
 فارسی له لوری زیاتره :

فارسی	لوری (فه یلی)	لوری (له کی)	هه و رای	کرمانجی ی ی شرقی (حلیانی)	کرمانجی ی غربی (بادینان)
برو	پجو	بجو	لوه	[۸]	هه ره
بلهین	بنیش	بنیش	بنیشه ره	دانیه	رونی kune
بالا	نه و بان	بان	سه ر	سرو	زور = سر

[۸] ری قه و

انگبین	عمل	عمل	هه نکوبین	هه نکوبین	ره هه نگه وی = هه نگوبین
خریزه	شای	خروزه	شوتی	شوتی	زیش = شمتی = زه پش
اینجیر	اینجیر	اینجیر	هه نجیر	هه نجیر	هزیر
ارمود	ته رمود	ته رمود	هه رمی	هه رمی	امگرك = هه رمی
صیب	صیو	صیف	صیف	صیو	هه و
اسپ	تاسپ	تاسپ	تاسپ	تاسپ	حاسب
جو	جوه	جوه	یو	جر	جه
می آیم	ته نیم	ته نیم	من مایو	یم	ده ایم
برخیز	تلس	فیری	هورزه	هه لسه	را به = هولو
انگور	ته نگور	ته نور	هه نگوز	تری	ترا = تهری
کوسفند	می	می	مه	مه	پهز
مویز	مهویز	مهویز	میوژ	میوژ	میویژ
می فروشم	ته فروشم	مه فروشم	وره تا	ته فروشم	فروشم
امروز	امروز	ایمرو	آرو	ایمرو	ایرو = ته فرو [۱]
امشب	ایمشه	ایمشه	ایمشه	ایمشه	ته می شه و = ته فشه وه
می دانم	نازائم	نازائم	مه زانو	نازائم	نازائم = نوزائم

وه کوله مجدوله دانیشان مان دا ، له یینی دوه شی کرمانجی (لهجه ی سلیمانی و بادینانی) دافرق ته و نده نیه ، ته نیاله بعضی کله و تصریفی بعضی افعال دایه مثلا کرمانجی شرقی فعلی (هه لسان) و اصرف ته کا : هه لسا (ماضی) ، هه لسه (مضارع) ، هه لسه (امر) ، و الحال بادینانی له بانی (هه لسانی) ، ته لی (رابین) و وای صرف ته کا : رابو (ماضی) ، ده رابیت (مضارع) ، رابه = هولو (امر) . کرمانجی شرقی ته لی : دانیشان ، دانیش ، دانیشه ، بادینانی ته لی : روینشان ، دیرونیت ، روونه .

ته گه ر ته م جدوله — که نمونه په کی پچکوله یه — باش رسمه رنجی لی بدری ، ته بنیری مهابهتی زمانی (فعیلی) و (له ک) له گهل اقسامی کوردیداله فارسی زیاتره ، و له بهر ته مه ته نیا له بهر مهابهتیکی که می زمانه که می نابی (لور) به ایرانی حساب بگری . ذاتا وه کو له فصلی اولدا گونغان ، به شیک مستشرقین (لور) له قومی کورد جونا که نه وه درحق به زمانی (سنه) وهه ورامی انسیقلوپه دیای اسلام ته لی : هه زمانی مگری (کرمانج) ، تا (بانه) و (ساقز) دی ، له وی تهاوز نا کا . له جنوبی آوی (جفاتو) و (خورخورا) و (نیله کو) ، لهجه ی کوردستانی دهس پی ته کا و تا جنوبی و لاتی سنه) ته چی و به راستی ته پی ته م زمانه به اصولیکی علمی زور باش تدقیق بگری . زمانی (سریوان) وه کو زمانی جافه کان به ته و اوی کرمانجی به لهجه یه کی غیر کوردی له هه ردو هه ورا ماندا هه به وقسه ی پی ته مگری و (هه ورامی) ی پی ته لین و له لای خاق به (ماچو) [۸]

مشهوره . له بعضی دیہاتی (باوه) شدا هر بهم زمانه قسه نه کری . له دیہاتی
 عشایری که وره ی (گوران) [له شمالی زه هاو] وله دی ی (کاندولا)
 [له بینی دیناور و کرماشان دا] و بعضی دی ی تر وله (دیرسم) دا زمانی
 (زازا) هه به که نه ویش له لجه ی هه ورامی به وه وه رگیراوه . به کوره ی
 تدقیقاتی (و . مان) هم هه مو زمانانه (لهجه ی ایرانی مرکزی)
 له صره ی ساهانی ، کوهرودی ، ماهللاتی . والخ دانه بی دانبری .
 دار به لجه ی (سنه) وثیقه به کان بدسته وه نیه ، به لام زمانی
 (هه ورامی - گورانی) ، به کوره ی غزلیانی وداستانه مهیج و پرمعنا
 کانی ، شبهه تا کری که ادبیاتیکی واسع و شیرینی هه به . والی
 (ارده لان) له برای خویدا به صورتی خصوصی تشویق و تشجیمی
 شعر و ادبیاتی هم زمانه نه کا و بی شک هم لجه ی شعره ، له زمانی خلق
 جویه .

(میجرسون) له مخصوصه وه . . . : له دوری نه و خطه ی که لورستان
 له کوردستان جو نه کاته وه بعضی شرت هه به که گاه (کوردان)
 و به زمانیک قسه نه کن که له تاجیکی قدیمی ایران نه کا .
 و ظاهر وایه که هم ولاتی (گوران) هه اهالیه کی دامه زراوی بوه و زمانه
 کهشیان ، وه کو له سره وه کوتمان جو جویوه ، و عشایری (هه ورامی)
 و (کاندولا) و (ریزو) ش به فرقیکی که موزور به عینی زمان قسه یان
 کردوه .

مشهور زمانی (ارده لانی) ، زور زور له شعر و ادبیاندا استعمال
 کراوه وله (سنه) به مزه انه نه خونین و نه نوسن و بهم زمانه ش (هه ورامی)
 ویا (شهرزوری) نه لین .

به کوردهی بعضی نظریات که پاسی نه کن ، به شی زوری دامه زراوی
غیرتی گوران به م زمانه و به شی (که روک = سیار) ی به به وای
به کوردی قسه نه کن] به تبدیلی قیافت له کوردستان و الجزیره دا ،
لايه - ۳۸۱] .

عقاری کوردی (براخوی) که به شی زوری له بلوچستان دا و به شیکیشی
له ولانی (سند) ی هندوستان دا په به زمانی کوردیه ک قسه نه کن که
به زمانی (براخوی) مشهوره .

هم زمانه له فروپی (دراویدی) ی مرکزی و جنوبی هندستانه
و بعضی کلماتی بلوچی و فارسیشی تی که لاوبوه . تا هم دوری دواپی به
هه ربو قسه کردن استعمال کراوه به لام ایستا که ده نوسری و نه خوینرینه وه
بعضی حکایات و اشعاری نوسراو به م زمانه بینراوه . [انسیقلوپه دپای
اسلام . جلد ۱ ، لایه ره - ۶۳۰] .

۴- جمعیات ، مجموعه و جرائدی کوردی

۱- جمعیات : اول جمعیتی سیاسی کورد (کورد تعالی و ترقی

جمعیتی) به وه استامولدا له سال ۱۹۰۸ ی میلادی دا دامه زرا . مؤسسه کانی
امین عالی بکی بدرخانی ، فریق شریف پاشا ، شیخ عبیدالله زاده شیخ
عبدالقادر افتندی ، وزا وای پادشاه مهیر احمد ذو الکفیل پاشا بو .

قریباً له عینی تاریخدا هه ره استامبول (کورد نشر معارف جمعیتی)
تأسیسی کرد وه (جنبرلی طاش) مکتبیککی بو تعلیمی اولادی کورد
کرده وه : به لام هم دو جمعینه زوری پی نه چو له طرف حکومتی اتحاد

و ترقی پهوه لغو کرایه وه و مکتبه کوشی داخرا . بهلام جمعیتی اول بهدزی پهوه دیسانه وه له کوبونه وه وسیی کردن قصوری نه کرد . لهسالی ۱۹۱۰ دا ، له استامول (جمعیتی هیفوی) له طرف طلبه ی کورده وه وه تأسیس کرا و ناشری گه وره دواهی کرد . له دواهی منار که لهم جمعیته دیسانه وه کوبونه وه و تاسلیم بوئی استامول به حکومتی کمالیه دواهی کرد .

له دواهی منار که جمعیتیکی سیاسی تریس له استامولدا تشکی کرد و ناوی (کورد استقلال جمعیتی) بو ، رئیسه گدی سید عبدالقادر افندی وه مو امر او رؤسای کوردی تیا داخل بو . له دواهی بینیک بدرخانی بهکان ، لهم جمعیته جو بونه وه و (کوردستان تشکیلات اجتماعیه جمعیتی) یان تشکیل صکرد . بیجکه له مانهش مه رلام دوره دا وه له استامول جمعیتیکی تر به ناوی (جمعیتی قوی کورد) هوه داصر رابو . لهم جمعیتانه تاوقتی هاتی حکومتی کمالیه بو استامول دوامیان کرد وه دوا پیدا بلاو کرانه وه ؛ له پاش بینیک به ناوی (خوبون) هوه جمعیتیکی تر له خارجی تورکیا داپه یابو و تا ایستاه فعالیتدایه .

۲- مجموعه وجراند : وه کو نه یزانی اول غزه ی کوردی له زیر عنوانی (کوردستان) دا ، له استامول وهسالی ۱۳۱۵ ی هجریداله طرف مدحت بکی نه تهوی بدرخان بک نشر کرا وه . له دواهی نه خوش گوتنی صاحبی ، لهم غزه یه له طرف عبدالرحمن بکی برایه وه له (قاهره) و (جینو) و (فولکستون) وه لو ندره دانشر کرا وه ؛ وه دواهی اعلانی مشروطیت دیسانه وه له استامولنا وه طرف ثریا بکی بدرخانی په وه دوام له سر نشری کرا

وله وقتی شری گهوره شدا دوای کرد . له نسخه ی اولیه وه تاسی ویک
له کتنبانه ی پروسیادا موجوده .

مجموعه ی (کوردستان) ی میسیونه ره کانی (ووری = اورمیه)

جویه .

له دوای اعلانی مشروطیت له طرف (جمعیتی هیوی کورد) هوه ،
مجموعه یه کی اسبوعی به عنوانی (روزی کورد) له استامول نشروله دو
نسخه ی اولیدا رسمی سلطان صلاح الدین و کریم خانی زهنندی تیاره .
تهم دو نسخه یه له ۶ حزیران ، تموز ۱۳۲۹ دا وه طرف عبدالکریم افندی
ی خه لکی سلیمانی هوه نشر کرا وله پاش بینیک ناوی گوردا و بوبه
(هه ناوی کورد)

منورین و لاوانی کورد ، له دوای شری گهوره زیار فعالیتیار
نواندوه ؛ وله مصر و استامول و کوردستاندا گه لی غزته ی
نشر کردوه ، وه ره به ناوبانگیان مجموعه ی اسبوعی ی (ژین) بو .
۱۹۱۹ ی میلادیدا له استامول وله طرف حمزه ، ممدوح سلیم و کانی
بگانه وه نشر کرا . عمده ی نشریانی ته م غزته یه گه پاندنوبی سه لماقندی
ته م دستوره بو ؛ کوردستان عالی کورده ؛ ؛ نسخه ی سی و دوه مینی
له ا جهادی الاول ۳۳۸ ی رو میدا ده رچوه .

مجموعه یه کی نیومانکی تریش له ژیر عنوانی (کوردستان) داله
طرف بدرخانی احمدی عزیز بکوه له (قاهره) دانشر کرا وه و دوه م
نسخه ی له ؛ ذی الحجه ۱۳۳۵ ی هجرییدا ده رچوه .

اول غزته ی کوردی گه له سلیمانیدا نشر کرا (پیشکوتن) بو

ومانگی له پيش اول چول کردنى سليمانى له طرف انگلیزه وه له تاو چو؛
 وله باشدا (۲ اغستوس ۱۹۲۲) له طرف حاجى مصطفى باشا وه غزتهى
 (بانگى كوردستان) ده رهینرا وتامانگى كانون اول ۱۳ نسخهى ده
 رچو وايتر دوامى نه کرد . له دوای نهمه غزتهى اسبوعى (روزى
 كوردستان) ، له طرفى محمد نورى افندى به وه نشر كرا وتهم غزته به
 به كوردهى آرزو وامزى حكومتى شيخ محمود نهى نومي وتا ۳ مارت
 ۱۹۲۳ دوامى كرد وپاژه نسخهى ده رچو .

له دوای نهمه كه شيخ محمود دوام جار سليمانى به جى هيدت غزته
 به كى ترى كوردى به ناوى (بانگى حق) وه له سالى ۱۹۲۳ داده رچو
 وتا نسخهى سيم دوامى كرد وله دوای نهمه (اميدى استقلال) ده رچو
 وتهمهش توه نده دوامى نه کرد وغزتهى جهوت روزه [اسبوعى] ن
 (زيانه وه) له طرف حكومتى سليمانى به وه ده رهینرا (۱۹۲۴ ميلادى)
 تهم غزته به له ۱۹۲۶ دا ناوه كى كوردى وبوبه (زبان) وتا ايستا كه به م
 ناوه وه دوام نه كا . له سالى ۱۹۲۵ دا صاحبتر ازاده صالح ژ كى بك
 مجموعه به كى جهوت روزهى به ناوى (ديارى كوردستان) وه وبه سيمه
 زمان (كوردى ، عربى وتوركى) ده رهینرا وتا ۱۱ مایس ۱۹۲۶
 دوامى كرد وله مدهدا شازه نسخهى ده رچو وزورى نسخه كانى
 تصويرى مشاهيرى كوردى ثيابو . وبه راستى هدره باشترينى امثال
 وصاحبى محترمی زور هولى بونكاملی نه دا .

له عینی سالدا (۱۹۲۵ م) حاجى مصطفى باشا بانگى (كوردستان)
 له پندادا ديسانه وه نشر كرد وله دوا دو سيمه نسخه ايتر دوامى نه کرد .

له ۱۳۴۴ ی هجریدا ، سید حسین مکرانی ، له (رواندز) به زمانی
 کرمانجی ی غربی (بادینانی و بوتانی) غزته به کی به ناوی (زاری کرمانجی)
 به وده رهینا ، ئەم روزنامه به جهوت روژە بو و صاحبه فاضل و به غیرته گی
 به رضی هه موازیت و ضرریکه وه دوا ی له سر کرد و تا ایستاش به رده
 ئەجی . ئەم ههنگه به ههته به غیر ی دوام کردن له سر نشری زار کرمانجی
 ئە ژیر انواعی عنوان دا که لی مباحثی به قیمت و نه زانراوی تاریخی کوردی
 نشر کرد و بوتویر و تهوینی لاوانی کوردی عراق ههت و غیرتیکی زور
 گه وده ی صرف کرد و نهی کا .

فصلی هه‌هسته‌م

عشائری کورد

۱ - له اوائل اسلامیتدا

له‌چند عصریکی دور اسلامدا وطنی قومی کورد له‌ژیر عنوانیکی مخصوصدا نشان نه‌دراوه پارچه پارچه له‌ ناو تقسیماتی اداریه‌ی خلافتدا وه‌گو (زوزان) ، (خیلات) ، (ارمنیه) ، (اذربایجان) ، (جبال) ، (فارس) ، (جزیره) ، (عراق) ، (بلاد الروم) ... والح دا بوه‌وه [تماشای فصلی اول بکه] .

بهم سببه‌وه به‌تایه‌به‌تی بایکی کورد و کوردستان له‌ آثاری سیاحتی و مؤرخین عربدا نابینری . نهایت له‌ دوری سلجوقیه‌ کانا به‌شیکی وطنی کورد [حکمرانان و شماره زور] له‌ ژیر عنوانی کوردستاندا ناسرا و جارجار به‌تایه‌به‌تی بای کرا .

مؤرخین عرب ، به‌بعضی مناسبتی تاریخی و جغرافیه‌وه کمی زور درحق به‌ کورد دواون ، منلا مسعودی [۳۳۲ ی هجری] واسطخوری [۳۴۰ هجری] درحق حکورد له‌همر زیار بعضی معلوماتی ریک و پیکیان داوه [انسیقلوپه‌ دیای اسلام] .

مسعودی ، له‌ (مروج الذهب) دا بای نه‌م عشائره‌ نه‌کا :

له‌ منطقه‌ی (دیناور) و (همدان) دا عشیرتی شه‌هجان ؛

» (کنگاور) دا » ماجوردان ؛

» (اذربایجان) دا » عشائری هازینی ، سارات ؛

له منطقی (جبال) دا عشاری شادانجات ، لازبا ،
 مادنجان ، مزدانگان ،
 باریسیان ، خالی (جلالی) ،
 جبارکی ، جوانی ،
 موستاکان ؟

• (سوریه) دا عشیرتی دابایلا ... والح
 • (موصل) و (شاخی جودی) دا عشاری گاوری کورد
 وه کو یعقوبی ، جوزکان .

هنرتهم مؤرخه له اثری (التبینه) ی داپاسی عشیرتی (بازینجان) یش
 نهکا و مؤرخ (اصطخری) ش (لاپه ره - ۱۱۵) پاسی (ناشاویرا) ،
 (یوزیکان) و (کیکان) [ایستاکه له نزیك مرعهه] نهکا ، وجدولیکی
 مسکن و ماوای عشاری کوردیش نهان نهدا که نهام جیگایانه بوه :
 فارس ، کرمان ، سجستان ، خوراسان ، اصفهان ، جبال ، ماه کفاه ،
 ماه بصره ، ماساپاذان ، همدان ، شاره زور ، داراباد ، همدان ،
 اذربایجان ، ارمنیه ، لوزبانی ، بایلاکان ، باب الابواب ، جزیره ، سوریه ،
 لانتور (خطی تمیکپانی حدودی کاسکیا)

خلاصه گوتوانین بلین که له ههرو ولاتانی اسلامدا ، به کوردهی نهام
 معلومانه ، عشاری و اهالیی کورد هه بوه منلا ، یکی له درگاکانی
 قهلائی (برزه) (له سرجهی کوری وله شرقی تفلیس بو) به (باب
 الاکراد) مشهور بو ؟ این مسکویهش نهامه تا بید نه کا و نهالی ، له وقتی
 استیلای روس به سرتهام شاره دا له معیتی حاکی قهلا که دا کورد

هه بو ۶ یاقوونی و اصطخری هر دو کیان ته لین له ولاتی اصفهان دافرقه به کی
عقیرتی کوردی بازینجان هه بو و شاریکی باشیان هه بو . مقدسی
(لاپه ره — ۲۲۷) تهلی کوردی (دوین) (شاریک بو له سر آوی
آراس) له خانوی له مور در سنکراودا نه زیان .

اصطخری له جیگه به کیتیشدا (لاپه ره — ۹۸) به تایه به تی بامی
پنج (رموم) ی فارس ته کا و تهلی ته م ناوی (رموم) ه بو منطقه
کانی کورد دانا بو . هه مو رام (جمه کی رموم) یک شاریکی
سه کزی بو ۶ گه وره ی کوردی نه و ناوه ماموری کو کردنه وه ی خراج بو
و تماشای امنیت و اسایشی ته کرد

ته م پنج (رام) ی ولاتی فارس ته مه به :

- ۱— جلویا یا خود (رمیجان) ، که ها و حدوی اصفهان و خوزستان بو ۶
 - ۲— لاوالی جان ، که له بینی شیراز و خلیجی فارسدا بو ۶
 - ۳— دیوان ، که له کوره ی (شاپور) دابو ۶
 - ۴— کاریان ، له جهت (کرمان) هوه بو ۶
 - ۵— شهریار ، له م لای اصفهان هه بو وله طرف نشیرته که به وه
(بازینجان) یان پی ته کوت ، و شعبه بیکیشی برابوه ولاتی اصفهان .
- اصطخری ، له دوای ته م (رموم) ه باس می و سیه عقیرتی
کوردی (فارس) یس ته کا که (ابن حوکان) به کوره ی (دیوان
الصداقه) (لاپه ره — ۱۸۵ : ۱۸۷) تهلی ته مانه بوه و . (مقدسی) ش
تأییدی ته کا :

کرمان ، رامانی ، مدثر ، مجدی کوری باشان ، با کیلی (مقدسی

« سالانی ، تهلی) ، بنداد مهدی ، محمدی کورنی اسحاق ، صباهی
 (سباهی) ، اسحاق ، آذکانی ، شهرآکی ، تاها داهنی ، زابادی ،
 شهرآوی ، بنده داکی ، خمرآوی ، زایخی ، سفاری ، شاهیارنی ،
 مهراکی ، مبارکی ، اشتمهاری ، شاهونی ، فزانی ، سالمونی ، سیری ،
 آزاددوختی ، بارازدوختی ، مطلبی ، ماحانی ، شاهکانی ، کاجتی ، جلیلی .
 عددی دهواری (مالی) یان به ۵۰۰،۰۰۰ تقدیر کردوه .

فارسنامه (له ۵۰۰ ی هجریدا نوسراوه) تهلی ، کوردانی (جلویا)
 و (دیوان) و (لاوالیجان) و (کاریان) و (بازنجان) ، که بهشی
 هره مشهوری اردوی فارسی قدیم لهوان بو ، که شرو دعوای دخولی
 اسلامیتدا بهتواوی محو بونهوه ؛ لهمانه تهنیا عهیرتی (آلاک)
 قوتار بو ودینی اسلامی قبول کرد . کوردانی اصفهان له دوا پیدا له طرف
 عضد الدوله ی بویهی بهوه نقل کرانه ولاتی فارس .

تهم افاده ی (فارسنامه) به بهراستی محتاجی لیک دانهوه به
 چونکه محو بونهوه ی ۵۰۰ هزارمال زحمت عقل قبول ، نه کا و نه مانه
 ره نکاتی کل عشائری فارس بو بن وله دوا پیدا کو برنبهوه وقومیتی
 خویان محافظه کردی .

له (رام) ی قدیمی (جلویا = کوگلو) دا ایستا که (لور) تهزی .
 اسطخری له دوا ی جدولی عشائری فارس باسی عهیرتیسکی
 (اللوریا) شنه کا .

فارسنامه ، عهیرته گهوره کی « شبانکاره » ی فارس له کورد
 جوته کانهوه . واقعا « المصری » ش له « مسالك الاقطار » یدا بهجو

باسی عسیرتی (شیرانکاره) نا کا و شرفنامهش له ناو حکوماتی کورددا
 باسی نا کا . له گه له شهاده شدا یه کی له فرقه کانی (رمان) به که له طرف
 اصطخری به وه له ناو عسیری کوردانغان دراوه . و به دورنیه
 که مشابهتیکی ناوی . خلاصه وادپاره که له بینی کوردی فارس و کوردی
 کوردستان دا بعضی فرق هه به .

له منطقهی (الزوزان) دا ، که به کوردی معجم البلدان له بینی (موصل)
 و (خیلات) و (سلحاس) دابوه ، عسیری باشناوی و بوختی (بوتان) بوه
 و گه لایق لایان هه بوه . خلاصه له آناری موجوده واده ره که کوی که
 کوردستانی مرکزی ی ایرو شه و قنیش وطنی کورد بوه .

۲- له دوری حکومتی کوله منی مصردا
 (عصری هه شتم)

مؤلفی (صبح الاعشی) [۱] ، به کوردی (مسالك الابصار)
 و (التثقیف) نه لی : عسیری کوردی (جبال الا کراد) بیست و چوار
 منطقه یان دا گیر کردبو . نه م جبال الا کراده ، نه وچیا یانه به که ولاتی
 عجم و عربیان لیک جو کردوته وه له چیا کانی همدان و شهر زور ه وه
 دهس بی نه کا و تا حدودی ولاتی تکفور که مملکی (سیس) و ملتحاتیه
 و به دهس خاندانی (لاون) ه وه به دوام نه کا .

۱- (دیاوشت) . له چیا کانی همدان و شاره زوره و جیگه ی عسیرتیکی
 کورده و امیریکی بنحوصیان هه به .

[۱] آری (شیخ ابو العباس احمد القلقشنندی) به وچو ارده جلد ه .
 له ۸۱۴ هجریدا ته و او بوه . درحق به م عسیری کورده نه جلد — ۴ ،
 لاپه ره — ۷۹:۲۷۳ دائمه تفصیلاته نه دا

۲- (دراتك) . ئەم منطقه يە جىگەي عىيرنىكى تىزى گورانە ؛ و ئەم دو عىيرتە ۵۰۰۰ پىاويكىيان ئەبى .

۳- لەدانترك و نھاوندەمۆە تانزىك شارەزور ، مەسكى عىشارى (كلالىە = كلالى) يە زور محاربن و هزار محارپىكىيان ھەيە و بەسر خىلانى كوردى ئەوناوەدا حا كەن .

۴- ولانىكە لەچىيانى ھەداندا و تىزىك منطقه يە كلالىە و جى و رىگەي عىيرتە زىنگىيە (زىنگىيە) ي كوردە . دو هزار پىاويكىيان ئەبى و زور آزاومە زىبوتن . رەئىسى تايە بە تىيان ھەيە و بەسر ولانى تىكور و اطرافىدا حا كەن

۵- نواحى شەرزور . (مسالك الابصار) ئەلى لەم ولانەدا دو عىيرتە كوردبو : لوسە ، باسرىە [۲] . زور آزا و بە غىرت بون . لە دوای حادثەي بغداد روپشتن بو مصر و شام ، وقوھ يەكى ترھانە جىگەيان كە (حوسە) يان پى ئەگوت و خالص كوردنە بون .

۶- ولانى بىنى شارەزور و أشنە) ي اذربايجان ؛ عىيرتە (سوايە) [۳] ي كوردى تىابو دو هزار پىاويكىيان بو و بە شر كرى مشھور بون و دو فرقە بون و دور تىسيان بو .

۷- ولانى (بسقاد) . مەسكى عىشارى (قىياويە) بو و بىمضى نواحى ي ولانى اوزبىك (اذربايجان) و تىترىشيان بە دەستە وە بو . چوار هزار پىاويكىيان بو .

[۲] انسىقەلۆپە دىيەي اسلام (كوساد ماير) ئەلى .

[۳] ، ، ، (ساپولى و كارتاوى) ئەلى .

۸- ولاتی (کرکار) - مسکنی عشائری حسنائیه (حسنائلو ؟) [۱]
 بووسیه فرقه بون - بهره‌ی عیسی کوری شهاب‌الدین و فرقه‌ی (تلیه)
 و فرقه‌ی (جا کیه) ، هزار پیاویکیان بو و هر فرقه‌یه کیشی رئیسکی بو -
 ۹- دربند قرایر - نهم منطقه یهیش عشیرتی (قریاویه) ی تیا بو
 و محافظی (دربند) بون - رئیسه‌کی له‌گه‌ل سلطان مصر داغخاره‌ی بو
 و ناوی سیف‌الدین کوری سیر حسنائی بو -

۱۰- بلادی کرچین و دقوق الناقه - عشیرتیکی کوردی [۲] تیا بو و ۷۰۰
 پیاویکی بو -

۱۱- بین الجبلین (تابی هه‌ولیر) - مسکنی عشیرتیکی کورد بو و به
 قه‌د (کلایه) تیا بو له‌دوری حکومتی منصوریه‌ی قلاون دا
 امیریکیان بو ناوی خضر و کوری سلیمان بو - شاعر و شجیع بو -
 زیارتی ملکی مصری کرد و زور قدری گیرا -

۱۲- ولاتی مازنجان ، و بیروه ، و سحمه [۳] و بلادی برانیه - مسکنی
 فرقه‌یه‌کی (مازنجانی) بو که ۵۰۰ مالیک بو ؛ نهم فرقه‌یه‌منسوبی
 عشیرتی (محمدیه) بو و به فرقه‌ی (مبارز کاک) مشهور بو عشیرتی

[۱] به‌گوره‌ی انسیقلوپه‌دیای اسلام ره‌نکه‌ه‌شیرتی (خوشناو) بی‌وسیه
 قبول بوه - یکیکیان له‌ولاتی کارتاری وله‌دربندی (قره‌بولی) دابوه
 و نهم دربنده به‌گوره‌ی (هورفان) تهبی له‌شاخیکی نزیک زابی صغیرتی .
 [۲] انسیقلوپه‌دیای نهمی ناوی نهم عشیرته (نیرکارین) بوه‌وله‌بینی
 (کرکوک) و (طاوق) دابوه -

[۳] انسیقلوپه‌دیای اسلام (به‌خما) له‌لی -

حمیدیه) ی کوردیش تی کالی نه‌مانه بون که ۱۰۰۰ کسبک زیار
 شرکه ریاز بو. امیر مبارز کاک له امرای دولتی عباسی بو و عنوانی مبارز
 الدین له طرف خلیفه وه درابویه، اصل ناوی (کک = کاک بو)
 له دواي خلافتی عباسی له حکومتی هه‌لا کوشدا مقامیکی بلندی بو
 و کرابو به حاکمی (هولیر) و توابعی. له پاشدا عقرشوش، هراة
 و تل هفتونیشی درابویه. امیری ۵۰۰ سواربو. و بیست سالیک
 موقعی خوی محافظه کردوله عمریکی نه‌وه دسالی زیاردا و فانی کرد.
 له دواي نه‌و عز الدین کوری بو به امیر و نه‌م ذاتهش له سرشوینی
 باوکی رویتت و شورده‌تی په پا کرد. له دواي عز الدین، نجم الدین
 خضری برای بو به امیر و تابعی حکومتی مصر بو.

۱۳- ولاتی شمالا باد تاخفتیان (۱). له‌م منطقه‌یه عه‌یرتییکی دره‌ه بو که
 ناوی «شهریه» (۲) و به خراپه کری و جه‌رده‌یی مشهور بو؛
 نزیک هزارمالیک بون وله شاخان و دربندانی دوری زی‌ی گوره
 بون.

۱۴- ولاتی ماز کرد (۳) و رستاق (۴) و سرت و جبل جنجیرین که به
 سر (اوشنو) دانه روانی. له‌م منطقه‌یه دا عه‌یرتی (زرزاری)
 هه‌بو ۵۰۰۰ مالیک بو. ولاته که‌بان زور سه‌خت و ساردبو. امیره

(۱) ده‌نگه نه‌م خفتیانه منطقه‌ی (هه‌فتیان) ی نزیک رواندۆنی

(۲) انسیقلوبه دیا به‌م عه‌یرته (سوری) نه‌لی

(۳) « « نه‌لی (روباری براز کرد)»

(۴) « « (رستاق) « له جنوبی شمذینانه

که یان ناوی (نجم الدين باشاك) بو و بعضي اسرايتريهيان بو .
 عشيرتيكي تريس له ناو رزا زار يدا بو که به ناوی کونده که یانه وه
 (بالکان) یان پی ته کون ، سیه صد مالیکیان بو و (عقبه الحان)
 [۱] له ژیر نظارتی هم بالکانه دابو . امیری (مازکرد) که حنشی
 کوری اسماعیل بو تابعی مصر بو .

۱۵- جوله مرک . هم ولاته منزلی عشيرتيک بوبه م ناوه وه ؛ له ۳۰۰۰
 مالیک زیار بون . له اوائلی دوری تاناردا حکمدار یان اسعد کوری
 مکلان) بو وله دوای ته و عماد الدین کوری وله دوای عماد
 الدینیش اسد الدین کوری بونه حکمدار . ولاته کهی دوله مند بو
 و انواعی معدنی تیا بو . ولاتیکی زور سهخت بو و کس بوی
 زهوت نه ته کرا . ریگهی ته وریز و خوی و نخجوان له ژیر نظار تیا بو
 و تابعی حکومتی مصر بو .

۱۶- بلادی مرکوان . نزیک جوله مرک و مسکنی عشيرتيکی سیه هزار
 مالی کورد بو و دراوسییهی (ووری) بو وله کهی عشاری
 جول مرکدا متفق بون .

۱۷- بلادی کوار دات [۲] . هم منطقه یه ش غربی جوله مرک که وتبو
 و زور به برکت بو . ۳۰۰ مالیک کوردی تیا بو و ریسیکی مخصوصیان بو
 ۱۸- بلادی دینار . له ولای جوله مرک کوتبو و عشائره کهشی هر به م
 ناوه وه ناو ترا بون به (دیناری) (۳) ، ۵۰۰ مالیک ته بو و دو فرقه

(۱) ره نکه هم (عقبه الحان) در نندی رواندزی .

(۲) انبقلو په دیا (گهور) تهلی .

(۳) ، ، (زیباری) تهلی .

بون - فرقه‌ی میر ابراهیمی کوری میر محمد و میر شهاب کوری بدر

الدین - له بیٹی ٹم عشیرتہ و ماژنجانیداد ژمنایہ تی هه بو -

۱۹- ولاتی عمادیه و نه لای هارون - ٹم ولاتش نزیك ولاتی جوله

مرك و مسکنی عشیرتی (هکاری = حکاری) و و ۴۰۰۰ مالیک

ٹه بو - اداره یه کی مخصوصیان بو حا کمی نه لای هارون تابعی

حکومتی مصر بو -

۲۰- قرانیه و کھف داود - مسکنی عشیرتی تبتکی (۱) بو عشیرتیکی

پچوک و در بو -

(مسالک الا بصان) ه له دوای بامی کردنی ٹم بیست ولاتیه مسکنی

عشاری کورده ، بامی بعضی عشار و کومہ لی کوردیتر ٹه کا که به هه

مولایه کا بلاو بونه وه که بمضیکیان نه مانه یه :

تختیه (تختیه = بوختی) : ٹم عشیرتہ دراوسیه ی (حمیدی) ی بو

به مروری زمان له ناو چووتی که له به عشاریتری کورد بو - چند فرقه یه کی بو ،

یکیکیان (سندی) بو که ۳۰۰۰ محاربی دهر نه هینا - دوه میان محمدی

بو و ۶۰۰ محاربیکی بو - سیه میان (راسنی) (۲) بو و به قوت بوور رئیسه

که ی (میر علاء الدین کورک) بو وه (عقر) دائه نیشته هزار مالیکی

له موصلدا جی کیر بو ۵۰۰ مالیکی له (عقر) بو باقیشی به ناو عشار دا

(۱) انسیقلوپه دیای اسلام (به سنیکی) نه لی که له دوری جبال ارمن

و کھف داود بو -

(۲) انسیقلوپه دیای اسلام (داسنی) نه لی و ناوی رئیسه که شیپان به

(بدر الدین) دائه نی -

بلاو بوته وه . چواره هی (دنیکن) بو و هزار مالیک ته بو .

(التثقیف) [۱] بیجگه له مانه بای بیست و پنج ناحیه ی ترئه کا که مسکنی کورد و هر به شیکی رئیسکی جویان بوه ته م بیست و پنج موقعه ته مانه یه .

رجو ، بلهیشه ، کرم لیس ، اندشت ، حردقیل ، سگراک ، قبلیس ، جرموک ، شنکوس ، بهرمان ، حصن اران (حصن الملك) ، سوئج ، اکریسا ، یزار کرد ، الزاب ، زیتیه ، دربندات العرابلیه ، قلعه الجبلین ، سید کان ، صاحب رمادان ، شعبانیه ، نمریه ، محمدیه ، کزلیک صاحبی (التثقیف) ، تهلی ناوی ته م جیکا و عشاری کورده ی له سر و تانی رسمییه ی حکومتی مصر دوزیوه ته وه ؛ و ته مانه هه مو طاند به کوردستان مرکزی یه و حتی هه موشی پی ضبط نه کراوه . چند باش ته بو که ته م ذاته و پایکیکتریش درحق به کوردی و لاتانیتر معلومانیکی وای بداینایه .

انسیقلوبه دیای اسلام ، له ماده ی (کورد . جلد - ۲) دا وله بحثی عشاری کوردی شرقی ایراندا تهلی : له منطقه ی (قره باغ) ی قفقاسیادا ۲۴ عشیرتی کوردبو و نفوسیان ۳۰۰۰۰ کسیک بو . بیجگه له مانده خوراسانیهدا ؛ عشیرتی گل و زنگنه هه بو و عشیرتی (جیکان) ی کوردیش هجرتی کردبو و کوردستان .

(ابن خلدون) له (تاریخی بربر) یدا بای عشاری (لایون)

[۱] ته م اثره ، له طرف تی الدین ناو ذاتیکه وه له تاریخی (۷۴۸ هـ

و ۱۲۴۷ م) دا نوسراوه .

و (بادین) کورد له جزائر دانه کا گره نکه له وقتی استیلای موغولدا
له شاره زوره وه بو (جزائر) هجر ثیان کردی .

۳- له پیش شری گه وره دا

(۱۹۱۴-۱۹۱۸ میلادی)

در حق به وضعیت عشایری کوردی نهم دوره ، له طرف (سیرمارک)
سایکس (و) میجرسون (هوه بعضی معلوماتی زورچاک دراوه . واقعا
سیر (مارک سایکس) هه رباسی عشایری مملکتی عثمانی قدیمی کردوه
و نه وه نده له حدودی ایران تی بهرنه بوه . به لام (میجرسون) در حق
به کورستانی مرکزی ، که هه هر دو لای حدودی قدیمی (عثمانی - ایران)
کهوتوه ، تدقیقانیکی باش کردوه و به درجه یک اکالی نقصان نه کا ؛
به لام دیسان نتیجه ی سمی نهم دوزانه معلوماتیکی تهواومان نادانی
و در حق به کوردانی دور له مرکز باش تنویر مان نا کن . له به رنه مه
مجبور بوم سه ر نجم له بعضی آثار یتردا و به درجه به ک نهم . نقصانهم
اکال کرد

سیر مارک سایکس له ژیر عنوانی (عشایری کوردی در لئی عثمانی)
دا بای عشایری کوردی تیرکیای کردوه ؛ و بو دوزینه وه ی موقعیان
و بعضی ملاحظاتی تقسیمی نه کا به شش منطقه وه : F, E, D, C, B, A
له مقدمه که یدا بای عشایری گاوور نه کا و نه لی ؛ به روایتی بعضیک
نه مانه اصلا کوردن و بعضیکتر خلافی نهمه ادعاه کن . به لام من وانه
زانم که نهم گاوران له موصل و عراقه و در ایان کردوته ناو کوردی حکاری به وه
تقسیمی کوردیش ممکنه بگری به سیه به شه وه :

بهشی اول ، کوردی نیوه گه روکی دهشت و شاخانی جنوبه .
 عشائری هم به شه له خصوص ته بیات و مادته وه له یک زور نزدیکن .
 خاکه گیان به برکنه به قدر احتیاجی خویان زراعت ته کن اغلب بوجو
 تیاری و ایشو کاری زراعت و تقلیات خدمت به غیره ته کن . له آستگری ،
 و بهره و سجادو ره شمال درست کردندا شماره زان . به نظر اکثریتی
 کورده وه زوریش گوتون ، خویندوارن ، له ایشو کاردا وریا وزیرکن
 و زور به سلیقن . له ژیرا داره ی رو ساری خویاندا ته زین شرانی
 و درن . تهو کور دانه ی له ژیر عنوانی به به دا نهاندراون ، سواری
 چاکن ، شجیه یان به رزه و ریگه برن ، تفنگیان هه به . لام وایه که
 اردوه گه وره کانی سواره ی (پارت = اشکانی) له مانه کو کراوه ته وه .
 گه وره ی مقدسی هم کوردی به به به (خالد بن ولید) ه و زور تقدیمی
 ته کن و به روایتی خویان ، تهو کردونی به اسلام [۱] . عسائری هم صنفه هه
 موی سنی المذهب .

له تشرین اوله وه تاشباط له گونده کانیانا داله نیهن وه مار تدا نه چنه
 ناوره ش مال ، و بعضیکیان تلخا کی (وزنه) ته چن . که لیک له رو ساری هم
 صنفه ل کهل عربدا مناسبتی اوال زاوا نه تیان په یا کردوه . آفره تیان
 جوان و سر بسته زور یان ته خونین و وه کو بیارونه چنه راو .

بهشی دوهم : عشائری دامنراوی ناو جیایه ، وه مانه له هه مو
 خصوصیکه وه له بهشی دوهم جوین ذواعیکی باشن و زور له کهل
 زراعت خه ریک ته بن له آوه لکرتن و آو تقسیم کردندا روزهاره زان .

[۱] هم منسوبیتی خالدی به رهنگه له (خالدی = کالدی) فی قدیمی

منطقه ی (وال) وه پیدا بوئی .

انواعی حبوبات نه چین و توتون پی نه گه به ن . اداره یان به دهس
 رئیس عیبه ته کوه به . واناب له گهل یگدا له شردان . تضنکیان
 هه به و تضنکچی وراو کری باشن . هه رگو ندیکه به کوه لایه کی هه به ، وله
 وقتی مدافعه دا استفاده ی له کن .

حیات مالیان عادتا وه کو ضعی اول وایه . بمضی جوله که شیان
 له ناوایه وله گه لیانا چا کن . به لام حتی سلاح هه لگر تینان نیه و داخل
 شری عشائری نابن . علی العاده هم جوله کانا به کاسی و تجارنی بینی
 عهیر دا مهنولن . نه و عشائری گاوری نسطوری به که له بینی هم
 کوردانه دان له شکلیکی تابعدان .

به شی سیم ، نیوه که روک و چپانهین . بمضیکی له گهل زراعتدا
 و بمضیکیشی له گهل مالیاتدا (اغنام) خه ریکن و به شیکیشی به رزه
 و لایخ پی نه گه نین . له پوشتن دا وه کو به شی دوهم وانه . خراپه و شریان
 زوره . آفره نیان زور ایشکره و لایخان کودریژ و استره . له خصوص
 شکل و قه لافه ته وه له دو صنفه که ی تر فرقیان هه به . هم صنفه به خو وه ترو
 زه لامترن . سلاحیان باش نیه ذخیره یان که مه و کم ذاتن . له خصوص دین
 و مذهبه وه معلوماتیان که به لام به صورتی عمومی اسلامن .

خلاصه . لازمه معلوم بی که له عراق ووزنه وله اطراف ووصلیشدا
 عشائری که روک هه به . به لام خه لکی چپا کان ، که به (کوچر)
 دانه نرین جاهل و ابتدائین .

له منطقه ی A . دا :

هم منجاقه به له بینی [ساجانی ، بحری وورمی ، بحری وان ، سمره

ودجه دایه [۱]. بهشی عشائری کوردی عراق ایستانی [۱]

موقعی و بعضی معلومات درحق	حال اجتماعی	عدد مال	نوفه کانی	نوی عیرت
له منطقی (آب تفت) و حدود و تنگی سو عمار دایه . زراعت و راعی به طبعی کوردی جنوبی به طبیعه به . ره نکه اصلا لور بن .	ساکنه	نقوس ۱۹۱۷	گهش و کایتوف ، چار ماوه نندی و کاگوه نندی ، تفتیچی گارسواری	قره اللوس
چوار نوقه له دیهانی دوری ، خاتقیندایه و نوقه انتاری له بینی شهر بان و ابو جیره دایه .	ساکن و زراعه	سال ۲۴۵	کاپری و تونیک ، هومه جان ، اینه انتار	سوره میری

نقاهی ننگ

نقاهی ننگ

[۱] نهم معلوماته و بو عشائری لوای سلیمان و کرکوک و لوای دیال له اثره گی (میجرسون) [معلومات درحق عشائری کوردستانی جنوبی . بغداد . ۱۹۱۸] ، و بو عشائری لوای ههولیر له اثره گی کایتی های (دوسال له کوردستاندا) و بو لوای موصل له مفصل جنر افیة المراتق و اثره گی سیر مارك سایکس و هر گیراوه :

ماہنامہ صحافی عراقہ

مقامی و احوالی	حالی اجتماعی	عدد مال	فرقہ کاری	قادی
<p>لہ بیتی جیانی (شو الادر) و (سیروان ادا ولہ فاجیہی قور آتو و هو رین و شیخاندایہ هاو نیان تہ چنہ شاخی (ہامو) . رہ ننگہ اصلا جاف بن .</p>	<p>نیوہ گہروک و زراعہ</p>	۷۰۰	<p>گورہ گی ، امیر خان بگی ، عزیز بگی ، گانار ، قادی .</p>	<p>شرف بیانی</p>
<p>لہ فاجیہی قور آتو و هو رین شیخاوت دایہ . خہ لاسکی در گزین قصر شیرین و قازانیہی مندلی لہ فرقہی قزاقلوق . زمانیان نریک پہلوی بہ . باجلان بائزہ قولہ .</p>	<p>ساکن و زراعہ</p>	۱۳۰۰	<p>جو مور قازانلو</p>	<p>باجلان</p>
<p>اصل جیگہی جبل خشک و چی کو جہ جیانہ . لہ دی سی سرکلہ ولہ فاجیہی خاتینہدا قوالیکی ۱۳۰۰ کسی ہہیہ . سنی بہ</p>	<p>ساکن و زراعہ</p>	۹۰۰	<p>جاسریزی ، پنجانگہوں گاش ، کھریزی تارگورہ نندہ ، سلیم ویس</p>	<p>دہلو</p>

گاخوار	..	۲۰۰	ساکن و زراعه	له نا چیهی قره تپه دایه . عافعی المذهب .
گزه	سعد الله بك کو خدا پارام سرکالا	۳۰۰	ساکنه	له دایه سیدالان و اسکى کفرى و چنچاللان .
بالان	..	۳۵۰	ساکن و زراعه	له پیئى زناک آباد و جوگى قره تپه دا و له شرقى سیر و اندایه .
به زنجی	..	۱۵۰۰	ساکن و زراعه	له (ده ککه) ش قورلیکی ههیه .
عمر میل	..	مال ۱۵۰	ساکن و زراعه	له نا چیهی (خا تقین) دایه . سنى به .
تیلغانی	..	۵۰	ساکن	له پیئى کوچه چیان و نالشکینا و (سرکله) دایه .
زه ننگه	پارس آقا و ستم آقا	۴۵۰	ساکن	له اسکى کفرى و (زرداو) دان - شافعی ن
				له دورى کفرى و ابراهیم خا نجى و اراضى سورماک دایه .
				قورلیکی له دورى کرماغانه .

موقعی و احوالی	حال	عدد مال	فرقه کانی	نوی
له بینی ریگی کفری و سیر و اندان - له دوای له ناو جونی حکومتی کریم خان بهم عقیر ته هاته وه ایره - قولی (علیان) نه ته وهی خاندانی کریم خانه -	ساکن و زراعه	۹۰۰۰	محمد صالح افان علیان ظاهر خان غنی	زنده
له هه و رمانندان و به شیک له خاک عراقدنا به شیکیشی له ایراندایه سنی المذهب و متمهین - زور شرکر و ازان - به نخینی میجرسون هان رمانی ایران و عراق - ۲۰۰۰۰ کسبک -	ساکن و زراعه	۴۰۰۰	هه و رمانی تخت هه و رمانی لوهوت	هه واری
له منطقه ی سریر اندایه و به شیک داخلی ایرانه وله گهل ناحیه ی پنجهوین هاو حدوده - سنی به - میجرسون له لی ۱۵۰۰۰ کسبک	ساکن و زراعه	۱۲۲۵		مهریوان
له طرف طاووق و گنبری و گل و زنگنه دان - هه شیریکی آزاو به کاره - سنی به -	ساکن و زراعه	۱۰۰۰		داوده

له دوری (لیلان) - سنی به -	ساکن	۵۰۰	.	لیلان
له کرکوکوه تاخاتقین بلاو برنهوه - اساسا لادی مسکینی خاندانی طالبانی به - سنی به -	ساکن و زراعه	۱۰۰۰	.	طالبانی
له پینی چامچه مسال و کرکوک و شوانی خاصه و لیلاندا به - سنی به -	ساکن و زراعه	۴۰۰	.	چناری
له پینی چاهی خاصه وزی کرکه دایه - هاو حدودی مشیرنی شیخ بزینی و بیانی به سنی مشیر سبون به ل ۱۵۰۰۰ کسکه ..	ساکن و زراعه	۲۰۰۰	شوانی خاصه شوانی بازبان	شوان
له طرف کرکوک و فوه حسن و گل دان . مشیرنی صالحی ناو هامیش له مانه به - سنی به	ساکن و زراعه	۲۰۰	.	صالحی
له قرانچی جنوبی زوی کرکه (زاب مشیر) به - سنی به .	ساکن و زراعه	۹۰۰	.	شیخ بزینی
له لوانی کرکوکدا وله پینی حویچه وزی کرکه دان . له ناحیهی قورآتو و (خاتقین) به دایه شیکه هه به .	ساکن و زراعه	۱۵۰۰	.	کارگی ویا کافانو

لوانی کرکوک و فضای خاتقین

بیچگه له‌مانه له‌قنای خاتقین وله ناحیهی قول رباط اعیرتی (زرگوش و خیلانی) وله ناحیهی خاتقین دا قیل و ملک‌عاه و کوازی وله ناحیهی (قورانو) دا کوازی و نیرجی و قادرمیرولیس و ملائشینی هه‌به ..

ماهدی عهیری کوردی عراقی

موقع و احوال	حاکم اجتماعی	عدد مال	فرقه کانی	ناوی عهیرت	لوای کرکوک
له شمال کرکوک . له‌دی خویانا دا نه‌پهن له قنای (خاتقین) یشتا فو لیک هه‌به .	ساکنه	۴۰۰		پیشانی	
زستان له قنای سلیمانی دا و هاو نیان له س‌افه وقت راه بویری سنی و شافعی به .	کرکوک	۳۰۰		چنگی	
	کرکوک	۸۰۰	هارونی		لوای
	کرکوک	۱۵۰۰	احماعیل عزیری		
	کرکوک	۲۰۰۰	میکائیل	کرکوک	
	کرکوک	۱۰۰۰	رهو بوری		لوای سلیمانی

فرقه که رو که کانی زستانان له بانی خیلان
 وده تا به راه به سوی قزل باط ساحل غریب سیروان
 ایشان نه گن . له بهار دا دینه وه هساره زور
 و به سر (پنجوبین) دا روی نه گنه ایران
 و نه جنبه نزیك (سنه) سادانی و باداخی بعضا
 نه جنبه دشتی هو رین و شیخان .
 نه م عطیره ، ابتدانی ، خرابه کر و شر
 فرو شده . له ناو خو یا متحده نوله شری خار جیلدا
 هه سو پاره به نی بکتری نه گن . به سبب خرابه
 کری و هه را و شری داعی ی بعضی فرقه لی
 جو بو نه وه منلاوه کو : قبادی ، باباجانی ،
 ولد بکی ، نه ناخی ، اماسی ، داواش ، دله تازه ،
 میره بکی ، ده تیری ، نام ندر بکی ، پایسه ،

که روک	۵۰۰	ته رخانی
به بیکی	۱۸۰۰	شاری
ساکنه		
که روک	۳۰۰	سادانی
	۲۵۰	باداخی
	۳۰۰	باشکی
	۴۰۰	آمالا
	۵۰۰	یوسفجانی
ساکن	۱۵۰۰	نه ورولی
که روک	۵۰۰	گمال
	۹۰۰	یزدانی بجشی
ساکن	۲۰۰	تاو کوزی
که روک	۳۰۰۰	که لالی
	۵۰	بعثت ماله
	۲۰۰	بی سری
	۲۰۰	بار و لیبی

موضوعی و احوالی	حال اجتماعی	عدد سال	فرقه کانی	نوی عسرت
<p>قادری و ایسی و نایری و شرفیانی . نیم فرقه ایستاد که هم سو جو و سر به خون به هم عشق همه روی سنی به به لام خرافاتیان زورده .</p>	<p>گه روک ساکنه</p>	<p>۱۰۰۰ ۳۰۰ ۹۰</p>	<p>شیخ اسماعیل عیسانی صوفیه و نند</p>	<p>نوی عسرت</p>
<p>اساس بگزاده می پشدر که به میرا و دل مشهور له و عسیری مکرین . و عدد دکان که . به لام سیه ناحیه می (ملوت ، سرکه ، قه لادزه) شمار بازیربان به هم مو دیه پانیه و له و بر دستایه . و نیم سیه ناحیه می (ملوت) و دو پشدره . سنی المذهبن</p>	<p>ساکنه</p>	<p>۲۰۰۰</p>	<p>بابکر آفا عباس محمود آفا</p>	<p>پشدر</p>
<p>ها و نیان له بینی (دوکان) و چسای طوقا و صورت داتش و شاخی ، شسکه و تدا به اها و این نه چینه ایران . نیم عسیره فیری اسماعیل عزیری جافه .</p>	<p>که روک</p>	<p>۹۰۰</p>		<p>اسماعیل عزیری</p>

من

و
و

لوای	تبعه مستقیم	بگزاده (چلبی) رخشه و زند رده و زند صغیر و زند صبیته به سر کافر و شی پیر بابلی صوفیه و زند جنگنی	۱۰۰۰۰ ۴۸۰	ساکنه	بهم قسمه‌ی اصل مهر و نه‌نده چپکه یان باز یانه عشیر نیکی زور آزاو در و نه‌نده بازه . تا بهم سالانی دوانی به دانه‌ی خاصی بو و حکومتی عثمانی و ایرانی زور ناراحت کرد . سر حرم مملکت باشا نه‌نی توانی تادیب بیان بکا . متعصب و سنی ن . تقریباً له . ۱۷۳۰ م داله ایرانه و ه آتون له تاریخی سلیمانیدا به طول باسیان کراوه [. بهم به قه اهالی دیهانی اصلین و تابی مهر و نه‌ندان نه مانیش سنی ن . بهم عشیرنی جنگنی یاله لای زور و مهر و نه‌نی کراوه . وله یکونی خانه دا داخل نیه .
لوای مهر و لیر	دیزه‌نی	پیران گو نتولا مامان	۹۰۰۰۰	ساکنه	له لوای مهر و لیر وله قضای مخوردا له دوری چپای قره چوق و کندیناوه دان . اراضیه کی به بر کینان هده به . حالیا زور چاگ . بهره بهره تادجله هاتون و عشایری هر بیان ده ر پهر اندوه زور فصلان .

موقع واحوال	جالی اجتماعی	عدد مال	فرقہ کاری	ظوری صہیت
<p>۱۰ شمالی حصہ ولیرہ . فرقہ بہ کی ۱۰ منطقہ ی</p> <p>کریسینجیدا بہ . حاو نیان ۱۰ چنہ وزنہ . صہر نیکی</p> <p>جورہ . ۱۰ شمالی صو لیر ۱۰ دکی صہ بہ</p>	<p>نیو ماگہ</p> <p>روگہ</p>	<p>۲۶۰۰</p>	<p>۲</p>	<p>کردی [۱۰]</p>
<p>۱۱ غربی شقلا وادا چند دی بہ کی صہ بہ .</p> <p>۱۲ ناحیہ ی شقلا وادا صد دی بہ کی صہ بہ و تقوسی</p> <p>دو هزار کسبک ۱۰ منطقہ ی کویہ و رائیہ شدا</p> <p>بعضی اقصای صہ بہ .</p>	<p>ساکنہ</p> <p>ساکنی</p> <p>زراعی</p> <p>و پاشووانہ</p>	<p>۲</p> <p>۲۰۰۰۰</p>	<p>.</p> <p>۲</p>	<p>گورا</p> <p>خو غناو</p>
<p>۱۳ صہر نیکی رائیہ بہ ولہ شمالی رائیہ وہ ساکنہ</p> <p>داخلی کومہ ل بلناسہ .</p> <p>صہر نیکی پیچو ک بہ لام درہ [درہ پیش بہ م</p> <p>تازہ وہ فرقہ بہ کی صہ بہ] .</p>	<p>۲</p>	<p>۲۶۰۰</p>	<p>۲</p>	<p>پیران</p>

[۱۰] صہر مارک ساکیس عددی مالی ۱۰ صہر بہ زور زیاد دائی و الحمال کاپتن (های) ۱۰ ہاں پانزدہ ی ہاں ۱۰ قضای صہو لیر دا صہ بہ و فرقہ بہ کیشی ۱۰ قضای کویہ بہ گورا بر وہ ننگہ ۶۰۰ مالیک بی .

آكو	؟	؟۱۰۰۰۰	سا كنه	له شيمان : انيه داسا كنه چند فرقه به كى هه به
زارارى	؟	؟۳۰۰	؟	له چيا يا كان لاي ژوروى رانيه . و له طرف قه لادزه و . ۴:۵۰ دى هه به .
سورجى	؟	؟۳۰۰۰	؟	له شمال باستوره چايه و دو ازه دى هه به . له قهراغى شمالى زى كويه وه تارواندز بلا و بونه و . (۵۰) دى يكيان هه به . فرق به كى مامه كانيان له گه .
بالك	؟	؟۱۲۰۰	؟	لاى ژوروى جى زواندزگ و تون ۹۰ دى يكيان هه به .
شېروان و برادست	؟	؟۱۵۰۰	؟	له منتهاي شمالى قضاي رواندزن . شېروان له برادوست به قوتتو به لام مقدارى هه و دو بيان له ۸۰۰۰ كسى زياتر نايان ۱۷۱
ههركى	؟	؟۵۰۰۰	؟	عظير تىكى زور به قوتتو . به شىكى له چيا كان ۸۰۰۰ و به شىكى پيشى له دورى عقرو به و ۸۰۰۰

[سير فارك سايكس مقدارى مالي ټم ټميرنه به ۳۳۰۰ دانه نى كه خلافى بيانانى كاپتن هه به .]

موقع و احوال	حالت اجتماعی	عدد سال	فرقه کانی	نوعی عظمت
کسبکیشی له منطقه‌ی رواندز و له طرف دیره و پستورده چسایه . تقویمی عمری ی ۲۰۰۰ و ۲۰۰۰ کسبک نه بی .				
نهم عشرینه به شیک له ارض و م و به شیکیشی له ولاتی ا وانی (دایه) سیر مارک سایکس]				
له چسای شمالی بالکدایه و به شیکیشی له دوری هه و لیره . تقویمی ۱۰۰۰ کسبک .		۲۲۰۰	?	خیلانی
له جنوری بالکدایه و زینتان نه چنه قضای کویه . مقداری له خیلالی گتره .		۲۱۵۰	?	بورلی
له شمالی چسای کاره] داخل زوی گهوره نه بی] ساکنه . له گهل زراعت و مالیات خهریکه . له جنوری چسای کاره دا ساکن و به زراعت و تربیعی حیوانات مهنولن .	ساکن	۷۰۰	برواری بالا برواری زیر	برواری

لوای هه و لیره

لوای هه و لیره

بارزان	?	۳۷۵۰۰	؟	بارزان
زیبایی	?	[۲]۱۲۰۰۰	?	زیبایی
دوستی	?	۱۴۰۰۰	?	دوستی
منوروی (میسوری)	?	۱۷۰۰۰	?	منوروی (میسوری)
آرتوشی	?	۴۰۰۰۰	?	آرتوشی

[۲] سیر مارک سایکس نول ۳۰۰۰۰ مایکن

له شمالی زوی گی کورده و قضاای زیباردان . منطقه
 که یان به ناوی عشیره نه گوه ناو بر او ه . به زراعت
 و تربیهی باغات و توتون خدر یکن . تا بهی شیشی
 بارزانن متعصب و جسورن .

له بیخی عقره وزی گی کورده دا وله دوری
 (بیره گبره) ن . له گهل زراعت و باغ خدر یکن
 له قضای دو هو کدا به . زراعت و باقه وانه .

له قضای دو هو کدا ناخبه به کی اشمال کردوه .
 زراعت و باقه وانه . عشیرتیکی زور قدیعه و به
 کوروی (سیر اولسیتند) نه بی له (میسوری
 = میسوری) ی دوری اسوری به وه هاتینه
 خواره وه .

دو به شی گی کورده به و چند فرقه به کی هه به
 به شیکی نیم ساکنه واه دوری (القوش)
 و زاخو و دهو کدا از سنان راه بیوری و هاو نیان

نویسنده	نوع کتاب	تعداد کتب	حالت	موضوعی و احوال
سندی و گل		۲۰۰۰		تاریخچه بوجیاکان شمال بوخاراکی تورکجه و به هیکنیس له تورکیا دا وله طرف (بیت الله باب) و (خوهاب) و (فتاخ) ماوه توره (رهنه) ۴۰۰۰ مال له عراقدان ()
مطابری	۱	۹۰۰	ساکن	له یعنی (هیزل) و (خاپور) دایه مقه - داری نسطوریشی هه به . ناحیه به کی موصله . له گهل زراعت مشغوله .
سینه				

یکون لایه ره کانی تری مطابری عراق کو بکنه توره بکونی مال مطابری عراق نه گاته نزیك ۷۲۰۰۰ .
 صاحبی کتیبی (دوابی وار فانی خلتا) سیر مارک ساکیس ، له ناولو عشائری باسچی عشائری ، (مندانی) ،
 (زبیر هانی) ، (حاجی) ، (نیروا) و (رکان) ، حسینیه) و جلالی [نزیك صد - اده] ، دوده و کوهان ، وله
 مطابری بزیدی شیخان ، رشکان و حاورودی [نزیك زاخو] نه کار ، گجموعی مالیان ۱۰۰۰ و ۱۰۰۰ زیایره .

موقع واحوان

نوع صفت	عدد مال	شکل اجتماعی	شکل زاخو
صفت	۷۰	گروهی	شکل زاخو گروهی . به جهت معلوم ساختن نیه .
صفت	۸۰۰۰	؟	زستانان له بیف جزیره ای این صحر و تل رسپلاندا و هاو بیان له دوری سیر دا وقت راه بیوری . له گهل تربیه مالیات خه بیکه . در و شر که .
نوی صفت	۲۱۰۰	ساکن نیو گروهی	صفت نیکی در و شر که . مقداری زازاشی له تلر دایه چند فرقه به که له گهل صفتی میراندا زور شر له کا . (شر ناخو) فرقه به کی نام عشیره وله (شر ناک) . .
صفت	۵۰۰	؟	له شکالی جزیره ای این صحره وله گهل صفتی (حسینه) ی خربی زاخو مناسبتی معلوم نیه .
داخوری	۲	ساکنه	له نزیك (شر ناک) . ره نکه قویکی کویان بی .
صفتی	۴۰۰	ساکنه	حال باعه . ره نکه قویکی زیر یکانلی بی .
مالیان	۷۰	نیو گروهی	له نزیك (خوی) .

[۱] به گروهی : تفصل جزئیة الفیة المراقی . به لام سیر ملارك سایکس نهل ۱۰۰۰ ماله .

موقع و احوال	شکل اجتماعی	عدد سال	نوی صدیرت
له شمال بالیا نه .	؟	۱۰۰	ایرو
زور حال باهه به اغلب له دربندی تبلیس و نزیک بو تانه و سرگزی له وی به هاو نیان نه چنه دشتی موش .	گه روک	۵۰۰۰	آغانیکان
زراعت نه کا . هاو نیان نه چینه ددشتی موش .	گه روک	۹۰۰	سیلوکان
؟	؟	۱۵۰	گیجیان
هاو نیان له جنوبی کوهی واند او قن رانه بویری	؟	۴۰۰	دودی
؟	؟	۱۵۰	الیکانی
بعضی تورک وار منیشی له فاو دایه . له جنوبی کوهی وانه .	ساکنه	۹۰۰	ههلاجی
شورده نی باش نیه له جنوبی کوهی (وان) .	گه روک	۳۰۰	تایان
له قضای بو تاندا یه	ساکنه	۳۰۰	حصه و تان
له نزیک جو له سرکا .	؟	؟	که کا
له شمال جو له سرکا .	نیو گه روک	۱۸۰	به لیکار

له نزيك (خوشاب) .	ساكنه	۱۸۰	خان
دهنگه فرقه به كي (زيلانل) بي رهنك ۱۱۵ سال له مه و پيش له ارض و موده هاتي له شرق كوي وان وله سرحدوده .	ساكنه	۴۵۰	تاكول
طقير نيكي مشهوره . سبه سانك له ريش مالدا نه مينين . له غربي كوي و وري واه . سرحدودن مشهور اسماعيل افاي سيمكو رئيسي هم مطيره به بو .	گهروكه	۹۰۰۰	مكك
فرقه كان : هكفتي ، مو گري ، مشهوره له بوتان ، شكاك . عدد وري له شرق (و وري) به .	؟	۱۰۰	زرزان
• مطيره نيكي گه و ره به : فرقه كان : زبدان ، بار كهان ، كندار بروش ، سوره تاوان ، بيليجان ، جل ، گه و جي ، شه و يلان ، موسافان ، پينيا نيشي بچو گه . له شرق (و وري) وله سرحدودن .	ساكن و گهرو كيشي هه به	۱۲۰۰	پينيانيشلي
• مطيره نيكي بچو گه وله ناحيه (گه و ره) دايه .		؟	گوردان
• له نزيك (ديزه) به .		۹۰۰	شميكي
• مطيره نيكي گه و ره به و به شيكي له عراق دايه فرقه كان : عز الدينان و سرزكي [۹۰۰ مال] ، طله رهش [۲۰۰ ماله ويزيدي به] ، بهامه ند		[۱۲۰۰۰]	آرتوشي

[۱] نزيك ۴۰۰۰ مال له عراقدا لهاندر اووه و باق بو ايره . ۳۰۰۰ ماليكي نه مينينه و .

موقع واحوال	هكلى اجنابى	صدى مال	قارى مطبوت
<p>(۲۰۰ ماله وسا كينه) ۹۰ ماله وزراعى تونونه) ۳۰۰۰ جيريكي ۽ شيدان ۽ ماخور (۵۰۰ ماله) ۽ ناويستان ۽ شرفان (۳۰۰۰ ماله و فرقهى هدره به قوتنه . گهروگه . بهاران نه چينه جنوبى (صقوه) ۽ مامه دان [۲۰۰ ماله وسا كنه بعضاً تاشاخى (بهى خوى) نه نزيك زاخو نه چى] ۽ گارودان [۳۰۰ ماله . گهروگه . بهاران نه چينه نزيك زاخو] ۽ زيدمك ۽ زه فسكى (۱۵۰ ماله ۽ هافيجان (۵۰۰ ماله و گهروگه) له طرف (بيت العباب) ۽ (خوشاب) و (هتاك) .</p>			

خ

له منطقه ي H دا
 مطبوتى نام منطقه يه له منطقه كانيتر به توراوى جويه . نه و خطاى گه له منطقه كانيترى جونه كانه وه نه مه به ؛
 در بندى تبليس ۽ دجله ۽ چيلى طور روسي شرقى ۽ فسسى علياى فرات له شاخانى در سيم و منطقه ي E ي جونه كانه وه .

موقع و احوال

موقع و احوال	شکل اجتماعی	صدی مالی	ناوی مطبوعه
<p>له بینی (سورد) و (دیار بکر) داو له قه راقی دجه له به . در حق به مقداری مال معلومات نیه بهم ناوه وه له (موتکیان) دادی بهک هویه عتمه له اهم عشیره له گهل قومی مو شکی دوری آسوریدا علاقه دارن .</p>	?	?	موشیک
<p>عصیر نیکی عمار به و له این بعضی مال بزیدایشیان له ناوایه . له شمال (سورد) .</p>	?	۹۰۰	پنجیان
<p>زرغام و صاحب مالایه . له بینی دیار بکر و موشدایه .</p>	نیو گروک	۳۰۰	پوران
<p>له شرق دیار بکره</p>	?	۲۰۰	شیخ و دانلی
<p>زستان له نریک دیار بکر و هاو نیان نه اچینه دوری سورد . اره نیه کان نه این نه نه وهی عشیرتی (باغراتو نیان) له قلیعه . له ناو عشیرتی بزیدی سنجار</p>	گروک	۵۰۰	بکران
<p>یشدا ناویکی بکران هویه . و بزیدی سنجار نه این اجدادیان له شمال دجه وه هاووه .</p>			

موقع و احوال		شکل اجتماعی	عدد مالی	ناوی عظیرت
له شرق دیار بکره ناویکی مشابهی نه مه ارشد زیان (له تار یخی ارمنید اه به		گه روگه	۵۰۰	ره شکر و تانی
. له بینی (سورد) و (میاظر قین) و دیار بکر دایه .		ساکنه	?	بهری
. له شمال دیار بکر دایه . شمال باش دو رست نه گن . دو له منلو تند رستن ارمنی له ناویانا هه به نو خویان به کورد دایه نین ، و به لین ایچه ارمنی نینه .		؟	۶۵۰	تیریکان
عظیرتیکی بچوگه . ره نکه له دیر سمه وه هاتی .			?	کو زلیجان
			?	زه گوری
			?	موسی
			۴۰۰	ساری
			۱۰۰	جلالی
			۵۰	غازالی
			?	به ده ری
			?	ملاشیگو
			۱۸۰	بو زیکان
			۱۸۰	کوربان

له بینی تیلیسی و دیار بکر دان .

مورده کی
ویا
(مونتکیان)

۱	۱	۱	مورده کی
			ویا
			(مونتکیان)
		1500	پنججاری
		۲	سلیوان
		۱۰۰۰۰	زاذا
		۹۰۰۰	گداک
		۵۰۰۰	آشپهارت
		۲	کولین
		۲	گوروس
		۲	سینان
		۲	تهایا
		۵۰۰	به هیرماز

تهمه ناوی چیا به کی در پوری شمال تبلیسه و خال کی کوردی ته چیا به ش
به عینی ناووه ناو به برین . ظاهر وایه که به شی زوری زا زایه .
فرقه کانی ته مه به : گیسوران و بوبانی و کوسون و وچابه (تهم چوار
فرقه به زا زایه) و ذیدان و اریکی و پیر موسی (تهم سیاه فرقه به کورده) .
له م فر قانه هه ره قدیمی (بوبانی) به .

به شیک به کرمانجی قسه ته کا . له غربی مورده .
ره نکه زا زایی . له سر آوی (سراد) هوله غربی مورده .

عظیرت نیه دیهانی به وله شرقی خربوطه .
زا زایه وله شاخی (وهشین) دان .

زاذا و شیمه به له دوری خربوطه .
زا زایه به وله جنوبی خربوطه .

در اوسیه ی (کولین) .
زا زایه له غربی خربوطه .

معلوم نیه که زا زایه ویا کرمانجه . له جنوبی خربوطه .
زاذا و شیمه به له دوری خربوطه .

موقع و احوال

عنوان عمومی خدایکی دیرمه . ده مویان . حل المصون . مفرطان . لمجه به کی مخصوص بیان ده به و نزدیک از ایبه . له ها و نیاندا کو نده کانیان به جی نه خدایان و نه خنده شمال بو تا و جیا .

تورقه کانی و تو ابسی دیرمه نه مانه به :

میلان — اصل عشیرتی مللی می مشهور نه مه به و ایستا گش ها تو چو بان ده به .

گجهل — ۱۰۰۰ مالیکه و له نریک (پالو) به

شوراک — فرقه به کی سا کنه و سن المذهبه .

فرهاد او هاغی — له طرفی (سور بلیکان) و فرقه به کی کورده .

ختیارل — ۳۰ دی به کی ده به و له نریک (جهکزیک) و نیو گه روک .

کار بازل — له (اسو نیک) .

میرزانی — له تقسی (دیرمه) ادایه .

عباسانی — قالی کی تور جوان دورست نه کن

ملکی
اجتاهتی

صدی سال

نوی
صفیرت
دیر سال

بالاخصی - ۲۰۰ مالیک و ساکنه .
 لاجین او عاقی - له (آبرو ظا) دایه .
 کوزلیجان - ناوی منطقه به کی دیرمه و چند صیرنیکی نیایه و بهم .
 ناوه وه ناسراون .
 وه شمالی دیار بکر دان وره ننگه له دیرمه وه هاتین .
 گیوران - ره ننگه له قسی دیرمه دای .

له منطقه سی دا :

نهم منطقه به نه نه خواوی ، ولاتی شمالی جزیره ی دوری خلفای عباسی به نه و کوردی نهم ولاته

جوار صنفه .

صنغی اول : دوه به شه و یکی عشق نساه زمان سلطان سلیمی اوله اله (دیرمه) هوه هاتو ته نیره وه
 گهل قبائل عرب و ادنی و کوردی ناوی نیکه لاو بوه وهه . بو یان تخیل کردون . زستان له دشتانی جنوبی
 قرهجه طاغدا ، نیشان و مایس له دشتی الجزیره دا وه او نیا له دوری دیار بکون
 بهشتی دومه ، غربی فرات کورتوه و زوری وه که دیرمه یی راقصیق وه دیرمه وه و له وقتی مسیند اهل دوری
 مذهبیان بودی و اجرای آیین نه گانه مازن تابستان وه که خه لکی اناطوره .

سنفی دوم: رهنه‌نگار اصلا (آراهی) بین‌وله گهل اقوامی مختلفه‌ی نوفاودا (گورده ایرانی و تورک و تاتار) اجتلاطیان کردی (بهنی له معاری نه‌م‌سنفه اسلام و بسنی‌کیشی کاوور (یعقوبی) و و بسنی‌کیشی چقالدی عجائب وئی گله لی‌هه‌یه . به‌اعتبار یکی عمومی په‌وه اینسکر ، سنسکار و بهامرن ، بنایی اژانن و شراب نه‌گدن شیرانی ورق جه‌ل‌گرفن بیشترینی نصاران له‌که لیان‌خس‌یکن بسنی‌کاووری‌ی قبول کردوه به‌لام عددیان‌گه .

سنفی سیام: به‌شی‌زوری بزیدی‌یه . قسی بزیدی سنجاری به‌تواوی کردیکی خالصن ؛ له‌خصوص تشکلاتی طبیعه و بزیدی‌ی سنچار طبیی و ده‌کو کردی (دیرسم) . بزچیان‌ته هیکنه و ده‌وئسی صورتت‌وه . بزشتی لان و ده‌کو در اوسیه کاینانا . به‌کردی قسه‌ی خویان له‌زمانی (نیمورنگ‌ک) دا جبر نیان کردونه ایره ؛ و له‌و اعتقاده دان‌گه مذهبی بزیدی له‌پیش‌نور تاریخه شداهه‌س‌وره .

سنفی چو اردم: به‌شی‌هه‌ره بی‌قستی کرده ؛ و ده‌نگه له‌گهل اقوامی گه‌روکی نزدانورتن گهل بوبی . عتقله‌گله شمال (گوسی وانی) هوه بو ایره هاتین .
نهم منطقیه ^o به ؛ له‌غرب و جنوبی دجهه ؛ جنوبی خلی (دیار نگر - ملایسه) و تا (پیره جک) دوری فرات و له‌شمال خلی (موصل - پیره جک) دایه .

موضوع و فرقه کاری و احصای	شکل اجتماعی	عددی سال	ناوی عطیرت
<p>نهمه و ده کتو (پشت ماهه) ی جانف ویا (جامه له) والی پیدنگو پیاوی خصوصی رئیس (مبللی) ن . نه و فرقه ی گه تاپس (مبللی) بوز نه ماهه به : (واتان) : : ۲۵۰ ماه و گه روک سیدان : : ۴۵۰ گران : : ۵۵۰ دو دیکانل : : گه روک خله جان : : ۷۰۰ ماه و گه روک گلپس : : عطیرتی گه روک منداق : : گومدهش : : ۴۵۰ ماه و گه روک دیر کبان : : ۸۰ عاگوات :</p>		۳۰	مبللی

موضوع و فرقه كان و احوال	هكل اجناسى	معدومات	كوى مهورت
<ul style="list-style-type: none"> • داتى • مسككلى: • كان بى لان • حاجى بايرام: • حسنه كان : ٣٩٠ ماله • خله جارى : ٧٠٠ • علبا : • اربىادات : ٥٥ ماله • نه و كان : ٧٠٠ • ناصر بان : ٧٥ • جوران : ٢١٠ • سار تان : ٨٠ • نوجانان : ٧٠ • نزيك و أس العين . 			

مائىپە : ۸۰۰۰ : ۱
 تېمى كان : ۲۵۰۰ : ۲
 بەزگە واران : ۱۵۰۰ : ۳
 تىمولىپە : ۲۵۰۰ : ۴
 چىارەش : ۲ : ۵
 زېر وەككەن : ۳۰۰۰ : ۶
 مائىضامى : صىغىر ئىككى نىپە : گەر وىكى گەر وىپە : ۷
 بوخاق : ۲ : ۸
 ھور شىبان : ۲ : ۹
 بەسكى : ۸۰۰ : ۱۰
 ھەينە گە اصل : با ئىككىز و يا فرانىز بوە و تاوى قىدىيىلانت
 (سالارگان آجورە .
 حاجى تىمانلى : ۵۰۰ مائىپە و گەر وىكە .
 كاسپيان : ۵۰۰ : ۱۱
 چقال : ۱۰۰۰۰ : ۱۲
 مەردىنىس : ۱۰۰۰۰ : ۱۳

prochology

موضوع واحوال

محل اجتماعی	صدی سال	نوی معتبر
<p>عطر گش : ؟ جان بک : ؟ بکلیان : ۵۰۰ مالیکه وسا گنه دره جان : ۸۰۰ : و گه روگ کائو : ۵۰۰۰ : و نیوه گه روگ مویکان : ۵۰۰ : ؟</p>		

قره گنج : ۱۷۰۰ : نیوه گه روگ و له نزیك (سیوه رهك) . . و خشی

و کیوی به و خرا به گره زوربان به زازایی قسه نه گن . له
بینی دهار بگر و (طور طابندین) بعدا کور دیگی زورده به
گه به ظاهری له (قره گنج) ان . روایت نه کری گنه همشیره به
اصلا تورکان بوه و له طرف سلطان سلیمه وه له قره چنه
ملاغدا اسکان کراون . و نه م نقلهش به سببی پیچیری عمارتی
زیری ، تیریکان و بعضی عمارتی تری کورد بو غری

اناطولی بوه . و نهم عطیرتی نور کانه هینرایه . یکمی نهوان .
 له دو ایپدا نهم (قره کبیج) . له گهل کوردی نه و ناه . و دا
 ملی کرد و زوری بی نه چو نور کسان له فکر جه نه
 و بو نه عطیرتیگی کورد .

عطیرت نیه . له قنضای سیوره کدا لادی بین .

له سیوره کدایه

ه

؟

نهم عطیرته رنگ اصلا عرب بی به لام ایستا که به کرمه سیوره کدایه

له قنضای سیوره کدایه .

سیوره کد

ه

عطیرتیگی نیو که روکی زوری کورده . ایستاه دوری (قره جه طایف)
 دایه . زستان ته چینه دیهانی که له دوری جهی (جا ک جا ک) دایه .
 به روایتی خویان ، امیردی ، باسیان بوه و له دو ای اقراضی خلافت

۱۲۰۰

چی چیه
 (کیکی) ویا
 (کیکیه)

اسرزان

گیوران

ابو طاهر

حصاران

باران

جا ک کسان

زانبا

موقع و احوال	شکل اجتماعی	عدد مال	نوع صیрт
ته و ته و ته و امیره پان به رئیس قبول کرده . به نجابت و اصالت مشهورین . به زراعت مهنون .			
مهرینگی پیو که له شرفا وه هاتره . له جنونی (طور طالبین) دان .		۲	داخوری
		۲	بیرسنان
له شرق دیار بکوه . به کرانجی شرقی قسه نه کا ، ره نکه قویکی (سورچی) بی .	ساکنه	۹۰۰	سور کچول
له طون طابینه دا بعضی عطائری مسلمان و بزیدی و گا وره به له خواره وه کصیل کراوه :		۲	طور طالبین
میزناخ : ۳۹۰ ماله کورد و مسلمانه			
ساور : مسلمان و نصرانی تی که به			
علای : ۸۰۰ ماله . به زوایی خویان به کاروری په وه بو نه مسلمان .			
موقیگی کورد و عرب به بعضی مالی هیئتانه گاورید اما وه ته وه			

هارونه : ۷۵۰ ماله و کورده . ۹۰۰ مالکی بقربی به .

دل‌هایکان : عقیرتیکی طور مابدینه به عربیش قسه نه گن .

دومانه : ۱۸۰ ماله مسلمان و گاور تی گاه .

دورکان : ۱۲۰ مسلمان و بزیدی تی گاه .

سومان : ۹۰۰ مسلمانانه و به کرمانجی قسه نه گن . ۹۰۰ مالی گاورده

هاوارکا : ۱۸۰۰ ماله نیوهی مسلمان و نیوهی گاورده . به کرمانجی

قسه نه گن . ره : زنگه له گهل (هاوردهی) ی بزید پدارا

بطه پان بی

ملاحان :

کرگری : ۵۰۰ ماله . له ره شمالدان و به زراعت مشغولان به کرمانجی

قسه نه گن .

داسیکان : ۹۰۰ مالیک مسلمان و بزیدی و کاورون . به کرمانجی قسه

نه گن .

علیان : ۱۲۰۰ ماله مسلمان و بزیدی و کاوری تیابه . زمانبارت

کرمانجی به .

میزیداغ :

موقع و احوال	شکل اجتماعی	صدی سال	نوی و صورت
<p>فرقه کانی نه مه به : میرکان : ساکنه . ساموگا : که نزدیک سنجان له ره شمالدایه . ره نکه به ناری منطقه که پانه وه ناور نرابین .</p> <p>بیت انلو لئا : ساکنه . جبابه : ساکنه . گیران : له سنجان دادا وه ره شمالدایه . بلد : ساکنه وله نیک بلد سنجان دانی . بیکران : ساکنه وره نکه قورایی (بیکران) ه دیار بیکری سندیکنان : ۳۰۰ مالیکه که روگ وله بینی نلمنر و بلد دایه یعنی بستیکی مسلطانه .</p> <p>به عربی قسه نه کنن و رئیسسه که پان کنورده . له شرق (حوران) دانی</p>		۲۰۰	بزیندی سنجان :

موقع و فرتنه کانی و احوال

مکلی اجتماعی	صدی سال	نوی مطهرت
<p>قر لیکی عطیری (به ریز انالی) ی دوری (سروج) ه و کومه لیکی منتفی نهم فرغانه به :</p> <p>گهی تکان : : ۷۰۰ : : ماه</p> <p>شیخان : : ۶۰۰ : :</p> <p>اوکیان : : ۷۰۰ : :</p> <p>هدادان : : ۷۰۰ : :</p> <p>ملی دنیل : : ۷۰۰ : :</p> <p>ساقان : : ۷۰۰ : :</p> <p>زروان : : ۵۰۰ : :</p> <p>بیجان : : ۸۰۰ : :</p> <p>قوه کیجان : : ۵۰۰ : :</p> <p>دنیلان : : ۱۰۰۰ : :</p> <p>میر : : ۱۰۰۰ : :</p> <p>دیدان : : ۳۰۰ : :</p>	۹۰۰۰	به رازیه

به دو ایضی خوبان له سالیسی کر انیداله
 طرفی (کور میوان) ه و ه چیز تیان کر دوه . بمضیکی
 عتلی کر دوه به عرب و به عربی فسه نه کا .
 به شیکی گه روک و به شیکی سا کنه .

له منطقه ی D وا:

حدودی نهم منطقه یه و حدودی قدیمی (عثمانلی) و (روس) — (عثمانلی) — ایران (و ساحل شمالی گوس و ان) و خطی (بتلیس — موش — ارزنجان) و چاهی (چوروخ) یعنی (ولاتی بازیله و شمالی موش) و ولاتی ارضروم و به شیکلی ارزنجانه (.

موقع و فزقه کانی و احوالی	معدنی مال	شکل اجزای	ناوی معدن
له نزیك (موش) ان و بعضی دیهاتیان هه به .	گوروك	?	پایجینان
له دوری (موش) ن		?	سیلوکان
		?	شكرول
		?	اژول
شیمه به . له شمال غربی (موش) ه .		۴۸۰	ولانل
معدیرنگی گه ورمیه . ۱۱۰ گونده هه به له منطقه ی (خنسی) و (ملازگرد) و (وارتن) بهرینانلی : شیمه به کی چستانلی بهو . ۹۰۰ مالیک	ساكنه	۴۲۰۰	چستانلی
نزیك (گوس و ان) ه بلكی شیمه به کی چستانلی به .		?	عیسوی

گرمه لیگی صهاره و هفت فرقه به .
 موخول و عرب آفا و تورینی ، طلیگی ، آزوبنی ، شیخه کان ، مامه فان
 هاده رول ، له بیخی بتلیس و موخدا به .

گوردن و به زازاقسه نه کان . طبعه ن . صیه مانگ له خانوان و نو مانگ
 له خیره ندان . کویا له طرف اسد پاجا ناویگه و نه نیر او نه طرف بیگگمزل
 نزدیک مورش . اهالی ای اصلیه بان کرده به تابی خو بان و پسر پانا زالن .
 نه م بلیکازی به له جیرانی جوی به و سر به خوی به . اباسیگی نخس و صیان هه به

له شمالی (گوی وان) دایه .

ره ننگه نه نه وهی (مامه کویانی) ی قدیمی ارضی بن . نه شمال ملاز کرده

زور له جیرانی ته کا . له شمالی (خفس) ه .

له جنوبی (ارض و م) ه .

له شمالی ملاز کرده .

ره ننگه نور لیگی (کردی) ی هه ولیری

له غوی ارض و مه .

جیرانی	۲۰۰۰۰		
به لیگان	۶۰۰۰	ساکنه	
هپینگانی	۳۰۰۰۰		
مامه کانلی	۶		
زیر لیگانلی	۹۰۰۰۰	ساکنه	
ره شوران	۲۰	گهروگه	
باز لیگی	۷۰	ه	
کردی	۱		
پترمانلی	۷۰۰	ساکنه	

موقع و احوال		عکل	مقدار	نوع
<p>له نريك ارضروم دوسيه دى بان هيه اظلي احتياك فرقه به كي مطبرون مطبخ بزنيى كركوكه فرقه بكيثى له نريك ا نورتوين (ه و نه س ه س له هيبخ بزنيى كركوكه .</p>		ساكنه	۴۵۰	مطبخ بزنيى
له العيكرده .			۱	زيتانلى
له الشكرده و طيه به .			۱	ادمل
له نيو كركوكه		نيو كركوكه	۲	ماده رولى
له يني ملاز كرد و الله كركوبه .			۲	باشانلى
له			۲	حد بكان
له			۱	مانور رانلى
<p>مطبر نيسكى هره كوره ي كورده . له يني (موش) و (وورى) = اورميه (دا له هه موشيكه به كداهه ن .</p>		كركوكه	۲۰۰۰۰	جيد رانلى
له دورى بازيده زرايع و خاك در سنكرن .		نيو كركوكه	۱۸۰	آدمانلى
له شمال وانه مقدار ملك و ناوى نه زانروه ماليات به خيرونه كا .		ساكنه	۲	يزيدى

دوده (تارس) دوشی گوره کهونه دوس تورکیا ، بعضی عطاری کورد هه به
و نفسی عطاری (تارس) یس به شیکی کورده .

له منطقه ی E دا

له م منطقه ی بیی (قزیل ایرماق) و فرات دا کهول کورد هه به به لام به سبب دوزی یالی که روستان ه
له کورد اتیتیر بعضی فرقی هه به و زمانه گشی زور نیک چوه به درجه به گی واکوردیکی منطقه ی A به زحمت ل یان
حال به نی . له کهول نه عدا هه به به که زمانه گیان کوردی به .

مکنه بگری جوار به عهوه :

به شنی اول : (کور مثل) و تو اهی به که عمومی ساکنه و روز فیل بلز و خرابه کرن . له کهول نه مه
عدا زور . عطاری که روکیان له حایه دایه و هم که روکانه له کهول خه لکی دیهانی
نه زیندا اصلا یکی .

به شنی دوه م : عطیری (کورچی) و تو اهی به .

به شنی سه م : عطیری (سینا منیل) و عطاری دور به نی که دره ننگه اذر پایجانه وه بو ایروه نهچیر که اینه
هه مو همیشه ن . زراعیکی باشن و له منستی بنایی داییش که و نوژ . و عمر کوردی .

به شنی چو ارده م : باقی عطاری هم منطقه ی E به . له دیار بکر موه و پانقله ی واته ووه هاتون . آ لانی
هه مو ساکی و زراعین و مالیات به خیر کرن . نه واته ی که شو انکاره من له ره شمالدان .
به عمومی مسافر بروردن و ضروره تیای بله .

مواقع و فرقه و احوالی

شیمه ن و به کرمانجی قسه نه گن . لاوجا کن و راحتن . به لام له به نای
 نهم عطیره دا بعضی خرابه کری غیره هه به گه له ناو کو ردانی تر دانیه .
 زراعیکی باشن . له گه ل عادات و عهنا نندا له گه ل کو ردیتر فرقیان هه به .
 نهم عطیره له نژیکی شرقی (ارزنجان) ه و چند قو لیکی لی بو نه وه .
 بالا براتی بیجوک : : ۹۰ ماییکه وله ساحل غربی فراتدا وله دوری
 (آگین) داسا کنه و به کرمانجی قسه نه کان .
 بالا براتی گی گوره : : ۵۰۰ ماییکه وله جنوبی (ارزنجان) دان . به زاندا
 قسه نه گن و شیمه ن .
 عاده رلی : : ۳۰۰۰ ماییکه و اکثر له خانوی ژیر ارشدان . زور زراعیکی
 فقیرن له شمال غربی ارزنجان دان .
 باده ل : : ۷۰۰ ماییکه . کرمانج به و شیمه به نیو گه روگه . له شرق
 (زارا) به .

مکان اجتماعی	مرددی سال	نارو صدفیت
	۹۷۹۰	کو رد مشلی

انسانی ئەم عطيرتە زور لە كوردیتە فرقی هەبە. زمانە گیان نزیك كوردی بە . بەلام زور لە ژاژا ویا طبعی كوردی دیار بكر ئەچی . دینیان غریبە و نزیك (باقته بئست = وحدت مطلق) ه زور فقیر و زراعن اقلاب مسكنیان ژیر ارضه واطال ارمی و مسلمانان دراوسیه یان لە خانوی باشی دیهاتیدا ساكین . زور ترسنوك و مطیعین . زور یان لە دوری ریگەیی (سیواس — ژارا) ن . فرقه كانیان :

سارول ، بارلور ، گاروار ، ایولر و اسکی كوچری بە ئەم فرقهی دوایی بە نزیك (ارزنجان) ه و ۰۰۰ مالیکی هەبە .

عطیرتیکی شیبەیی گورەبە ولە نزیك (ملاطیه) بە . طبعه گیانن لە كوردی زیاتر نزیك فارسی بە .

لە جنوبی شرقی حلب بەم ناو هوه شاخیک هەبە رەنگە ئەم عطیرتە ئەو اسەیی وەرگرتی . ئەم عطیرتە لە بیخی (بەسفی) و فر آندایە .

لە جنوبی (بەسفی) بە .

رەنگە اصلی تورکان بی . لە غربی (بەسفی) بە .

کوچری	۱۰۴۰۰	
سینامینی	۲۵۰۰	
گورەجەك	۱	
انطاس	۵۰۰	
گوردرزور	۹۰۰	
قووەحسن	۳۰۰	

موقع و نحوه کانی و اصول

ناوی عقیقت	شکلی اجتماعی	عددی سال	ناوی عقیقت
کوگر پغانلی	۵۰۰	ساکنه	له شمال سر عقدایه .
نهددرلی	?		له غربی سر عقدایه
دوغانلی	۲۵۰	گهروگ	له شرق (سر عش) .
ولیانلی	?	ه	له نزیك (سر عش) عقیقتیکی پیجوگ .
جلیکانلی	?		بعضیگی له منطقهی وانه و به شیکشی له نزیك (سر عش) . ته م به شی دوایی به فقیره .
لاک کوردی	?		له نزیك اطمنه (عقیقتیکی پیجوگ) اصلی ته م عقیقتی (لاک) له ایر اندایه [۹]
دلیقانلی	۲۰۰	گهروگ	له دهفتی سر عقدایه و له شمالان . ها و نیانی ته چنه (طور ووس) از صفتانان ۳۰ . بیلیک له غربی کاپسدار شمال هل ته دهن [۱۱] .
به لیکانلی	۲۵۰	ه	به کرمانجی قسه ته کاه له دول سر عقدایه [۱۰]

[۹] ته م سیه عشیره ته به کوردی موقعی سر خریطه ی ته بی له دوری اصلاحیه بی و ذاتاً کتبی (کوردل) یس ته به تأیید ته کا . باخلاصه (به لیکانلی) له دوری اصلاحیه به و تقسی سر کز قضاش اهم عشیره ته به و به کوردی اعترافی مدیری عمومی مهاجرینی تورک ۱۰۰۰ و ۱۰۰ کیسک .

له اعتباری (اسلامیجیه) وه تازیك (مسلمیه) له هر دو طرف خپلې ژمندنوړی حلب، عطار و دیها تیکي کوردی زور هه به که (سیر مارک سایکس) باسی نه کردون. بیجکه له مانهش له لوانه (حلب) دا وه خوړی (حلب) وه دوری (حاریم) دا، عطار ی (اکرادی گوم) و (قیصر اکرادی) وه قفسای (منبج) دا عطار ی (به زیك) و (دنان) و (باکاک) ساکنه؛ وه عینی قضا د ادمیرن (ایلیگی) هه به که خیمه نهینه وه قه رانغ (فرات) ه. له (جیل الوسط) وه قه رانغ آوی عاصی وه جنوبی خوړی (شمر) یلدا بعضی عطار ی کورد هه به. له تقسی شاری (حلب) یلدا زور کورد هه به. له بینی (خمس) و (طر ابلس) هام) دا وه دوری (جیل الا کراد) و (حصن الا کراد) یلدا بعضی عطار ی کورد هه به و زور قدیجن. نیم هار و چیا به به ناوی ناوانه وه ناو نراوه. له تقسی (شام) یلدا به فیک عطار ی (صالحی) ی دوری کوری هه به و گهره کی (صالحیه) به ناوی ناوانه وه ناو نراوه (کوردل).

له منطقهی آ دا:

حوضه ی قزیل ایرماق و سقار با (ولاتی قدیمی سیواس و انقره و قونیه) له منطقه یه به ته و اوی له کوردستان به دره و نتیجه ی تمپیریکی جبری به که له کوردستانه وه بوئم و لاتفانه له طرف سلطان سلیمه وه کراوه. له جهت انقره نوشی بعضی کورد بوم که چل و بهر گونگ و قه لافه نیان، له بعضی تورکی دوری ارضروم نه جو. سببی نه مهم له و تور گانه برسی، کونیا ایچ نه ته ووهی یکچیرین و اجداد مان له طرف سلطان سلیمه وه لیره اراضیان

دراودن . لهه واده رنه گوی گنده اراضی جھاری تھجیر کرای کورد بوه گبه و تور گانه بختس اوه .
 له لایکتر بده وه و اده نه گوی که کورد له دواي تھجیری اجبار کراوه که لباسی تورک پیروشی و نه ملباسه ش -
 به کورهی قیافتی دوری سلطان سلیم - تقریباً لباسی نه زمانه به .

موقع و احوال	هکلی اجتماعی	عددی مال	ناری دھرت
له فربی (سبواس) .	ساکنه	۳۰۰	آخ جھدی (آق جھدی)
رهنگه بوروک بی له بین امامیه و (طوقات) دایه .	۱	۴۰۰	اروک جیل
له نریک (عنایق) خیلکی پیو که پاله دیر سم و پاله قره جه طاقه وه هاتون		۴۰	۵۰ پالی
له نریک (بوی آباد) نهژی . له اصلی (شیخ بزینی) ی کرکوه و له طرف سلطان سلیم وه هینز او نه ایره . به کرمانجی فسه نه گون .	گدروکه	۱۲۰	شیخ بزینی

تہ بی لہ عھیرتی شکاک و لہ فرقہ سی (شیوہ لی) بی گہ ہجیر کر ایہ فرقہ
(کنفری)۔

شیوہ لی	؟	ساکنہ	تہ بی لہ عھیرتی شکاک و لہ فرقہ سی (شیوہ لی) بی گہ ہجیر کر ایہ فرقہ (کنفری)۔
بادہ لی	۲۰۰۰	ساکنہ	لہ نزیلک! یوزغاد (ہ ؛ و تہ بی) (بادہ لی) ای (کورہ مثل ای کی گہ ہجیر کر ایہ
حاجی بانلی	۳۰۰۰	نیو گہ روگہ	تہ بی لہ (حاجی بانلی) ی میللی بی وہ بو ایرہ ہینز ای بی . لہ غربی (آناہ)
خاتونی	۴۰۰۰	؟	ولہ قہ وراغ قزول ایر ماقہ شمالی (آوانوس) گوتوہ .
اوغلی	؟	؟	فرقہ یہ کی عھیرتی میللی بہ ولہ قہ وجہ طاقا و ہ ہاتوہ . لہ جنورہ
مانانی	۳۰۰۰	؟	تہ پیش لہ عھیرتی میللی بہ ولہ قہ وجہ طاقا و ہ ہاتوہ لہ تر بہ
عمر انلی	۸۰۰۰	؟	لہ جنوبی (قوشہر) ولہ قہ وراغ قزول ایر ماقہ
برکتلی	۱۰۰۰۰	؟	لہ شمالی (قوشہر) .
طابو راوغلی	۳۰۰۰	؟	لہ غربی گوسی قوشہر و لہ چہ طاقا (قوشہر) ادایہ . رہ ننگہ لہ فرقہ سی
شیخ بزینی	؟	نیو گہ روگہ	شیخ بزینی ای اللکر دین ولہ وی و ہ ہینز ای .
جودی	۲۰۰۰	؟	رہ ننگہ لہ طرف جبلی جودی یہ و ہ بو ایرہ ہجیر کر ای بی لہ شمال گوسی

قوشہر

کانلی

بوقع و فرقه کانی و احوالی

شکل اجتماعی	شکل نیوگروگه	عددی سال	ناوی عصرت
		۴۰۰	خالکانی
		۵۰۰	سیف کانی
		۹۰	ناصرولی
		۴۰۰	تیریکانی
		۲	آغاییکانی
		۵۰۰	زیریکانی
			بوایره هینراون
			له طرف سلطان سلیموده له ناوی عسیرتی ملی دده هینراونده و او ایره هینیر
		۱۱۵۰۰۰	جهان بکلی

۱۱) مدیری مهاجرین صومیهی تورک و له آری (کردل) بدائانه لی عسیرتی جهان بکلی له قضای (آقشیر) ادا
ناجیهی کی تشکیل کرده وله داخل قضای (خیابانه) هدادهیه .

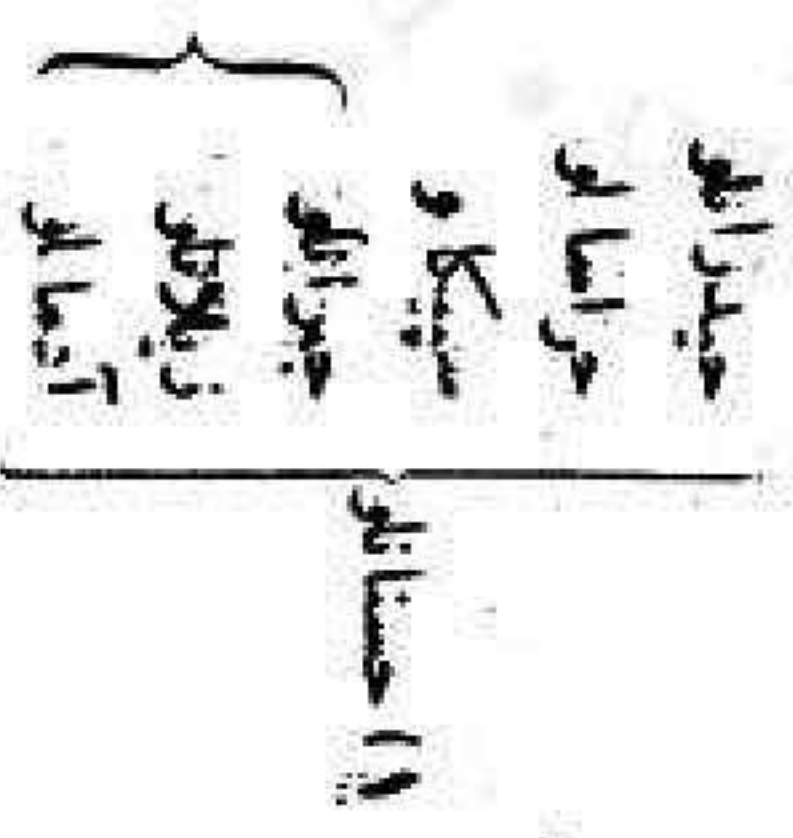
بەدەمە خەڵاتە بەدەمە (سەر مەلەك سەكەس) مەگە لە ئەبەقە كەتەبە گەیدا [دوایی وارتانی خەنەدانە حەق بە عەنەزە كوردی حەكوومەتی خەنەدانە داو. بە كوردە مەدەنی مەدیری مەوێ مەهاجرینی تۆر كە. ئەبەمەقەداری كوردی ئەم مەنطقە بە [سەكەزی ئاتالول] لە ۰۰۰ و ۰۰ كەس زیاتر بێ [كوردل. لاپەرە ۸۰-۸۰ حەشەبە].

—۴—

بەدەمە مەلەمەتە درەق بە عەنەزە

دووری حەدود

(سەبە سوێ) . گەدرەق بە كورد و زمانە گەم بە راستی مەنطقە زور مەسارەزا و خەبەر داو بو. لە وەرەبەرە پەدا گەدرەق بە لوانە سەبەقە لە ۱۹۱۸ دە داو بەقە. كەكە بەسە عەنەزە كوردی حەدودێ تۆرەك و ایرانی و خەدودێ عەراق و ایران ئەگە. وەم مەلەمەتەش گەم بەس بەگەم:

Digitized by Kurdish Publishing Center

- جهان
- شير و اتان
- آور لماران
- شيد چنان
- هاديه *
- ميسور بان *
- زيبار بان *
- هاو ويران *
- بار و اربان *
- بار چيلان
- سيو الاي *
- لائي هو نان *

(٢) حكاوي

مايش
به انگور
(٣) مگروي

بهدر

• نيم اشاره دالات له نزبگي مطيرت بو حدود له كا .

حسنانلو

کم سعیرتی کرد همه به گه که تاریخی ۵۰۰ سال زیاتر باره و ژور بچی، چو نکه له پیش قلم مدینه دا کرد دستانی له آستانا که پنچو گنر و حدود تریو وله ناو گولی حکومسانی به قوت و گه وره دابو گنهم حکوم منانه نه پان ته بهت کس هلاکه گپان له دوس بهینی و داخل و لاتیان بی و ذاتا له و دوره دا سیاهی اجانبیش له ناو پانانه بو.

حسنانلو ش لهم طعمه به به دور نیه . واد پاره گوه کو کرد دان بئله سی و حکاری و آورده لانی حکومینکی دانه منرانندوه، دایما سعیرتکی گه روکی سر به خور بوه وله قریدا له طاشانی نزیک (بئلیسی) دابوه . له دوری سلطانی سابق اولار، وله ۱۵۱۴ دانهم سعیرته نقل کرا و عه افطه سی حدودی ایران و روسیه سی درایه .

شمبسی اساسی لهم سعیرته گله سر حدودی ایران داترا سبیکانلو و حیدرانلو بو . چو نکه ناراحت بون و شاه عباس له زمانی خوریدا، وله وقتی فتوحاتیدا گنهم سعیره سی هینایه ژیر حکم، زافر انلو و ادانانلو و کیوانلوی نقل کرده خورواسان .

ماهده سی، ۱۶۳۹ و ۱۶۴۳ بهار سه نخست ووه ژیر حکمی نور گتوره، به لام حیدرانلو و سبیکانلو رسیده و شه عمل بخت بون و نه ونده طرفنداری قالیانی ایران بون، له ماهده سی بینی سامانی آخیر ووه .

ماده بیکی مخصوص داخل گرانگه که تمام مطبوعه داخل ایران بون حکومتی عثمانی *Imperial Ottoman*
تمام مطبوعه و له حریفی (تورک — روس) ی ۱۸۴۹ و ۱۸۵۴ و ۱۸۷۷ و ۱۸۷۸ متر ۱۲۱۲
در حق تورک کرد و له سر بعضی ملاقات مساعدی روسیان کرد که له خاکي *Imperial Ottoman*
ایشه دا بخاند بون .

تمام مطبوعه و له فایه کوردانی تر دا شوره نیکی باشی نه بو ، و به هره خرابی کوردی .
حکامی

به کوردی ادعای خوی ، له هه و کورد و پارت قدیم و خالصی *Imperial Ottoman*
س کزی کوردستان بو . له جدولی فرقه کانا و به ک تو بیکی داخلی خاندانی اساسی کورد کراوه
وه کو عمادیه و پیسوری . به لام نه مانهش به کوردی جل و بر گیان و صفیات و طبعه یان له عینی شهبان
له دوری قدیمی کوردستاندا ، امار بیکی به قوت هه بو . (امارتی بتلیس) یان پی نه کورت گشمبهی
حکامی قومی کوردی له باره و به ک مائمی قسه یان نه کرده و تمام طبعه بهش له زمانی (مکری) — کله
طبعه به کی هره صافه .
تمام خاندانه نه بو .
حکامی بو . اصرای نه بو .
کوردی و بتلیس (و جزیره ای این عمر) و (عمادیه) و (جوله سرک)

و (سلیبانی) د با حکیمان کرده و له ادواری اخیره ی نه م مو قضا نه و هیئتاً خاطر اتیان ماونه ، له گه ل نه مه هدا نه م چیگا یانه حکاری نین به لام اسانیا شمشه به کی طبعی حکاری به .
چیزه ابن صر و جو له سرک و عمادیه هیئتاله ناو حدودی منطقه ی حکاریدایه و خه ل که گ شی له کوردی حکاری ن .

نه م حکومته ارنی بو ، و و کو باقی ساکان کورده اسراکان له گه ل حکوماتی گه و رده و پیجو کی امتالیسا مسامله یان باش بو . درحق به ساکان خراب عادتیکه خریدیان بو . جلسیک گ عبارت بو له اختیار و اشرافی عظیرت ، دعوت نه کر ا و نهو سا گهی گه نه یان له و دست اویسیان بانگ نه کرد ، له دوا ی . نا گره ی مجلس و قرار دانی به نا اهلی نهو سا گه ، جونی گوشیان نه نا په برده می ، له دوا ی نه مه مجبور بو . گاملاعت بکا له دوا ی نهو سا گه ، به صره بکر کی تر نه هانه چیگهی .

له پیش ۱۵۱۴ می لادی دای ، که حکومتی ایران له چالدر اندا مغلوب بو ، امیری بتلیس و حکاری اعترافی تابهیتی ابرانیان کرد بو . به لام له دوا ی نه م تار یخه و به واسطه ی مو لانا ادریس و نه بو به تابهتی تورک بو و زوری پی نه جو استقلال خوی اعلان کرد جو نکه و قبیکی سخت و اردو به کی باشی بو . له گه ل نه مه هدا له زمانی سلطانی سرادی و ابمدا (۱۹۴۹م) تکرار اعترافی تابهیتی تورکی کورد و تا زمانی اتقراضی (۱۸۴۹م) له سر نه و حاله دوا می کرد . آخر امیری مشهور شرف بک بو که له دوا ی محاصره و خیانتیک نسلیمی تورک بو .

حدودی نهم امارتہ شرفا تہ و چیا پانہ بو کہ لہ ۱۹۳۹ و تا ۱۹۰۷ بورد خطی حدود نهم خطہ بش خط تقسیم میاھی یعنی حکاری و مکاری بو .

نهم عطیرتی حکاری یہ تہ نیا حکمداری گورہ کہ ورہ کی تہ کہ پاندوہ بلکواد بیانیکی باشیشو بوہ ؛ احمدی خانی شاعر یکی مطہوری حکاری بو کہ گولی اناری نویسوہ .

لہ مصری نوزدہ سینا ، نهم عطیرتہ شہرتی خوی بہ قتل عامی کاوردہ نازلکدار کرد (۱۸۳۹ — ۱۸۴۳ م) نهم حاد تہ بہ لہ ادارہ می نور اللہ بک و بلدرخان یکی حکاریدا واقع بو .

حکومتی صادیہ ، لہ گمل اسماعیل پاشا دوایی سات و نهم ذاتہ بہ راستی زور جسو ارانہ مقابلہ می نور کی کرد . ولہ دو اییدا بو مبا نرایہ ژرفہ لاکہ بووہ و برہو اکرا و خوشی گیرا و برایہ بنفدا .

شیخی سلجانی لہ گمل قولی صادیہ دارا بطای صہریتی بو .
لہ تاو جونی امارتی کورد قوتی عطارتی تہ ہیبت و حکم و تقو ذ گورنہ دەس پاشا کانی تورک .

بھکاری و یا میھکاری

نهم عطیرتہ داعمالہ خانی ساوجیلا قندا بون و رئیسیان (خانی) می پی گور تراوہ ولہ خو پان بوہ .
بہ گورہ می زمانہ گیانہ وہ گزور نزلک بہ زمانی (اوہستا) ایہ ، و محافظہ کردنی خراسانیہ گہ پانز بھشی او صافتری گلہ بسانی قدیمی زود مقیدیا موجود بوہ ، ممکنہ حکم بھکاری کہ نهم عشیرتہ لہ زور قدیمی وہ صہر لہ مہنا کہ دا

یمن له (ماگنا Magna) ای میبیدا دا ساکن بون .

پروفیسور ویلیام جاگسن ، که له مور کس زیاتر تحقیقاتی زودده شتی کرده ، عمل ولادونی هم بچی به له جنوبی (وودی) نمان بعدا که حدودی شمالی (مگربی) به ، و توری به له و نظریه به نه کا که نول مگربی راسته و راست نه توری (ماد) ه ، چو نکه له ناو خوالگی ابراندا له هه مو زیاتر له نریک مستقلی و آسهی زودده شته وه بیزان ، و به زمانی تسه نه گن گه هره نریک زمانی نه وه .

وقتی که شاه عباس تقریباً له ۱۶۲۴ داله شریکدا خورگی شکانده به شیکی زوری اردوه گی له کوردی مگربی بو ، و له هم عطیره داغاله اردوی ابراندا هنو شیکی به رت و عتری بوه ؛ له گم له مه هدا قوت وه کو اردو لاتی به قوت و شورت نه بوه . و هیچ وقتی به قه و عطیری ارده لاتی عطاه و هسای بی نه گه پانده وه .

- ۰ -

بعضی معلومات در حق به عطائری کوردی ایران

تا ایستا در حق به عطائری کوردی حکومتی عثمانی قدیم کی زوری مسلمانان دا . له هم بجه هدا توری باسی عطائری کوردی عثمانی ایران له گین .

(۱) عسائری ولاتی کوردستان، ایرانی و پادشاهی (سنه) [۱]:

موقع و احوان	تاری	مدد مال	مکتبی	مکتبی
(کورد واز) دایه	کرماسی	۱	ساکنه	۲
له (جو از و) دایه هاو نیان نه جینه چپای (چهل حصیه) . چند فرقه یه کی هه یه : قبادی ، یه ناخی ، کلاخی ، ولدیگی . . . الخ . ۱۵۰ مالیکیشی له نزیک (زه هاو) وله ناو (گوران) دایه .	جاف	۴۰۰۰	گه روک	۲
له نزیک (حسین آباد) .	مندی	۲۰۰۰	ساکنه	۲
له (هو باتو) و (سارال) و (قره دواد) دان .	که لبانخی	۳۰۰۰	۲	۲
له دوری (استناداد) .	شیخ اسماعیل	۱۶۰	۲	۲
ه	پیر پیغه	۱۰۰۰	۲	۲
له لیلانقدایه .	تاماز توزا	۳۰۰	ساکنه	۲
ه	گورا کا	۱۵۰۰	ه	ه

[۱] انبیلو به دیای اسلام . جلد ۱ - ۴ ، لایه ره - ۲۲۹

لا لا	۹۰۰	ساکنہ	لا بلاقدا
مخورد	۴۰۰	•	•
جبرائیل			
بالروہند	۱۵۰۰	•	فرقہ بہ کیشی لا نقلانی (گاوردود) •
دراج	۱۳۰۰	•	•
بوراکا	۴۰۰	گوردہ	
ساکور	۳۰۰	•	
لوری	۱۷۰۰	•	
کلاہکر			
گیو کاشی	?	•	
خدررات	?	•	

۲) عطاری ولاتی (مکری) ویانمنطقه (سابلایخ) [۱]
 خه لکی نهم ولاته به کوردی مکریانی مشهورن وله عطاری (مکری) و (بولاق آن وههسو (سفی) آن [۲]

موقع و فرقه واحوال	شکل اجتماعی	عددی مال	ناوی مهرت
ھاو نیان نه چنه (سران = چیا)	ساکنه	عددی گزندیان	مکری وبولاق
عصیر نیکی زور دره. له سر جهی (سابلایخ) ه	ه	۲۴	مکری کهروکی
له لاهیجانی کو تابه.	ه	۳۰	پیزان

[۱] انسیقلر به دیای اسلام: جلد — ۴، لابه ره — ۱۸۸.

[۲] مستشرق (راولینسون) ، ییجگه له بلباس و بانه وساقز و عددی مال لرای مکری به ۲۰۰۰ و ۱۰۰۰ و تقریبی تقریباً به ۲۰۰۰ و ۱۰۰۰ تقدیر کرده. به لام له گهل نهم سیه به شی دوایی به ۲۰۰۰ و ۲۰۰۰ کیلک هون.

موقع و احوال	شکل اجتماعی	مدی گوندبان	نوی صیورت
<p>له لاهیجانی تازه دایه - سرگزی (بسوه) به (بردی میعه) و (لاوهن) (پشوی به دستورهیه) - له (سائوز) و (اوشنو) خدا ماش دهیه.</p>	ساکنه	۱۰۰	ماش
<p>هاو نیان له (وزنه) به - زستانه به چینه دهشی کویه - خدر یکه له ابراندا جی گیری.</p>	گروک	۹	از جانی کاخدری
<p>له منطقهی (سردشت) (دایه): له بین (وزنه) و (سردشت) و (جیای قندیل) (دایه - فرقه کانی): برجی و میلکاری و داری و هه زالان، آلاله. (پیشوش) (سرگزی آلاله و ۷۰ مالیکه -</p>	ساکنه	۱۰۰	گه و رک سورسائی
<p>قضایه کی سر به خو به ۸ ناحیه ی هه به که ۳۵۰۰ مال و ۱۴۰ گونده سرگزی (بانه) به و ۸۰۰ مالیکه -</p>		۶۸	بانه

۳) عشائری ولاتی (کرماتانی) [۱۶]:

موقع و فرقه کافی و احوال	محلک اجتاهوی	صدی سال	نوی عقیرت
<p>له دشتی (ماهیدشت) و (جو ازرو) به . هوا و نیانی ته چینه سر چاره می (الوند) . ۱۳ فرقه می هدیه : جالابی و دالبانی و سه می و هوند ، سور خه و نند و حق نظر خانی . . . الخ</p> <p>اصل سنجانی ۵۰۰ مالیکه . ته و اینستر ارگ و ازنی و نک و ه نند (لور) و برازی (جانی) ، تفتنگچی (گوران) و له حمایه یدانی . رئیس سنجانی و قوماندانی حدود دیله .</p> <p>عقیرتی هاره زور و به قوتی ته م و لانه به . شده ش به شده : گوارده و تیرنجی ، کاغذانی ، بی بیانی ، کال زنجیری ، ریزه و . سی کزی ته م عقیرته (گوران) و . (کاندوله) حق رده ننگه عقیرتیگی (گوران) بی ته م عقیرته در او سیه کی (شرفیانی) و (باجلانت) و سنجانی به وله شمالی (زهاب) و .</p>		۲۵۰۰	سنجانی
		۱	گوران

[۱۶] انبیتلو به دیانی اسلام . جلد — ۲ ، لایه ره — ۱۰۳۵

فرقه کافی کورگست، نیرزهی	؟	یوسف پارسا
تهلی نه نه وهی عطیری (پارساج) ی قدیمی، ایستگاه هه ور ازه کافی غربی جیای (بارو) دایه گه له جنوبی غربی (دینور) دایه و سا کین	؟	امدی کویک پار اوهند
له قضای (سو زکور) دایه و ۱۹۵ کو نندی هه به . ته قضا به بیجگه له سر کزه گه (نور کانه) هه سو کورده . ته عطیره به زمانیکی نزدیک کرمانجی قسه نه کا و طبعی کرمانجی به .		کولبای
له دوری ریگهی (قهری شیرین — کرند) ن و عطیرتیکی زورده .	؟	کله
له جنوبی غربی جی (گیلان) ن .	؟	امده و هند

جیف گدر حق به تفصیلاتی احوالی عطیری کرمانان اثریکان دهس نه کروت . ته نیا میجر سو فی تهلی عطیری کورانی و کله ۸۰۰۰ سواریک ته توانن دهر هین . به کورهی تهسه تهلی عددی مالی تهام دو عطیره ۸:۹ هزار بی . مستشرق (راینس) ، تهلی لهام ولاتنه نا ۴۴- عطیرت هه به و افلی کورده .

۴) له ولاتی آذربایجاندا [۱]

موقع و فرقه کانی و احوال	شکل اجزای	صدی میلادی	ناوی معبرت
<p>له قضاای ما کوردان .</p> <p>{</p> <p>له دوری شاخی (ارارات) دایه</p> <p>له بیخی (آراس) و چیای (سزکار) دایه</p> <p>له دوری (کالینی) دایه</p> <p>له زازا و ماش و مگری بعضی عطاران</p> <p>له قضاای (سلساس) دایه وله ولاتی شیراز و وه هاتون .</p> <p>له طرف فتاح علی شاهه وه له (شیراز) هوه بوئیره هینراون .</p>		?	جلالی
		?	خیلانی
		?	خضرانلو
		?	رشه و هوند
		۲۰۰۰	سالدوز
		?	لاک
		۱۰۰۰۰	کوردوری

۵) له لورستاندا :

تاریخی، گزیده و نهالی قوری لور دو به شده و ده هفت فرقه به . بیچک له م فرکانیش ههژده عهیرتی هه پوره .
 عطارتی، ساهی ، آرسانی ، آرکی و بیخی به لوری قسه پان نه کرد به لام لورنه بون .

[۱] انسیکلوپه دیای اسلام . جلد — ۴۴۳ و لایه ره — ۸۰ — ۱۰۸۵

لوری ایستا که چوار به شی گهوره به: ماماسانی و کورگلوبی، بختیاری و لوری اصل. کوردی لور و به سبب قی که ل می زوری به گول ایران و عطار می ایرانی و زمانه گدی نزیک فارسی که و تونه و ده به لام دیسانه و ده اصلی خوی محافظه کرده و کورد ملو نه و ده.

له مانه کومه گهوره می ماماسانی (مام حسن) و چوار قوره: باکش و جاویدی و دشمنزاری و رستمی. (کوه گلربی) یعنی سیه به شه: آفا جاری و بوی و جکی. نه م بهمه گهورانه می هر یکی چند قورلیکی لی بوه نه و ده و مثلاً (آفا جاری) و نور قوره و چواری تور کاکانه و بعضی چوار عظیمی تور کانبیش خوی خستونه ناور کومهل (افا جاری) به و ده.

کومه لی بختیاری و بدو قورلی که و ده می لی بونه و ده: چار لنگ و هفت لنگ. نه م قورلی دوه مه ایستا که زور به قونه. قورلی اول له یعنی (برو جورد) و (کور اپا یکان) دابه. مستشرق (روصو) و جیک می خیلاتی بختیاری و له دوری سبز کوه و زرد کوه و شوت تر و اصهبهان و و کرمانفاهدا نه نورینی و تقوسیه. ان به تخمین به (۹۰۰۰) هزار مالک و یا (۳۰۰۰) هزار آکس دانه می (کور ددر).

کومه لی لور و چوار قورلی لی بونه و ده: تارخان و دلفان و سله و بالا گهوره می. خیلاتی نه م قورلی دو ابی به لور یکی نه و او ان و بعضی فرقه می بهی لی بونه و ده: دیریکه و ده نند و سگ و ده نند. و انخ و و ده ننگه فرقه دیریکه و ده نند پناهی قومی (لور) ابی و و به گهوره که پان (میر) نه لین.

قولی (فہمیل) له لورستانی گه پوره دان ، و زراع واپه ک کردن نفوسیان له بینی ۸۰:۵۰ هزار کسبک تخمین کراوه و دو به شین : بعت کوه و پیله کوه . هر یکی له مانهش نزیک حه فده خیل یکی لای اوره ته وه . (روسو) - موسیو (ژو نه آن) یس اهن خیلای ته ی له لورستاندا دو ژ یوه ته وه :

عبداله وه زینه و طریقه یوه زند ، کا گوه زند و گه روس ، گیسه وه زند و در سز بار و زهره وه زند و باجه لورنده و جلیوه زند و کلهرور و مافی ، قوه ژنجیری و زنکینه و سمد یوه زند .

عشاری (لاک) یس ؛ یکی له قوبه گه وره کانی کومهل لوره و کورد یکی ته و اووان . انیقلو به دیای اسلام [جلد — ۳ و لایه ره — ۱۷۲، ۱۱] ته ی له اصلدا صد هزار کسبک بون وله بهر ته وه . ناویان نزاره (لاک) [۱۷] . اهن عشاره ایستا گه له لورستان شمالیدا وله گهل عشاری لورانی گه لاولی . به کوره ی تار یخ و ته بی اهن عشاری (لاک) له ولاتانی شمالا وه هاتینه اهن ناوه . (رایینو) ته ی له اهن عشاره له طرف شاه عبا سه وه و بو خدیید نفوذی والی حسینیضان ، هینرا و نه اهن ناوه . هینی مستشرق اهنلی : سلسله ، دلفان ، باجلان و زه نندو مافی و زه نند یای کاله [۲] فرقه ی (لاک) بون .

[۱۷] لفظی (لاک) به فارسی به صد هزار ته لین .
[۲] مستشرق (ه . ه .) عیندلهر — H. Schindler (ته ی له کریم خان زند له م طرف به وله کوندی) پاریا — Pāriyā (دا که ایستا (پاری) ی به ته لین ، هاتونه دنیا وه . اهن کونده سی کیلو متره بک له (دولت آباد) دوره ، وله سر ریگی ی (سلطان آباد) ه .

کریم خان زه‌نند، له زمانی خوریدا، فرقه‌ی (بایران‌نوه‌نند) ی لکی هینا بیره شیراز لای خوی - نهم‌عیرته
له گهل صفیرتی (باجلان) داء، له ۱۲۱۴ ی جیریدا بو احیای حکومتی (زه‌نند) کومه‌کی (محمد خان زه‌نند)
یان کرد. له زمانی سلطنتی قاجار داهم عطار ی لکه زور بلاو کرایه‌وه و پریشانی بو. عطرینی (زه‌نند) و
تقریباً له ناوبرا، و بهمنیکی چوه تاو باجلانی دوری (خاتقین) هوه. همزی له عطار ی (زه‌نند) ایستا که له
له ناحیه‌ی (دور و فرمان) داوله جنوبی شرقی کرمانجاهدان .
بمزی له عشیرتی (ماقی) ایستا که له منطقه‌ی (وارامین) و (طهران) و (تزوین) دایه . بمزی له
عطار ی لکه له قضای (سلاس) یلدا هه‌یه .

به کورده‌ی (و. مان - O. Mann) و (رهبینو - Rabin) و عطار ی (لک) ی لورستانی ایستا که
نهم چند فرقه‌یه‌یه: سلسله (۹۰۰۰ مالیکه) و دلفان (۱۴۷۰ مالیکه)؛ تیرهان اسائی (۱۵۸۳ مالیکه)
و دالروند (۱۰۰۰۰ مالیکه) که مجموعی مالی ۱۹۰۰۰۰ ته‌بی. (دانه‌وه‌نند) گبه‌هیک (بایران‌نوه‌نند) .
له گهل باقی (بایران‌نوه‌نند) داوله شرقی (خرم‌آباد) ن. (سلسله) و (دلفان) له دفته‌کانی (ایعتار)
و (خاوه) دانی. (ترهان = نهران) له لای جهنی چه‌سی (سایارا) دانی. خلاصه‌ه مسکن و مأوا‌ی (لک)
به‌شی شمال و شمال شرقی لورستانه که (لکستان) یقی بی‌ته‌لین .

عطار ی (سلسله) و (دلفان) و (تیرخان) له اداره‌ی (نظر علی‌خان) داکو بو بونه‌وه [م. ۹۱۴]:

عظیرتی دوم و سیم و هفتم (امل حق) ن و قیسه یه کی مغز تلن .

انسیتلو به دیا و در حق به نفوس عطا ئری اورستان نهل و (کورزون) له ۱۸۸۱ ای میلادیدا به

۱۹۹۹ و ۱۹۹۹ کسی انجمن کردنی و گله نه . و ۱۷۰۰۰ ی بختیاری و ۱۴۰۰۰ ای کوه گلویی و ۲۱۰۰۰۰ یثی

فیل به . له ۹۰۴ دا ، رایینو) و به شی پیلکوهی به ۱۳۰۰۰ و پشت کوهی به ۵۰۰۰۰ و تقدیر کردوه .

عینی اثر و آنخصوسن زمانه وه خه لکی اورستان نه کا به دو به شه وه : لوری گه و ره ا مامه سانی و کوه

گلوی و بختیاری اولوری پچوک یعنی لوری فیل . زمانانی نهم دو به شه به کوروی بعضی و عسابتی تلفظ

و ادانی نهایت نه عه پیرینه فارسی ؛ به لام نظریه به ضعیفه و زور محتاجی تدقیقه ، به ظاهری زمانانی نهم

دو به شه له فارسی زیاتر نه کوروی نزدیکتره و هر دو لا له یک نه گهن (غاشای بجتی زمان بکه) .

به شی ؛ (لک) و به زمانیکی کوروی نزدیک (کلوری) ای قسه نه گهن . عه پیرتی ماهکی (له دوری

حدودی کرمانخان و حلبیلانه) یثی وه کو (لک) قسه نه کا . به لام عه پیرتی کوروی شوره سان (له جنوبی

په تکر هدا به) به کوروی کرمانجی قسه نه کا .

۱۹ له عراق هجم دا : عه پیرتی (انبارلو) هیه به گه له نزدیک (ملازم) وه دوری (بر و جورد) یهدا

عه پیرتی (بیات) و (بیرانه و هند) هیه به .

۷) له فارس دا : صفیرتی (شو انکاره) هه به وزور و به قوت له تاریخی و لاتانی فارس و کرماندا زور خوی نغان داوه ، و بینیک حکومتیکی پیشی دابزر اندوه : منطقی ایستاگی زارکان و ایستابانان ، بورتک ، فاروم ، خایرا ، تریز ، کوروم ، رونیز لار و داراجرد له شرق شیرازه و تا (جیناورد) له چی و تگه راضی بحری فارس به دستاو به له تجارت و زراعتدا باش بیله که وتوه به کوروی و سستی مسکنه که بهوه تهبی نفوسیکی زوری بی و بیست سی هزار مالیک بی . له پیشدا بیخ به شی که وری بوه : ایستابی و دامانی و کارزوی و م . مودی و شانانی . به روایتی ناو خویان امیره گیان نه ته وه ای اول حکمداری ساسانی (اردشیر) به شی هاکانی ، له دوری ساحلی خایجی فارسه . به کوروی تاریخ فرقهی هه ره مهی (دامانی) به . (فضولی ای حکمداری شو انکاره و کرمان و لهم فرقه به بو [انسیقلی به دیا — جله — ۲] .

- ۸) له ولاتی کرمان دا : بهی عیثاری که روکی کورد هه به به لام حقیقانی تقصیلا تیک دهس ته گوت .
- ۹) له ولاتی ملهراق دا : صفیرتی (بازوکی) هه به وله جنوبی ایراندا بهی فرقهی تهم عظیمی ته بیزاوه .
- ۱۰) له ولاتی گیلان دا : صفیرتی (مهرلو) هه به که فرقه کانی : قبه قرانلو ، شیکانلو و بهادرلو ، شاه کولانلو و به شانلو . ته این له طرف نادر شاهه و له خوراسانه ی هیزاونه
- ایره [محمودی جهتی اسپای سرگزلی — ۱۱] .

(۱۱) له ولاتی مازندران دا : عقیرتی (موزانلو) هه به گه سفاره . پیشکه ونوی عهپیری کوردی ایرانه
[کوردل] .

۱۲ له ولاتی خوراساندا : وله بیخی (مشهد) او (بو جنورد) دا عهپارتی مسادللو ، زفرانلو و عهپولو
هه به . عهپرتی ژه فرانلو له ره شیالدا به و به قوته .

تاریخی نادر شاه ههپرتی چشمکزیك) و (قره جورلی ای کوردانه
کا که نادر شاه ویستویه تی نیان کابه گز عهپارتی تورکانا .

(۱۳) له ولاتی همدان دا : عهپرتی جوژیکان هه به .

کوردی روسیه :

له جمهوریتی ارمنی (ارپوان) دا ، چند زقه به کی (زیلان) ای بائیزد هه به . دو قنور فریبج نه لی ه
له عهپرتی (بازوکی) یش ۵۰۰۰ مالیک له نزیك (ارپوان) هه به [کوردل . لاپه ره — ۳۵] . نیچکه
له مانه له داخلی جمهوریتی آذربایجانیشدا وله لوای (نه اینزابت پول) قدیعدا ه له زه ننگه زور ه جو انشیر ه
جیرائیل و آراش دا بهضی عهپارتی کورد هه به و قضایه ک تشکیل نه کن .

له منگهنی (آخسغه) شدا کوردیکی زور هه به وله نوزده ناهیه دا بلا و بونه وه وه موسوزامن کوردل

گوردی بلوچستان و هندوستان:

عشیرتی (براخوری) همدرد به قوتی عطائری گوردی ایردن . سرگزی کتانیسان له دوری (کلات) له (گتتا) و تارا لاس به لالا ([تریک ۲۲۰ میل] منطقه ی نهم صهرتیه . له (بلوچ) اکثر به لام به حکم و تقو دتونی . حاکمیتی سرگزی بلوچستان ، که (کلات) به دوس ریسی نهم صهرتیه و به که له فرقه ی (کامبه رانی) به . دو به شی گوردیه : سراوان (براخوری سرو) و جاهله وان (براخوری خوارو) . دو حق به منسو بیتی نهم صهرتیه به قومی گورد بعضی شبهه نو نیراوه به لام لام وایه نهم شبهانه ضمیمه چونکه ناوه که یان دلبلیکی به قوتیه .

بیچکه له مهش صهرتیکی گوردی گورد و خالصیشیان له ناو دایه که به (گورد گدول) مشهورده و اساسی (براخوری) تشکیل نه گدن . ده ننگه له غربی ایرانه وه بو ابره هاتبنی . ذاتا صهرتی (براخوری) یس نه بی له وی وه صهرتی کردنی .

مقدار تقو سی نهم صهرتی براخویه ۲۰۰۰۰ کیچکه (استیقلو به دیای اسلام)
له هندستانیشا بعضی لهم عشائره هه به وله ولاتی (سند) و اسا گتنه و تقو سیان ۱۸۰۰ و ۸۰۰ کیچکه .
نهم صهرتی (براخوری) همدرد سنی المذهبنه و زمانه گیان بعضی کله ی بلوچی و ایرانی تی گوتروه

و طبقه گیان نریکلمجهی هندوی سرگزی (دراوید) و به بلیمت هم حاله نتیجهی اختلاط و در اوسیه تی به صرف و نحو یان و تقریباً عینی صرف و نحو ی بلوچی به .

بیچکا لهه شیرینی (راخوی) له ناو صفائری بلوچدا دو و شیر تیتی کوردیش هیه به گبه (مامه - منی = مام حسی) مشهورن و و همانش دیسانه و نه بی له غربی ایرانه و هابتن (انسیتلو به دپای اسلام).

له افغانستاندا

به کوردی شرفنامه و له افغانستاندا بعضی صفائری (زنکنه) هیه به گره نکه له بلوچستانه و هابتن . مستعربی (مورغان سنه رتی) یس ته ل ره ذک به بعضی صفائری کورد له افغانستانا بی . به لام بوی تحقیق نه کراوه .

محمد امین زکی

جلدی اول ته واره ۱۳ ملات ۱۳۱۹

مدخل

هكروماني ۽ و اقوامي قديميه ڪرله ڪرل

اصلي ڪوردا مناسبي هديه

هرو ڪوله جلدي اولي ٽيم تاريخه دا پاسمان ڪرد ، بعض اقوامي منطقي زاغروس ، به ڪورهی آثار و وثائق دوزراوهی تا ايستا و به نظر تدقيقات واستنتاجاتي علمای آثار و تاريخه وه ، له ڪله اصلي ڪوردا مناسبتكي به قوتي هديه ، و ٽيم مناسبت ، ا ڪره به چاويڪي يي طرف و علمي باش لي ي وردينه وه ، ٽه بينين ڪه له مناسبتي قومي (آڪاد) و (عموري) له ڪله اصلي عرب ، و مناسبتي قومي (هون = قون) له ڪله تور ڪدانه وه نده فرقي نيه . جا ايمه ش ا گروه ڪو ٽيم دو قومه ، له نوسيني تاريخي قديمي ناله سر شويني ٽيم دو قومه بروين ، باوه رنا ڪم هيچ قاميده و به انصافڪ اعتراضان لي ڪا و ذاتا مقصدش لهه ، به زور ريك خستني ماضيه ڪي زور ڪون بو تاريخي قومي ڪوردنيه ، ته نيا ٽه مانه وهی فنڪر و نظري بعضي علمای